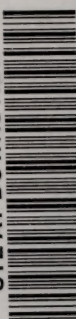

פון זויימע לענדער

UTL AT DOWNSVIEW

D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 15 23 25 04 020 6

פאר דעם יידיש לייענער
אין ישראל
א: בערניקער -- קאנאדע:

**PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET**

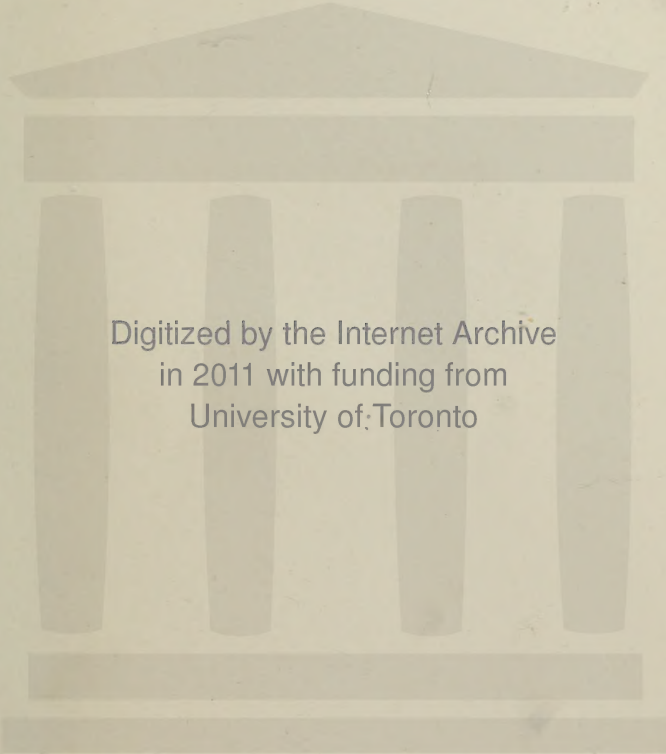
UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

פון וויימע לענדער

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

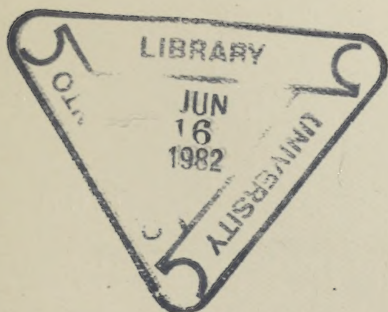
פרץ הירש פיין

Fon

פון זייטע לענדער.

ארגענטינע, בראזיל
יוני, נאוועמבער 1914.

ניו-יארק, 1916.

Copyright, 1916
by
Peretz Hirschbein

F
2815
H5

אויפ'ן שיף.

1

שוין דעם דריטען סיגנאל געגעבען. די שטימונג ארום א נער-
וועזע. קליינע שלעפ-שיפלאך שלאָגען זיך פון די כחות ארויס,
ציהענדיג אונזער שיף פון דעם אנטווערפענער האַפען טיפער אין
טייך ארויס.

אויפ'ן ברעג שמעהט א מחנה מענשען, ענג צונויפגעפרעסט,
און ניט נאָר די בליקען — מיט'ן גאַנצען וועזען ציהען זיי זיך
אפיר צו אונזער שיף, וואָס דערווייטערט זיך לאַנגזאָם און שטיל
פון ברעג. אלע הענט, דאָרט אין דער מחנה זענען אויסגעשטרעקט;
מען פאַכט מיט טיכלאָך, מען שרייט עפעס, מען ווארפט היטלען
אין דער הויך; אַן אַבגעריסען געוויין לאָזט זיך הערען פון אַ פרויען-
האַלז און ווערט באלד אַבגעהאַקט.

איך האָב קיינעם ניט אין יענעם געזעמעל. דאָך איז מיין
הארץ עפעס גערירט. איך פאַך אויך מיט מיין טיכעל אין לופטען
צו יענע אונבעקאנטע מענשען און מיר דאַכט זיך אז אימעצער
ענטפערט מיר אָב. עס דאַכט זיך מיר אויס, אז די וועלט און די
מענשען אויף דער וועלט זענען גאר ניט אזוי שלעכט ווי מיר
מיינען, מענשען זענען גאר ניט אזוי נאַריש און ענגהאַר-
ציג. ווי מיר ווילען זיך עס איינרעדען אין דער רגע פון אונצופרי-
דענקייט. מיר דאַכט זיך אויס, אז אָט די אלע, וואָס שמעהען איצ-
טער אונטער דער זומערדיגער זון, ביים ראַנד פון'ס טייך שעלדראַ
און מאַכען צו אונז מיט זייערע טיכלאָך, אָט די אלע דאָרט —
בלויז ברכות טראָגען זיי אין האַרצען...

אונזער שיף געהט שוין כמעט איהר פולען גאַנג אראָב מיט
דער שעלדראַ און טראָגט זיך צום ים. די מחנה מענשען אויפ'ן
ברעג הויבט זיך אָן פאַנאָדערצושפרייטען, צושפליטערט זיך. מען
זעהט פון ווייטען, ווי יעדער איינציגער געהט זיך אוועק זיין איי-

גענעם וועג. דאָס אייגענע איז מיט די מענשען דאָ אויפ'ן שוף. די אלע, וואָס זיינען זייט ביי זייט געשטאַנען און ווי איין מענש זיך געצויגען אריבער דעם פארענטש פון שוף, צו דער מחנה, וואָס אויפ'ן ברעג, זיי הויבען זיך אָן אבצוקערען יעדערער אין זיין זייט. יעדען איינציגען ווילט זיך איצטער געוויס כאַטש אויף א ווילע זיך בעהאלטען; דערווייטערען זיך פון אָט די אלע פרעמדע בליי-קען, פרעמדע מענשען.

נישטאָ אָבער וואוהין צו געהן. בעהאלטען זיך אין קעבין? אין קעבין, אז גאָט העלפט, טרעפט מען נאָך דריי אונבעקאַנד-טע פארשוונען און ניט ווילענדיג מוז מען זיך בעגריסען און שנעל צוריק אויפ'ן דעק ארויס. און אויבען, אנשטאַט דריי — בעגעגענט מען גאַנצע הונדערט. ניט ווילענדיג בעגעגענסטו זיך מיט די בליי-קען זייערע. און דאָס טירעלע פון הארצען, וואָס דו האַסט נאָך וואָס געפרובט פערשליסען — מוזטו ווידער אביסעל אויפּעפענען; גע-וועהנליך בלויז פאר א גוט-מאָרגען; צומאל א פריינד-ליכען שמייכעל בעווייזען אויף די ליפען — דאָס אלץ. און אזוי וועט זיך אויסארבייטען א צייטווייליגע פריינדליכקייט אין דער פרעמדקייט. עס וועט זיך פערבינדען דער נאַטירליכער שמועס:

— גוט מאָרגען!

— גוט מאָרגען!

— ווי פיהלט מען זיך?

— אַ קליין ביסעלע איבעלדיג.

— און איך האָב שוין היינט געגעסען פריהשטיק.

— איך האָב נאָך מורא אין עסען-זאַל אראַבצוגעהן.

— גו מאָרגען מאָרגען!

— גו מאָרגען מאָרגען!

— דער ים איז גאַנץ רוחיג.

— יא, דער ים איז גאַנץ רוחיג.

פאראן אויף אזעלכע, איבערהויפט אין ערשטען קלאַס, וואָס האלטען זיך געקראכמאליעט, אָנגעבלאָזען; זיך פערשוואַרען צו

שווייגען, מיט קיינעם קיין וואָרט חלילה ניט אויסצורעדען. ס'פֿער גלֹסט זיך אמאָל צו מאַכען רעדעוודיג אזא פארשוין: ווילסט פשוט הערען צי דער מענש קען רעדען? ווי קלינגט זיין שטימע? און ווי ענטווישט ווערסטו, ווען דאָס ערשטע, וואָס מען דערהערט פון אזא גרויסען שווייגער, איז וועגען דעם, אז דאָס עסען איז ניט פריש און דאריבער ליידט ער פשוט הונגער און, אז ער ווארט שוין די שעה ער זאָל קענען פון שיף אראָב, וואָרים, אז ניט וועט ער נאָך חלילה פון הונגער אויסגעהן.

סעראַנאוואַדא. אזוי הייסט מיין שיף, גאַנצע צוויי און צוואַנציג ציג מעת-לעת וועל איך דאָ בעדארפען פערברענגען ביז איך וועל זיך דערקלייבען קיין בונעס-איירעס, די הויפט-שטאָרט פון ארגענטינע.

צוויי און צוואַנציג טעג, וואוינענדיג אין דער גרויסער שטאָט — מען קוקט זיך גאָר ניט ארום ווי זיי לויפען פערביי. די פראַכט וועגענער און די טראַמווייען ברענגען דעם טאָג בעגינען, און אין אַווענד נעהמען זיי איהם צו. מען שפרייזט מיט גרויסע טריט דורך די גאַסען און ביים זייט איז אימעצער פאראנען וואָס שניידט שטיקער פון טאָג און די שטיקער פערשלינגט ער.

צוויי און צוואַנציג טעג אבער אויף א שיף — אַ גאַנץ לעבען איז עס. אַ לעבען אין אַ קליין אבגעצאַמט וועלטעל. צי דו ווילסט, אָדער ניט. די אייגענע מענשען מוזטו בעגעגענען; אנקוקען די אייגענע פנים/ער און זיך צוהערען צו די אייגענע שטימען. מוזט זיך צען יעדען טאָג ביים אייגענעם טיש און דער אייגענער בעדינער וועט דיר אלץ צוטראגען, דערלאנגען צום נאָז, יעמאלט ווען דיר ווילט זיך אליין אויפהויבען פון פלאץ און געהן נעהמען פאר זיך אַ טרונק וואַסער.

שטענדיג, ווען מיר קומט אויס צו רייזען איבער ים'ען, האָב איך דעם אייגענעם געפיהל, אז דער ים-רייח וואָס טוט אזא שלאַנג צום נאָז, גלייך ווי מען טרעט ארויף אויפ'ן שיף, ער נעהמט דורך יעדען פאסאזשיר, דורך און דורך, און פערוואַנדעלט איהם אין אַ

מין הערינג; הערינג אין א פאם: א קלענערער, א גרעסערער — דער טעם איז דער אייגענער.

דער מאָגען־נערוו ווערט אויפגערעגט און מענשען הערען זיך דאָ צו צום מאָגען מעהר ווי צו אליין אין דער וועלט. נישטאָ יענע ענערגיע, יענער גלאַנץ, וואָס אויף דער יבשה... צום הונדערטסטען מאָל שוין אויסגעמאסטען מיט די טריט די לענג און די ברייט פון דער אויבערשטער דעק; צום הונדערטסטען מאָל שוין געלאָפֿען אויף אַ וויילע זיך בעהאלטען אין קעבין און דאָך איז קיין וועלט ניט בעשאפֿען געוואָרען; קיין וועל איז ניט אונטערגעגאנגען...

מיט מיר איז נאָך ניט אזוי שלעכט. כ'האָב מיר ניט וואָס צו בעקלאָגען. אין מיין קעבין בין איך גאנץ אליין און מיינע שכנים ביים טיש — אלע יונגע לייט און רעדעוודיגע. איינער איז געוויס אַ דייטש. איז געפאָהרען קיין דייטשלאַנד זיך זעהן מיט טאַטער־מאַמע און אוצטער פאָהרט ער צוריק קיין ארגענטינע. די אנדערע צוויי זיינען געוויס אידען, קינדער פון טאַטער־מאַמע, וואָס פאָהרען אנזעהן די וועלט. זיי האלטען זיך אָבער גו'איש, רעדען הויך־דייטש און קוקען אויף מיר אַביסעל קרומלאַך.

— הייסט עס אזוי גאָר, ביסטו אַ רוס? ווענדט זיך צו מיר מיין שכן, דער דייטש, נאָך אין דעם ערשטען אבענד, ווען מיר האָבען געהאלטען ביים דעזערט.

— ניין, איך בין אַ רוסישער איד, — ענטפער איך.

— אַ, דאָס איז זעהר היבש! — פאלט ער אַרױן אין אַ מין התפעלות.

מיט וואָס אייגענטליך זעהט עס איהם אויס אזוי היבש, וואָס איך בין אַ רוסישער איד? איך ווייס אליין ניט. אפשר דערפאר וואָס גאנצע צוויי און צוואַנציג טעג וועלען מיר זיך מוזען קוקען גלייך אין די אויגען אַרױן? אָדער אפשר... וואָרום אנדערש קען דאָך עס ניט געמאָלט זײן. וואָרום ערשט מיט אַ פאָר טעג צוריק האָבען מיר די דייטשע בעאמטע אַרויסגענומען פון וואַגאן, שוין כמעט ביי דער האַלענדישער גרענעץ, און געוואָלט שיקען צוריק, פון וואַנען איך

האָב מיין פּאַספּאָרט גענומען; און געשעהן איז עס בלויז דערפאר, וואָס איך בין איין „רוסישער יודע“.
נאָר מילא, זאָל זיין זעהר היבש. אויב ער האָט הנאה דער-
פון.

נאָך ביי דער ערשטער וועטשערע האָט זיך פּערצויגען דער אלט-נייער, בעלערענדער שמועס וועגען דעם, אז ס'איז ניט רעכט אזוי, מען זאָל א גאנץ פּאָלק פיינד האָבען; און, אז ס'איז זאָגאר „גידערטרעכטיג“ וואָס די רוסישע רעגירונג ערלויבט זיך צו טאָן מיט די אידען נעבעך. און דער בלי ספקדייטש איז זיך מודה, אז וואָס ווייטער קומט ער צו א בעשלוס, אז דאָס אידישע פּאָלק איז א גוט פּאָלק; זאָגאר א טיכטיג פּאָלק; אָבער איינצעלנע זענען פּאראנען, וואָס מאכען אַן צרות:

— ביי אונז אין דייטשלאנד איז אויך דאָס אייגענע, זיי וואָלטען גרויסע צרות אנגעטאָן, נאָר דאָס דייטשע פּאָלק איז גוט אָרגאניזירט; מען דערלאָזט ניט.

יא, ס'איז אַ לאַנגווייליגער שמועס. ס'האָט אָבער געלוינט. מיין שכן, דעם דייטש, איז א שטיין פון הארצען אראָבגעפאלען און איצטער זענען מיר הארציגע פריינד געוואָרען. מיר קענען אפילו וויין פון איין פלעשעל טרינקען. און אז אונזערע צוויי עלעגאנטע יונגע לייט, הויבען זיך אויף זאָגענדיג מיט גרויס פארנעם „מאל-צייט“, צוגיסט זיך א צופרידענער שמייכעל איבער'ן גאנצען פנים פון מיין שכן און ער רוימט מיר איין א סוד:

— די לויטע זינד יודען!

— ווי אזוי ווייסטו עס?

— איך דערקען שוין.

אָרימע יונגע-לייט! ווען זיי וואָלטען עס הערען!

2.

דער ערשטער פריהמאָרגען.

הינטער'ן טיר פון מיין קעבין שפילט דער אַרקעסטער עפעס אַ קלויסטער מעלאָדיע. די טענער, אזעלכע טיפע, ציהען זיך ברייט און האַרמאָניש, ממש ווי מען וואָלט דאָרט הינטער'ן טיר אימעצען מקבר זיין.

לאַזט זיך אויס, אז דאָס וועקט מען דעם עולם. אזאַ מנהג אויף אונזער שיף, צו וועקען די פּאַסאַזשירען פון ערשטען קלאַס, יעדען זונטאָג, מיט מוזיק. די טענער נעהמען אזוי דורך, אז עס ווילט זיך צומאַכען די אויגען און ווידער איינשלאָפען.

דער פריהמאָרגען אָבער רייסט זיך דורך דעם קיילעכדיגען פענסטער אין מיין קעבין, און ווען דאָס שיף טוט זיך אַ בויג אן אַ זייט, בעווייזט זיך דער ים ביזן צום האַריזאָנט און דאָס אויסגענאַר סענע ליכט אויף איהם ציטערט, און מען קען מיינען, אז דער ים איז געפּאַנגען געוואָרען אין אַ ליכטיגער, גילדערנער נעץ. אַרויס-קוקענדיג דורכ'ן פענסטערעל צום ים כאַפט אַרום דאָס האַרץ אזאַ צערטליכע ליכטיגקייט און דו קענסט בשום אופן ניט פּערשטעהן, ווי אזוי קומט עס, וואָס מענשען בעדאַרפען נאָך האַכען פּאַספּאַר-טען, ווען זיי וואוינען ביי זיך אין דער היים און בעדאַרפען האַכען פּאַספּאַרטען וועלענדיג דעם גרענעץ פון זייער לאַנד אַריבער.

ס'ווערט מיר אזאַ גרויס וואונדער, פאַר וואָס עס האָט גע-דויערט גאַנצע צוויי חדשים ביז כ'האָב ביי דער ווילנער פּאָליציע אַ פּאַספּאַרט אַרויסגעקריגען.

און דער ווילנאַר גובערנאַטאַר, וואָס נאָך דעם, ווי ער האָט אָנגעקוקט מיין רחמנות-פנים, האָט ער צו מיר געזאָגט:
— זעהט אויס, אז דו ביסט אַן אַרענטליכער מאַן, נאָר וואָס קען מען מאַכען, אז דאָס געזעץ הייסט דיר וואוינען אויף איין

פלאץ ניט ווענגער ווי דריי חדשים, ביז מען זאל דיר מעגען אן אויסלענדישען פאספארט ארויסקריגען.

פאר וואָס איך מוז ביי זיי גאנצע דריי חדשים וואוינען, יעד מאלט ווען מען וויל מיך אינגאנצען דאָרט נישט האָבען?

כ'האָט מיך יעמאלט ביז צום ביין גענאָגט. און קוקענדיג איצטער דורך דעם קליינעם פענסטערעל צום ליכטיגען ים ארויס, כאַפט מיך ארום א גרויס וואונדער: וואָס האָבען זיי יעמאלט די לייט געוואָלט פון מיר? צו אלדי גוטע יאָהר, בעדארף מען נאָך טעלעגראמעס שיקען, מיט אַבגעצאָהלטע ענטפערס, אהין, וואו די ביסט מיט עטליכע און דרייסיג יאָהר צוריק געבוירען געוואָרען און פרעגען אויב יענע אונבעקאנטע לייט האָבען גאָר ניט געגען מיר!

און איך, נאר, האָב טעלעגראמעס געשיקט. און דער עלטערער שרייבער ביים גובערנאָטאר, ער שטעהט א לעבעדיגער פאר מיינע אויגען. אין פערלויף פון צוויי חדשים ביז איך ביי איהם טאָגטעגליך געווען. ערשט אויפ'ן דריטען חודש האָט ער עפעס אַנגעהויבען צו בעגרייפען און איז כמעט אריין אין מיינ לאַגע:

— זעהט אויס, אז דו האָסט די „טשאַכאָטקע“ וואָס דו מוזט אזוי נויטיג פאַהרען קיין אויסלאַנד.

— נו, געווס האָב איך די טשאַכאָטקע, — ענטפער איך גאַנץ ערענסט און אויפגערעגט — דער סוף וועט זיין, אז איך וועל דאָ פאַלען און אויסגעהן באַנ'אייך אין קאַנצעלאַריע.

און ערשט איצטער איז ער, דער שרייבער, אריין אין מיינ לאַגע.

איך שטעל מיר פאַר וואָס פאַר אַ פאַר אויגען ער וואָלט אויב געעפענט, ווען האָבענדיג שוין דעם פאספארט אין בוזעם קעשענע מאַך איך צו איהם:

— זיי וויסען, גוטער ברודער, אז כ'האָב דיר גענארט. און דו גאָרישער קאפּ מיינסט דאָך, אז אלע אידען וואָס פאָהרען קיין

אויסלאנד זענען אין גרויס סכנה צו שטארבען פון די געפער-
ליכסטע קראנקהייטען, אויב דו וועסט זיי די ערלויבניש ניט גע-
בען? ס'איז א ליגעז; אלע נארען דיר! ...

* * *

דאָס שיף וויגט זיך לייכט. קוקענדיג דורכ'ן פענסטער דאכט
זיך אויס, אז די הימלען ביים האַרזאנט, ווי זיי וואָלטען זיך אַרויס-
געהויבען פון וואסער און צוריק אַראַבגעלאָזען, וואַשענדיג די זיי-
מען זייערע. און אזוי נאָהנט קוקט דער הימעל אויס.

דאכט זיך, אָט באַלד וועט זיך אונזער שיף אַנשלאָגען אן סאָר-
מע הימעל. מען וועט זיך אַבשטעלען און דער קאַפיטאַן וועט אַראָב-
געהן און אַנקלאַפּען אין א טירעלע. עס וועט אַרויסקומען פון דאָרט
אַן אַלטער שומר מיט אַ לאַנגער, ווייסער באַרד און זיך דורך רעדען
מיט'ן קאַפיטאַן אין דער שטיל, וועט בעטראַכטען אונזער שיף.
באַלד וועט ער אוועקגעהן און אונז לאָזען וואַרטען אַ וויילע אויף
דער זייט הימעל. דאָן וועט ער ווידער אַרויסקומען, מיט גרויסע,
ליכטיגע שליסלען וועט ער אויפמאַכען אַ גרויסען טויער און אונז
דורכלאָזען אויף דער אַנדערער זייט הימעל. דאָרטען וועט זיך ווידער
בעווייזען אַ בלויער וויגענדיגער ים און ווייט, ווייט — נייע הימל
לעז...

* * *

אין די יונגע יאָהרען האָט די וועלט אין אונזער פאַנטאַזיע
אויסגעזעהן פיעל גרעסער.

די ווייטעסטע רייזע איז געווען, אז מען איז געפאָהרען, אַמאָל
אין אַ יובל, אין געסט צו אַ פעטער אָדער צו אַ מומע.
בעגינען איז מען אַרויסגעפאָהרען; אַ שפּראַך אויף טאָג. ער-
געץ איז אַן אונבעקאַנטען וואַלד האָט מען זיך אַבגעשטעלט פאַשען
דעם פּערד. און גאַנץ אַנדערש האָט יעדער ביים אויסגעזעהן.
פּרעמדלאַך האָט אַרויסגעקוקט דער שטיין, האַלב איינגעגראַבען אין
דער ערד, ערגעץ ביים זייט וועג. און טאָמער איז אויסגעקומען

דורכצופאָהרען א קלויז טייכעל, צו איבער אַ בריקעל, אָדער דער פערד האָט דורכגעבראדזשעט אין וואסער ביז די קניה — אַ גאנץ נייע וועלט האָט זיך ענטפלעקט פאר די אויגען ארויפקומענ־דיג בארג ארויף, אויפ'ן אנדערען זייט טייכעל. א פרעסטעלע איז דורכ'ן פלייצע דורכגעלאָפּען פאר אויפרעגונג. נייע הימלען האָבן בען זיך בעוווּזען; נייע פעלדער און נייע בוימלאך; נייע פערד און נייע קיה. אנדערש האָבען די הינט געבולען און אנדערש האָבען אויסגעזעהן די מענשען, וואָס מען האָט אין וועג בעגעגענט.

נישטאָ איצטער דער פערבאָרגענער, איידעלער תענוג, וואָס די מינדעסטע ריזע האָט פערשאפט אין די יונגע יאָהרען. איצטער, וואָס מעהר דו רייזט, אלץ קלענער ווערט די וועלט אין דיינע אויגען.

ווער ווייסט, אפשר איז דאָס אידישע פּאָלק שולדיג אין דעם, וואָס די וועלט איז ווי איינגעשרומפּען געוואָרען אין מיינע אוי־גען? דאָס אידישע פּאָלק האָט זיך אזוי צושאטען איבער דער ברייטער וועלט, אז וואו דו זאָלסט ניט קומען, בעגעגענסטו דיינע חברים פון חדר, קינדער פון דוין שטעטעל, בעקאנטע פון הינטער דעם ביתהמדרש־אוינווען. רייזט צומאל וואכען דורך לאנד און דורך ים, דערגרייכסט די ברעגעס פון א ווייט לאנד, קומען דיר ארויס דיינע לייט אנטקעגען און דער גרויסער שטח וואָס האָט זיך צווישען דיר און זיי דורך וואָכען געצויגען — ווערט מי אמאָל איינגעלאָפּען, צוזאמענגעצויגען. עס דאכט זיך דיר צומאל אויס, אז דער וועג איז גאָר ניט אזוי לאנג; דאָס האָט דער שיפס־קאפיטאן בלוז געבלאָנדזשעט, אומדרעהענדיג זיך די גאנצע צייט אויף איין אָרט.

דאָס אידישע פּאָלק האָט זיך איבער דער גאנצער וועלט צו שאטען, די גאנצע וועלט פאר אַ היים אָנגעהויבען צו מאכען אין אזוי איז מוין'היים צוריסען געוואָרען און די שטיקער זענען צו שלידערט איבער אלע טיילען פון דער וועלט. אומוואנדערינג אזוי פון איין שטיק היים צום אנדערען פערדרעהט זיך אזש דער

קאפ און ביסט מקנא די, וואָס זייער היים גרייכט בלויז צום ארט וואו די הימלען לאזען זיך אראָב. איד קלער: ווי גליקליך זענען די אלע, פון וועמען גאָטס חסד האָט זיך ניט אבגעטאָן און ער מאכט, אז זיי זאָלען וואקסען זייער גאנץ לעבען אויף דעם אָרט, וואו זיי זענען פערפלאַנצט געוואָרען.

א ווינט ברענגט פון ווייטען צוטראָגען א קערענדעל און לאָזט עס פאלען אויף א שטיין אראָב. דער אייגענער ווינט בעדעקט דאָס קערענדעל מיט שטויב און עס וואקסט דאָרט אויפ'ן הארטען שטיין; גרינט און בליהט דאָרט אויפ'ן שטיין. מיר אָבער זענען געגליכענט צום בוים, וואָס אַ פרייהלינגס שטראם האָט איהם מיט די ווארצלען אויסגעריסען און דער אייגענער שטראם טראָגט איהם אלץ ווייטער, אבשלאָגענדיג אן פערשיעדענע ברעגעס און אין ערגעץ, צו קיין ברעג, ניט לאָזען איהם זיך איינצוואקסען. ווערסט פערוואָגעלט פון לאַנד צו לאַנד; גרענעצען ווערן אָבגעווישט פון דער ערד, פון אלע שטעט ווערט איין שטאָט; פון אלע לענדער — איין לאַנד. בלויז דער געמיטה ווערט אונרוהיגער; ווערט אויף שטיקער צוריסען.

א גוטהארציגע קריסטין האָט פאר מיר אויסגעדריקט איהר גרויס וואונדער, לעזענדיג אין א צייטונג, אז ארום פיערצען מיליאָן אידען זענען פאָראַן אויף דער וועלט.

— און איד בין געווען זיכער — זאָג זי — אז אריבער הונדערט מיליאָן אידען זענען פאָראַן אויף דער וועלט. וואו מען פאָהרט און וואו מע זעהט בעגעגענט מען דאָך זיי!

און מיט מיר איז פונקט פערקערט. אומפאָהרענדיג איבער דער וועלט דאכט זיך מיר זעהר אפט אויס, אז די געשיכטע מיט די פיערצען מיליאָן אידען איז אן אויסגעטראכטע; צוגעקלערט פון אונזערע שונאים, וועמען מיר זענען גרויס אין די אויגען. בלויז עטליכע אידען זענען פאָראַן וואָס קאלאטשען זיך אום איבער דער וועלט — היינט זענען זיי דאָ און מאָרגען — אין דעם אנדערען עק וועלט.

געוויס, געוויס, וועל איך דאך אלטע בעקאנטע בעגעגענען אין צוואנציג טעג ארום, ווען מײן פוס וועט די ארגענטינער ערד בע-טרעטען. ווער ווייסט אפשר וועט מיר מיינער א לייבליכער ברודער דער אנטקעגען קומען מיט א שמייכל:

— גאר אהער ביסטו געקומען? איך קלויב מיר דאך שוין אוועקצופאָהרען פון דאָנען!

3.

דער צווישען-דעק.

אין ערשטען קלאס זעהט עם אויס כלומרשט אינטערנאציאָנאַל. דער עולם רעדט שטיף, איינגעהאלטען. אין געקליידעט כמעט אויף איין אופן; נאָך דער לעצטער מאָדע. די מאנירען געשליפען אויף איין נוסח. קענסט מיינען, אז פון איין שטיק מאַטעריע האָט מען דעם עולם אויסגעקעטען; פון איין פורעם אויסגענאסען. אזוי וואלט עם אויך ביי אונז אין ערשטען קלאס געקענט אויס-זעהן, ווען ניט א יונגע עלעגאנטע דאמע, וואָס רעדט פראנצויזיש אזוי הויך, אזש איבער דעם גאנצען עסען-זאָל צוטראגט זיך איהר שטימע. יונג און שעהן איז זי, מיט א אינגעלשער פערדיסענקייט אין איהר רוסישען געזיכט. זי איז פון מאסקווע און פאָהרט צו איהר מאן וואָס איז א רוסישער קאנסול אין ארגענטינע. מיט איהר פאָהרט א יונגערמאן און מיט איהם רעדט זי רוסיש; קלינגט איהר שפראך אזוי גוואלדיג, און די רוסישע „ריישען“ קומען ארויס אזוי געדראָ-טעוועט, אזש גאנץ מאסקווע לעבט אויף אין דער צירליכער דיי-טשער אטמאספערע! דאָס איז אלץ, אייגענליך. אויסער איהר איז דאָ אלץ אינטערנאציאָנאַל, שווייגענדיג און לאנגווייליג-גרױ.

אָנדרש אבער איז אין דעם צווישען-דעק, וואו דאָס פ א ל ק

דייזט. קליין איז דער עולם אבער — גרויס און פערשיעדענפאר-
ביג איז די וועלט.

איין טיראָליער אינגאנצען פּאָהרט דאָ און ער טראַגט די טי-
ראָליער בערג אויף זיינע פּלייצעס. טוט ניט אויס פון זיין קאַפּ
ס'גרינע קאפּעליושעל מיט דעם פּאווע-פּעדער ביים זייט. שווערע
שיף און לאנגע וואלענע זאקען, און די הויזען — נאָך קירצער ווי
קורץ, אזוי אז די נאקעטע קניה זעהען זיך ארויס.
ס'פּאָהרען סיביריער פּויערים, א פּינף פּאמיליעס מיט האק
און פּאק; בערג מיט שמאטעס און קליינע קינדער מיט פּלאקסענע
הערעלאך און פּערשלוומפּערטע נעזעלאך. די מענער אין גרויע
סוויטענעס און ווייבער אין געקעסטעלטע ספּאָדניצעס.

ס'פּאָהרען א צוויי אידישע יונגע-לייטלאך, אין רוסישע העמד-
לאך אויף א זייט געשפּיליעט, די האָר, ביים רעכטען שליוף מיט א
שרונט פּערקעמט און קנאקען אידיש אויפ'ן וואָלניער שטייגער.
פּאָהרט א אידישער טאַטע מיט אן אבגעכרענט פנים, א
שוואַרץ בערדעל און איינגעפּאלענע באקען מיט א דענקע אויפ'ן
קאַפּ, און אין א לאנגען קאפּטען ביז צו דער ערד. פּאָהרען זיינע
צוויי טעכטער, ברוינע און בויגיגע, ווי די ווערבעס ביים דניעס-
טער, וואו זיי זענען אויסגעוואקסען און פון וואנען זיי פּאָהרען
איצטער'אזש קיין בראזיל.

אז עס קומט אהער אריבער א פּארשוין פון ערשטען קלאס,
ווערט ער דאָ בעפּאלען פון די שארפּסטע בליקען וואָס שיסען צו
דיר פון אלע זייטען. פון דעם גרעסטען ביז צום קלענסטען קוקט
נייגעריג און מיט פּערדאכט. פּארשען און שפּירען מיט די אויגען
און האַבען מורא א פריהער א וואָרט ארויסצורעדען.
איך דרעה מיך ארום צווישען זיי און ברום א אידיש ניגעלעך
אונטער'ן נאָז. דער טאַטע מיט די טעכטער ווארפען זיך דורך מיט
בליקען, ער שמייכעלט אין בארד אריין, ווערט אביסעל אונרוהיג
און שמעלט איין דאָס לעבען:

— איך קען שווערען, אז דאָס איז אַ איד, — מאכט ער אין דער זייט פון זיינע טעכטער.

— איהר פערשפארט זיך צו שווערען. שלום עליכם!
 — עליכם-שלום, — דערלאנגט ער מיר אן אויסגעפראצער-וועטע האנט — טאָקי אַ איד, — ווענדט ער זיך צו זיינע טעכטער, וואָס שטעהן זיי ביי זייט, האַלטען זיך אַרומגענומען ביי די טאַליעס. פון דער ברוינקייט אין זייער געזיכט רויטעלט זיך אַ פייערעל אַרויס און זיי קוקען זיך ביידע איבער.

איך שטרעק זיי אויס מיין האנט. איינע, די אינגערע זעהט אויס, ענטפערט מיט חשק; די צווייטע אָבער נעהמט מיין האנט גאַנץ פאַרזיכטיג. געוויס האָט מען זי אָנגעזאָגט פאַר'ן אַרויס-פאַהרען, אז זי זאָל זיך היטען אויפ'ן שיף פאַר פּרעמדע לייט; אז די שיפען וואָס געהן קיין אַרגענטינע זענען ניט זיכער פאַר אַרימע אידישע טעכטער. זי ווייס, אז מען בעדאַרף זיך דאָ היטען, און מיט די אויגען גיט זי עס איבער דער אינגערער שוועסטער.

דער טאַטע אָבער ווייסט פון קיין מעשה ניט, האָט ניט פאַר וואָס זיך צו שרעקען, נאָך דעם ווי איך האָב איהם די האנט דער-לאנגט און שלום עליכם אָבגעגעבען. אַ איד — איז אַ איד.

ער צודעדט זיך מיט מיר ווי מיט אן אַלמען בעקאנטען; מיט דעם צוטרוי, וואָס מען בעגעגענט ביי אַ פאַלקס-מענשען נאָך דעם ווי זיין ערשמער חשד איז אריבער.

ער דערצעהלט, אז קיין בראזיליען פאַהרט ער, נאָך דעם ווי זיינע אבות-אבותיו האָבען געלעבט אין באסאראביע. דאָרטען, אין דעם אונבעקאנטען לאַנד, וואָס הייסט בראזיל, האָט ער אַ שוואַגער אַ קאַלאָניסט. דער שוואַגער שרייבט, אז איהם איז דאָרט גאַנץ שלעכט, עלענד און איינזאַם איז ער אין די בראזיליאנער וועלדער מיט זיינע בהמות און שעפסען, נאָר ער האָפט, אז צוזאַמען וועט גוט זיין און אז ער האָפט... ער וואָלט שוין לאנג געווען געפאַהרען נאָר די מיידלאך האָבען זיך גע'עקשנ'ט.

דאָ פּערגעסען זיך די מיידלאך, אז איך בין אַ ווילד-פּרעמדער

און ס'הויבט זיך אָן א מיין דין-תורה פאר מיר מיט זייער טאַטען דעם עקשן.

— ווען מיינע חבר'טעס וואָלטען עס וויסען, אז איך פאָהר אהין בהמות פאשען! — מאכט מיט פערדרום די אינגערע.

— איך בין אינגאנצען דריי טעג אויפ'ן שיף און כ'האָב שוין באלד פערגעסען רוסיש צו רעדען — גיט צו די עלטערע — הלואי וואָלט זיך אונזער שיף פערקירעוועט צוריק קיין רוסלאַנד, כ'וואָלט אפשר געטאַנצט פאר שמחה.

— איהר האָט בעדארפט אַנקוקען וואָס פאר א שטוב מיר האָר בען פערקויפט, — הויבט ווידער די אינגערע אָן: — ווער ווייסט וואו מיר וועלען זיך דאָרט דארפען וואַלגערען.

— מיינט איהר, אז זי איז ניט גערעכט? — גיט צו דער טאַטע מיט א צופרידענעם שמייכעל, וואָס זיין טאָכטער ווייסט זיך אזוי פיין אויסצו'טענה'ן מיט א פרעמדען מענשען —

— איהר זעהט, איצטער וואָלט ער זיך אויך וועלען אומקער'ען צוריק קיין רוסלאַנד — צולאכט זיך די עלטערע מיט א געד מאכטער מוטיגקייט, און ווענדט זיך צו מיר היימיש: — אפשר האָט איהר רוסישע ביכער צו לעזען? כ'האָב מיטגענומען צוויי ביכער, האָב איך זיי שוין איבערגעלעזען.

עס קומט צו נאָך א איר אין די פופציגער מיט א פערשוירען גרוי בערדעל און א דענקע אויפ'ן קאַפּ. ער וויל עפעס כאפען פון אונזער שמועס. אזוי ערענסט ציהט ער צונויף די ליפען און מאכט צו איין אויג; דאכט זיך, אז יעדעס וואָרט וואָס קומט ארויס פון מיין מויל איז פאר איהם א חרוש שבחדושים. אז איך קלייב מיר שוין אוועקצוגעהן ווענדט ער זיך פלוצלונג צו מיר מיט אן ערענסט שטימע:

— ווייסט איהר ניט אין וואָס פאר א זייט איז ארגענטינע, דאָרטען אָדער אָט דאָרטען? און מיט'ן מיטעלסטען פינגער טייר-פעלט ער אהין צום האַריזאנט, וואו מעהר ווי הימעל און וואסער

זעהט מען ניט.

די פראגע איז זעהר אן ערענסטע. אין וואס פאר א זייט איז ארגענטינע? מיר האָבען נאָך ארום צוואנציג טעג צו שווימען. און אפשר האָט טאַקי דער איד אויסגערעכענט, אז דער קאפיטאן פיהרט אונזער שיף ניט אין דער אמת'ער ריכטונג? איך מאך אויף אן ערענסט פנים, בעטראכט דעם הימעל ארום און ארום, זוף אויף דרום־זייט און ווייז אן מיט'ן פינגער גלייך אין הימעל אריין: — איך מיינ, אז דאָרטען איז ארגענטינע.

דער איד מיט'ן גרויען בערדיל קוקט לאנג אהין, וואו איך האָב מיט'ן פינגער אנגעוויזען:

— ברענען זאָל רוסלאַנד! — שיסט ער אויס מיט הארץ און שפייט אויס איבער'ן פארענטש אין ים אריין...

— אזוי גאָר! ... פאָהרט א איד פון רוסלאַנד קיין ארגענטינע, צו קינדער געוויס פאהרט ער. צוויי טעג פון ברעג און נאָך גאנצע צוואנציג טעג קיין ארגענטינע. אין רוסלאַנד געבוירען גע' וואָרען: זיין אבות־אבותיו דאָרט געלעבט און געשטארבען און דאָך, ערשט, איצטער, שוין צו דער עלטער, בלויז דערזעהענדיג אין זיין צוהיצטען מוח דאָס פרעמד לאַנד, וואָס הייסט ארגענטינע, האָט ער א באַדען אונטער זיינע פיס דערשפירט!

מיר איז עס שוין אבער קיין וואונדער ניט געווען מעהר. וואָ' רים טרעפענדיג אידען אין אנדערע, פרייערע לענדער, נאָך דעם ווי זיי האָבען אינגאנצען פון רוסלאַנד אויסגעוואנדערט — ערשט יעמאָלט בעגרייפט מען די לאַגע פון אידען אין רוסלאַנד. עס מאכט דעם איינדרוק, אז די גרויסע רוסישע ערד האָט מען דעם רוסישען אידען אויף זיין שוואכער אויסגעבויענער פלייצע אנגעלעגט. און ניט האָבענדיג שוין מעהר קיין כח צו דשוויגען רוסלאַנד אויף די פלייצעס, וואנדערט ער אויס אין אַ פרעמד לאַנד און ווארפט די שווערע משא פון זיך אראָב.

דאָס רוסישע פאָלק ליגט צעהן איילען טיעף אין דער ערד בעגראָבען און זעהט די ליכטיגע וועלט ניט.

דאָס אידישע פּאָלק טראַגט די רוסישע ערד מיט דעם רוסישען פּאָלק אינאיינעם אויף זיינע פּלייצעס און זעהט דאָס ליכטיגע לעבען ניט. וואָרים אנדערש וואָלט דאָך אַ איד אזאָ שפּוין ניט גע- געבען, דערזעהענדיג אין זיין פּאַנטאָזיע אַרגענטינע ביים האַר- זאַנט!

מאַטראַזען טראַגען אַרויס פּון דער טיעף זעק מיט קאַרטאַפּעל און מען איז מכבד די סיביריער פּויערים מיט דער מלאכה צו שייד לען. שווער איז זיי געוואָרען דאָ דאָס לעבען אָן אַרבייט. נישטאָ אַזאָו די הענט אַהינצוטאָן. עסען, טרינקען, שלאָפּען — אבער עס בלייבט אויסען צופיעל צייט. און די צייט ציהט זיך גאָר אָהן אַ סוף. האַבען זיי געבעטען מען זאָל כאַטש געבען קאַרטאַפּעל צו שיילען. די קאַרטאַפּעל פּון ליגען ערגעץ אין דער וואַרימער פּערשטיקטער לופט, זענען אויסגעוואַקסען. עס הענגען פּון זיי ווייסע, אַרויסגעוואַקסענע וואַרצלען, ווי ווייסע לאַנגע ווערים. אַך דערע זענען צוגעפּוילט און יעדען קאַרטאַפּעל מוז מען אַרומשניידען און אַזעקוואַרפען. ס'איז צו מערקען, אַז כאַטש די קאַרטאַפּעל זענען פּרעמדע, סיי ווי וועט מען זיי באלד אַריבערוואַרפען אויף יענער זייט פּאַרענטש אין ים אַרײַן, דאָך לאַזט ניט דאָס האַרץ אַ קאַרטאַפּעל אין ניוויטש אַרויסוואַרפען. פּאַרזיכטיג ווערט די פּערפּוילטע טייל אַבגעשניטען, חלילה ניט אַן איברױג שטיקעל אַבצושניידען.

איך ווענד מיר מיט אַ גאַט העלף אויף רוסיש. דער עולם קוקט פּערדעכטיג. די ווייבער רייסען ניט אָב די אויגען פּון דעם קאַרטאַפּעל וואָס אין האַנט, זיי נייגען זיך אַביסעל צו מײַן זייט מיט'ן אויער, אפּשר וועט זיך אַ שמועס אַ טשיקאווער פּער- ציהען.

— וואָס איז פאַר אַ קאַרטאַפּעל? — פּרעג איך ווידער.
— אַט, שווער איינצוויצען לעדיג... ס'איז פּאַר'ן שיף, —
זאָגט אַן עלטערער אַביסעל פּערשעמט. איינער, אַ אינגערער, מיט

א קלוג פערשטענדליך געזיכט, אזוי פון א מענשען, וואָס וועט
ניט רעדען וואָס מען בעדארף ניט, ער לעגט אוועק דעם מעסער,
ווישט אָב איין האנט אין די הויזען און דערלאנגט מיר זי.

— אבי די צייט צו פערטרייבען ווי ס'איז, — זאָגט ער איי-
בער כמעט דאָס אייגענע, וואָס דער עלטערער; נאָר ביי איהם
קלינגט עס אנדערש. אין זיין טאָן ליגט עפעס ווי איינער זאָגט:
אונזערער א ברודער קען זיך ניט אבגעבען מיט די נאָרישקייטען
ווי אייערע לייט דאָרט אין ערשטען קלאַס.

— האָט איהר ניט מורא פאַר'ן ים — ווענד איך מיך צו די
ווייבער.

זיי ווערען רויט, לאָזען נאָך טיעפער אראָב די אויגען און
ענטפערען גאר ניט.

— אפשר וועט נאָט געבען, אז מען וועט עס איבערקומען —
הויבט ווידער אָן דער עלטערער — שוין דריי וואָכען, אז מיר זע-
נען אין וועג. אזש פון סיביר פאָהרט מען.
— פאָהרט איהר קיין ארגענטינע?

— יא, קיין ארגענטינע.

— און רוסלאַנד?

— רוסלאַנד איז צו גרויס, דאריבער איז זיך נישטאָ וואו
אהין צו טאָן — זאָגט דער אינגערער מיט א ביטערען שמייכעל —
מיר פאָהרען קיין ארגענטינע. דאָרט לאָזט מען לעבען, זאָגט מען.
ערד איז דאָרט פאראן גענוג, זאָגט מען, און מען לאָזט דאָרט
לעבען — חזר'ט ער איבער נאָך אמאָל, און זיין פנים ווערט
ערענסט און אומעטיג.

דער אלטער צושניידט א קארטאפעל פונקט אין דער העלפט
און בעווייזט מיר:

— א פיינער קארטאפעל געווען, האָבען זיי איהם אין א
שלעכט אָרט געלעגט, איז ער אויסגעוואקסען. נישטאָ דאָ קיין בעל-
הבית אויפ'ן שיף. וואָס מען ווארפט דאָ ארויס...

רוסלאנד איז א גרויס לאנד, און דאריבער איז זיך נישטאָ וואו
אחינצוטאָן....

4.

מאָדעראַ.

דורך אַ גרויען פריהמאָרגען, בעגלייט פון אַ לינד ווינטעלע, שניידט אונזער שיף דעם אמלאַנטישען אַצעאן און דערנעהנטערט זיך צום אינזעל מאָדעראַ. הויך פון ים ארויס דערהויבט זיך דער פרוכטבארער אינזעל; הויך ביז די וואַלקען. און אין גרויען פרייה מאָרגען זעהט ער אויס ווי אַ גרויסע, גרויסע ים־בעשעפעניש וואָס האָט אויף אַ וויילע דעם קאָפּ פון אַבגרונד ארויסגעשטעלט און קוקט אויס דעם ליכטיגען פריהמאָרגען. באלד וועט די זון אויפגעהן; און די ריזיגע בעשעפעניש וועט איהר קאָפּ ווידער אין אַבגרונד בעהאלטען.

ערטערווייז איז דער הויכער אינזעל ליכטיג־גריין און דורכ־זיכטיג, דאָס זענען געוויס גערטנער און ווינגערטנער וואָס וויקלען דעם אינזעל איין פון זיינע פיס, וואָס ווערען פון בלויען וואסער געוואישען ביז צום קאָפּ אויף וועלכען עס שלאָפען נאָך ווייס־ווייסע וואַלקען.

דער טאָג ווערט אלץ העלער און העלער און מיר קומען נעהנטער צום שטאָלצען אינזעל. איצטער זעהט ער שוין מעהר ווי קיין וואסער בעשעפעניס ניט אויס. קלאָר און דייטליך בעווייזען זיך די גערטנער און די ווייסע הייזלאַך וואָס דרעמלען נאָך אין שאטען פון פאלמען און ציפער־יסען. די הייזלאַך ציהען זיך באַרג אַרויף צווייט אין אלע זייטען ווי ווייט די אויג קען דערגרייכען און אין זייערע שויבען קלאַפט שוין דאָס ליכט פון פרימאָרגען. עס בעווייזען זיך די ערשטע זונענשטראַלען און וועקען און

פארבען די בלאנק-ווייסע וואַלקען וואָס שלאָפען אויף די שפיצען פון דעם דערהויבענעם אינזעל. א מחנה ים פויגעל וואָס האָבען די לעצטע פּאָר טעג אונזער שיף פּערלאָרען, האָבען זי וויעדער אויפֿגעזוכט און טראָגען זיך מיט אימפעט צווישען די שטריק פון די מאסטבויםער, פילדערען און שרייען און וועקען און ווארפען זיך אין ים אראָב.

און דער ים ?

רוהיג, רוהיג שפּרייט ער זיך ארום דעם אינזעל און ליכטיג בלוי איז ער. זיין בלויקייט איז גלייך צו דער בלויקייט פון די ברעגן גען מזרח הימעל איז א ליכטיגען און הייסען תמוז-טאָג ווען די זונן הייבט שוין צו נידערען צו מערב-זייט. לויטער, דורכזיכטיג איז דאָס וואסער. יאהר איין יאהר אויס האָט מען דאָ ארום דעם שעהנעם אינזעל די וואסערען געזיפט און העל-בלוי געפּאָרבען. אין חלום זעהען מיר אַפּטמאָל ים'ן מיט אזעלכע הערליכע פארבען; נאָר אין חלום וועבט זיך אַפּטמאָל אזא רוהיגקייט אויס, ווי די וואָס רוהט דאָ ארום און ארום.

מאדערא, מאדערא...

די גרויסע אפריקאנישע וועלט-טייל האָט פון זיך א קליינע צווייגעלע, א קליין קינד אַבגעריסען און אין ווייטען ים פּערווארפען. און קוקסטו פון ווייטען צום אינזעל זעהסטו ווי ער בענקט צו דער גרויסער אפריקא — זיין מוטער.

מאדערא, מאדערא....

מיר ווייסען בלויז פון די פיינע וויינען וואָס ווערט אויף דעם פּערווארפענעם אינזעל אויסגעארבייט, און שיפען וואָס ציהען פון צפון קיין דרום שטעלען זיך אָב אין די ליכטיגע וואסערען און לאָזען אויף א וויילע אראָב זייערע רייכע, צופריעדענע און גליקליכע איינ-וואוינער אין קליינע שיפלאך, וואָס ברענגען זיי צום ברעג אַרויס. און זיי, די גליקליכע, היילען זיך, לויפען און קוקען מיט ברייט גע-עפענטע אויגען אויף רעכטס און אויף לינקס; א טהעמען דורשטיג די בלומען-לופט; פארוזען פון דעם פיינעם וויין וואָס ווערט אין

די גערטנער פון מאדערא בעשאפען, און ווען די בעשטימטע צייט קומט, היילט מען ווידער צום ברעג, די קליינע שיפלאך ברענגען זיי צוריק צו זייער צייטווייליגער הים — זייער שיף און דורך טראָד מיטען־מוזיק און פרייד־אויסגעשרייען ווערען זיי בעגעגענט.

יאָהר איין יאָהר אויס ציהען די שיפען מיט דער לענג פון אט־לאַנטישען אַצעאן, פון צפון קיין דרום און רוהען אין די בלו־בלויע וואַסערען פון מאדערא. אין דער גרויסער אויפֿרעגונג מערקט מען ניט ווי צווישען די גליקליכע, צופריעדענע שפּרייזען שטיל מיט אַראַבעלֶאַזענע קעפּ בלויז שאַטענס פון מענשען; פון לעבען שוין צום טויט פּער'משפּט, און דערמאָנט אימיצער דעם נאָמען פון דעם שעהנעם אינזעל, צינדט זיך א פייערל אין זייערע הערצער און, צינדען זיך די אויסגעלֶאַשענע אויגען אָן און די דורשטיגע בליקען קוקען נייגערִיג אהין וואו פון די בלויע וואַסערען דערהויבט זיך ביז צו די וואַלקען דער גרין בעצירטער אינזעל. און ווען די גליקליכע, געזונטע לֶאַזען זיך מיט ליארעם אַראָב צו די קליינע שיפּלעך, גע־הען שטיל צווישען זיי די „שאַטענס פון מענשען“ מיט אן איינ־געהאַלטענעם אַטהעם הערען זיי זיך צו צום קלאַפען פון זייער איי־גענעם האַרצען. צוזאַמען מיט די גליקליכע ווערען זיי אויך צום ברעג אַרויסגעפיהרט אבער צוריק קערען זיי זיך צום שיף ניט אום יערנעץ צווישען די וויינגערטנער ווערען זיי פּערשוואַנדען...

עס ציהען שיפען דורך דער לענג פון אטלאַנטישען אַצעאן. דאָ ביי מאדערא בלייבען זיי רוהען. דאָ פּערלֶאַזען דעם שיף מענשען פון לעבען צום טויט פּער'משפּט'ע. דורשטיג אטהעמען זייערע ציר־לעכערטע לונגען די מילדע לופט וואָס איז מיט בלומע־דיחות אויס־געמישט. אויף א רגע בליהט זייער האַפּנונג אויף. העכער, העכער פאַרקלייבען זיי זיך, זיצען אין שאַטען פון פאַלמען און ציפּעריסען און קוקען מיט בענקנישפּולע אויגען צום ברייטען ליכטיגען ים, צו די שיפען וואָס ציהען צוריק פון דרום קיין צפון — און מאַכען דעם וועטאָג נאָך טיעפּער, די וואַנד — נאָך ברייטער...

* * *

בלומען, בלומען און בלומען און מען פאָהרט אויף שליטענס.
 ניט קיין פראַסט-בלומען זענען איצטער אין מאדערא און ניט
 איבער שנע גליטשען זיך די שליטענס מיט אַקסען געשפאנט. עס
 זענען די בלומען נאָך וועלכע מיר בענקען אזוי דעם גאנצען ווינטער
 לאנג; און ווייל די וועגען ציהען זיך כסדר בארג ארויף, בארג
 ארויף, זענען זיי מיט קליינע גלאטע שטיינדלעך אויסגעפלאסטערט
 און איבער זיי שלעפען זיך מיט בעל-בתישען טאַקט גרויסע, פעטע
 אַקסען געשפאנט אין א קליינעם שליטען מיט א לייווענטענעם דע-
 בעלע.

און וואו זענען דאָ קיין בלומען ניטאָ? מען קען מיינען, אז
 דאָ בליהען צוזאמען מיט די בויער — די הייזער, די צויען, די
 וועגען.

עס בליהען גרויסע אונגעלומפערטע קאקטעסען אויף גלייכע
 פעלזען זיך טישעפענדיג; עס בליהען אַהן צאָהל האלעיאנדער בויער-
 און נידריגער — רויזען און גארדענלאק, לעוואקאי און פוקסלאך.
 גליהענדע מאָן-בלומען און פארשידענפארביגע נעלקען — אלץ אין
 איינעם צונויפגעפלאַנטערט. און קומסטו צום ערשטען מאָל אויפ'ן
 אינזעל שפירסטו, אז ניט קיין לופט אטהעמען דייע לונגען — נאָך
 א שטארקען געטראנק טרינקסטו און ווערסט פון איהם שיכור'לאך.
 ס'איז ערשט ארום ניין אין דער פריה און דאָס ליכט בלענדט און
 ווארעמט און די ברעמען לאָזען זיך ניט ווילענדיג אראָב.

און בעטלער פארמאָגט דער אינזעל אין אלערליי געשטאַלטען:
 בלינדע, הויקערס, לאַמע און גלאט אזוי פארזעהענישען. פון וואנען
 האָבען זיך דאָ אזוי פיעל קאליקעס גענומען אויף דעם בליהענדען גר-
 עדן אינזעל? האָט מען עס די רייכע רייזענדער צו פערדאנקען וואָס
 קומען אהער דעם אינזעל בעקוקען? אָדער אפשר די אלע לונגען-
 קראנקע וואָס קומען אהער שטארבען פאר דער צייט האָבען די דאָ-
 זיגע צירונג בעשאפען? עס מאכט דעם איינדרוק, אז טאָג איין,
 טאָג אויס, זיצען די בעטלער אויף די דערהויבענע וועגען און קוקען
 צום בלויזען ים ארויס און ווארטען אויף די שיפען וואס וועלען אין

זייער האפען קומען און אורחים פאר זיי בריינגען.
 גלייך ווי מען בעטרעט דעם אינזעל, ביים שטאָרט-גארטען וואו
 עס צושיידען זיך די וועגען, אונטער א פאלמע, ליגט אין א שווארץ
 צען ארון אזא מין מענש: גרויס ווי א קינד פון פינף יאָהר און מיט
 א קאָפּ גרויס ווי א צעבער, אָנגעטאָן אין שווארצען; אויף דעם קינד
 דערשען האלז און אויף די קינדערשע הענטעלעך ווייסע קראגען און
 מאנזשעטען און א פאָר אויגען טונקעלע, גרויסע, איינגעפאסטע
 אין דעם גיגאנטישען קאָפּ בעגלייטען יעדען פארבייגעהער. נעבען
 דעם זיצט אַ דאַרער אויסגעצויגענער יונגערמאן און מיט א בעשייד
 דענעם ווינק בעט ער א נדבה.

מיין בעגלייטער, דער יונגער דייטש, שפייט אזש אויס פון
 כעס:

— דאָנערוועטער, וואָצו ברויכט מען נאָך דיעזעס היער ? !
 מיר זעצען זיך אין אַן אַטאָמאָביל (ווי עס שיינט לעבען דאָ
 די אַטאָמאָבילען ווי די בלעטער נאָר פון די פרעמדע געסט) און לאָ-
 זען זיך דעם אינזעל בעקוקען.

וועגען און הינטערוועגען אלץ ציהט זיך בארג ארויף. צווישען
 בלומען-ווענט ציהען זיך גאסען, שמאָלע מיט קליינע גלאטע שטיינ-
 דעלעך געפלאסטערט. דער שאופער טרייבט שנעל און געשיקט דעם
 אַטאָמאָביל דורך די ענגע און געדעהטע גאסען און וועגען. עס טראָג
 מייטערט גרילציג א וועג זיך צו מאכען. עס ציהען זיך שורות אַקסען
 אין שליטענס געשפאנט. אין די שליטענס זיצען געסט פון ווייטע
 לענדער. ווען אונזער אַטאָמאָביל טראָגט זיך פארביי, איז צוזאמען
 מיט די אַנטרייבער, ווארפען אויך די אַקסען אונז נאָך א שטומען
 פּעראכטונגס-בליק:

— פריצים! וואָלטען זיך בעסער אין אַ שליטען אריינגעזעצט,
 דאָס מוזל וואָס איז אין אַ שליטען איז בעסער צו פאָהרען.
 מיר זענען שוין גאנץ הויך אין די בערג. פון ווייטען זעהט זיך
 דער בלויער ים, ציהט זיך ברייט, ברייט ווי ווייט די אויג קען פער-
 כאפען און איז בעגאָסען מיט ליכט פון דער דרום זונן. פון ווייטען

זעהט זיך אונזער שיף, שמעהט זייט ביי זייט מיט א צווייטער שיף וואָס איז אויך היינט באַגינען פון ווייטען וועג געקומען און זיי דערזעהלען זיך ביידע מעשיות פון וועגגעשעהענישען און פון די סודות וואָס עס קומט פאר ביי זיי אין דער טיף.

אונזער וועג שניידט דורך ווייזגערטנער, באַנאַנעס, צוקער-דעהרליך. מיר קומען ארויס אין א ווינקעל-זייט ביים ברעג. פאַר-טוגעזען, פון דער זונן ברוין געברענטע, בינדען אין גארבען גרינע צוקער-שמעקענס און ארום דעם, און איבער דעם שוויבלען אַבגעריי-סענע קינדער און פליגען. די קינדער גריזשען די שמעקלעך און נאָ-גען פון איהם דעם צוקער ארויס מיט א שוים ארום מויל און די פליגען פלאטערן פון אַרט צו אַרט און נעהרען זיך מיט'ן צוקער-זאפט. אז מיר דערנעהנטערן זיך אנטלויפען די פליגען און די אַב-געריסענע, אַבגעברענטע אינגלעך נעהמען די זיסע שמעקלעך פון מויל ארויס, ווישען ס'מויל אַב מיט'ן ארבעל און שטרעקען די הענד אױס: פעני, פעני...

געלד הייסט עס זאָל מען זיי געבען; דאָס אלץ וואָס זיי וויי-

סען.

— ניין, ביי אונז אין דייטשלאַנד גיבט זאָ איינע שוויינעריי גיבט, — ברוגז'ט זיך מיין בעגלייטער און ער הייסט זיך פיהרען אין א שענק אריין וואו מען קען דעם אמת'ן וויין פערזוכען. געטראָפען האָבען מיר צום ריכטיגען אַרט. א זייטיג געסעל, אפילו גענוג בהמה'ישע מיסט פאר'ן שוועל, נאָר עס שארט ניט. אין טיר בעגעגענט אונז א לעבעדיגער, שווארץ חן/עוודיגער יונגער מאַן און פון זיין מויל שלאָגט א גאנצער פאַנטאן מיט בעגריסונגען אין וואָס פאר א שפראך איהר ווילט: באַן-זשור, גוט-מאָרגען, בונעס-דיעס, זדראווכטוואויטע, דזען דאָבר! און דאָס אלץ ווערט אזוי זיס אין אזוי שלעכט ארויסגעזאָגט, אז איך טראכט דאביי:

— אויב דיין וויין איז אויך אזוי שלעכט און אזוי זיס, האָט ניט געלוינט דעם הויפען מיסט איבערצוטערעטען און אין דיין שענק אריינצוקומען.

עס לאָזט זיך אבער אויס פארקעהרט. וויל מען מאדערראוויין טרינקען זאָל מען קיין מאדערא קומען. נאָך דער ערשטער גלאַז וויין ווערט מיין בעגלייטער אזוי סענטימענטאַל אז איהם ווילט זיך געהן אויפ'ן בית-עולם.

— דאָ שטארבען דאך אזוי פיעל פרעמדע, צווישען זיי געוויס דייטשען אויך. — הויבט ער אָן צו פאנטאזירען — דייטשען מוזען דאָ געוויס אן אייגענעם בית-עולם האָבען!

ער נעהמט דאָס פלעשעל מיט דעם ניט אויסגעטרונקענעם וויין אונטער'ן ארעם און איך — נאָך איהם. אלס סאָלידאריטעט געה איך איהם העלפען זוכען א דייטשען בית עולם...

אויפ'ן וועג צום בית עולם טרעפען מיר דעם אַרטיגען קלויס-טער. אהין אויך אריינגעגאנגען. וויל מען שטארבט דאָ גאנץ אָפּט, און וויל אנשטאט נשמה-ליכט, ווייזט אויס, ברענגט מען דאָ בלויז מען, איז וואו נאָר א לעדיגער פלאץ שטעהן בלומען אין וואַזען און וועלעקען. דער ריה פון וועלעקענדע בלומען ווען זיי שטעהן אין וואַסער איז גאָר ניט אזוי אנגענעהם; איך ציה מיין בעגלייטער פאר'ן ארבעל אויף דער גאס ארויס.

דורך צוויי שורות פאלמען און ציפעריסען פיהרט דער הויפט-איינגאנג צום בית-עולם פון די פרעמדע, וואָס האָבען דאָ אין בענק-שאפט מיט צולעכערטע לונגען די לופט געשלונגען און די לעצטע טעג דערלעבט. דעם טויער עפענט אונז א שלאנקע פאַרטוגעזישע מיידעל מיט א מאט-ברוין געזיכט און טונקעל-ברוינע אויגען; איהר רע בעוועגונגען שטילע, גאנץ עלעגאנט געקליידעט, דעם קברן'ס טאַכטער זעהט אויס. זי בעגריסט אונז גאנץ איידעל אויף ענגליש און ווארפט דאכיי א בליק צום פלעשעל וואָס ביי מיין בעגלייטער אונטער'ן ארעם. מיר שפאנען צווישען די אלייען. אלע קברים אויפ-געפאסט, אלע קברים מיט בלומען בעציערט. די מצבות כמעט אלע מיט ענגלישע אויפשריפטען. לייענסט: דאָרטען געבוירען, פון דאָר-טען געקומען, דאָ איז מאדערא געשטארבען. עפעס איינער, א סע-מיאָנאָוו, פון מאַסקווע האָט זיך אויך אהער פארקליבען צו שטאר-

בען. אויף זיין מצבה איז דער אויפשריפט אין ענגליש געמאכט. — דאָנער־וועטער, א ווירטהשאפט, קיין איין דייטשע מצבה ניטאָ! „פאַן שולצע“ געוויס א דייטש און דער אויפשריפט אויף ענגליש — געהט שוין מיין בענגלייטער גאָר פון די כלים ארויס. די געמיטליכקייט וואָס הערשט דאָ ארום און די גרויסע מאַסע בלומען וואָס וואַקסט דאָ איבעראַל, מאַכט גאָר פארגעסען, אז אויף א בית־עולם געפין איד מיר. נאָר דאָס מאַל ציהט מיר שוין מיין בענגלייטער ביים ארבעל מיר זאָלען שוין פון דאנען אוועקגעהן. די אייגענע עלעגאנט־געקליידעטע מיידעל מיט'ן שמאַל ברוינעם גע־זיכט און טונקעל ברוינע אויגען עפענט אונז ווידער דעם טאיער אויף און מיר זיינען אויף דער פרייער וועלט.

די זונן ברענט. כאַטש אנגענעהם דאָך שפירען מיר זיך ביידע מייער. מיר זענען זיך אין א מאַטאָר־שיפעל און הייסען זיך פיהרען צום שיף. דער מאַטאָר קאפרוועט זיך און בלייבט יעדע ווילע שטעהן. א פארשמירטער פאָרטוגעזער פאָרקעט זיך אין מאשינדעל, עס הויבט אָן צו פופ'ן און פאפ'ן אין דעם אלט־פרענקישען מאַטאָר און ווי עס איז דערשלאָגען מיר זיך צו אונזער ציעל.

אונזער שיף איז ארומגערינגעלט מיט א מחנה קליינע שיפלעך ווי פון א שונא בעפאלען. פון די שיפלעך ליארעמט מען, שרייט מען ארויף אויבען צום דעק צו די פאסאזשירען פון ערשטען קלאס. ס'איז זעהר עהנליך צום געשריי פון די ים־פויגעל וואָס טראָגען זיך ארום און כאפען שטיקלעך ברויט וואָס מען ווארפט זיי אין ים אריין. דאָס זענען טויכער אין די שיפלעך. פון אינזעל געקומען. גרעסערע און קלענערע און גאָר קליינע, בלויז אין צוריסענע באָר־הויזלעך שרייען זיי מען זאָל זיי פון אויבען געלד אראָבווארפען. און אז מען ווארפט פון דער אויבערשטער דעק א מטבע אין ים אריין ווארפט זיך דער טויכער מיט'ן קאָפּ אראָב אין וואסער נאָך דער מטבע און ער כאפט זי. אנדערע קלעטערען ארויף אויף דער העכסטער דעק פון אונזער שיף. פון דאָרט ווארפט אימיצער א

הויך. דאָס וואַסער איז קלאָהר און מען זעהט ווי ער יאָגט זיך מיט'ן קאָפּ אראָב נאָך דער זילבערנער מטבע. דאָס זענען שוין ניט קיין בעטלער. וואַרפט אימיצער א קופער-נע מטבע, כאַפט ער זי און וואַרפט זי מיט שטאַלץ צוריק אין ים אַרײַן. — „קיין קופער נעהמען מיר ניט.“

איך קלייב מיר אַרויף אויף דער העכסטער דעק פון אונזער שיף. איך וואַרף נאָך אַמאָל א בליק צום אינזעל מאַדעראַ. איצט טער זעהט ער מיר נאָך דאָפּעלט שעהנער אויס. איך שפיר אז ניט נאָר איין מאָל וועל איך נאָך פון דעם אינזעל טראַכטען.

א שאַד נאָר וואָס אזוי פיעל בעטלער זיינען אויף דעם בליהענ-דען אינזעל פאַראַן און מענשען האָבען זיך אַהין שטאַרבען פער-קליבען.

5.

ביים עקוואטער.

שוין צוויי וואָכען איז וועג, און וואָס נאָהנטער צו דרום אלץ איז א טיעפערען זומער קומען מיר אַרײַן.

נאָך איין טאָג איז אונז ביז צום עקוואטער געבליבען. די לופט איז שווער, הייס און פייכט. דער טאָג איז קורץ. ארום זעקס איז שוין נאַכט. דאָ, זעהט אויס, האָט דער טאָג מיט דער נאַכט זיך אויסגע-גלייכט. צו קיין גרויסע מלחמות קומט עס ניט:

ווי נאָר די זון פּערגעהט פאַרנעהמט די נאַכט שנעל איהר פלאץ. קיין בין-השמעות ווי ביי אונז איז דאָרט ניטאָ. און דער טאָג, כאַטש ער איז קורץ, ציהט ער זיך אונענדליך לאַנג.

מיין שכן ביים טיש און אויף מיין בעגלייטער אויף דער יבשה, א גאַנץ אינטעליגענטער דייטשער יונגער-מאַן האָט פון לאַנגוויי-ליגקייט ווידער פּערפירט מיט מיר א שמועס וועגען דעם, אז אידען זענען א שלעכט פאָלק און אז...

געענדיגט האָט זיך מיט דעם, אז איך האָב איהם איבערצייגט, אז די מאַדערער אַנאַנאַסען זענען ניט וועניגער געשמאַק פון די קאַליפאָרניער.

איך בעדארף אייך זאָגען אז אפילו דאָ, אויף אזא אינטערנא-
ציאָנאלע שיף ווי אונזערע, וואָס פיהרט פאסאזשירען אויף קיין אר-
גענטיגע, אפילו דאָ האָבען מיר דעם יודענהאם אין דעם אימער ניט
פרישען געשטאַלט.

די פרוי פון דעם רוסישען קאנסול איז בונעם איירעס, האָט
מען מיר איבערגעגעבען, האָט געבעטען מען זאָל מיך מיט איהר ניט
בעקאנט מאכען ווייל איך בין א איד. צוליב דעם זאָגאר האָט זיך
גענידעט צוויי קאָמפאניעס פאר גאַלף-שפיעל; אין איינער בע-
טהייליגט זי זיך און אין דער אנדערער איך, דער איד. נאָר נעכטען
איז דער הייסער טעמפּעראטור פון דעם עקוואטאר גענענד איז איהר
קליינעקער יודענהאם צושמאַלצען געוואָרען. גאנץ אונערווארטעט
האָט זי זיך געווענדעט צו מיר אויף רוסיש, אויב איך קען פון פא-
פיר מאכען א שיף. די קינדערלעך וואָס שטיפען אויפ'ן דעק שיף
האָבען עס ביי איהר געבעטען. איך האָב מיר געפרובט דערמאָנען די
קינדערשע נארישקייטען פון די ליעבע, גוטע, חדר יאָהרען און פון
פאָפיר א שיף געמאכט. די קינדער האָבען געטאַנצט פאר שמחה.
און ווי עס שיינט האָב איך מיט דעם אין גאַנצען דעם יודענהאם
מנצח געווען. אביסעל שפעטער האָבען מיר זיך ביידע צוגעקוקט
צו די פליהענדע פיש וואָס רייסען זיך יעדע וויילע מחנות-ווייז
ארויס פון וואסער און טראָגען זיך אין לופטען בלאַנקענדיג מיט זיי-
ער זילבער פארב אנטקעגען דער זון. וועט עס אפשר דויערען בלויז
ביז די לופט וועט אָנהויבען וויעדער קיהל ווערען? איך גיב מיר א-
בער אינגאַנצען אין די הענט פון דער צוקונפט.

א גאנץ קליינע קינדער פאמיליע האָבען מיר דאָ, הערשט צוויי
שען זיי א קליינע קינדער-טראָגעדיע. צוויי קינדערלאך אינגלאך, אין
עלטער פון דריי ביז זיבען, געהערען א שפאנישער פאמיליע. רעד-
דען זיי נאָר שפאניש און עטוואס פראנצויזיש. און פונקט פון דער
אייגענער גרויס צוויי קינדער, דער אינגערער א אינגעלע און ס'אנ-
דערע א מיידעלע — געהערען אן ענגלישע פאמיליע און רעדען בלויז
ענגליש. איינער דעם אנדערענ'ס שפראך פערשטעהען נישט. דאָך

האָבען זיי זיך געפונען אן אויסוועג ווי זיך צו שפיעלען צוזאמען. מען קומט זיך גאנץ גוט אויס מיט מימישע בעוועגונגען. אויפ'ן וואונק, וויל איינער דעם אנדערען זיין לייעבע אויסדרוקען, איז איינפאך: ארומגענומען זיך און געקושט איינער דעם אנדערען.

האָבען אָבער, ווי עס זעהט אויס, די ענגלישע עלטערען אויס-געמאָסטען, אז דער גראד פון דעם שפאנישען אריסטאָקראַטיזם איז נידריגער און — די קינדער פארווערט צושפיעלען זיך צוזאמען. קוקען די קינדער איינער צום אנדערען מיט אזעלכע טרויעריגע אוי-גען און פערשטעהען ניט וואָס אזעלכעס איז געשעהן.

איז אונזער זארגלאָזען לעבען האָט היינט וויכטיגעס געטראָ-פען: א פאָר פאָסט-טויבען זענען געקומען צופליהען און אבגע-שטעלט זיך רוהען אויף אונזער שיף. פערמאָטערטע פון לאנגען זועג און הונגעריגע האָבען זיי זיך אויף אונזער שיף אָבגעשטעלט רוהען. צוגעוואוינט צו מענשען, האָבען זיי פון האנט געגעסען און שפעטער האָט מען זיי ביידען געכאַפט. דער עולם האָט זיי ארומגע-רינגעלט און מיט דרד-אריץ געקוקט אויף די זילבערנע רינגלאַך וואָס אויף זייערע פיס. יעדערער האָט געפונען פאר נויטיג צו לעזען וואָס אויף די רינגעלאַך איז געשריבען — אנדערע האָבען עס ביי זיך אין נאָטיץ ביכעל פארשריבען און מיט אן ערנסטער מינע ארויסגעזאָגט זיין השערה פון וואנען די וויכטיגע פויגעל-געסט זע-נען געשיקט געוואָרען.

און די טויבען האלטען זיך רוהיג. לאָזען זיך בעטראַכטען. מען זוכט אונטער זייערע פליגעל, אפשר א שטעמפעל פאראנען, א בריו-וועלע פאראנען. מיר האָבען דאָ א פראָפעסאר פון גענאָ, דער בע-קאנטער באַטאָניקער ש. ער האָט א פאָרגרעסער גלאָז געבראכט און די אותיות אויף די רינגעלעך געלעזען. צונעמענדיג די גלאָז פון די אויגען האָט ער אויך מיט דרד-אריץ געקוקט אויף די דרייסטע פויגעל וואָס האָבען זיך אין אַזאָ ווייטען וועג געלאָזען, אימיצענס א שליחות אויסצופיהרען. ער נעהמט די טויבען צו זיך אין די הענט און בעטראַכט זיי נאָך אמאָל. די טויבען אָבער האלטען זיך ריר-

היג. בלוי־עך־ווייסע, גרויסע און שטאַלצע מיט גרויסע קעפּ און ירויסע, בלויע, קלוגע אויגען קוקען זיי דעם עולם ארום.

— זיי ריענען דאָך דער מענשהייט, בעדויערט א דאמע, און איך האָב היינט צו פרישטאג גראדע געפילטע טויבען געגעסען...
א, דו גרויסער גאָט, מיט דיניע מענשען קינדער מיט דער אָר־ מער מענשהייט וואָס שוויצט דאָ נעביד אזוי שטארק אויף דעם עקוואטאָר!

וואָס פאר א נארישקייטען האָט מען שוין ניט צוגעקלערט דאָ פאר די לעצטע עטליכע טעג?

איין גרופע פאסאַזשירען קלייבט זיך דערהימען דעם מאַמענט ווען מען וועט אויפ'ן רעכטען עקוואטאר זיין און זעהן דעם פאס וואָס צוטהיילט אונזער ערד־קוגל אויף צווייען. אייניגע זאָגאר פערזיכערען, אז זיי שפירען ווי זיי פאָהרען בארג ארויף. אנדערע גלויבען אז מען וועט אונזער שיף מוזען אויפ'ן טאַרמאַז נעהמען ווען זי וועט זיך אָנהייבען פון עקוואטאר אראָפלאָזען.

לצים האָבען אויסגעטראכט אז אויפ'ן עקוואטאָר שטעהט א פייער־שיף און נעהמט איבער די פאָסט וואָס ווערט אין א געוויי־ סער שטונדע געשריבען, און פריי, אָהן פאָסט־מארקען, וועלען די בריעף אוועקגעהן. אפילו דער ווייץ האָט אויך אן ערפאָלג און פיעל זיצען און שרייבען בריעף און לאָזען זיי אָהן פאָסט־מארקען אין בריעף־קאסטען אראָב. — — —

מען דערצעהלט, אז א פאָטער האָט אמאָל געשיקט זיין זוהן ריי־ זען איבער דער וועלט. אז דער זוהן איז צוריקגעקומען פון זיין ריי־ זע, האָט ער דעם פאָטער דערצעהלט פון אלץ וואָס ער האָט זיך אונ־ טערוועגס אָנגעזעהן. שווימענדיג ביים עקוואטאָר האָט ער פליהענ־ דיגע לייבען געזעהן, פליהענדיגע שלאנגען און עקדישען געזעהן, פייערדיגע שיפען בעגעגענט; צוויי לבנות געזעהן... דער פאָטער האָט אלץ געגלויבט. צום סוף, ווען ער האָט איהם דערצעהלט אז ער האָט ביים עקוואטאר געזעהן פליהענדיגע פיש —

— דאָס מיין קינד זאָנסטו אַ ליגען! — האָט איהם דער פאָ-
 מער שטרענג איבערגעשלאָגען. — — —
 ווי איהר זעהט פליהט די פאנטאזיע אין דער הייסער, פייכ-
 מער און פערשטיקטער לופט, גאָר ניט אזוי רייך און גאָר ניט אזוי
 ווייט — גאָר אז דאָ פליהען אום פיש איבער'ן אויבערפלאַך פון
 וואסער — דאָס איז אַן אמת.

6.

צום ווייטען גלות-לאַנד.

דורך רעגען און נעבעל דערנעהענטערט זיך אונזער שיה צו בר-
 נעם-אירעם, די הויפט-שטאָרט פון ארגענטינע — אונזער ווייטע,
 ווייטע גלות-לאַנד.

מיר געהן אנטקעגען דעם שטראָם פון לאַפלאַטא אויסגאָס.
 ס'וואסער האָט פון ווייטען א זילבער-אַבגלאַנץ, אבער פון נאָהענ-
 טען, דורך דעם נעבעל, איז עס געל-ברודיג און זעהט אויס ווי שטאר-
 קער טיי, וואָס מען האָט אין א גלאָז פון מילך אריינגענאסען.
 זאָרגלאָז לערענט מען זיך אויס צו לעבען אויפ'ן שיה. גאנצע
 דריי-און-צוואנציג טעג דאָ געווען מיין היים. אין דעם זאָרגלאָזען
 שיפס-לעבען נעהמט מען זיך גאָרניט אזוי שטארק צום הארצען ווען
 ק'קומט עפעס א ידיעה פון דער פערשטויבטער וועלט. אפילו אזא
 וויכטיגע ידיעה, אז אין באָסניען האָט מען דעם עסטרייכישען קרוין-
 פרינץ און פרינצעסין אומגעבראכט, האָט אויף דאָ קיין גרויסען
 איינדרוק ניט געמאכט.

— דאָנערוועטער, די לייטע זינד פערריקט דריבען! — האָט
 בלוין איין דייטש זיך צובייזערט.

און ווירקליך, אז דו געוואוינסט זיך צו מיט'ן לעבען אויסער-

האלב דער „וועלט“, דאכט זיך דיר, אז די מענשען אויף דער ערד זענען ניט ביים רעכטען זינען.

קומסטו אבער נעהנטער צום געווינשמען פלאץ פערלאָזט דיך די זארגלאָזיגקייט, און ס'כאפט ארום אן אונבעשטימטע אונרוהיג קייט.

בונעס-איירעס...

די הויפט-שטאדט פון ארגענטינע. וואָס הערט מען זיך ביי אונז ניט אָן וועגען יענעם לאַנד און יענער שטאָדט! עפעס אונ- היימליכעס דערצעהלט מען דאָך ביי אונז איבער דער שטאָדט בור- נעס-איירעס.

און די מעשיות איבער אידישע טעכטער, וואָס זענען פאר- נארט געוואָרען דורך אונבעקאנטע מענשען און פון טאַטע-מאמעס הויז פערפיהרט געוואָרען... אויף אייביג ערגעץ פערפיהרט געוואָ- רען, וואו אין דער פינסטער ווערט זייער לייב געפייניגט... — בור- נעס-איירעס, הייסט דאָך יענער פינסטערער פלאַץ...

ארגענטינא הייסט דאָך דאָס לאַנד...

און אין יענעם לאַנד האָט זיך דאך אמאָל די אידישע האָפנונג בעוויזען און געוואונקען, און געשמייכלט צו אלע אידען אין די ווייטע, קאלטע גלות-לענדער...

— קומט אהער, קומט אהער, עס ווארט אַ לאַנד דאָ פאר אייך.. האָנג און מילך פליסט דאָ רייך... ברויט און פלייש איז דאָ פאראן צו זאט... זון און גליק געוועלטיגען דאָ. קומט אהער מיט זיהן און טעכטער, פלאנצט זיך איין אין לאַנד פון גליק, ס'ווארט די שפע אויף אייער קומען... קומט וואס שנעלער, קומט וואָס שנעלער!... ווי לאַנג איז עס געווען? ערשט נעכטען איז עס געשעהן. איז לאַנגע שורות האָבען זיך געצויגען די וואַנדערער פון רוסלאַנד, פויר- לען, גאליציען און רומעניען. און פון וואנען דען ניט? פון אלע עקען וועלט האָבען זיך אידען געצויגען אהער און דאָ אין דעם „לאַ- פלאטא“ אויסנאָם, ביי די טויערען פון יונגען לאַנד, זענען די איינ- ציגע שורות פער אייניגט געוואָרען, אין איין מחנה זיך פערוואַנדעלט

און מיט פרייד און שרעק האָבען יענע וואַנדערער ס'ערשטע מאָל
דאָס געבענשטע לאַנד דערזעהן...

ס'איז דאָך אמאָל אַ שעהנער חלום געווען דער וועג קיין ארץ
גענטינע. ס'אידישע פּאָלק האָט פון גלויב אָנגעהויבען צו חלום'ען,
און טרוימענדיג אין וועג זיך געלאָזען. מיט דעם בילד פון יענעם
וואָס האָט דעם וועג אַהער געוויזען האָבען דאך פּרוּמע אידען די
ווענט פון זייערע הייזער בעציערט...

אַבער איצטער... יענע שורות זענען מעהר ניטאָ. אויף די
וועגען, אויף שייך-וועגען פון אלע לענדער קענט איהר טרעפען איין
נעם-צוויי, וואָס קומט פון דער ווייטער ארגענטינע און ס'פנים איז
חויש; מיעד און צובראכען, אָהן איין טראַפען האָפנונג אין האַרץ
צען. און טרעפסטו נאָך אמאָל איינעם אַהין ציחענדיג, און הייב
סטו אָן רעדען צו אַזא פּערשפעטיגטען, כאַפט דיך אַ פּחד אָן צו
זעהן, ווי ווייט דער יאָוש פון אונזערען אָן אויסוואַנדערער גרויכט.

— וואוהין פאָהרט אַ איד?

— כ'ווייס אלײן ניט.

— וואָס רעכענט דאָרט אַ איד צו טאָן?

— כ'ווייס אלײן ניט.

אין ריאַזשענעראַ האָב איד אַ פּאָר אידישע יונגע לייט גער-
טראַפען אין גאס.

— כונעס-אירעס איז אַ שטאָרט פון אידען — האָט מיר איין
גער, מיט אַ פּערברענגטען פנים, געזאָגט. „אַ שטאָרט פון אידען“...
אפשר וועל איד מיר אין דעם איבערצייגען.

אין ריאַזשענעראַ איז אויסגעשטיגען די אידישע פאמיליע
פון כערסאָנער גובערניע. פאָטער-מוטער, צוויי פרוילינס און דריי
אינגלעך פון פופצעהן יאָהר און אינגער. „אַהם-נאָקעט“ זענען זיי
געווען. כמעט אָהן אַ פּרוטה זיינען זיי ביז צו דער בראַזיליאַנער
הויפט שטאָרט געקומען. דאָ, אין ריאַזשענעראַ האָט זיי איבערגע-
נומען אַן אגענט פון דער רעגירונג, און אויף דעם חשבון פון דער

רעגירונג וועלען זיי איבערגעשיקט ווערען ערגעץ אין דער פראווינץ „ריאָגראַנדע-סול“.

וואָס וועט דאָרט טאָן דער איד מיט די איינגעפאלענע באַ-
קען ?

וואָס וועט דאָרט טאָן דער איד מיט'ן צעריסען געמיטה ?
צי וועט דען ניט ארויסשפרינגען דער אקער-אייזען פון דער ערד,
שפירענדיג אויף זיך די ניט זיכערע האַנד פון דעם אידישען גלות-
מענשען ? ...

וואָס וועלען זיי דאָרט טאָן אין אזא פערוואָרפענעם ווינקעל ?
איך האָב דאָך שוין אליין בעגעגענט מענשען לויפענדיג פון דאָרט
טען.

— וואָס פאר אַן אונגליק ציהט אהין דעם אידען מיט איינגע-
פאלענע באַקען ? צי וועט איהם די אייגענע רעגירונג אזוי פריינד-
ליך און אזוי האַרציג העלפען ארויסקלייבען זיך פון דאָרטען, ווען
איהם וועט שלעכט זיין ?

— נין, דאָס געוויס ניט !

אויף דעם אייגענעם שיף פאַהרען די סיביריער פויערים קיין
ארגענטינע. מיט וואָס פאר אַ זיכערקייט זיי פאַהרען ! די הענד
בענקען צום אקער-אייזען. און מיט וואָס פאר אַ זיכערקייט זאָגט
ער, אַז בונעס-ארעם איז אַ שטאָרט פון רוסען... מען קען איהם גלויב-
בען. אַ רוסישען קאָנסול וועט ער געוויס געפינען, וואָס וועט זיך
פאר איהם אָננעהמען... וואָס אידען האָבען דאָרט — ווייס איך ניט.
נאָר, אַז קיין קאָנסול האָבען זיי ניט — דאָס איז זיכער... — — —
דער נעבעל ווערט ועדיכטער. די שיף האַלב אב איהר גאנג
און ברילט, אַזש די לופט ארום ציטערט. דער וועג איז דאָ אַ שמאָד
לער און ניט קיין זיכערער. דורד'ן נעבעל זעהן זיך נאָך שיפען
וואָס שטעהן פאַראַנקערט. און פון צייט צו צייט ברומען זיי
ארויס :

— היט זיך ! ...

און מיר קומען אלץ צו נעהנטער צו די טויערען פון בונעס-
אירעס.

אויף דער פאָדערשטער טייל פון שוף פאָהרען שפאנישע אי-
מיגראנטען. ווי נאָר די זון געהט אויף, הויכט אָן צו הילכען זייער
געזאנג. אויף איצטער קען דאָס ברילען פון שוף ניט שטיל מאכען
זייער געזאנג. אן אייגענער דאָקטאר פאָהרט מיט זיי מיט. און
כאָטש די שוף איז פערזאָרנט מיט א דאָקטאר — דאָך מוז פאָהרען
א שפאנישער אויף — אזוי פאָדערט דאָס שפאנישע געזעץ!
די שוף איז א דויטשע. און דאָך פאָהרט מיט אלס קאָמיסאר
א קאפיטאן פון א שפאנישער קריעגס־שוף, און פון ווייטען גיט ער
אכטונג ווי זיינע לאַנדסלייט ווערען בעהאנדעלט.
אזוי פאָדערט דאָס שפאנישע געזעץ!

וואָס קען און זע ר געזעץ פאָדערן פאר און זע ר ע
אימיגראנטען?

האָבען דאָך געוויס קינדער פון אונזער פאָלק, אין די אלטע,
שעהנע צייטען, משפטים געצייכענט פאר די קינדער פון שפאניען.
וואָס זינגען איצטער דאָרט אויף דער פאָדערשטער זייט פון
שוף.

דאָס לאַנד, וואוהין איך פאָהר, האָט אמאָל צו זיי געהערט, און
אויב די צייט האָט זייער הערשאפט אומגעבראכט, דאָך פעהריט
נאָך דאָס „געזעץ“ זייער רעכט...

מיר האָבען גערעכט י ג ק י ט, אָבער נישט קיין
געזעץ...

זיצען די פאסאזשירען, קינדער פון שפאניען, און זינגען
זייער'ן א פאָלקס־ניגון, וואָס איז כמעט דער אייגענער ניגון פון
אונזער „אקדמות“.

און נעבען מיר שמעהט דער בעקאנטער באַטאָניקער ש...
פראָפעסאר אין גענף, און זיין גרויער קאָפּ לויכט פאר צופרייער
דענהייט. ער וויל מיר איבערצייגען, אז אין די אָדערען פון די
שפאנישע לייט פליסט זעהר פיעל אידיש בלוט.

— איך ווייס עס, ליעבער פראַפעסאר!
 אידישע בלוט פליסט אין די אַדערען פון גאנצע פעלקער.
 אידיש בלוט פליסט אין די אַדערען פון די גרעסטע דייטשע אדע-
 ליגע. אזוי האָט דאָך בעוויזען איינער פון זייערע שוואַרץ אויף
 ווייס. יא, אידיש בלוט פליסט אין די אַדערען פון גאנצע פעל-
 קער... אלע, אלע ווייסען עס.
 נאָר, אז אידיש בלוט פליסט אין די אַדערען פון דער אלטער,
 גרויער ערד...

— ווייסט איהר עס, ליעבער פראַפעסאר? ... — — —
 בונעס-איירעס, בונעס-איירעס, ווי אונרוהיג ווערט מיין גע-
 מיטה ווען איך דערנעהנטער זיך צו דיין שוועל!

7.

וואו נעהמט מען א איד?

די הויפטשטאָרט פון ארגענטינע האָט זיך געקלינגט צו בע-
 שאפען אן איינגענעמען געפיהל ביי דעם פרעמדען, וואָס קומט נאָר
 וואָס אָן פון פרעמדע לענדער, מיט דעם, וואָס דער האפען געפינט
 זיך אין שכנות מיט דער שעהנערער טייל שטאָרט.
 אין די גרויסע מעהרערע גרויסע האפען-שטעט פון אייראָפע,
 אז דו געהסט אראָב פון שיף, איז ביז דו דערשלאָגסט זיך צו דער
 אמת'ער שטאָרט בעדארפסטו דורכגעהן סדום און עמורה; אלער-
 האנט פערדעכטיגע געסלאָך און הינטערגעסלאָך. אין בונעס-איירעס
 אבער פאלט מען גלייך אריין אין א שעהנעם בולוואַר, פון ביידע
 זייטען מיט שורות אלטע פאלמען, און א ביסעל העכער, הויבט זיך
 זיך אָן די א ו ו ע נ י ד א ד ע - ל א א י א, די שעהנס-
 טע און רייכסטע גאס פון בונעס-איירעס. אָט אזוי בעקענט מען זיך
 גלייך מיט דער רעכטער זייט פון דער מטבע, און דעם ערשטען,
 גוטען איינדרוק איז שפעטער שווער שוין אָבצואווישען.

אין דער דאָזיגער שעהנער גאס האָב איך אויפגעזוכט דעם האָטעל, וואָס איינער האָט מיר נאָך אויפ'ן שוף רעקאָמאנדירט און אראַגעווארפֿען מייע פעקלאַף אין א צימער. אויפ'ן זעקסטען און הויכסטען שטאָק. דורכמאכענדיג די רייזע אויפ'ן שוף האָב איך אפילו ניט געשפירט אויף זיך דעם א ב ק ה ד ר ך, דעם שטויב מיט וואָס דער וועג בעשענקט יעדען רייזענדער. איך בין ארויס אויף דעם קליינעם באלקאנלעכעל, וואָס ביי מיין צימער און בער טראכט די שטאָרט, ווי ווייט כ'האָב עס געקענט דערגרייכען. הייר זער, צום מיינסטען צוויי שטאָקגע ציהען זיך ביז צום האַרזיאַנט, די דעכער פלאכע און ס'מאכט אן איינדרוק, אז די שטאָרט אין נאָך א גרויסע שרפּה. צווישען די הייזער לויפֿען די גאסען ניט קיין גאנץ ברייטע, אבער זעהר גלייכע, וואָס צושניידען די שטאָרט אין גלייכע קווארטאלען. די הימלען זעהר ברייט און זייער לויטערבליי און כאַטש דאָ איז ווינטער, דאָך מאכט אויף מיר די ליכטיגקייט דעם איינדרוק פון דעם ווייבער-זומער, וואָס אין רוסלאַנד; אָדער דער אינדיאנער-זומער אין נאָרד-אַמעריקא.

קוקענדיג פון דער הויף אויף דער שטאָרט, האָב איך מיר בעזונדער אויסמאלען אין געדאַנק די גאסען וואו אידען וואוינען און אהין זיך לאָזען. און ניט קוקענדיג אויף דעם, וואָס כ'האָב ביי מיר אבגעמאכט, אויפ'ן שוף, אז ערשט אין א וואָך ארום, ווען כ'וועל שוין האָבען זיך גוט אויסגערופֿהט, אַלצדינג גוט ארוםגעזעהן — ערשט יעמאלט וועל איך געהן זעהן אונזערע לייט, דאָך איז מיר אין די ערשטע צעהן מינוט שוין ענג געווען אין מיין צימער אויפ'ן זעקסטען שטאָק און ס'האָט אָנגעהויבען ציהען צום טיר.

ערשט איצטער האָב איך מיר געכאַפֿט, אז כאַטש דער הויפֿט ציעל פון מיין רייזע איז געווען צו פֿאַהרען און זעהן ווי לעבט זיך אונזערע אידען אין די ווייטע, ווייטע לענדער, דאָך האָב איך מיר נישט בעזארגט פאר'ן ארויספֿאַהרען מיט קיין איין אדרעס אפילו וואו זיך צו קערען און וואו זיך צו ווענדען. בונעס איירעס איז א שטאָרט פון צוויי מיליאָן איינוואוינער; און געה זיך איצ-

וואו אידען וואוינען! די וועלט רעדט דאָ שפּאַניש און מיין גאַנץ צער שפּאַניש בעשטעהט פון דעם, וואָס כ'ווייס ווי מען רופט אן די טעג פון דער וואך — ביז מיטוואך; קען צעהלען ביז זיבען און ווייס אויף אז כ'ו די אַ איז — אַ א י ד. בעגרייפּענדיג מיין הילפּלאַזיגקייט, ערשט איצטער האָט זיך אין מיר דער חשק צו זעהן א איד נאָך מעהר געשטארקט.

כ'בין ארויס אין גאס; ווייל ס'איז חודש אב און ס'איז דרויט סען העל און ווארעם און די בוימער גרינען, פסק'ען איד ביי מיר אָב אין הארצען, אז די מעשה מיט דעם, וואָס אין ארגענטינע איז ווינטער ווען אין ווילנא איז זומער, איז בלוז אן אויסגעטראכטע, איד נעהם מיין מאנטעל אויפ'ן האנט און לאָז זיך געהן מיט מיין שעהנער גאס פון די קלענערע נומערען צו די גרעסערע.

אזוי געהענדיג א מינוט צוואנציג האָב איד מיר דערשלאָגען צום פארלאמענט-פלאץ. דער מאסיווער בנין, אין רוימישען סטיל, איז פון העל-גרויען גראניט. מיט גראניט-פליטעס זענען בלוז דרוי זייטען ארומגעלעגט. די פערטע, די הינטערשטע, איז נאקעט. רויט טע ציגעל זעהן זיך ארויס. מאכט דעם איינדרוק אז ס'האָט אויסגע-פעלט גראניט פאר דער הינטערשטער טייל פון דעם קאלאסאלען בנין. די ציגעל זעהן אויס אלט, וואָס מיינט, אז ניט ערשט האָט מען דעם בנין אָנגעהויבען צו בויען, און, עס ווערט עפעס קשה'דיג.

גרויסע סימבאלישע סקולפטורען — ווי העלדען אויף גע-פליגעלטע פערד און גלאט היסטארישע פיגורען; פאנטאנען, שטיין און ביין אזוי פיעל אָנגעשטעלט אויף דעם פלאץ אזש דעם עיקר, דעם פארלאמענט אליין זעהט מען ניט ארויס.

אויף א קינסטליכען גרינעם בערגעל האָט מען איינגעארדענט א פלאץ פאר דער קאפיע פון דער בעריהמטער סימבאלישער פיר גור פון ראדען, ד ע ר ד ע נ ק ע ר, אין טונקעל גרינעם בראַנז. כ'האָב מיר דערמאנט, אז אן פאריז, ביים אריינגאנג צום פאנטעאָן, וואכט דער אייגענער דענקער. עס מאכט אויף מיר דעם

איינדרוק, אז דער דענקער פון ראדען, אזוי אנטפארענדיג דעם קאפ אויפ'ן פויסט, טראכט איצטער:

— וואָס האָט מען מיך פּערש'לעפט אזוי אהער און אנדערגע-
זעצט אויף דעם בערגעל ערד צווישען דער מחנה נארישע סקולפ-
טורען דאָ?!

די מערקווירדיגע בראנזענע פיגור האָט אין זיך אזוי פיעל
לעבען און אויסדרוק, אז מיר וואָלט זיך וועלען צוגעהן, א קלאפ
טאָן דעם דענקער אין פלייצע און פרעגען:

— קענסטו מיר אפשר זאָגען, גוטער ברודער, וואו אידען
וואוינען דאָ אין בונעם איירעם?

איך שפיר אבער, אז דאָ אויף דער רייכער א ו ו ע נ י ד א
ד ע ל א מ א י א וועל איך צו גאָר נישט קומען. איך פערמאך
די אויגען און טראכט:

— רעכטס, אָדער — לינקס?

און איך בעשלים זיך צו קערען לינקס. די גאסען גלייכע
און לאנגע; גאר אַן א סוף. אבער וואס ווייטער ווערען די הייזער
גרויער, די גאסען ווי עפעס ענגער, ניט אזוי אויפגעראמט, אביסעל
שליס-מזל'דיגער, אַרימער, און ס'הארץ זאגט אונטער: אָט באלד,
אָט באלד....

איך האָב דעם געפיהל ווי אימעצער וואָלט מיך פיהרען ביים
האנט אהין וואו איך בעדארף, אזוי פארזיכטיג, אז כ'זאָל חלילה
קיין איבריג שטיקעל וועג' ניט אנלעגען. און....

א אידישער טעאטראנאָנס אין א פענסטער פון א קליין גע-
וועלבעל!

וואָס נאָך האָב איך בעדארפט? די אותיות פיערקאנטיגע
מיט רויטען און שווארצען טינט. מען מעלרט, אז דאָרטען און דאָר-
טען שפיעלט די בעדימטע... און אזוי ווייטער — היינט ביינאכט
ב א ר ג מ י ר ד י ז ו ו י י ב און מאָרגען — ז י י ז
ו ו י י ב ס מ א ז.

הכלל, איך בין אין דער היים. ווילנא, ווארשע, ניי-יאָרק, שיי-

קאנא — אָדער באַברויסק — ס'איז קיין אונטערשייד ניט. אין דער היים בין איך!

איך געה אריין אין קרעמעלע. מען פערקויפט דאָ שפייז. א מיידעל פון א יאָהר פופצען מיט א גרינלאך אידיש, אויסגעדארט געזוכט און גרויסע, גרויע אויגען, זי וועגט אב פאר א יונגענמאן היימישען, ווייסען קעז און דער האנדעל געהט אין שפאניש. פון א זייטיגען צימער דערטראגט זיך א גערימפעל אויף א פידעל. איך ווארט בין דער קונה געהט ארויס און ווען די מיידעל שטעלט אָן אויף מיר איהרע גרויסע גרויע אויגען, ווארטענדיג, איך זאָל זאָגען וואָס איך וויל — ווענד איך מיר צו איהר אויף אידיש:

— וואוינען דאָ אידען?

— סי, סעניאר.

— אין די גאסען דאָ וואוינען אידען?

— סי, סעניאר.

— דאָ איז פאראן א אידיש טעאטר? — ווענד איך מיר ווידער, אנווייזענדיג אויפ'ן אנאנס אין פענסטער.
— סי, סעניאר.

— געהט דאָ ארויס א אידישע צייטונג אין בונעס איירעס?
זי בלייבט שטיל און קוקט זיך ארום אביסעל שוין מיט חשד, ניט פערשטעהענדיג, וואָס איך בין דאָ צוגעשטאנען צו איהר מיט די אלע פראגען. עס קומט ארויס פון מיר א אינגעל פון א יאָהר צוועלף מיט א פידעל אונטערן ארעם. לויט'ן אויסזעהן — א ברר דער.

— געהט דאָ ארויס א אידישע צייטונג? — ווענד איך מיר צו איהם.

— סי, סעניאר! — ענטפערט ער מיר כוואטסקע.

— א גרויסע? — פרעג איך ווייטער.

— סי, סעניאר; אָט אזוי גרויס, מעסט ער אב מיט'ן האנד א שטיק פון טיש וואו דער קעז און ברויט ליגט.

— וואו וואוינען דא אידען? — שטעה איך צו צו איהם מיט מינע פראגען.

— אט דא, סעניאר! — שפרייט ער אויס ביידע הענט צו דער גאס, אין איין האנט די פידעל און אין דער אנדערער — דער סמיק.

איך ווייס ניט פאר וואס, עפעס א געפיהל פון רחמנות האט זיך אין מיר אויפגעוועקט בעטראכטענדיג דעם אינגעל מיט דער פידעל אין האנט און די מיידעל, וואס האט אָבגעשיניטען א דין פער נעצעל קעז און געקויט, קוקענדיג אויף מיר אין דער אייגענער צייט מיט איהרע גרויסע גרויע אויגען. און עפעס אויף זיך אליין האָב איך בשעת מעשה רחמנות געקריגען. מיט דעם געפיהל בין איך צוריק אין גאס ארויס. דער געפיהל, אז אין אָט די אלע גאסען ארום וואוינען אידען, האָט ביי מיר צוגענומען דעם פריהערדיגען כח, די אנשטרענגונג מיט וועלכער איך האָב זיך געלאָזט איבער די אונבעקאנטע גאסען פון אָט דער אונבעקאנטער פרעמדער שטאָרט.

מיט דער אייגענער אונבעוואוסטזיניגער גלייכגילטיגקייט וואָס פיהרט מיך צומאל ארום אין די גאסען פון די גרויסע שטעט אין דער וועלט וואו אידען וואוינען, אזוי האָב איך מיר דאָ אויף געלאָזט געהן, מיט לאנגזאמע און רוהיגע טריט. רעכטס און לינקס געוועלבלאך, קאפע הייזער. עס ווארפען זיך אין די אויגען די זעלביגע טעאטר אָנאַנסען מיט'ן ב א ר ג מ י ר ד י י ז ז ו י ב. דער שניט פון די גאסען דערמאָנט אביסעל די גענענד פון ד ז ש י ק ע און ד ז ע ל נ י ע דאָרטען אין ווארשע. עס פעלט אבער דאָ יענע ווארשעווער בעוועגונג און — הרהא. ס'איז אינגאנצען ארום דריי נאָך האַלבען טאָג, און צופיעל לעדיגעעהער, מאַנסלייט בעגעגענט מען אין די גאסען. אויף די הנים'ער לייענט זיך גאנץ קלאָר:

— נישטאָ קיין פרנסה.

אין די קליינע קאפע־הייזער, אָדער כשר־רעסטאָראַציעס, זי-

צען איינצעלנע מענשען, קוקען דורך דער אָפענער טיר אויף דער גאס ארויס און גענעצען. פון דאָ און דאָרטען קומען ארויס קליינע קינדערלאך און טראגען פאר מיר ארויס אויף זייערע פנים'לאך דעם דלות וואָס הערשט דאָרט ביי טאטע-מאמע אין שטוב. איך הער ארום זיך איריש רעדען, איך הער רוסיש רעדען. צוויי וויי-בער קריגען זיך אויף א גאנץ ווארימען אופן, איינע אויף אידיש און די אנדערע — אויף שפאניש...

און אזוי דערשלאָגן איך מיר צו א אידישער בוכהאַנדלונג. א גאנץ פיין געשעפט. צוויי גרויסע פענסטער און אין מיטען א טיר. איך בעטראכט די סחורה וואָס איז אויסגעשטעלט אין פענסטער און פאר קיין פאל קען איך מיר ניט פארשטעלען, אז איך בין אין בונעם אירעם:

די מאָדערנע אידישע ביכער פון ווארשע און ווילנא, וואָס ערשט מיט א פּאָר חדשים צוריק זענען זיי פון דרוק ארויס, ליגען זיך ברייטלאך אויסגעלעגט מיט די אלט בעקאנטע אויפשריפטען און היימישען איינבאנד. ביים זייט היימישע סדורים'לאך ארומגע-לעגט מיט פרישע בינטלאך ציצית.

אז איך בין אריין דורך דער אָפענער טיר אין געשעפט אין דאָרט קיינער ניט געווען. באלד אָבער איז אויף מיינע טריט ארויס-געקומען פון א זייטיגער טיר א יונגע פרוי מיט א אינגעל פון א יאהר פיער ביים האנט. איך ווענד זיך צו איהר מיט א פשוט'ען ג א ט ה ע ל פ.

איהר זעהר היימיש אידישער, חן'עוודיגער און גוטער פנים איז געבליבען גאנץ רוחיג, איינגעהאלטען. ענטפערענדיג אויף מיין ג א ט ה ע ל פ בלוז א נויג טוענדיג מיט'ן קאָפּ האָט זי גע-ווארט, וואָס איך וועל ווייטער עפעס זאָגען.

— א אידישע בוכהאַנדלונג באנ'אייך זעה איך — פאהר איך ארויס גאנץ אונגעשיקט.

זי טוט א לייכטען שמייכל, ווי איינער זאָגט: זעהסט דאָך, אז דאָ איז א אידישע בוכהאַנדלונג.

פערלירענדיג זיך אביסעל מיט מיין נאָרישער פראַנע, האָב איך אָנגעהויבען גלאַט אין דער וועלט אַרײַן צו דערצעהלען פאר איהר, אַז איך קום ערשט אָן, נאָר וואָס, פון רוסלאַנד. און, אז כ'האָב ניט געהאט צו קיינעם קיין אַדרעס, און, אז אפשר דרײַ שעה האָב איך אומגעבלאָנדזשעט ביז איך האָב מיר אַהער דערשלאָגען. די גאַנצע מעשה אָבער, רופט בײַ איהר אויפ'ן פנים ארויס בלוז אַז אויסדרוק פון פערדאכט. זי רעדט קיין וואָרט ניט. זעצט זיך אויף א בענקעל און אַזוי שווייגענדיג געהמט זי דאָס קינד אויפ'ן האנט. דאָס קינד אבער לאָזט פון מיר זיינע אויגען ניט אראָב און מיר ווערט אביסעל אונבעקוועם: איך דערצעהל א מעשה, אַז נאָר וואָס קום איך פון רוסלאַנד און צום סוף פרעגט זי מיר צומאָל ניט איבער, וואָס עס הערט זיך אין רוסלאַנד? — ווי דער שטייגער איז.

איך הויב ווידער אָן א שמועס, אָבער דאָס מאל פון אידישע ביכער. איך פרעג זיך נאָך אויף די ווערק פון מאָדערנע שרייבער. איך קלייב אויס נעמען פון שרייבער, נאָר וואָס אויף דער וועלט ארויסגעקומענע, כדי צו מאכען דערמיט אַן איינדרוק פון א אידישען אינטעליגענט. ס'איז געווען ניט קיין קרומער וועג. דער אויסדרוק פון איהר פנים האָט זיך צוביסלאַך פערענדערט, א געוויסע פריינדליכקייט האָט אָנגעהויבען ארויסצושפראַצען בײַ די ליפען ווינקעלאַך, די ליפען האָבען זיך געעפענט און מיט א גאַנץ הארציגע שטימע האָט זי מיר אָנגעהויבען איבערצופרעגען, אייגענטליך דאָס, וואָס כ'האָב איהר מיט א ווילע פריהער דערצעהלט.

די אָנגעצויגענקייט איז אינגאנצען פערשוואונדען. פריהער לאַנגזאַם און באַלד, אבער גאַנץ לעבעדיג, האָט זי מיר פערשטאַטען מיט פראַגען וועגען רוסלאַנד, אידען, פּעראיינען, אידישקייט און ענדליך, פארגעשלאָגען אפשר וועל איך טרינקען א גלאַז טיי?

איך בין מסכים פערשטעהט זיך. זי לאָזט אראָב פון האנט דעם אינגעל און בעט מיך אַרײַן צו זיך אין דירה, וואָס געפינט זיך גלייך אין הינטערגרונד פון געשעפט.

שוין זופענדיג דעם טיי טראכט איך :
 לאַמיר נאָר פּרוּכען דערצעהלען אז איך בין אַ אַידישער
 שרייבער, און איך הויב אָן אויף אזא אופן :
 — געפינען זיך אפשר באנ'אייך אין געשעפט מיינע ביכלאך
 אויך ?

זי ווערט אַ קליין ביסעלע צוטומעלט. דאָך קלייבט זי זיך אָן
 מיט מוטה און פרעגט :
 — קען מען וויסען ווי איהר הייסט ?
 — אזוי און אזוי...
 זי האָט זיך אַביסעל פּערויטעלט, מיר דערלאנגט די האנט
 און פּערשעמטלאך געזאגט :

— ענטשולדיגט מיר וואָס כ'האָב אייך אזוי אויפגענומען אין
 געשעפט. מען ווערט דאָ געוואוינט גאנץ אָפט צו טרעפען אזעלכע
 יונגע לייט, וואָס מען בעדארף וויסען ווי זיך מיט זיי צו האַלטען.
 איהר ווייסט דאָך וואָס פאַר אַ נאָמען בונעס איירעס האָט ? —
 און באלד ווענדט זי זיך צום פיער יאהריגען זוהן — זעהסט, מיין
 קינד, דאָס איז אַ אַידישער שרייבער, געקומען פון דאָרט, וואו טאָר
 טעמאַמעס היים איז, געה צו און גיב אַ הענטעלע.

און ניט נאָר ס'הענטעלע דערלאנגט מיר דאָס שעהנע קינד;
 עס קלעטערט ארויף צו מיר אויפ'ן האנט און ווערט מיט מיר אַ
 גאַנצער גוטער ברודער. אזוי פּערשפּילענדיג זיך מיט'ן קינד האָב
 איך גאָר נישט בעמערקט ווי די פרוי איז ארויסגעגאנגען אויף אַ
 קליינע וויילע. באלד האָט זי זיך אומגעקערט, נאָך מעהר אויפגע-
 לעגט און ווידער אָנגעהויבען איבערצופּרעגען ווי אזוי, נישט קע-
 נענדיג קיין שפּאַניש, האָב איך געטראָפען אזש. פון מיין האַטעל ?
 איך הויב אָן צו דערצעהלען מיט מעהר פּרישקייט, און — די טיר
 פּראַלט זיך אויף : דער מאן אליין איז דאָ. ס'פּנים שיינט, ער
 ווארפט זיך מיר אַנטקעגען מיט ברייטע הענט, מיט דעם ברייטען
 שלום-עליכם — רופט מיך ביים נאָמען ווי אן אלטער בעקאנטער.
 לאַזט זיך אויס, אז אין דער וויילע וואָס זי איז ארויס פון

שטוב האָט זי געבעטען לאָזען וויסען איהר מאן, וואָס איז ערגעץ
 אין שכנות געוועזען, אז א גאָסט איז געקומען. ער ווידער, אויפ'ן
 וועג, האָט נאָך א פּאָר בעקאָנטע אָנגעזאָגט; די בעקאָנטע אויפ'ן
 וועג גלאַט א פּאָר גוטע פּריינד דערצעהלט — דער סוף איז גע-
 ווען, אז אין א קורצע וויילע האָבען זיך א שאַט געטאָן קיין עיז-
 הרע אידען, מיינסטענס יונגע לייט, אזש די שטוב איז ענג גע-
 וואָרען. ווי ביהנען האָבען זיי מיך ארומגערינגעלט, פריהער מיט
 דרך ארץ און שפעטער מיט אן איינפאכע אפעהערציגקייט, מיט
 א אין דרייען-געפלאַכטענעם שלום-עליכם און ברוך הבא —
 הכלל אידען האָבען א איד געכאפט; א איד האָט אידען גע-
 פונען.

— פאר וואָס האָט איהר נישט געשריבען אז איהר קומט, מיר
 וואָלטען דאָך אייך בעגעגענט ביים שיה?
 — מילא, טאקי א נארישקייט געווען פון מיר; נאָך אָט בין
 איך דאָך שוין דאָ, טאָ דערצעהלט וואָס מען הערט עפעס באַנ'אייך
 אין ארגענטינע? דערצעהלט מיר, ווי אזוי איז עס מעגליך אין א
 מיטענוואָכענדיגען טאָג זאָלען אזוי פיעל יונגע לייט זיין פריי?
 — כאַכא — דאָס איז דאָך די צרה, גוטער ברודער! א קרי-
 זיס איז לאַנד און מען געהט ארום פוסט און פאס. דער שטארקס-
 טער קריזיס וואָס ארגענטינע האָט ווען ס'איז אנגעזעהן האָט זיך
 אויף אונז אראַבגעלאָזען.

ווייזט אויס, אז דער שפאנישער עלעמענט קלעבט זיך צו דער
 אידישער שפראך נישט צו אזוי שטארק ווי רוסיש אָדער ענגליש,
 ווייל דער אידיש זייערער האָט מיר פיעל בעסער געקלונגען ווי דער
 אידיש, וואָס כ'האָב צום ערשטען מאל דערהערט אין ניריאָרקער
 אידישען קווארטאל.

זיי האָבען מיר דערצעהלט, ווי שוין צוויי יאָהר צייט, אז דער
 קריזיס הערשט. עס קומט דערפון, וואָס שוין צוויי יאָהר, אז אין די
 ארגענטינער פעלדער געראט ניט. איין יאָהר איז געווען גרויסע
 טריקענישען, די פאשע האָט אויסגעטריקענט, און די בהמות, וואָס

דאָ איז עס דער הויפט פראָדוקט, זענען אויסגעפאלען. און איצ-טער איז שוין באלד זעקס חדשים אז עס רעגענט און רעגענט. און די פלאכע ארגענטינער פעלדער שטעהן פערטרונקען אין וואַסער. ניט מען קען אקערען, ניט מען קען זעען. און ווייל שוין צו-פיעל איז דאָ די גרויסע שטאָרט אבהענגיג פון פעלד, דאריבער לאָזט זיך דער דלות אין שטאָרט גאר שטארק פיהלען. פירמעס באַנקראַטירען, געשעפטען, פאבריקען מאכען זיך צו. און דאָס געהט אויס צום אידישען ארבייטער, וואָס שטעלט מיט זיך פאָר דעם בע-סערען און שעהנערען עלעמענט פון דער אידישער גאס.

כ'האָב מיר דערוואוסט, אז די אידישע קאָלאָניעס פון באַראַן הירש געפינען זיך אין אַ שווערען מצב צוליעב די פערפלייצונגען, און ס'איז זאָגאר פאראן אזעלכע קאָלאָניעס צו וועלכע מען קען זיך גאָר נישט דערשלאָגען.

נאָך אין דעם אייגענעם אָווענד האָב איך מיר בעקענט מיט דער אידישער אינטעלעגענטער יוגענד, פארשטעהער פון פערשייד-דענע פּעראיינען.

איך בין געווען איבערראשט צו זעהן ווי דאָס אידישע לעבען קלאפט דאָ; ווי דאָס א י ד י ש ע קריסטלעזירט זיך דאָ אויף אזא מין בולטען אופן. כ'האָב פאר קיין פאל ניט געווארט דאָ צו בעגעגענען אזא פיינע אידישע יוגענד, וואָס זאָל אזוי וואך זיין צו אלצדינג וואָס טוט זיך אין דער גרויסער, גרויסער און ווייטער אידישער וועלט. ס'האָט מיר וועה געטון, פאר וואָס מיר ווייסען אזוי ווינציג פון דעם, וואָס עס קומט פאָר מיט זיי דאָ אין ארגענ-טינע אין דער צייט, וואָס זיי האלטען זיך אזוי צוגעקניפט צו אונז פון ווייטען און מיט דער גרעסטער אויפמערקזאמקייט הערען זיי זיך צו צו דעם וואָס עס וועבט זיך אין דער אידישער וועלט פון רוסלאַנד און נאָרד-אמעריקא.

8.

בונעס איירעס.

כ'האָב געהערט, אז מען רופט בונעס איירעס — די שטאָדט פון טראַמאָווייען. ס'איז דערפאר, וואָס, אַ הויך דריי־פיער גאסען, איז יעדער גאס בעשענקט מיט אַ טראַמ־ווייליניע. די גאסען זענען ניט גאנץ ברייט און דאָריבער איז ניט ערלויבט צו האָבען אין אַ גאָס מעהר ווי איין פּאָר רעלסען. דער טראַמוויי מאַכט דורך זיין רייזע דורך אַ גאָס בלויז אַיין וועג; צוריק געהט ער שוין מיט אַנ'אנדער גאָס. עס פעהלט אָבער ניט קיין אַטאָמאָבילען אין בונעס איירעס. דער עולם פיהרט זיך דאָ ברייטלאַך, און אפילו דער אַרבייטער ערלויבט זיך דאָ גאנץ אָפט צו נעהמען אַן אַטאָמאָביל אַנשטאָט אַ טראַמוויי. מעגליך, אַז דאָס איז נאָך אַ געוואוינטשאַפט פון די בעסערע צייטען, ווען קבצנות האָט זיך גערעכענט פאַר אַ מיאוסע מידה.

מיר אָבער דאַכט זיך, אַז צום געלונגענסטען האָט כאַראַקטע־רעזירט בונעס איירעס אַ דראַמאַטורג פון דער קלענסטער רעפּוב־ליק פון זיך אַמעריקאַ, אַוראַגוויי, זאָגענדיג, אַז בונעס איירעס זעהט אַויס ווי אַ פּאַלאַץ, וואָס די האַרען זענען אַרויסגעפּאַהרען און בלויז די דינער זענען געבליבען.

ווי כ'האָב שוין געזאָגט, פערמאָגט בונעס איירעס ביי אַ צוויי מיליאָן איינוואוינער, און עס פערשטעהט זיך, אַז די שטאָדט איז גרויב, צושפּרייט. עס פערשטעהט זיך, אַז אין אַזאַ שטאָדט איז איר מעצער פאַרהאַנען, וואָס זאָרגט פאַר דער אַויסערליכער שעהנקייט פון דער שטאָדט — דאָך עפעס די מעטראַפּאָלעטען פון אַרגענטינע. — און דאָך ליגט עפעס אַויף אַלץ אַ מיין אונטערהאַלפּענקייט. עס ווערען זאַכען געמאַכט לויט דעם געשמאַק און מוסטער פון דער אַלטער אייראָפּע, אָבער עס קומט אַרויס ביליג; גרויס און אַהן נשמה. אַימעצער בעמיהט זיך דאָ אַויף אַלץ אַרויפצולעגען דעם

שטעמפעל פון קונסט, פון שעהנקייט — ס'איז אבער נייט דאָס. עם פעהלט די אריסמאָקראטישע האנט מיט דעם אינסטינקטיווען פיינעם, אויסגעאיידעלטען געשמאק, יעדע זאך אויף איהר ארט אנהערשטעלען, ניט איבערכאפען די מאַס; ניט איבערזאלצען.

אבער ווער פאָהרט דען אין די נייע, אויפגעקומענע לענדער זוכען סטיל, כאראקטער און טראַדיציאָנען? ... אזעלכע זאכען זאָלט איהר זוכען אין דער אלטער וועלט, ביי די אלטגעזעסענע פעלקער. דאָ אבער, אין דער נייער וועלט, קיין אונטערשיעד — צפון אָדער דרום — קענט איהר אזעלכע זאכען ניט געפינען.

איהר בעדארפט אבער אויף די נייע קיין פאראיבעל ניט האָ

בען.

צייטען געהן שלעכט, האָט זיך יעדער נאַציאָן פון דער אלטער וועלט א פאָר פון איהרע קינדער געשיקט אין ווייטע מדינות, מעבר לים גליק זוכען. זענען זיי זיך פון ווינט געטריבען צו די ברעגעס פון נייעם לאַנד געקומען. אין וויסטען פעלד איז א הייזעל אויסגעוואקסען. נאָך א הייזעל. — א דערפיל אויסגעוואקסען. פון דערפיל איז א שטאדט געוואָרען מיט דער צייט — אבער אלטע מענשען געדענקען נאָך, אז דאָ איז א דאָרף געווען.

און צוזאמען מיט דעם פעקיל, וואו ער האָט זיין פארשימעלט ברויט געפיהרט זיין גוף צו דערהאַלטען, האָט יעדערער דעם גלויבען פון זיין פאַלק מיטגענומען; דעם פערשטאַנד פון זיין פאָטער און ליעד פון זיין מוטער מיטגענומען.

אויף א פרישען באַדען קען נייער ברויט אויסוואקסען זעהר לייכט. וואָרים די ערד ווערט אומעטום אויף איין אופן געאקערט; דער קערענדעל אויף איין אופן געזעט.

צו די האנט פון דעם מיסטישען אינדיאנער, אָדער די האנט פון דעם ווייס־הויטיגען פריידענקער וועט דעם קערענדעל אין זאמד פארשארען — אלץ דער אייגענער גרינער גראז וועט פון דער ערד ארויסשפראַצען.

זיטען און רעליגיאָז, געשמאק און כאראקטער וואקסט פון דער ערד אזוי לייכט ניט ארויס. ביי היינטיגע צייטען האָט מען עס בירושה פון טאטען מאמען בעקומען; פון דער היים געפיהרט, אין הארצען געווארעמט און פון דער אלטער וועלט צו די ברעגען פון דער נייער וועלט געבראכט.

און אז די קינדער פון דער אלטער היים האָבען די ערד אין נייעם לאַנד צואקערט, די שפע איז געקומען, צו זאט אבגעגעסען — האָט מען זיך אין דער אלטער היים דערמאָהנט:

— אַך, ביי אונז אין דער היים האָט מען אזוי געגעסען.

— ביי אונז האָט מען אזוי געטרונקען.

— ביי אונז טאנצט מען אזוי אין די טעג פון יום טוב.

— ביי אונז אין דער היים בעפוצט מען אזוי די הייזער.

— אַך, ביי אונז בויט מען די הייזער גאר אנדערש, אַך ביי

אונז אין דער אלטער היים!

— גאָט האָט מיר געבענשט, מיין פעלד האָט מיר דערהויבען,

איך וועל פאר מיר איצטער אַ ווינקעלע אויסבויען, ס'זאָל מיין

אלטער ליבער היים דערמאָהנען...

און אזוי ווערט זיך בעשאפען אַ הויז אין שפאנישען סטיל.

און אזוי פלוצלונג בליהט אויף דער דייטשער געשמאק.

און אזוי בעווייזט זיך די ענגלישע סאָלידע גרויקייט.

די גוטע מאָדערנע שיפען האָבען אָנגעהויבען צו ברענגען פון

דער אלטער וועלט ניט בלויז ה ע נ ט וואָס האָבען זיך צום

פעלד געצויגען; מיט די זיכערע שיפען זענען אָנגעקומען די יוסטע

בעליהבתים וואָס פערגעסען ניט אפילו מיטצונעהמען זייער פאָר

טערשטול פון דערהיים און זוכען פאר איהם דער בכבוד'דיגסטען

אַרט אויס.

און אזוי זענען אויסגעוואקסען דאָ די גרויסע אינטערנאַציאָר

נאלע האפען־שטעט וואָס איבערראשען דיך ביים ערשטען אויך

גענבליק מיט זייער אונבעהאַלפענעם סטיל; מיט זייער קינדער־

שער אונזיכערקייט.

און פונקט ווי קליינע קינדער טוען נאָך די טאטעס מיט די

מאמעס; דער אינגעל טוט אן דעם טאטענס קאפטען, ס'קליי-
נע טעכטעריל דער מאמעס יום-טוב'דיגע קלייד און מען שפילט זיך
אין „טאטע-מאמע“, „זיידע-באבע“, די ארבעל לאנג מען זעהט
די שפיץ פינגער ניט ארויס.

— ס'מאכט ניט! קינדער איז מען אלץ מוחל.

דעם רעקארד פערשטעהט זיך האָט ניריארק געשלאָגען, דאָס
אונהאַרמאַנישע איז דאָרט אין אזא קאַלאָסאַלער פּאַרעם, אז דו
קענסט עס כמעט פאר א סטיל אננעהמען.

בונעס איירעס אבער איז נאָך צו יונג און דאריבער זענען די
ארבעל פון טאטענס קאפטען זעהר לאנג, אָבער גאָר לאַנג.

אז איך בין געקומען פון שיף אין שטאָדט אריוון און דער-
זעהן די ארקען אויף די הויפט גאסען מיט די צעהנדליגער טויר-
זענטער פילפארביגע עלעקטרישע לעמפלאך, האָב איך געמיינט, אז
דאָ פייערט מען דעם יום-טוב פון עלעקטריציטעט.

— דעם ניינטען יולי איז דער גרויסער יום-טוב פון דער נאָ-
ציאָנאַלער בעפרייאונג — האָט מען מיר געגעבען צו פערשטעהן.
פיין, זעהר פיין, אזעלכע יום-טובים בעדארפען טאקע דעם
ערשטען אָרט ביי א יונג פּאַלק פערנעהמען, אָבער לעמפעלאך
עלעקטרישע אין אזא מורא'דיגער צאָהל און אזוי פילפארביג? ...
א קינד מוז מען אלץ מוחל זיין.

ווי איהר ווייסט האָט פראנקרייך א מיניסטער פאר שעהנע
קונסט. דאָ איז אזעלכעס נאָך ניט פארהאנען. מאָנומענטען וועט
איהר אין בונעס איירעס געפינען, פארהעלטניסמעסיג, מעהר ווי אין
פאריז.

ס'איז אבער פאראן א געוויסער חילוק:

דאָרט איז א גרויסער טייל מיט טאלאנט געמאכט, אויף אן
אָרט אוועקגעשטעלט, צום פלאץ צוגעפאסט —
דאָ איז עס קאפויער:

וואָס גרעסער דער פּאַלקסיהעלד איז געווען, אלץ שלים-מול-
דיגער זעהט זיין מאָנומענט אויס.

א קליינע פיגור אויף א ריויגען פיעדעסטאל.

און דאָס אייגענע קאפויער.

און דעם ערגסטען מוזל האָבען די סימבאלישע סקולפּטורען פון די גרויסע וועלט־קינסטלער. אין א שלעכטער שעה האָבען די דאָזיגע מייסטער־ווערק אהער פערבלאָנדרושעט. ס'איז גענוג, אַז עפעס א ב ע ר י מ ט ע פערזאָן פון אייראָפּא זאָל דאָ צום בעזוך זיין און אומקערענדיג זיך אהיים ערגעץ אין אַן אייראָפּעאישער צייטונג א שמייכעל טאָן פון דעם היגען געשמאק — און די סקולפּטורען, מאָנומענטען הויבען אָן צו וואַנדערען פון אָרט צו אָרט.

אזוי איז עס אויסגעפאלען דער גורל פון אַ פּאָר סימבאלישע לייבען פון בראַנז געגאָסען. זיי האָבען נעבאָד קיין רוה ניט. איצט טער האָבען זיי פון צענטער איבערגעוואַנדערט צום גרויסען פּאַרק „פאליערמא“ וואָס ליגט הינטער דער שטאָרט.

און דער שעהנער פּאַרק פאליערמא, וואו אזוי פיעל שעהנע בוימער וואקסען, וואו ס'איז אזוי פיעל הימעל פאראנען — דאָס איז דאָך אימער דאָס שעהנסטע.

דאָרט אין פאליערמא...

ענגלאַנד, דייטשלאַנד, שפּאַניען, איטאַליען, פּאָרטוגאַל און...

ווער האָט דען דאָרט קיין חלק ניט?

אלע, אלע „פרעהען“ זיך דאָך איצטער ביי זיך אין דער היים וואָס ארגענטינען איז א פריי לאַנד געוואָרען, אונאבהענגיג געוואָר־דען. און צום הונדערט יאהריגען יום טוב פון דער פרייהייט האָט יעדע לאַנד אַ מתנה געשיקט. דעם סימבאָל פון פרייהייט אין שטויז און אין בראַנז אויסגעדריקט. יעדע לאַנד נאָך איהר געשמאק. יעדע לאַנד נאָך איהר בעגריף.

און ווען יעדע לאַנד בעזונדער וואָלט נאָך דאביי ניט וועלען מיט איהר געשמאק און ברייט האַרץ איהר לייעבע שכנה איבערצו־שטייגען!...

דאָרט, אין פאליערמא, צוליעב דעם הונדערט יאהריגען יו־

ביליי פון פאלקס פרייהייט....

גרינע בוימער ווערען אויסגעהאקט און גרויסע, גרויסע שטיי-
נערנע בראנזענע מתנות פון אלע גרויסע און קליינע, אלטע פעלקער
געשיקטע, ווערען מיט גרעסטען דרך-ארץ דערהויבען :
וואָס דאָס לאַנד איז רייכער, אלץ „גרעסער“ איז איהר
מתנה.

וואָס דאָס האַרץ איז ברייטער און וואַרימער, אלץ „מעכטי-
גער“ איז דער געשענק.

און די מתנה וואָס דייטשלאַנד האָט נאָך וואָס געשיקט האָט
בלויז „פוהרגעלט“ פון ברעמען ביז בונעס איירעס, אכט און דריי-
סיג טויזענד מאַרק געקאָסט!

און ביז דאָס גאַנצע ביסעל שטיין און ביין וועט זיך אין פא-
ליערמא אויפזאַמלען — ווער ווייס וויפיעל גרינע בוימער ס'וועלען
נאָך פאלען און פאלען....

— מתנות פון אלע פעלקער!

פונקט מיט איין און אכציג יאָהר צוריק האָט דאָ דאַרווין
געוואַנדערט איבער די געגענדען וואָס זענען נאָך יעמאלט וויסע
זעווען. בונעס איירעס געפעהלט איהם זעהר, וואָס די גאַסען זענען
גלייך און גלייך געשניטען. לאַנג און ברייט, גלייכע קוואַרטאלען...
מיר געפעהלט עס אויך. פאר א פרעמדען זעהר בעקוועם.
„איז צענטרום — שרייבט ער — זענען פיינע, מאסיווע היי-
זער, נאָך אינדיווידואַליטעט דריקט קיינע פון זיי ניט אויס“...
ס'איז נאָך איצטער אויך דאָס אייגענע.

קיין זאָלאַגנישען גארטען האָט נאָך יעמאלט בונעס איירעס
ניט געהאַט. אַניט וואָלט עס דאַרווין געוויס. דערמאַנט איז זיינע
בעשרייבונגען. ווי ער דערצעהלט האָט נאָך יעמאלט בונעס איי-
רעס פארמאַנט סך הכל ביי זעכציג טויזענד איינוואוינער.
איצטער האָט בונעס איירעס, קרוב פון צוויי מיליאָן איינוואוי-
נער. א זאָלאַגנישער גארטען, פארשמעהט זיך, איז שוין פאַראַן.
גאַנץ מאַדערן איינגעריכטעט. און ווען דער גרויסער דאַרווין וואָלט

דעם זאאלאגנישען גארטען בעזוכט, וואלט ער אזא בילד געזעהן :
 אין דער גרויסער אדלער-שטייג, וואו עס דערהויבען זיך פעל-
 זע, ספעציעל די אדלער צום פערגעניגען — אין דער דאזיגער גרוי-
 סער אדלער-שטייג, האט דער דירעקטאר פון גארטען א ציגענ-
 באק אריינגעלאזען. אלע אינאיינעם לעבען זיך בשלום. און נעבען
 א זייט רינד-פלייש, וואס וואלגערט זיך אויף דר'ערד, שטעהט דער
 ציגענ-באק גלייך מיט דעם אדלער, איינשפארענדיג זיך מיט די
 פיס, רייסען זיי די ווייכע פלייש פון צווישען די ריפען ארויס.
 און ווען אויף קאטאָוועס טוט דער קאָנדער דעם באַק א פיק מיט'ן
 שנאָבעל — טוט דער באַק דעם אדלער א שטורף מיט'ן האַרען. אויף
 בלויז אויף קאטאָוועס. ס'איז ווירקליך א וואונדער, גרויסער, קלר
 גער דאָרוויין! ...
 איך האָב עס אליין געזעהן...

9.

די אידישע גאס בענקט.

דאָס איז דער סך הכל פון דעם ערשטען איינדרוק, אז דו
 פאלסט אריין אין דער אידישער גאס אין בונעס איירענס.
 און אזוי היימיש זעהט דאָך די גאס אויס, קענסט מיינען, אז
 אין ווארשא, אדעס און אפשר כמעט אין ווילנא אליין ביסטו אריין-
 געפאלען. אבער דאָס איז אלץ איידער דו כאפסט א שמועס מיט
 אַט דעם אָדעסער, ווארשאווער אָדער טאַקי ווילנער יונגערמאן.
 קומסטו צו זיי נאָהענטער זעהסטו : א טיפע וואונד טראַגט יעדער
 אין דער שטיל אין זיין הארצען, ס'איז גענוג אַנצוריהרען יענעם
 קראנקען אָרט, אז הויך זאָל יעדערער פון זיין וואונד דערזעהלען.
 ווארום צו איז דען ניט דער אידישער ישוב דאָ אין א שלעכ-
 טער שעה אויסגעפאלען? צי איז דען ניט יענער בינטעל אידען ווי

א גליעד און אַבגעשניטענער פון דעם גרויסען פאַלקס־קערפער און פערווארפען ערגעץ גאט אליין ווייסט וואוהין...
און הויבסטו אָן רעדען מיט א יונגען מענשען פיהלסטו ווי די וואונד בלוטעט.

שוין גאַנצע פינף־און־צוואנציג יאָהר ווי ס'געהט אָן די אידישע אימיגראַציע אָן נאָך זיד־אמעריקא, הויפטזעכליך קיין ארגענטינע: אנגעהויבען האָט זיך די אימיגראַציע מיט אזא קראפט מיט אזוי פיעל לעבען. און אז מען קומט אהער און מען געפינט דעם סדיחכל פון קרעכצען און בענקען נאָך דער אלטער היים, כאפט א טרויער אָן.

סבות זענען גאנץ עננוג פאראן. איך רעד דאָך איצטער ניט פון די קאַלאָניסטען, איך רעד דאָך פון דער שטאדט בונעס־אירעס און איהר אידישען ווינקעל.

איך רעד דאָך ניט איצטער איבער דער גרויסער מאסע אין די טויזענדער וואָס רעדט אויך אידיש און אפשר דוקא אידיש, און האנדעלט מיט מענשען־פלייש און מענשען־בלוט. איך רעד פון דעם בינטעל אידען וואָס איז ארויסגעריסען געוואָרען פון רעכטען הארץ פון אידישען לעבען, פון די וואָס האָבען נאָך אידעאלען אין הארצען מיטגעפיהרט. איך רעד פון די, וואָס שטעהען נאָך איצטער מיט'ן פנים צו דער ווייטער, ווייטער אלטער היים און מיט'ן פלייצע צום לאנד וואו זיי עסען זייער ברויט.

ס'איז דאָך קלאָר, אז די מעהרסטע טייל פון די שטאָדטישע אידען דאָ, זענען אהער געפאָהרען מיט דעם געדאנק די שטאָדט אפילו ניט אָנצוועהן. דאָס זענען מענשען וואָס זענען געפאָהרען ווערען קאַלאָניסטען און איצטער ברעכען זיי די פיס אין די גאַסען פון בונעס אירעס.

ווארום יק"א קאַלניזירט די לעצטע יאָהרען דורכשניטליך זעהר א קליינעם פראָצענט פון פריש אָנגעקומענע אימיגראַנטען. און אפילו אין די גוטע צייטען האָט אפשר איינער פון צעהן זוכה געווען ערד צו בעקומען. און נעהמענדיג אין אכטונג, אז א

גרויסער צאָהל פון די וואָס האָבען זייער וואונש יא דערגרייכט, האָבען ענדליך פּערוואַרפּען די ערד מיט די חסדים פון יק"א און אין שטאָדט אַרײַנגעפּאַהרען גליק זוכען — איז דאָך פּערשטענדליך פאַר וואָס דער אידישער עולם אין שטאָדט טראַנט א בעזונדערע אונצופרידענקייט אין האַרצען:

זיצט א איד אין א טויער מיט א קעסטלע און פּערקויפט פּאַפּיראַסען — (דעם פּאָך האָבען אידען פּערכאַפּט) איז עס א געוועזענער קאַלאָניסט. אָדער אַמוועניגסטען געפּאַהרען א קאַלאָניסט צו ווערען.

געהט א איד מיט א פּעקל סחורה און קלאַפּט אין די טירען. —

— געזאַלט ווערען א קאַלאָניסט!

געהט א איד און טראַנט אום פּאַסקעס מיט שיד בענדלאַך צו

פּערקויפּען. —

— געזאַלט ווערען א קאַלאָניסט!

געהט אום א איד מיט א פּערשמאַכט פנים און טוט גאָר

ניט —

— געזאַלט ווערען א קאַלאָניסט!

און די אַלע וואָס אַרבייטען ביי פּערשיעדענע פּאַכען, דער

גרעסטער צאָהל פון זיי איז געפּאַהרען אהער זיך קאַלאָניזירען.

און די גליקען אין שטאָדט זיינען פּערפּלויגען. אַמאָל א צייט

געווען. קיינער געדענקט עס ניט, אָבער א צייט געווען ווען דאָס

גליק האָט דאָ גענעכטיגט.

און ס'איז גענוג, אז אין דער אידישער גאַס זאָל זיך בער

ווייזען איינער פון דער אַלטער היים און א שטורט פון געפּיהלען

זאָלען זיך אין דער נשמה אָנהייבען.

איד בין דאָך איינער פון זייערע. קען איד דען עפעס האָבען

געגען זיי. די אויגען קוקט מען דאָך אויס בין עס קומט אָן א

צייטונג פון רוסלאַנד און מיט דער גרעסטער נייגעריגקייט וואַרפט

מען זיך אויף יעדער שורה.

— ס'איז דאָך פון דער היים!

— פאר וואָס פלאַנצט איהר זיך דאָ נישט איין ? ס'איז
דאָך אַ פרייע לאַנד ? אפשר נאָך גאָר נישט אזוי שלעכט ווי איהר
מיינט — פאר וואָס ?

— איהר זאָלט עס פרעגען בעדויערט ער מיך . . . ווי קען
מען גאָר אין רוסלאַנד פאָרגעסען ? דאָרט שטראַמט דאָס איי-
דישע לעבען ווי אַ ריזיגער טייך און דאָ ווער איך דערשטיקט.
איך בין דאָרט געבוירען און ס'איז מיין לאַנד. איך וועל מיר
דערשפירען אַ בעטלער ווי נאָר איך זאָל אויפהערען צו דענקען.
אז דאָס גרויסע לאַנד וואָס הייסט רוסלאַנד איז ניט מיינס.

אזוי רעדט דאָך ניט קיין גלות-מענש. אזוי רעדט אַ מענש
וואָס שפירט דעם באַדען אונטער זיינע פיס.

אַ יונגער מאן מיט ברויטע פלייצעס און ברויטע שווערע
הענט רעדט מיט טרערען אין די אויגען :

— איך בין אייך מקנא. איהר וועט זיך נאָך אומקערען צו-
ריק קיין רוסלאַנד.

— וואָס בעדארפט איהר רוסלאַנד ?

— כ'האָב דאָרט טאַטע מאמע . . .

און קוקט איהר אָן דעם יונגען מאן, בעטראַכט איהר זיינע
הענט און פלייצעס זעהט איהר, אז ער קען זיך קיין עיז-הרע אליין
מפרנס זיין — נאָר אז אַ יונגער, שעהנער בחור בענקט נאָך
טאַטע-מאַמע מוזט איהר ניט וועלענדיג מיטפיהלען.

— אז איך האָב רוסלאַנד פערלאָזען בין איך שוין געווען
אַ איד פון פופציג יאָהר. און אז דער ערשמער שטיין האָט
יעמאָלט געטראָפּען אין מיין פענסטער, האָב איך געזאָגט : רוס-
לאַנד איז ניט דיין לאַנד און אדעס איז ניט דיין היים — ס'איז
אַבער נאָריש, אָט זיין איך דאָ אין טויער-טאָג איין טאָג אויס
און לעג איבער אין קעסטלע די פּאַפּיראַסען, זאָלען דעם קונה
שעהנער אויסזעהן און איך טראַכט : מען טאָר רוסלאַנד אזוי
ניט פּאַרלאָזען . . . אזוי ווי איך האָב מיט אַ האַק זיך געווערט

מען זאל מיר מיין שטוב ניט אונטערצינדען, אזוי האָט עס שוין ווייטער בעדארפט געהן.

— ווארום צו איז עס א לאַנד פאר אידען ווען דאָ איז א חרפה דעם נאָמען איד צו דערמאָהנען? און אויב אהער האָר בען זיך די שמוציגסטע פון אונזער פּאָלק פארקליבען טאָ וואָס האָבען מיר נאָך דאָ וואָס צו טאָן? ס'וועט דאָך אויבגי היטען די מוטער איהר טאָכטער, אז איד זאל איהר ניט פארפיהרען און פארקויפען צו שאַנד . . .

און דאָך איז עס א אידישער ישוב. און דאָך איז עס א צווייג וואָס איז פון דעם אלטען שטאָם ארויסגעוואקסען. צו ווייט איז דער צווייג פון אייגענעם שטאָם פארלאָפּען. יעדער זוינט בויגט איהם, יעדער ווינט ברעכט איהם.

און דאָך איז עס א אידישער ישוב. א אידישער גאָס. ס'איז דישיע וואָרט. אז די צייטען האָבען דאָ אביסעל געבלישטשעט מעגליך נאָר אנדערע ליעדער האָבען דאָ אין גאָס געקלונגען. מעג ליך וואָלט אזא אומעט מיר ניט ארומגעכאפט.

איד בין אָבער געקומען אין א צייט וואָס אין לאַנד הערשט א נאַטירליכער קריזיס. באלד דריי יאָהר, אז ס'פעלד ניט איהר שפע ניט ארויס; שוין באלד דריי יאָהר אז דער ראָזער, גליק ליכער שלייער איז פון לאַנד אראָבגעפאלען און „דאָס לאַנד דער צוקונפט“ האָט ניט קיין געגענוואָרט און דער דלות פייפט אין די גאָסען.

און דאָך איז עס א אידישער ישוב. קרעכצענדיג פלאַנצען זיי זיך דאָ איין. בענקענדיג לאָזען זיי טיעפע וואָרצלען אין דער ארגענטינער ערד. א סימן, אז א גרויסע אַנטיסעמיטישע צייטונג געהט ארויס אין בונעס איירעס, וואָס האַלט אין זוכען חטאים אויף אידען, כאָטש אין גאנצען פערמאָגט ארגענטינע ביי א זעכציג, זיבעציג טויזענט אידען.

מען לאָזט גאנץ אָפט צו וויסען פון די הויכע פענסטער, אז אידען זענען נישט פאטריאַטיש גענוג. די יק"א היט זיך

טאקי, חלילה נישט איבערצוכאפען אין איהרע שולעס די מאָס פון אידישקייט. — די גאס אָבער טוט וואָס דאָס לעבען פאַ-
דערט :

א אידישע טעגליכע צייטונג, א שפּאַניש-אידישער מאָנאַט שריפט פון דער שטודירענדער יוגענד — חדרים, שולעס, פּער-
איינען ביבליאטעקען און — וואָס דען נישט ? א פּאָלשטענדיגע אבשפּיגלונג פון דעם לעבען אין די גרעסערע אידישע צענטערס.

און די מלחמה וואָס די אידישע גאס פיהרט אָן מיט די אידישע פּרויען-הענדלער. זיי האָבען דאָך דאָ יאהרען לאנג פּאַרנע-
שטעלט מיט זיך דאָס אידישע פּאָלק ! יענע צייטען האָבען כמעט געמיטען. אפילו די אנטיסעמיטען ווען זיי שרעקען זיך, איז עס ניט פּאַר די אידישע פּרויען-הענדלער. זיי האָבען מורא פּאַר דער אידישער אינטעליגענץ, וואָס געהט פון דער הויך-שולע אין דער געזעלשאפט אריין. זיי האָבען מורא פּאַר די אידישע אר-
בייטער-מאַסען און זייערע ראדיקאלע אידעען.

דאָס יונגע ארגענטינער פּאָלק, קינדער פון דער אלטער שפּאַ-
ניען, שוין גאָר נישט אזוי טאַלעראַנט האַלט זיך עס אין בעצוג צו פּרעמדע נאַציאָנאַליטעטען. שוין אביסעל צו שטאַרק האַלט מען דאָ אין אויפפאַסען און נאַכזוכען די מאָס פּאַטריאטיזם פון די פּרעמדע. פּערשטעהט זיך, אז נאָר ביי אידען איז דאָך לייכט צו געפינען חטאים. מען וועט דאָך נישט שרייען אויף די ענגלענדער, דייטשען איםאַליענער. יענע מעגען דאָך אייגענע שולעס האָבען. צו יענע לייט דאַרף מען דאָך אָנקומען אַמאָל נאָך אן הלואה. אידען אבער בעדאַרפען זיך פּערטיידיגען; בעדאַר-
פען זיך פּערענטפּערען מען בעדאַרף בנגנבה נעהמען דאָס, אויף וואָס מען האָט פּאָלשטענדיג רעכט. —

אָבער וועלענדיג זיין בירגער פון דער וועלט מוז מען דאָך עפעס אויסשטעהן !

10.

די בויהער פון א אידישער צוקונפט.

געבויענע רוקענס און גרויע בערד, דאָס פנים צוקנייטשט און ברוין און דער גליק זיכער און שטאַלץ — אזוי שפּרייזען זיי איבער זייערע פעלדער מיט פעסטע טריט, די ערשטע אידען פון רוסלאַנד וואָס האָבען זיך אויף קיין ארגענטינא געלאָזען גליק זוכען.

ניט פאר דעם געלד פון באַראָן הירש אין דער ערשטער שטיין געלעגט געוואָרען צו גרינדען אידישע קאָלאָניעס אין אר-גענטינע. דער זכות און דער חסד פון דער רוסישער רעגירונג מיט איהרע גזרות אין די אכציגסטע יאָהרען, איז בייגעשטאַנען און געהאַלפּען, אז אידען מיט זייערע וואַרצלען זאלען זיך ארויס-דייסען פון דער אלטער היים און פּערקלייבען זיך אין דער ווילדער ארגענטינע. בעגלייט אין וועג האָט זיי די האַפּנונג אויף בעסערע צייטען און די בייטש פון די פּער-פּאָלגער. גאַנץ קאלט און רוהיג דערצעהלען די ערשטע פון ביטערע טעג זייערע אויף דעם נייעם וועג וואָס איז אזוי אַלט פאַר אידען אין אלע צייטען.

אַט אזוי הויבט איינער פון די ערשטע אָן צו דערצעהלען : אין יאָהר טויזענעט אכט הונדערט זיבען און אכציג האָט די רוסישע רעגירונג אָנגעהויבען אויסצופיהרען איהר גזרה אויף אידען אין קליין פּוילען, פּאָדאָליע, גובערניע, אז פּופּציג וויאָרסט פון גרעניץ טאַרען אידען אין די דערפער מעהר ניט וואוינען. און אין דער אייגענער גובערניע אין א קליין דערפּעל מיט'ן נאָמען „סטאַראַיאַהוטאַ“, נעבען דעם שטעדטעל סאַטוריש, פינף מייל פון דער שטאָרט פּאָדאָליע, זענען געזעסען צוויי אידען : פּנחס גלאַזבערג און יוסף לודמער. די ביידע אידען האָבען בע-דאַרפט דעם דאָרף פּערלאָזען. אויף איז געווען ניט ווייט פון

שטעדטעל נאך א דאָרף וואָס האָט געהייסען „קערנעטשאָוו“. דאָרט האָט געוואוינט א איד מיט'ן נאָמען לייזער קויפּמאן. פון לאנגע יאָהרען האָט ער דאָרט געהאלטען א פּאָסעסיע און צוליב דער גזרה האָט ער בעדארפט זיין דאָרף פּערלאָזען. די אלע דריי אידן דען זענען געווען גוטע פּרוינד צווישען זיך. האָבען זיי זיך צונויפגעקומען און געהאלטען זיך אנט'עצה וואָס צו טאָן. איז נעבליבען ביי זיי אז מען זאָל איינעם שיקען זוכען ערגעץ לאַנד וואו צו קאָלאָניזירען זיך. יוסף לודמערס אַ שוואַגער וואָס האָט זיך געפונען יעמאַלט אין נאָרד-אַמעריקא האָט געראַטען פּאָהרען קיין ארגענטינע, ווייל ווי ער האָט געשריבען איז ער, מיט נאָך עטליכע וואָס האָבען יעמאַלט אַלס קאָלאָניסטען געוואוינט אין מיניאפּאָלס, מינעסאָטע, זעהר שלעכט בעהאנדעלט געוואָרען פון דער דאָרטיגער רעגירונג. האָבען די אויבענדערמאָהנטע דריי דאָרפס-לייט זיך צונויפגעלעגט אויף הוצאות און האָבען אוועקגע-שיקט לייזער קויפּמאן קיין פּאריז ער זאָל זיך זעהן מיט דער איד-דישער „אַליאַנס“. אַכט חדשים צייט האָב ער געוויילט אין פּאריז. איינער אַ הער ליבעצקי און רב צדוק הכהן, פּאריזער רב, האָט אונטערהאנדעלט מיט דער אַליאַנס און ס'איז געבליבען אז לייזער קויפּמאן זאָל פּאָהרען אַ היים און צונויפנעהמען ביי הונדערט פּאמיליעס און פּאָהרען קיין ארגענטינע ווערען ער-דאָרבייטער.

לייזער קויפּמאן איז געקומען אַ היים און אינאיינעם מיט זיינע צוויי גוטע פּרוינד האָט ער אָנגעהויבען אויפצואוועקען דעם עולם און מיט אזא אופן צוזאמענגענומען אנט'ערד פון אַכט און אַכ-ציג פּאמיליעס און אלע אינאיינעם זענען מיר דעם פּופצענטען יוני ארויסגעפּאָהרען קיין ארגענטינע.

אַבער אז מיר זיינען געקומען קיין בערלין האָט אונז די איד-מיגראַנטען געזעלשאַפט געזאָגט, אז קיין ארגענטינע לאָזט מען קיין אידען נישט אריין. נאָר אז אויב מיר ווילען פּאָהרען קיין נאָרד אַמעריקא וועט מען אונז פּאַרקויפּען שיפּס-קארטען. מיר זענען געבליבען ווי אויפ'ן וואסער. און נאָך לאנגע עצות איז

געבליבען אז מען זאל ווידער שיקען א שליח קיין פאריז. פינף מענטשען זענען געפאָהרען: יצחק רעכטער, פרץ פייגענבוים, זלמן אלעקסניצער, לייזער קויפמאן און אליס אַגענט. זיי זענען גע- קומען צו צדוק הכהן און דערזעהלט וואָס עס איז געשעהן.

און אזוי ווי אין יענער צייט האָט די ארגענטינער רעגירונג געהאט אין פאריז אן אימיגראציאַנס ביוראָ צו מאַכען אַגיטאַר ציעס, מענטשען זאָלען פּאָהרען קיין ארגענטינע — איז געבליבען מען זאל זיך ווענדען צום ארגענטינער קאָנסול ער זאל ערלויבען דעם ה' י. ב. פראַנק, אַנ'אַגענט פון יענעם ביוראָ, צו פארקויפן פען אונז אין נאָמען פון קאָנסול פינף און צוואַנציג אַקער לאַנד פאר יעדער פאַמיליע בעזונדער, כדי די ארגענטינער רעגירונג זאל אונז אנערקענען פאר אַרענטליכע ערד ארבייטער און זאל אונז אריינלאָזען אין לאַנד. אזוי איז עס געווען. מען האָט איינ- געצאָהלט צו פיער הונדערט פראַנק אויפ'ן חיטבון. דאָס איז געשלאָסען געוואָרען דעם פינפטען יולי, טויזענט אכט הונדערט ניין און אכציג. דעם קאָנטראַקט האָט מען איבערגעשיקט צום ה' סיגיסמונד זימעל אין בערלין, וועלכער האָט בעדארפט עקס- פעדירען די פארטיע אימיגראַנטען קיין ארגענטינע.

אז מיר זיינען אנגעקומען קיין בונעס איירעס האָט מען אונז נישט געוואָלט אריינלאָזען אין לאַנד, ווייל מען האָט אונז אָנגענו- מען פאַר „קאָפטענס“, דאָס מיינט פאַר סוחרים פון „ווייסע שקלאַפען“. דער קאָפיטאַן האָט אָבער באַוווּזען אונזערע צעלטען פון דעם געקויפטען לאַנד האָט מען אונז באַלד אַראָבגעלאָזען און דאָכיי ערקלעהרט, אז דאָס לאַנד וואָס מיר האָבען געקויפט אין פאריז איז שוין לאַנג בעזעצט געוואָרען. מען וועט אונז אָבעבען צוריק דאָס געלד אָבער קיין ערד וועט מען אונז ניט געבען. ווי מען האָט אונז שפעטער דערזעהלט האָט דער אַגריקולטור מיניסטער זיך אויסגערעכענט, אז ס'איז א סכנה די אידען צו לאָזען אויף איין אָרט. ווייל אידען זענען נאָר פעהיג צו האַנדלען מיט „לעבע- דיגע סחורה“ דאָריבער איז גלייכער זיי זאָלען זיין צושפּרייט

וועלען זיי אזא כח נישט האָבען. ווי אויפ'ן וואסער זיינען מיר געבליבען.

האָבען מיר זיך געלאָזען איבער דער שטאָרט בונעס איירעס זוכען אידען. ענדליך האָבען מיר געפונען דריי אידען געשעפטס-לייט פון גאַלדווארג. איינער האָט געהייסען לאמברעט א דייר טשער איד, דער צווייטער — האָבענשטיין, א רומענישער איד און דער דריטער האָט געהייסען מאָריץ הילדעסהיימער — אויף אַ דייטשער איד. די דריי אידען, אנשטענדיגע מענשען, האָבען אויסגעזוכט א געוויסע אייגענטימער פון אַ סך לאַנד מיט'ן נאָמען פּעדראַ פּאַלאַסיאַס. (זיין לאַנד געהער עס איצטער צו יק"א), ער האָט געהייסען אויסקלייבען עטליכע מענשען זיי זאָלען פּאַהרען בעקוקען דאָס לאַנד. פּאַהרען האָט מען בעדארפט אַ שעה צוואַנציג פון בונעס איירעס מיט דער אייזענבאהן-ליניע וואָס האָט זיך נאָך יעמאָלט געהאלטען אין בויען פון בונעס איירעס קיין טוקומאַן.

אַז אונזערע אידען האָבען דערזעהן אזוי פיעל ערד פון אלע זייטען און אז בלויז צו פינף און צוואַנציג פעזאַס וועט קאָסטען איין אקער לאַנד האָבען זיי זיך שטאַרק דערפרייט. זיי האָבען גאַרנישט געוואוסט, אז יעמאָלט האָט מען דאָרטען געקריגען צו צוויי דריי פעזאַס איין אקער לאַנד. דעם אכט און צוואַנציגסטען אויגוסט, טוויזענט אכט הונדערט ניין און אכציג האָט מען געשלאָגן סען אַ קאָנטראַקט מיט דעם ה' פּאַלאַסיאַס. ער האָט אונז גלייך אָבענשיקט אויף דער סטאַנציע „פּאַלאַסיאַס“ וואָס האָט זיך אויף זיין נאָמען גערופען. ער האָט אויף געדארפט אונז ארויסגעבען לעבענס-מיטלען אויף זיין חשבון. קיין הייזער זענען נאָך נישט געווען. האָט מען אונז בעזעצט אין אַ גרויסען בלעכענעם שאַ-לאַש ביים וואַקזאַל וואָס האָט זיך נאָך געהאלטען ערשט אין בוי-ען. אין דעם שאלאַש זענען מיר געווען פארשפארט גאנצע זעקס וואָכען. איין מאָל אין חודש האָט מען צוגעשיקט צו זעקיל פאַר-פּוילטע פּאַפּשאַי, טעהל, און דאָס אויף מיט ווערים, ביז מען האָט

אונז דערנאָך אריבערגעפיהרט אויף אונזער קאמפ (פּעלד).
 אין פּערלויף פון יענער צייט זענען אויסגעשטאַרבען אריי-
 בער הונדערט קינדער אין דעם דאָזיגען פּלאַץ. אויך מוז דער-
 צעהלען אז אין שאלאש איז נאָר איין העלפט געווען. די אנדערע
 העלפט פאמיליעס האָט מען איבערגעפיהרט צו דער נעקסטער סטאָ-
 ציע „מאניגאָטיס“. אויך דאָרטען איז אין א קורצער צייט א איי-
 דישער בית עולם געוואָרען . . . און דאָס איז געקומען פון הוננער
 און פון אלע אנדערע קראַנקהייטען. מיר וואָלטען אפשר אלע אויס-
 געשטאַרבען פון הונגער, נאָר אין יענער צייט זענען געווען פיעל
 אינזשינירען וואָס האָבען געבויט די אייזענבאהן האָבען זיי שוין
 געוואוסט, אז דאָ זענען פאראן הונגערדיגע. איז יעדעס מאל ווען
 די באַהן איז דורכגעגאנגען האָט מען אונז געוואָרפען בולקעלעך
 פון די פענסטער. די פאסאזשירען האָבען עס אויך געוואוסט
 און פלעגען אונז ווארפען פלעצלעך טרוקענע. קינדער און אלטע
 אלע אינאיינעם האָבען זיך געוואָרפען איינער אויפ'ן אנדערען כא-
 פען די ברויטלאך וואָס מען האָט פון די פענסטער ארויסגעוואר-
 פען . . .

ענדליך אז מען האָט אונז געבראכט אויפ'ן קאמפ, האָבען מיר
 זיך גענומען מאַכען הייזלעך פון ערד ציגעל און בעדעקט מיט
 שטרוי. אין יענעם יאָהר זענען געווען גרויסע רעגענס און מיר
 האָבען געשוואומען אין אונזערע זעמליאנקעס. נאָך האַלץ האָט
 מען געדארפט געהן ביי א טויענט מעטער, האקען בוימלעך. זענען
 אָבער די גראָזען געווען אזוי הויך אז מען האָט זיך פּערבלאָג-
 זשעט אויף עטליכע טעג. ווארום קיין ישוב איז נאָך דאָ נישט גע-
 ווען, און מען האָט זיך געשפייזט מיט די קאראפאטקעס וואָס
 מען האָט אין די גראָזען געכאפט און דאָס רויע פלייש פון זיי גע-
 געסען... אבי נישט פון הונגער צו שטאַרבען. אזוי איז אוועק
 אַ יאָהר צייט. אז דער אייגענטימער האָט אָנגעהויבען אונז איינ-
 צוואַרדענען האָט ער איינעם געגעבען א פאָר אַקסען און דעם אנ-
 דערען דעם יאָך און דעם דריטען די רימענס. ס'איז גאָר ניט

געווען וואָס צו מאַכען. די פּעלדער זענען נאָך ניט געווען פאַר-
צוימט און די ווילדע אָקסען זענען זיך צולאָפּען. און דער עולם
האָט זיך אָנגעהויבען צו צולויפען. יעמאַלט האָבען זיך צוזאַמען גע-
נומען פינף און דרייסיג פּאַמיליעס אין שוהל, וואָס איז געווען
פון ערד ציעגעל געמאַכט, און מען האָט געשוואָרען ביי גאָט אז
דעם דריטען בית עולם זאָל מען ניט פּערלאָזען. פּערקעהרט, מען
זאָל נאָך איבערפיהרען אהער די פּערלאָזענע ביינער פון "פּאַלאַר-
סיאַס" און „מאַניגאַטיס" און מען מוז סוף כל סוף גרינדען א איי-
דישע קאָלאָניע און מאַכען א וועג פאַר די ברידער וואָס זענען נאָך
אין רוסלאַנד געבליבען.

לייזער הויפּמאַן איז אוועק. ווייל מען האָט איהם געוואָלט
ערמאָרדען, פאַר וואָס ער האָט מענשען אהער פאַרפיהרט און אומד-
גליקליך געמאַכט. ער האָט זיך שפּעטער אומגעקעהרט אָבער ער
האָט זיך שוין נישט געקענט דאָ איינהאַלטען. א טייל קינדער פון
די פּערבליבענע פינף און דרייסיג פּאַמיליעס האָבען אויסגעוואונד-
ערט צווישען די קריסטליכע קאָלאָניסטען וואָס האָבען זיך וואו
נישט וואו געפונען איז יענע צייטען. זיי פלעגען צו צעהן, פּופצען
טעג אומבאַלאַנדזשען ביז זיי האָבען זיך דערשלאָגען צו א ישוב
און אַ שטיקעל ברויט פאַרדינען. די טאַטעס מיט די עלטערע
קינדער האָבען געארבייט ביים אייזענבאהן וואָס האָט זיך געבויט
און די אינגערע קינדער האָבען זיך פּערדונגען צו פּאַשען חזרים
אָדער שפּעסען. אין יענע צייטען האָט געקאָסט אכט און צוואַנציג
פּעזאַס א זעקעל מעל פון ערשטען קלאַס און די מעל וואָס מען
האָט גענוצט פאַר חזירים, האָט געקאָסט פון זעקס ביז זיבען פּעזאַס.
פאַרשטעהט זיך אז מיר האָבען גענוצט דעם צווייטען קלאַס. די
שבת'דיגע קליידער האָט מען זיך גענייט פון געוואשענע זעק פון
ערשטען קלאַס און די וואָכעדיגע פון זעקלעך פון צווייטען קלאַס
מעל. קיין חרר איז ניט געווען. נאָר וואָס די טאַטעס האָבען פון
שבת צו שבת אליין געלערענט מיט זייערע קינדער. אזוי איז גע-
גאַנגען אלץ ערגער און ס'איז זיך אוועק א פאַר יאָהר. דאן האָבען

זיך די עטליכע קאָלאָניסטען צוזאמענגענומען און האָבען אָנגע-
הויבען צו שרייבען קיין פאָרוו צו די „אלאנס“ און אין צייטונגען.
אז מען זאָל קומען צו הילף אונזערע ברידער וואָס ווערען דאָ פאָר-
שוואַרצט.

עס איז געווען אין יאָהר טויזענט אכט הונדערט דריי און
ניינציג ווען ס'איז פֿלוצלונג אראָפּגעקומען דער דר. לעווינטאל פון
בערלין און מיט איהם נאָך צוויי מענשען. זיי האָבען נישט גע-
זאָגט ווער זיי זענען. ס'איז ביי אונז געווען א קלייטניק וואָס האָט
געהאט א הייזל האָבען זיי זיך ביי איהם איינגעבעטען ער זאָל
זיי לאָזען זיך אויפהאלטען.

אין א פאָר טעג ארום נאָך דעם ווי זיי האָבען זיך דאָ ארום
געדריעהט, האָבען זיי זיך געלאָזט דערקענען. דר. לעווינטאל האָט
דערצעהלט דעם ציעל פון זיין קומען. ער איז אוועקגעפאָהרען קיין
איראָפּא און האָט געזאָגט פיער חדשים. שפעטער איז ער צו-
ריקגעקומען און האָט אונז געזאָגט אז דאָס לאַנד וואָס מיר האָבען
אויסגעקליבען איז ניט גוט און אז ער האָט געזעהען דאָס לאַנד
ביי קארלאס קאסארעס, צו דרום פון בונעס איירעס, איז עס בעסער
און געהנטער צו א צענטער און, אז פינף און צוואנציג פּע-
זאָס אן אקער לאַנד איז צו טייער און אז מיר וועלען קיין מאָל ניט
קענען אויסצאהלען דעם אייגענטימער וואָס ס'האָט זיך אָנגעקלי-
בען אויף אונז פון דעם קרעדיט וואָס ער האָט אונז געגעבען. מען
בעדארף דערמאָנען אז מיט א פאָר יאָהר שפעטער נאָך אונזער
בעזעצען זיך האָבען זיך אָנגעהויבען צו ציהען אהער נאָך אירען
וואָס האָבען ביי פאלאסיאסען ערר געקויפט. די ערשטע זענען
געווען אברהם גוטמאן און אברהם יצחק האַרוויץ. אין דער צייט
פון לעווינטאלען זענען זיי שוין געווען. זיי האָבען זיך פּעראייניגט
מיט די קאָלאָניסטען און אויף אַנ'אסיפה איז געבליבען אז מען
זאָל היטען די שבועה און דעם אָרט ניט פּערלאָזען.

דאָן האָט דר. לעווינטאל פאָרגעלעגט, אז ווער עס וויל וועט
ער בעזעצען ביי דער סטאַנציע „סענציאָליס“ ניט ווייט פון דאָ-

נען, מען וועט יעדערען געבען לעבענס מיטלען און צו שטיקעל
 ערד, כדי זיי זאלען זיך לערנען ווי צו זיין קאלאניסטען. מיט דעם
 האָט מען אויסענגעווען דעם עולם פון דאנען ארויסציהען. און
 אייניגע זיינען טאקי אוועק. ענדליך האָבען די פערבליבענע מנצח
 געווען דר. לעווינטאל האָט אבגעקויפט ביי פאלאסיאסען די ערד
 און פון דער סטאַנציע סענציאלעס האָט מען די ראָזשינקעס-אידען
 אויף צוריק געבראכט (ראָזשינקעס אידען האָט מען זיי גערופען,
 ווייל ראָזשינקעס און רייז איז געווען דער ביליגסטער מאַכל, מיט
 וועלכען יענער עולם האָט זיך געשפייזט). און מיר האָבען אָנ-
 געהויבען צו ווערען קעסט קינדער ביי דעם באַראָן הירש און....

און אזוי ציהען זיך די געשיכטען, בעקאנטע און אונבעקאנטע ווי
 אזוי זיי זיינען איבערגעגאנגען פון גוי'אישע „הענט“ אין אירי-
 שע „הענט“, און ווי אזוי די האָפנונג האָט זיך אויף א וויילע
 ווידער בעוויזען און ווי אזוי באַראָן הירש האָט מיט גאָלד געשאַ-
 טען נאָר א דאנק די שלעכטע פיהרער און שלעכטע בעלי עצות
 איז גאָר ארויסגעקומען אז פרייוויליגע קעמפפער זיינען געוואָרען
 קנעכט פאר זיך אליין ביי יענעם. און ווי אזוי די אדמיניסטראַ-
 טאָרען פון יק"א האָבען געוואָלט שפאנען אין יאָד ווילדע אידען
 מיט ווילדע אַקסען און ווי אזוי מען האָט אידען פאר זייער איי-
 גענער טובה וועגען אין אייזענס געשמידט....

„אז מיר זיינען אָנגעקומען אהער איז נאָך דאָ קיין ישוב ניט
 גרופע ביי דער סטאַנציע מאַניגאַטעס, א פיערציג קילאָמעטער
 הונדערטער מיילען האָט מען געקענט אויספאַהרען און ס'איז קיין
 מענשען ניט געווען צו זעהן. און די ערד איז געווען בעוואַקסען
 מיט אזעלכע הויכע גראַזען, אז מיר האָבען זיך אין זיי פארלאָרען
 אינאיינעם מיט די אַקסען“.

איצטער איז שוין קיין שפור פון יענע הויכע גראַזען ניטאָ.
 זיי האָט מען מיט'ן פייער אוועקגעלאָזען אינאיינעם מיט אלע

לעבעדיגע בעשעפעניסען וואָס האָבען צווישען די הויכע גראָזען גע-
שוויבעלט. פון די כחות האָט מען זיך ארויסגעשלאָגען ביז מען האָט
זעקס ווילדע אַקסען איינגעשפּאַנט און די וואַרימע ערד אויפגע-
אַקערט.

אַבער ניט די צאָהל טריט וואָס דער אידישער ערד־אַרבייטער
האָטש צווישען די בראָזעס געמאַכט האָט איהם צו דער ערד צו-
געבונדען: ניט די שווייס טראָפענס וואָס האָבען פון זיין שטערע
גערונען האָבען איהם די פרעמדע ערד ליעב געמאַכט: אויף
ניט די ריזיגע סומען געלד פון באַראָן הירש האָבען פּעדעס געשפינען
צווישען דעם גלות אידען מיט דעם יונגען לאַנד — נאָר די צאָהל
קרבנות וואָס יעדע פּאַמיליע האָט געבראַכט, האָט געשאַפען דעם
בונד צווישען דעם שוואַכען רוסישען אידען מיט דער יונגער ווילדער
אַרגענטינער נאַטור....

און ווייל אידען בינדען זיך ניט צו צו זי: לאַנד דורך דעם צאָהל
בוימער וואָס זיי האָבען פּאַרפלאַנצט נאָר דורך די בית עולם'ס פון
אייגענע קינדער, דאָריבער איז דער צאָהל פון הונדערט אַכט און
צוואַנציג קינדער, געשטאַרבענע כמעט אין אַ חודש צייט, גענוג גע-
ווען אז אויף דעם אָרט זאָל שוין יעדערער זיין האָפּנונג פּערפלאַנד
צען און וואַרטען אויף בעסערע צייטען, וואַרטען ביז די האָפּנונג
וועט פון דער ערד ארויסבליהען:

„מ א ז ע ס ו ז י ל ע“ הייסט די ערשטע אידישע קאַלאָניע
אין אַרגענטינע, און שפּרייזסטו איצטער אויף איהרין פּול בעלעכטע
וועגען און הערסט זיך צו צו די קאַלטע רוהיגע ערצעהלונגען פון די
אַלטע גרויע אידען, ווי פיינליך ס'איז געווען צו מקבר זיין אַ קינד
אין אַ פרעמדער ערד, און ווי שפּעטער האָט מען געשוואַרען דעם אָרט
ניט צו פּערלאָזען — דאַכט זיך דיר אז ניט פינף און צוואַנציג יאָהר
זענען פאַרביי, נאָר אַ געשיכטע פון אַלטע צייטען הערסטו דער-
צעהלען פון מענשען וואָס זענען שוין גאַנץ לאַנג געשטאַרבען און
איצטער זענען זיי תּחית המתים אויפגעשטאַנען. אפילו זייערע

אייגענע קינדער, ווען זיי הערען די גרויע טאטענע דערצעהלען.
 דריקט זייער פנים גרויס וואונדער אויס. .

11.

קעסט קינדער פון באראן הירש.

דאס לעבען פון דער ערשטער קאלאניע, מאָזעסווילע, האָט זיך
 אָנגעהייבען ווי איהר ווייסט שוין, זעהר טרויעריג. איצטער איז
 אָבער מאָזעסוויל די ציערונג פון אלע אידישע קאלאניעס אין אר-
 גענטינע.

געשעהן איז עס דורך א וואונדער. געשעהן איז עס געגען דעם
 ווילען פון יק"א. וואָרים פיעל מיה האָט יעמאָלט געקאָסט, מיט
 צוויי און צוואנציג יאָהר צוריק, דעם דר. לעווינטאל, באראן
 הירש'ס שליח, די ערשטע אידישע קאלאניסטען פון דאָרט ארויס-
 צונארען. איהם איז עס ניט געלונגען. אפילו נאָך דעם ווי זיי זענען
 שוין כמעט געווען באראן הירש'ס קעסט-קינדער האָבען זיי זיך
 פון אָרט ניט געוואָלט ריהרען. מען האָט זיי אויפגעוויזען, אז
 דער אָרט איז שלעכט, די ערד אין ענטראַדיאס, וואָס ליגט מעהר
 צו זידען, איז בעסער, ביליגער, און אַז דאָ וועלען זיי בלויז זייערע
 כחות אוועקלעגען און צו קיין תכלית ניט קומען — עס האָט ניט
 געהאַלפּען. דריי יאָהר לאנג האָבען זיי דאָרט זייערע מתים בעגראָ-
 בען, ביז לעווינטאל איז אָנגעקומען, און אוועקצוגעהן פון דאָרט
 איז געווען אונטעגליך. די פּערוואַלטונג פון יק"א האָט זיי געמוזט
 נאָכגעבען און יאָהרען לאנג האָט זיך געצניגען די פּלאַג איבער די
 קעפּ פון די קאלאניסטען. ס'האָט געהאַלטען, אז מען זאָל לאָזען
 פאלען אַלץ און אויפגעבען די קאלאניזאציע דאָרט — ס'איז ניט
 געלונגען! מאָזעסווילע האָט בעדארפט ווערען דאָס, וואָס זי איז
 איצטער. כאָטש דער היינטיגער יאָהר האָט פאר דער דאָזיגער קא-

לאַניע געבראכט אזא שרעקליך אומגליק, ווי די לעצטע פערפלייצונג גען.

צו פעסט שטעהען שוין אויף זייערע אייגענע פיס די קאלאָניס־טען פון מאָזעסווילע. און ניט די שלעכטע פיהרונגען פון יק"א'ס פערוואַלטונג ביי פריהעריגע צייטען און ניט די לעצטע פערפליי־צונגען האָבען זי געקענט בייקומען. מאָזעסווילע איז דאָס שעח־סטע, וואָס איז דורך אידישע הענט געשאפֿען געוואָרען איז אַר־גענטיגע. דאָרט איז דאָס אידישע לעבען גאנצער און אַריגינעלער ווי אין אלע אנדערע אידישע קאלאָניעס.

מען רעכענט דאָרט ביז זעקס טויזענט נפשות. פיער טויזענד קאלאָניסטישע און צוויי טויזענט אימיגראנטען. דאָס אליין בע־וויוזט שוין אין וואָס פאר א מצב די קאלאָניע געפינט זיך, אז נעבען איהר קענען שוין זייטיגע צוויי טויזענד נפשות א לעבען מאכען.

די קאלאָניע איז צואוואָרפען אויף א שטח פון דרייסיג־פיער־ציג קילאָמעטער, איינגעטיילט אין פערשיעדענע גרופעס. יעדע גרופ־פע האָט זיך איהר נאָמען.

צוויי און זיעבעציג טויזענט אקער לאַנד איז אין בעזיצ פון די קאלאָניסטען און מיט זייערע הענט בעארבייט ! ברייטע וועגען פון ביידע זייטען מיט בויער פערפלאַנצט ציהען זיך צווישען די אידישע פֿעלדער אויף גרויסע לאַנגע שטרעקעס. און אז איהר שפאצירט מיט אַ קאלאָניסט איבער די וועגען, ווייזט ער מיט שטאַלץ אַז :

— מיר זיינען די איינציגע, וואָס קענען זיך בעריהמען, אַז אַלץ איז דאָ מיט אידישע הענט געטאָן געוואָרען. זעהט איהר די בויער ? אַלץ אליין געפלאַנצט. אליין געפלאַנצט. . .

און די היסטאָריע פון בויער־פלאַנצען ?

מיט א צוואנציג יאָהר צוריק האָט זי זיך אָנגעהויבען. וואָס צו טהאָן מיט דער ערד האָט קיינער ניט געוואוסט. ניט די קאלאָ־ניסטען וואָס האָבען זיך שוין דאָרט אזוי לאַנג געוואַלנערט און

ניט די „מענשען“ פון באראן הירש האָבען פערשטאנען, וואָס מען הויבט דאָרט אָן צו טאָן מיט די אידען, מיט דער ערד. אויף איי-נעם פון די ערשטע דירעקטאָרען, דעם ענגלישען קאָרנעל גאָלדסמיט, ווערט דערצעהלט, אז כאָטש ער איז געווען אַ גוטער מענש, דאָך האָט ער בעסער פערשטאָנען ווי אזוי מיט זעלנער צו מושטיריען איידער אידען מאכען פאַר קאָלאָניסטען.

מען האָט דאָך אָבער געמוזט ! אידען האָבען חודש-געלד בעקומען פאַר יעדען נפש — און מען מוז זיי מאכען פאַר קאָלאָניסטען. גיט די ערד גאָר ניט ארויס — אָבער ארבייט מוז מען זיי דאָך געבען.

אז די קאָלאָניסטען זענען איבערגעגאנגען אויף קעסט צו באַדראָן הירש, האָט מען זיי די פעלדער ארומגעצאמט מיט דראַטען, יעדען געגעבען ווילדע אַקסען און געשפאנען און פאַר יעדען נפש צו דריי פעזאַס אַ חודש, אז ער זאָל קענען לעבען און אקערען די ערד. מען האָט געבויט הייזער פאַר די וואָס זענען שוין געווען און פאַר די וואָס האָבען בעדארפט קומען. די ערד האָט מען געאקערט און געזעט ווייץ — האָט דער היישריק אויפגעגעסען.

האָט מען שפעטער אָנגעהייבען זעען ליאָן — איז געקומען דער היישעריק און האָט אויפגעגעסען.

פאַר דער ארבייט האָט מען פון באראָן הירש'ס אוצרות גע-צאָהלט. אזוי פיעל און אזוי פיעל אקער לאַנד אויפגעריסען — האָסטו דיר אזוי פיעל און אזוי פיעל קליון-געלד. ביסלעכווייז האָט מען אָנגעהויבען צו פערגעסען, אז פאַר זיך ארבייט מען, נאָר איי-בער אימעצענעם אַ פרעמדענס לאַנד פערגיסט מען שווייס, פאַר איי-מעצענס שווערע זינד ווערט מען פערשווארצט און שכר-יום בע-קומט מען. ס'איז אפשר קיין וואונדער ניט. און יעמאָלט האָט מען עס גוזר געווען אויף די קאָלאָניסטען, זיי זאָלען בויער פלאַנצען הינטער'ן שטוב פון דרום זייט, כדי אז דער שטורם וואָס קומט פון דרום זאָל דעם דאָך פון שטוב ניט אראַבטראַגען. און יעמאָלט האָט מען עס גוזר געווען, אז ביי די זייטען פעלד זאָל יעדער איר

בויםער פלאנצען, כדי ווינטער-צייט זאל ער האָבען א שטיקעל האַלץ
אז אוווען אויסצוהייצען. אז ניט — האָט מען שטרָאָף ארויפֿ-
געלעגט. אז ניט — האָט מען . . .

אידען האָבען זיך געבונטעוועט. און פּערגעסט ניט, אז יעמאָלט
זענען שוין געווען גאנץ אַנדערע אידען. שוין אויפֿ'ן חשבון פון
באַראַן הירש געקומענע. בני-מלכים. אין פּאַרטיגע שטיכער אַרײַן
זענען זיי געקומען, די הייזער האָבען אויף זיי שוין געווארט. פּײַר
געלאָף האָט מען זיי אין רוסלאַנד צוגעזאָגט. גליקען האָט מען זיי
אין קעשענע מיטגעגעבען. און אז מען האָט געהייסען אקערן ערד
גלאַט אין דער וועלט אַרײַן, און אז קאָמאַרעס האָבען געביסען אָהן
רחמנות, און אז דער היישריק איז געקומען און די שוין פון הימעל
פּערדעקט, און אז א טריקעניש איז געקומען און האָט אויסגעטריי-
קענט ס'ביסעל פּאַשע, ביז די קוה איז געפּאַלען, ס'פּערדעל האָט די
פּיס אויסגעצויגען — האָבען אידען אָנגעהויבען צו בונטעווען. ס'—
איז אפּשר ניט געווען קיין סכּנות-נפּשות. מען וואָלט אפּשר מיט זיי
אויסגעקומען. מען וואָלט זיי אפּשר געקענט אַרײַנרעדען, אז די ערד
איז נאָך פון די הענט דערווייל ניט אוועקגעפּלויגען און אז מען
בעדאַרף זיך ניט „בונטעווען“. אָבער אויסגעלאָזען האָט זיך טרוי-
עריג. גאָר טרויעריג.

אז ס'איז געקומען ערב פּסח, אידען האָבען געוואָלט יום־טוב
מאַכען און ס'איז ניט געווען מיט וואָס, האָט מען זיך אַלאָז געטאָן
צום אַדמיניסטראַטאָר, וואָס איז געווען דוקא אַ רוסישער איד, און
קאָהן איז זיין נאָמען געווען. האָט ער זיך אויף אזוי פּיעל דער-
שראָקען — און אפּשר האָט ער זיך ניט דערשראָקען און האָט
טאַקע געוואָלט אונזערע אידעלעך אנלערנען? ...

אין יענעם פּסח איז עס געשעהן. מען האָט דערלאַנגט אַ
היז, וואוהיז מען האָט געדאַרפּט, אז אידען האָבען געוואָלט בער-
דויבען די קאַסע און פּאַליציי איז אַראַבגעקומען, פּערנומען די אַלע
„בונטאָוטשיקעס“, אוועקגעפּיהרט קיין „סאַנקריסטאָבל“ און דאַרט
זיי אין אייזענס אַיינגעשמידט. . .

ס'דאך אבער בלויז א קלייניגקייט געווען מיט א צוואנציג יאָהר צוריק איז עס געשעהן. ווי ער שרייבט די איינציגע העקטאָגראַף פישע צייטונג, וואס איז אין יענע טעג ארויסגעגאנגען אין מאָר זעסוויל מיט'ן נאָמען „דער ווידער-קול“, איז יעמאָלט די אויפֿ-רעגונג צווישען די קאָלאָניסטען זעהר שטאַרק געווען. דער אמת האָט מנצח געווען. דער אדמיניסטראַטאר קאָהן איז אַראָב.

נאָר אז מען הויבט אָן נאָכפרעגען, ווי אזוי קומט עס אז אין מאָר זעסוויל וואקסען אזוי פיעל בוימער הינטער די הייזער ? און ביי דער זייטען וועג ציהען זיך שורות בוימער און מאכען דעם וועג אזוי שעהן און געמיטליך — ווי קומט עס צו אידען ?

— געווען אַמאָל מיט אכצעהן יאָהר צוריק אַנ'אדמיניסטראַט-טאָר, ענטפערט מען אייך, קאָהן האָט ער געהייסען, האָט ער גע-צוואונגען אידען זאָלען בוימער פלאנצען.

— ווער האָט עס אויסגעפונען, אז דאָ קען אזוי גוט וואקסען די אלפאלפא, וואָס, אז מען זעט עס איין מאָל וואקסט עס ביז צוואנציג יאָהר ; עטליכע מאָל אין יאָהר קען מען עס שניידען אין דאריבער האָט עס קיין מורא ניט פאר'ן היישריק — און אז די אלפאלפא קען מען שניידען, טריקענען און פאַרקויפֿען, ווארום די בעסטע פאשע פאר בהמות איז עס — ווער האָט אייך אידען אויף אזא וועג ארויפגעפיהרט ?

— געווען ביי אונז אַמאָל אַנ'אדמיניסטראַטאָר, ענטפערט מען, א צורר ישראל געווען, קאָהן האָט ער געהייסען. מיט געוואלד האָט ער געצוואונגען די קאָלאָניסטען, זיי זאָלען „פּראָבעס“ מאכען: זעען ניט געשטויגען און ניט געפלויען, ארבייטען פאר'ן טייוועל... אָבער דאָס איז דאָך געווען אלץ אַמאָל. גאָר אַמאָל.

איך רעד דאָך איצטער ניט פון דעם גרויסען אידעאל צו קאָר-לאָניזירען אידען אין ארגענטינע. — ארגענטינע פאר א איריש לאַנד מאַכען. איך רעדט דאָך איצטער ניט פון די קלוגע ארבייט פון דער יק"א פארוואלטונג איבער וועלכער ה' כאַזאַנאָוויטש האָט אַנגעשריבען אַן'ערענסט בוך מיט א צו ערנעסטען און לאנגען נאָר-

מען ווי „דער קרויזס פון דער אידישער קאלאניזאציע אין ארגענטינע און דער מאָראַלישער באַנקראַט פון דער יק"א אדמיניסטראַטיוו ציאָן“.

יענער אידעאל איז דאָך געשטאַרבן באלד ווי ער איז גע-
בוירען געוואָרען און די פיהרונג האָט ניט געקענט באַנקראַטירען
ווייל זי איז פאַר קיינעם נישט פאַר אַנט-
וואָרטליך געווען. מיט צוקערלעקערלעך האָט מען
אחיז אידען „פערנארט“. וואָס האָבען דען אידען ניט געהאט פאַר
אַ שפילכלעך אין זייער לאַנגען גלות וועג?

איך רעד דאָ איצטער פון דער גרויסער אידישער קאלאָ-
ניע אין ארגענטינע, מאָזעסוויל, וואָס איז געווען אַמאָל אויף קעסט
ביים באַראַן הירש יורשים, און שפעטער געפעלשט אין דעם אי-
דעאל פון יק"א, אַז אַנ'ערד ארכיטעקט אין ארגענטינע מוז די ערד
בעארבייטען און בעדאַרף אַנ'אייביגער בעטלער זיין. איך רעד
פון מאָזעסוויל וואָס בעדאַרף ניט הלום'ען פון קיין צוקונפט און
לעבט איהר היינטיגען טאָג. די דאָזיגע קאלאָניע לעבט שוין אזוי
שטאַרק אויף איהר אייגענעם חשבון, אַז זי רעכענט זיך שוין אין
דעם „הויף“ פון יק"א פאַר דעם צו געראַטענעם זונעלע וואָס וויל
ניט פאָלגען טאַטע-מאַמע. מאָזעסוויל איז רייך. און ווען ניט
די לעצטע פערפלייצונג וואָלט מאָזעסוויל איהרע אָרימע קאלאָניס-
טען געהאַלטען ווי א צירונג, ווי א זכר פון די אַלטע צייטען. ווייל
דורך גאַנץ אנדערע מיטלען, דורך אַ גאַנץ אנדערען וועג זענען זיי
צום איצטיגען מצב געקומען.

12.

ליטוואקעס.

„אַז דער קאַפּ ליגט אין דר'ערד, געהט דער קאַפּ אין גאַלד“.
דאָס איז געזאַגט געוואָרען אויף די קינדער פון ליטא וואו
מען מאכט קרוש איבער חלות, הבדלה — איבער מילך און א גאַנ-
צע וואָך לעבט מען מיט רוה-הקדש.

דאס איז געזאגט געווארען אויף אונזערע לייט פון דער לי-טא, ביי וועמען אסתר-תענית איז א יום-טוב. קינדער וואקסען ווי שוואמען און אויף דער גרעסטער צרה זאגט מען גם זו לטובה. פונקט מיט צוואנציג יאהר צוריק האָט דר. פיינבערג פון פעטערבורג אראָבגעבראכט די ערשטע פארטיע קבצנים פון גראָד-נער גובערניע קיין מאָזעסוויל. און שפעטער מיט זעקס יאהר האָט שוין די יק"א-אדמיניסטראציע אליין געשיקט קיין רוסלאַנד דעם ה' קאצאוויץ, א ריין ליטווישער אידעאליסט און ער איז גע-באָהרען און פון דער ליטא די צווייטע פארטיע צופריערענע קבצנים געבראכט.

איך דערמאָן מיר איצטער, אז מיט זעכצעהן יאהר צוריק האָב איך אין א ליטווישער שטאָדט, אין בית-המדרש געהערט, א איד א גאסט דערצעהלט ביים אויווען מעשיות פון דעם ווייטען לאַנד ארגענטינע, וואוהין מען האָט איהם פערנארט צוזאָגענ-דיג גאלדערנע בערג און דער סוף איז געווען אז „קאָמארעס“ האָבען איהם שיעור ניט אויפגעגעסען. ער האָט ווייב און קינד געלאָזען און אליין געלאָפען פון דאָרט.

איך גלויב, אז ס'איז דער איינציגער ליטוואק געווען וואָס האָט ניט געוואָלט פאלען קיין קרבן פון די קאמארעס.

ווי כ'האָב מיר דערוואוסט, איז ער עס פון מאָזעסוויל געלאָ-פען. די אייגענע ביזע קאמארעס זענען נאָך איצטער אויף פאראַנען, נאָך ווער הערט זיי און ווער פרעגט ביי זיי? איך וואָלט מיר געוואונשען אז דער וויעדערשפענסטיגער ליטוואק זאָל איצטער קיין מאָזעסוויל אראָבקומען און א קוק געבען ווי ביי יע-דען פון זיינע לאַנדסלייט אויפ'ן פעלד שפאצירען זיך ארום בהמות אין די הונדערטער. ער וואָלט געוויס זיינע לייט ניט דער-קענט. ער וואָלט פערוואונדערט געקוקט אויף די פעסטע בעלי-גוף'ן וואָס געהען זיך יעדען פריהמאָרגען ארויס און בעקוקען זייער פארמעגען.

אין מאָזעסוויל איז די יונגער געבליבען אין דער היים. אין

די שלעכטע צייטען זיך ניט צולאָפּען ווי ס'האָט געטראָפּען מיט
אנדערע קאָלאָניעס. די קינדער זענען אוועקגעגאנגען אין דער
פרעמד פארדינען און ס'פארדינסט געבראכט אין שטוב אריין.
פאר'ן פארדינסט האָט מען א קוה געקויפט. די קוה האָט מילך
געגעבען, א קעלבעל געבוירען. ס'קעלבעל איז אויסגעוואקסען און
אויף דעם אַבגעצוימטען פעלד איז פרייליכער געוואָרען.

ביי די ליטווישע אידען אויף די פעלדער האָבען זיך גאנצע
משערדעס בהמות בעוויזען און די שפע איז אריינגעקומען נאָר
פון אן'אנדערער זייט.

מען האָט אויפגעהערט צו אקערען און זעען פאר'ן טייוועל,
פאר'ן היישעריק, וואָ סקומט יאָהר יאהרליך און פערדארבט אזוי
פיעל מיה און שווערע ארבייט. ווי נאָר מען האָט זיך דערוואוסט,
אז ס'איז פאָראַן אזא זאך, וואָס קען וואקסען אויף דער ערד
און דער היישעריק קען עס ניט אויפעסען איז א ישועה געקומען.
ווען דער היישעריק עסט אַב די אלפאַלפּע, וואקסט זי אין צוויי וואָך
כען ווידער אַב. די וואָרצלען געהן טיעף אין דער ערד. און די
געגענד פון מאָזעסוויל איז דאָך אזוי מסוגל פאר די דאָזיגע פלאַנץ
צען. און דאָס איז דאָך די בעסטע פאשע פאר בהמות.

אזוי ענטוויקעלט זיך דער פיהצוכט אין מאָזעסוויל אויף אַ
הויכער מדרגה. דער אקער וואַלגערט זיך אין פעלד און ראָס
טעט. די באַראנע ברענגט מעהר קיין נוצען ניט. אידען האָבען
בהמות און די בהמות שיקט מען קיין בונעס איירעס. פון בונעס
איירעס שיקט מען געלד.

עס ווערט ענג ס'אייגענע פעלד. מען דינגט צו פרעמדע פעלד
אויף פאשע.

עס ווערט וועניג די אייגענע אַקסען, מען קויפט פרעמדע מאָך
גערע און מען פאשעט זיי אויס אויף דעם אייגענעם פעלד און
דערנאָך שיקט מען קיין בונעס איירעס און פון בונעס איירעס
קומט אַן געלד.

דאָס טוען די טאטעס.

די זין, קינדער פון דעם אידישען פאלק, ארויסגעקומענע פון דער ליטא, בעדארפען גאר קיין פעלד ניט האבען. מען קויפט אַקסען און מען פערקויפט זיי ווידער און מען פערדיענט דערביי. און טאָמער ניט, איז עס דאָך מסחר, און טאָמער דערלעגט מען — לאַזט דער טאָטע ניט פאלען.

דאָס איז דער גייסט פון דער קאָלאָניע : האַבען א סך אל-פאלפע אויף די אלאפאלפע-קיה און אַקסען, בעקומען זאָל מען מאַך גערע און ווערען זאָלען זיי פעט. די וועלט זאָגט, אז דאָס איז ניט קיין קאָלאָניזאציע נאָך מסחר. אקערען די ערד באדארף מען. ס'איז מסחר, באַראָן הירש האָט עס ניט געמיינט. זיינע יורשים האַבען עס ניט געוואָלט. איז אָבער דען א זיכערע זאך אין אר-גענטיגע פאראנען ?

זענען אָבער פאראן די וואָס ווילען דוקא זיין קאָלאָניסטען, ווי ס'איז געשריעבען. די ערד אקערען, תבואה זעען, ווארטען ביז ס'וועט אויפגעהן, ווארטען ביז ס'וועט צייטיג ווערען, טוט ער עס פון גוטען ווילען, צו פון ביזען ווילען, וויל ער קען זיך ניט דערשלאָגען בהמות צו קויפען — אנ'אָרימאן וועט ער בלייבען. דער היישיעריק לאַזט מאָזעסוויל ניט דורך. דער שטורם-זוינט פער-בלאָנזשעט אהין און פון רעגענס ניט אין דער צייט און ניט אין דער מאַס ווייסען אויך מאָזעסווילער קאָלאָניסטען . . .

און אזעלכע ניט געראַטענע זענען פאראן ביי מאָזעסוויל. די גרופע ביי דער סטאנציעי מאַניגאָטעס, א פיערציג קילאָמעטער ווייט פון צענטער-פונקט, דאָרט וואו מיט פינף און צוואנציג יאָהר צוריק האַבען אידען א בית-עולם פערלעגט — דאָרטען זיינען די אינגסטע, ניין יאָהריגע קאָלאָניסטען פון כערסאָנער גובערניע און זיי געהט ניט. זיי ווילען ניט און גאָט וויל ניט. ס'קומט נאָך ניט ארויס. יענע געהען ארום מיט לעדיגע הענד, אהן בהמות אויפ'ן פעלד און אהן תבואה צום דרעשען.

אָבער דאָס איז דאָך ניט דער גייסט פון מאָזעסוויל.

איז עס אפשר דער גייסט פון ארגענטינע, איז עס אפשר דער

גייסט פון יק"א איהרע קאלאניסטען אלס בעטלער צו בעטראכטען און אלס בעטלער זיי טאג-טעגליך ביי זיך אין קאנטאָר בעגענע-נען — אָבער פאר מאָזעסוויל אין כלל איז עס קיין בעווייז ניט די לעצטע עטליכע יאָהר.

בהמות, בהמות און בהמות.

פאר לאנגווייליגקייט, פאר א ציערונג, און אפשר פון גאָה וועגען לאַזט זיך איינער פון די עכט מאָזעסווילער אקערען זיין פעלד און זעען ווייץ. ער ווערט גאָר ניט נתפעל, אז ער נעהמט פון פעלד גאָר ניט אראָב. טאָמער זעהט איהר א איד אקערט, נעהט איהר צו און פרעגט :

— וואָס וועט איהר דאָ אזעלכעס זעען ?

אביסעל קאקארוזע וועל איד פערזעען, די אלטע מיינע זאָל האָבען וואס די היהנער צו געבען.

דאָס איז שוין א לוקסוס. א ליטווישער איד האָט די האנד פון האַרצען אראָבגענומען. מאַכען א נחת-רוה דער אלטער. ער וועט פארזעען אביסעל מאים, זי זאָל האָבען די היהנער, וואָס צו געבען...

נו, און ווייטער? ברויט עסען צו זאט? איז עס א תכלית ! אידען בלייבען דאָך אידען. וואו ווערען עס אידען פערפאר לען. חלילה פארגרעבט? וואָס א מאָל איז נעווען ווילט זיך גאָר ניט קלערען. איצטער איז פאר מיר גענוג וואָס איד האָבען גע-זעהן און וועמען איד האָב געזעהן.

אידען בלייבען דאָך אידען. און ווער שמועסט, אז דאָ האנד דעל זיך פון א קליינען ליטווישער מלוכה — איז דאָך אַלץ כמקדום. מען זאָרגט איז נחת.

און ווער זאָגט נאָך, אז פרישע אָננעלאָפענע אימיגראנטען אזוי פיעל זיינען פאראנען — איז דאָך א איריש לעבען פאראנען.

די אלטע האָבען בתי-מדרשים און שולען. די יונגע פעראיינען מיט ביבליאטעקען ; חברות פון אלע מינים, יום טובים גוי'אישע, אירושע אלע ווערען געפייערט :

צייט איז דאָ. גאנץ זעלטען, אָבער דאָך קענט איהר נאָך אַ רוסיש וואָרט הערען. דאָס מיינט דאָך, אז מיט דעם אידישען איז נאָך נישט אזוי שמאָל...

ליעבהאבער שפיעלען דעם „יודישען פרינץ“. ציוניסטען האלטען רעדעס אויף העברעאיש. אידישיסטען ענטפערען אויף אידיש. מען צוקריגט זיך — אָבער צו קען דען לאנג אָנהאלטען אַ ברוגז אין אזא ווייט לאַנד ?

די מאָזעסווילער יוגענד האָט זיך פּערגונען אויף אזוי ווייט צו געהן, און דאָס האָט עפעס צו זאָגען; ס'בעווייזט ווי שטאָליז זי איז :

מיין שיף האָט מיר געבראכט אין בונעס-איירעס. פארשטעהט זיך, אז אין בונעס-איירעס האָב איך געמוזט אראָב. מאָזעסוויל ליגט אכצעהן שטונדען רייזע פון בונעס-איירעס מיט דער יבשה דוקא. פארשטעהט זיך, אז אין בונעס איירעס האָב איך געמוזט פריהער זיין און דאָך איז דער איינציגער טעגליכער אידישער ציור טונג וואָס געהט ארויס אין בונעס איירעס איז געווען געדרוקט א ליבליכער פראַמעסט אויף מיין נאַמען, אז נישט רעכט האָב איך געטאָן וואָס כ'האָב זיך אָבגעשטעלט אין בונעס איירעס און דעם ערשטען וויזיט נישט געמאכט מאָזעסוויל.

13.

דורך פערטרוקענטע געגענדען.

עלמערע מענשען דערצעהלען, אז מיט עטליכע און צוואנציג יאָהר צוריק זענען אין דעם געגענד געווען אזעלכע פארפלייצונג גען ווי דעם יאָהר, דאריבער האָב איך מיט אַ כונה פארלאָפּען אביסעל א פריהער מיט מיין שרייבען און דערצעהלט פון דעם אל-געמיינעם גוטען מצב וואָס איז אין מאָזעסוויל, כדי מיט מיינע

ווייטערדיגע שילדערונגען פון די זומפען און בלאַטעס ניט פאר-
ווישען ס'ריכטיגע בילד פון דער קאלאָניע, וואָס האָט מיט דעם
לעצטען טרויעריגען צופאל קיין שייכות ניט. בלאַטעס טריקענען
זיך אויס. שלעכטע וועגען פארבעסערט מען. און די פייף און
דרייסיג פראַצענט פון די שטארק געליטענע קאלאָניסטען אין
מאָזעסוויל וועלען זיך זיכער צוריק אויפקומען. איך האָב גע-
וואוסט אז דער געגענד איז זעהר פערטרונקען דאריבער בין איך
ארויסגעפאָהרען קיין מאָזעסוויל נאָך דעם ווי כ'האָב פערוויילט
א פאָר וואַכען אין בונעם איירעם.

די אידישע קאלאָניעס אין ארגענטינע זענען זעהר ווייט אוי-
נע פון דער אנדערער. צואוואַרפען אין פארשיעדענע פראָווינ-
צען. דער רייזענדר וואָס וויל די קאלאָניעס בעזוכען מוז זיך
יעדעס מאָל אומקעהרען קיין בונעם איירעם און פון דאָרט אן
אנדערע ריכטונג נעהמען אויף צעהן, פופצעהן שעה רייזע פון בונעם
איירעם. פאראן זאָגאר אזעלכע קאלאָניעס, וואָס ליגען ביי דריי-
סיג שעה פון דער הויפט־שטאָרט.

די יק"א איז אין דעם גראַדע ניט אין גאנצען שולדיג. ווי
עס ווייזט זיך ארויס האָט די פערוואַלטונג פון יק"א די פראַ-
ווינץ סאנטאָפע וואו מאָזעסוויל איז אין גאנצען פארבראקירט.
מעהר ניט די ערשטע קאלאָניסטען פון פאָדאָליער גובערניע וואָס
האָבען זיך דאָ אליין בעזעצט האָבען געצוואונגען די ערד אָב-
צוקויפען. געגען איהר ווילען האָט די יק"א אָבגעקויפט דעם רי-
זיגען שטח ערד פון הונדערט אַכצעהן טויזענד אקער לאַנד. און
ביסלעכווייז געקאלאָניזירט פרישע צוגעקומענע אידען. יעמאָלט
האָט זיך די הויפט־טהעטיגקייט פון יק"א ענטוויקעלט אין דער
פראָווינצען ענטראַריאָס און בונעם איירעם, וואָס ליגען זידליכער
פון בונעם איירעם. האָבענדיג אין זינען צו פיהרען א ריינעם
ארט קאלאָניזאציע, האָט די פראווינץ סאנטאָפע, צוליב דעם
שטענדיגען היישעריק, וואָס קומט יאָהר יעהרליך, זיך ניט צו-
געפאסט פאר דעם דאָזיגען אידעאל. און נאָך א לאַנגע צייט שפע-

טער האָבען די לייט פון יק"א גע'חלום'ט פון מאכען אידען פאר ריינע פויערים. זיי האָבען ניט געקענט זעהען ווי אידען פערלאָזען דעם אקער און פאשען בהמות. און ווירקליך האָט אין „ענטראַד ריאס" א פּאַר יאָהר א בלישטש געטהאָן. די רעזולטאטען פון ריי-נע קאָלאָניזאציע האָבען זיך אויסגעוויזען כמעט ווי גוט פאר דעם ערשטען בליק. אָבער די לעצטע יאָהרען איז דאָרט אלץ אוועק קאפויער.

מיט דריי יאָהר צוריק ערשט, האָט יק"א ווידער געקויפט ערד אין דער פּראָווינץ סאנטאָפּע און פאר צוויי יאָהרען האָט זי דאָרט אָנגעהויבען צו בעזעצען קינדער פון קאָלאָניסטען און איבער-הויפט ניט קיין גרינע אין דעם ענין פון דער ארבייט. מיר וועט נאָך אויסקומען צו רעדען פון אָט דער אינגסטער קאָלאָניע, וואָס רופט זיך מאָנטעפיאָרע אָדער סערעם, ווייל זי ליגט ביי דער סטאַנציע סערעם, אויף דער ליניע בונעס איירעס-טוקומאַן און געפינט זיך ביי פיער שעה רייזע מיט'ן באַהן פון מאָזעסוויל.

פון די שרעקליכע רעגענס וואָס האָבען אין פערלויף פון זעקס חדשים כמעט ניט אויפגעהערט צו גיסען האָט צום מיינסטען די פּראָווינץ „סאנטאָפּע" געליטען. די שטרעקעס זיינען פלאכע און די וואסערען האָבען קיין אָבגאנג ניט. אין יענע געגענדען געפינט זיך אַנ'אונבעדייטענדער טייכעל וואָס רופט זיך „מאַרטשיקאַ". עס מיינט דער קליינער ים, ס'דאָזיגע טייכעל האָט זיך ווירקליך ווי א ים צוגאַסען און אויף אַ שטרעקע פון הונדערטע קילאָמעטער האָט ס'וואסער אין פערלויף פון אייניגע טעג געשטראַמט. דער דאָזיגער שטראַם האָט ניט געשווינט מאָזעסוויל; און די קאָלאָניע מאָנטעפיאָרע, וואָס כ'האָב אויבען דערמאָנט, איז זעקס וואָכען אין וואסער געשטאַנען.

אינע פון די טרויעריגסטע בילדער האָט פאָרגעשטעלט דער וועג קיין מאָזעסוויל. די וואסערען זיינען שוין געווען אָבגעפאלען צוביסלאַך אָבער דאך רעכטס און לינקס, פון ביידע זייטען אייזענ-באהן ליניע איז נאָך ערטערווייז געווען אויף א מעטער וואסער.

און אזוי ביז צום האַרזיאנט האָט ס'וואסער געבלאנקט. אויף די פלאכע פערטרוקענטע שטרעקעס זעהען זיך וואו ניט וואו ליימע-נע הייזלעך פערלאָזענע און פון די פענסטער קוקט שרעק ארויס. די גרויסע מחנות בהמות, וואס געהן דאָ אום אין דער געגענד מאד כען דעם שווערסטען איינדרוק. דאָ ווייסט מען ניט פון בויען שטאַלען פאר בהמות. פריי געהן זיי אום אויף די פעלדער ארומ געצוימט מיט דראַטענע צוימען און עסען ס'גראַז, וואָס וואקסט פון דער ערד ארויס זומער און ווינטער; אונטער דעם פרייען היי מעל געפינען זיי זיך. און טאַמער פאלט א בהמה — וועניג ווערט וועגען דעם געזאָרגט אין די גוטע צייטען. איצטער אָבער ווען די רעגענס האָבען ניט אויפגעהערט צו גיסען און גאנצע געגענדען שטעהען אין וואסער, זעהט מען ווי קיה און פערד אויסגעדאר-טע, איינגעצויגענע בראַדזשען אום ביז'ן בויף אין וואסער און זיך כען ערגעץ גראַז צו דערנעהרען זיך. אויף אזא וועג לאָזען זיך נאָר די מעהר געזינטערע בהמות, אָדער אזעלכע וואָס קענען זיך שוין פון דאָרט ניט ארויסקלייבען צו אַ טריקענערען אָרט. ס'איז דאָך ווינטער און די לופט איז קאלט. בינאכט צייטענווייז אַ פרעסטעל און ס'וואסער איז קאלט. מעהר בהמות פאלען שוין אין דעם פערגאַסענעם אָרט און קענען זיך צו קיין טריקעניש ניט דערקלייבען.

די געגענד פערמאָגט א געוויסען סאָרט רויב־פויגעל פון דער אדלער־פאמיליע, וואָס רופט זיך אויף שפּאניש „קאָראַנטשא“.

זיי האָט די רעגיערונג פון ערגעץ אימפּאָרטירט קיין ארגענטינע ספעציעל, זיי זאָלען אויפּעסען ס'פלייש פון די געפאלענע בהמות. איצטער איז זייער טאָג. זיי קענען מיט דער ארבייט ניט פארטיג ווערען. פאַהרענדיג מיט'ן באהן זעהט איהר רעכטס און לינקס טוידטע בהמות ליגענדיג, וועלכע אין וואסער און וועלכע ס'האָט זיך דער-שלעפט צו אַ טריקענערען אָרט און דאָרט די פיס אויסגעצויגען. מחנות־ווייז פליהען אום די רויב־פויגעל פון איין קרבן צום צווייטען און פון יעדען איינציגען פערזוכען זיי.

מעגליך פאר אן'ארטיגען איינוואוינער איז עס א גאנץ וואָך
 כענדיג בילד, ווארום וואו עס געהען אום בהמות אין די מיליאנען
 מוזען דאָך טיידטע אויף זיין — אבער פאר א פרעמדען איז דאָס
 בילד שוידערליך. איך האָב מיר שפעטער איבערצייגט, אז אין דער
 פראָווינץ סאנטאפע איז זעהר זעלמען צו טרעפען אן'אנדער פויר-
 געל, אָדער הערען אמאָל פויגעל געזאנג. די אלע קלענערע פויגעל
 ווערען אין שלעכע צייטען פון די „קאראנטשעס“ אויפגעפרעסען.
 ארויסגעפאָהרען בין איך פון בונעס-אירעס ארום ניין און
 אַכענד און ארום צוויי א זייער אויף דעם אנדערען טאָג האָב איך
 בעדארפט אָנקומען אויף דער סטאנציע פאלאסיאס. דער באהן האָט
 אָבער פערשפעטיגט צוליעב דעם וועג, וואָס איז ערטערזויין פון
 די רעגענס צושווענקט. שוין ניט ווייט פון מאָזעסוויל האָב איך
 בעגעגענט דעם היישריק וואָס האָט געצויגען ווי א כמארע פון צפון
 זייט. איינציגע היישריקען, אָבגעטיילטע פון דער גאנצער מחנה,
 האָבען זיך פארבייגעטראָגען געגען די פענסטער פון וואַגאָן און
 געבלאנקט מיט זייערע פליגלאך. ווי כ'האָב מיך שפעטער דער-
 וואוסט האָט ער מיט א נאכט פריהער גערוהט אויף מאָזעסווילער
 פעלדער און ביי וועמען דער שטראָם האָט ס'פעלד אויסגעמיטען,
 האָט דער היישריק אָבגעגעסען די אלבע ביז צום גרונט.

דער באהן איז אָנגעקומען אויף דער סטאנציע פאלאסיאס וואו
 מען בעדארף אויסשטייגען פאָהרענדיג קיין מאָזעסוויל, ערשט ארום
 זעקס פארנאכט. אויף דער גאס איז שוין געווען טונקעלאך. זיין
 ענדיג א ביסעל שווער געשטימט פון די טרויעריגע בילדער וואָס
 כ'האָב דורך די פענסטער אין פערלויף פון טאָג געזעהען אויף
 די פעלדער רעכטס און לינקס — איז מיר גאָר פון זינען ארויס,
 אז איך פאָהר קיין מאָזעסוויל אלס אידישער שרייבער און גלאט
 א גאסט פון רוסלאַנד און אז מען וועט מיך בעגעגענען.

פון וואנען אזוי פיעל אידען האָבען זיך אויף דער סטאנציע
 גענומען, ווייס איך ניט. און אידען פון אזא געשטאלט וואָס כ'האָב
 שוין לאנג ניט געזעהען. אידען אין שטיוועל און מיט בערד. איך

דען וואָס דער צייכען פון שווערע פראצע ליגט אויף זייער גאנצען וועזען : אידען דאָרפישע, פראַסטע פנים'ער און גרויסע שוויי- גערס, וואָס זיינען גרייט מיט'ן שווייגען אלץ דיר אוועקגעבען און שווייגענדיג אַהן ווערטער בלויז מיט א בליק א קאַלטען צו בער שטראַפען דיר פאר א געוויסע עולת. אידען גרייז גרויע און ביי דער זייט געזונדע בחורים מיט פעסטע בליקען און שענהעם, בע'הו'מען שמייכעל. אידען מיט געבויגענע פלייצעס און בלאַנדע בערד און אידען מיט גרויע בערד נאָר מיט א פעסטער גלויכער האַלטונג. אלע האָבען מיד גאר אונערווארטעט ארומגערינגעלט. איך האָב מיר פערלאָרען און האָב קיין ווערטער ניט געהאט אין דעם לעצ- טען מאָמענט. ס'אייגענע איז געווען פון זייער זייט; אפשר ניט געוואוסט ווי צו רעדען מיט א ווייטען גאסט און אפשר איז דער גאסט געווען אזוי פרעמד פאר זיי מיט זיין אויסזעהן, אז זיי האָבען ניט געפונען די נויטיגע ווערטער. די שטילקייט איז געווען פאר מיר שווער, נאָר שווער.

כמעט שווייגענדיג בין איך אריין אין דער שווערער, פער- מאַכטער קארעטע, און נעבען מיר אלטע קאַלאַניסטען. זעקס פערד האָבען מיד אָנגעהויבען צו פיהרען פון סטאַנציע אין דער פינ- סטערער נאכט אריין איבער וועגען פול מיט גריבער, בלאַטעס בין די האקסען. ביים זייט האָבען די עלטסטע פון די קאַלאַניסטען געזעסען און אין דער פינסטערער פערמאכטער קארעטע האָב איך בלויז איין זאך געפיהלט :

— פאר וואָס בין איך איצטער נישט גרוי, אָט ווי די וואָס זיצען דאָ נעבען מיר אין דער פינסטער און שווייגען. און ווער ווייסט וואָס זיי פיהלען און טראכטען.

די שטילקייט האָט זיך איבערגעריסען מיט אַ שמועס איבער דעם שלעכטען וועג און איבער די שטארקע פערד, וואָס וועלען אונז בשלום ברענגען און אזוי מיט דעם שמועס זיך דערקליבען עט ווייט ביז מיט פינף און צוואנציג יאָהר צוריק ווען אויף דעם אָרט וואו עס ציהט זיך איצטער אונזער בלאַטיגער וועג האָט נאָך אפשר

קיינער קיין טריט ניט געשמעלט. קיין אידישע פוס האָט דאָ געוויס
ניט געטראָטען.

איהר האָט געדארפט קומען צו אונז מיט אַ יאָהר צוריק,
איידער ס'אומגליק איז געשעהן. עך, וואָס פאר אַ וועגען מאָזעס-
וויל האָט געהאט! ביסלעכווייז האָבען זיך די אידישע הערצער
צואווארימט און דער שמועס איז אלץ לעבעדיגער געוואָרען און
כ'האָב דערשפירט, אז מיט מיר אין דער פינסטערער קארעטע זי-
צען מיינע נאָהנטע, גאָר נאָהנטע: כ'האָב געהערט די שטימע
פון מיינע קלוגע דאָרפישע פעטערס, וואָס כ'האָב אין דער יוגענד
אזוי ליעב געהאט ווען זיי זענען צו אונז אַמאָל אין געסט געקומען
און ווען צווישען זיי מיט מיין טאָטען פלעגט זיך פארבינדען דער
רוהיגער, זיכערער שמועס פון די דאָרפס־מענשען.

די פערד האָבען מיך בשלום געבראכט אַהין, וואו מען האָט
בעדארפט. נאָך פון ווייטען האָט זיך בעוויזען דער „צענטער“,
אדער די שטאָדט, בעלויכטען מיט שורות עלעקטרישע לאַמפּען.
אזעלכעס האָט מאָזעסוויל זייט דעם לעצטען יאָהר. און ניט צו
קיין האַטעל האָט מען מיך פארפיהרט, אויך ניט צו קיין היימישער
שטוב האָט מען מיך געבראכט. אונזער קארעטע האָט זיך אב-
געשמעלט נעבען העל בעלויכטענעם זאל פון דער ביבליאָטעק
„קדימה“, וואו כ'האָב ביי דעם עלעקטרישען ליכט נאָך אַמאָל בע-
טראכט אונזערע יונגע און אלטע; אלטע און יונגע, וואָס האָבען
דאָ אין דער וויסטע אַ ניי לעבען אריינגעבראכט. אלץ האָט
מיר אזוי ריהרענד היימיש אויסגעזעהען, פונקט ווי היימיש האָבען
פון די פּאָליצעס ארויסגעקוקט די אויפשריפטען אויף די אידישע
ספרים.

און ווען דער פאָרשטעהער פון דער קאָלאָניע האָט גערעדט,
האָט ער זיך ניט בעקלאָגט אויף דער שלעכטער צייט; ניט דער-
זעהלט פון דעם שווערען וועג וואָס זיי האָבען געהאט דורכצומאכען

אין א לאנגער שורה פון יאָהרען — איהם האָט בלויז געפרעהט וואָס
א אידען פון א ווייטען, ווייטען לאַנד קענען זיי איצטער ביי זיך
אויפנעהמען.

14.

די יוגענד.

מעגליך, אז אנדערע אויף מיין פלאץ וואָלטען אָנגעהויבען צו
שרייבען פון די שוהלעס, וואָס געפינען זיך אין ברייטען פעלד,
אויף די וועגען וואָס פיהרען פון איין גרופע קאָלאָניסטען צו דער
אנדערער. מיר האָט זיך אָבער געוואָרפען אין די אויגען די יוד
גענד וואָס רייט אזוי גלענצענדר און מען קען מיינען, אז דאָס
אידישע פּאָלק איז דערצויגען געוואָרען אויפ'ן פערד רייטענדיג.
איך האָב די ערשטע נאכט פערבראכט אין צענטער, ביי איי-
נעם פון די אנגעזעהענע קאָלאָניסטען וואו איך האָב די גאנצע
צייט מיין דירה געהאט. אויף מאָרגען אָבער איז מיר שווער
געוואָרען איינצוזיצען אין שטאָרט. אין דער בעגלייטונג פון א יונג
גען קאָלאָניסט שוין פון נייעם דור, בין איך ארויסגעפאָהרען אין
פעלד. ערטערווייז איז דער וועג שוין אויסגעטריקענט — אָבער
דאָרט וואו ס'וואסער האָט זיך לענגער פעהאלטען האָבען די
שטאָרקע פערד, געהאט וואָס צו שלעפען. און ס'האָט אויסגעזעהען
א ביסעל ניט האַרמאָניש צו זיצען אין א וואָגען און שפירען ווי
די רעדער שניידען די פעטע בלאָטע, אין דער צייט ווי עס טראָגען
זיך פארביי מיט א שמיכעל שעהנע יונגען מיט ברוינע פנים'ער,
אויף זייערע דראַבנע אָבער שטאָרקע ארגענטינער פערד. נאָר א
נייער שניט מענש. נאָר אן אייגענארטיגער בליק און קעהר. ליט
ווישע קינדער און אזוי גלייך און פעסט געוואקסען! אזעלכע
דרייסטע בעוועגונגען און גראציעזע רירעוודיגקייט. און די אר-
גענטיגער ווילדע פערד, ווי שנעל זיי ווערען פארענדערט, און מיט

וואס פאר א געדולד, און כ'וואַלט זאָגען — מיט ליעבע, זיי טראָגן
גען אויף זיך דעם יונגען עולם ארום.

די קינדער פּאָהרען אין שוהלע אריין רייטענדיג און עס
טרעפט, אז פינף קינדערלאך זיצען אויף איין פערדיל. פון קאָפּ
בין צום עק נעהמט דאָס פערדיל קינדערלאך אָן אויף זיך. מיט
א דראַבנעם גאליאפעל טאנצט זיך ס'פערדיל אונטער און אזוי
האַצקען זיך די פינף קינדערלאך, אינגאָלעך און מיידעלאך אָנ-
האַלטענדיג זיך איינער אונטער דעם אנדערענס אָרעמס, און בין
צום שוהלע קומט דאָס פערדיל און לאָזט פון זיך די פּיצעלאך
אראַב.

מען בעדארף צוגעבען, אז בין אידען זיינען אָנגעקומען אין
יענעם געגענד, האָט ס'פערדיל געווילדעוועט. אקערען די ערד
האָט מען מיט די אומעטיגע אָקסען וואָס האָבען הערנער לאַנגע,
אויף הפקר צוואוארפען אויף דעכטס און אויף לינקס. לאַנגוויליג
שלעפט זיך דער אקעראייזען נאָך דעם אקסען־טריט. דער אונ-
געדולדיגער אידישער כאַראַקטער האָט עס ניט געקענט איבער-
טראָגען און האָט זיך אן אויסוועג געזוכט. איצטער ציהען דעם
אקעראייזען זעקס פערד מיט הייס בלוט און אויפ'ן זאָטעל פון פּלוג
זיצט א אידישער יונג מיט נאָך פיעל הייסערע בלוט און קנאקט
מיט דער בייטש אין דער לופט. ווען איך בין דארט געווען האָט
מאָזעסוויל די ערד געאקערט. דאָס איז געווען נאָך א גרויסער
הפסקה פון יאָהרען. לאַנג, לאַנג איז די אלפּאלפע געוואקסען אָהן
איבעריגע זארג, יאָהר איין יאָהר אויס, און דער פּלוג האָט געראַס-
טעט. די לעצטע פערפלייצונג האָט די אלפּאלפא אויסגעוויקט
און מען האָט אויף איבער אַנייעס בעדארפט אקער'ן און זען. הונד-
דערט פופציג, צוויי הונדערט אקער. לאַנד אויפצורייסען איז ניט
קיין צוקערלאך אויפצויעסען. איך בין איבער די פעלדער געפּאָהרען
און געזעהען דעם טעמפארעמענט פון דעם יונגען דור און ווי רייך
עס לעגט זיך די גליבעס בלוי־שוואַרצע ערד הינטער דעם רייטער

וואס זיצט ווי א צוגעשמידטער צום אייזערנעם זאטעל פון אקער-
אייזען.

צוערשט האָב איך בעזוכט די אלטע קאַלאָניסטען. די היי-
זער געמויערט פון היימישען ציעגעל, ס'הייסט געקנעטען פון דעם
אייגענעם פעטען באָדען פון וואנען עס וואקסט די שפע, און דא-
דיבער זעהן די הייזער אויסערליך אויס שווארצליך. דאָס זענען
שוין גאנץ נייע הייזער, גראמערע. די וואָס זיינען געבויט גע-
וואָרען פון יק"א זיינען צו ענג געוואָרען מיט דער צייט. האָט
מען פון היימישע בלאָטע געקנאָטען ציעגל, אויסגעברענט און
פערגרעסערט דעם פאלאץ. און כאַטש גרוי זעהט ער פון אוי-
סענוועניג אויס דער בנין, אָבער די ווייסע פאַרהאנגלאַך אויף די
פענסטער פון אינוועניג ווינקען און שמייכלען מיט ליבעליכקייט,
מיט ליכטיגקייט.

— א גאסט, א גאסט! פון אזוי ווייט געקומען צו אונז געוואָהר
ווערען — שמייכלעט מיט מוטערליכער גוטסקייט די מוטער פון
שטוב. און לויפט צום קוימען א פייער אָנלעגען. ...
— אין אַ שלעכטער צייט צו אונז פערבלאָנזשעט, אָבער
גאָט פערלאָזט נישט — רעדט מיט א טיפען ערענסט דער בעל-
הבית.

— ס'איז נאָך צו אונז א גרויסער וואסער — לאכט צופריעדען
די שעחנע טאכטער.

— רייטענדיג איז זיך גרינגער פון די בלאָטעס ארויסצוקלייבען
— בעמערקט ווי פאר זיך דער שווארץ-ח'עוודיגער זעהן.
— נו, ווי לעבט זיך אייך דאָ אין דעם ווייטען, פרעמדען
לאַנד ?

— צו זיין ליבען נאָמען, לעגט מען חלילה גאָר ניט צו.
ער פערלאָזט ניט — די מוטער ברעכט טרוקענע צווייגלאַך און
לעגט צום פייער ס'זאָל גיכער ס'וואסער אויפזידען.
— די קינדער אונטערגעוואקסען, גרינגער געוואָרען צום לע-
בען, נישטאָ זיך דאָ וואָס צו קלאגען אויף קינדער — בעמערקט

דער פאָטער, ווען דער שוואַרץ חנ'עוודיגער זעהן געהט אויף אַ וויי-
לע אַרויס פון שטוב.

— גאָט צו דאַנקען, גאָט צו דאַנקען, קינדער האָבען מיר דאָ
גילדערנע — אַ סך פראצע האָט מען געדאַרפט אַריינלעגען אין דער
ערד אַריין און ס'איז גאָר נישט אַרויסגעקומען, מיט פרעמדע הענט
וואָלט מען עס ניט געקענט דערווייזן.

— דו בעריהמסט זיך אזוי מיט דינע קינדער, רויטעלט זיך
די שעהנע טאכטער, מען טאַקע מיינען, אז דינע קינדער זענען די
געראַטענסטע.

— וואָס אַן אמת איז אַן אמת, אַרגענטינער קינדער זענען
סמירנע — איז מסכים דער פאָטער. פוילען זיך נישט. געהן אין
שוהלע מיט חישק, און אז מען בעדאַרף צוהעלפען טאַטע-מאַמע —
פוילט מען זיך נישט...

און וואָס וואָלטען טאַקע די קאַלאָניסטען געטאָן, ווען ניט
זייערע קינדער? מיט פרעמדע הענט, אז מען זעט שפראַכט
דער דלות פון דער ערד אַרויס. ניט אומזיסט געהן אַרום צווישען
די קאַלאָניסטען אַזעלכע כאַראַקטעריסטישע שפּריכווערטער, שוין
דאָרט, אויף יענעם באַדען אויסגעוואַקסענע:

— מען בעדאַרף האָבען צעהן קינדער און זיי זאָלען קיין מאָל
ניט ווערען עלטער פון פּופּצעהן יאָהר.

אויף אַ קאַלאָניסט וואָס האָט ניט קיין אייגענע קינדער זאָגט
מען ער איז אַ „גאַלענישט“.

וואַרום איז ערגעץ זעהט אַ מענש ניט אויס אזוי עלענדר
ווי אין ברייטען, ברייטען פּעלד ווען ער איז איינער אליין. ווייט,
זעהר ווייט ציהען זיך די פּעלדער אין אַרגענטינע. פּלאַכע, פּלאַכע
און גאָר ווייט פּערלויפען זיי ביז צום זויס פון די הימלען. און וואָס
פאַר פּנים האָט עס אויף אזאַ פּרייער וועלט און ברייט-ברייטער גע-
זענדר, ווען סע געהט אום אַ מענש נאָך דעם פּלוג איינער אליין? אָט
דאָס קליינע שטיפּערעל וואָס בעט זיך איין ביים טאַטען ער זאָל
זיך איהם לאָזען זעצען אויף דעם אַקער זאָטעל געפינט אפילו ביי

די פערד פיעל חז און שנעלער און מיט מעהר פיוער שלעפען זיי דעם אקער.

פון די קליינע בעבעלאך וואס קלעפען זיך ארום דער מאמען אין שטוב ביז צום עלטעסטען זוהן, וואס געהט אום ארום זיין פעלד ביי די דראַטענע צוימען און טראכט זיינע יונגע געדאנקען, פון דעם פעטערס טאכטער וואס האָט היינט צו איהם ליכטיגערע אויגן געלעך געמאכט; פון ס'קליינע טעכטערין וואָס באקט אין שער בעלעך חלה'לאך פון שווארצע ערד ביז דער זיבעדיגאהריגער טאכטער וואָס שטעהט א פערקאלכטע און ווייסט די שטוב לכבוד דער שוועסטערס תנאים — אלע אין איינעם פון גרויס ביז קליין זיינען מלא חז. קינדער געבוירענע דאָרט אין פרייען פעלד און דער צויגענע ווייט פון דעם שטאָטישען געטומעל האָבען גאָר אנדערע בעוועגונגען. האָבען גאָר פעסטערע טריט. האָבען גאָר ברייטערע אויגען, און ברייטער קוקט פון זיי דאָס אידישע ארויס.

אזוי אלט און אזוי גרוי איז דאָך שוין דאָס אידישע פאָלק געווען יעמאלט ווען מען האָט עס פון שפאניען געטריבען; יעדן מאָלט מיט הונדערטער יאָהרען צוריק. איצטער אונטער איין היד מעל זעהט מען אומגעהן קינדער פון די אלטע פארפאָלגער און קינדער פון די אלטע פערפאָלגטע. קינדער פון דעם אידישען פאָלק און קינדער פון דעם שפאנישען פאָלק. און דו פרעגסט ביי זיך אליין: פון וואנען האָבען זיך נאָך אזעלכע זאפטען אין דעם אידישען קערפער גענומען אזעלכע יונגע שלאנקע דעמבעס אויף גאָטס וועלט ארויסצוברענגען? און אין דער רגע פון קליינמוטיגקייט האָט זיך מיר דאָרט געוואָלט פערגלייכען די אידישע יוגענד אין פעלד — צום ליכט אין פריהמאָרגען איידער די זון געהט אויף; און די יוגענד פון די שפאניער — צו דער ליכטיגקייט פון דעם פאר- נאכט איידער די זון פערגעהט.

יונגע קינדער פון אן אלט פאָלק!

האָבען דען די שטורם ווינטען וואָס טראָגען זיך פון עק וועלט, פון דרום זייט, אייף געמאכט וואקסען אזוי שעהן און אזוי

בויגיג ? אין יענע געגענדען וואקסען קיין בוימער ניט. פון דער פרעמד האָבען מענשען בוימער געבראכט און דאָרט פאר-פלאַנצט. אידען האָבען אויף בוימער געפלאַנצט ביי די זייטען פון וועג און הינטער די הייזער. די בוימער טראָגען ניט קיין פרוכטען. פרוכט בוימער ווערען פון היישעריק אומגעבראכט. איז דאריבער אַרים די געגענד אַהן פלאַנצונגען. —

איז אַכער די יוגענד ווי די שעחנע בוימער אויסגעוואקסען פון דער אידשער שטוב אין פעלד. און איד, וואָס כ'בין אויף דעם גרענעץ פון דער ליטא צווישען ווערבעס ארויסגעוואקסען, האָב איד מיר געשפירט אין די מאָזעסווילער פעלדער, צווישען דער יוגענדליכער יוגענד, ווי פון יונגע דעמבעס ארומגערינגעלט. — וויפיעל אידען איז דאָ אויף דער וועלט ? — פרעגט מיך איינער.

— מען זאגט ביי אַ פיערצעהן מיליאָן.

— אַ ווא ! אזוי פיעל אידען ! שרייט ער פערוואונדערט אויס.

און זעהט איהר, אימיצער האָט איין זאך פארגעסען צו דער-צעהלען יענער יוגענד וואָס איז אין פעלד ארויסגעוואקסען, — אז אידען זיינען אַ גרויס פאָלק.

15.

„ווילדע אידען.“

אזעלכעס האָב איד פיעל מאָל געהאט די געלעגענהייט צו הער-רען קומענדיג אין בעריהרונג מיט די אַפֿיציעלע מענשען פון דער אדמיניסטראַציאָן. נאָך מעהר האָב איד עס געפיהלט בעזוכענדיג די שוהלעס פון יק'א און בעקענענדיג זיך מיט דער פראַגראַם, וואָס ווערט אין שוהלע אַויסגעפיהרט. איד האָב דערמאָנט, אז אימי-

מסכים, אז אלץ וואָס דער לעהרער דערצעהלט איז אמת, איז שעהן און ליעב און צוואמען מיט די לעבעדיגע ערצהלונגען גיסט זיך אין זיי אריין די שפאנישע שפראך און די ליעבע צו סאך-מארטין, וואָס האָט ארגענטינע אויפגעבויט.

— קינדערלעך, קינדערלעך אידישע, ווער איז דער גרעסטער מענש אויף דער וועלט געווען ?

— סאך-מארטין !

געהט איהר דערנאָך אריין אין דער צווייטער העלפט שטוב, ס'מיינט אין דעם אידישען קלאס. די אייגענע קינדער : אמאל טרעפט זאגאר דער אייגענער לעהרער. אָבער ביידע איז ניט צו דערקענען. דער לעהרער כמורנע, די קינדער אומעטיג און קור-קען אויף דער גאס ארויס. דאָס לערנען שלעפט זיך קאלט און לאנגווייליג. א טרוקען ביכעל מיט טרוקענע טאָוועלעך צוואמענ-געשטעלט געווארען פון א יק"א דירעקטאר, דאכט מיר קאזעס האָט ער געהייסען. און מאַנאָטאָן, קאלט און מיט א לאנגווייליגער שטיי-מע שלעפט דער לעהרער די פסוקים :

„במשפט ישפוט גוים — מיט הוסטיצע וועט ער משפט'ן די היידען“.

און די קינדער זאגען נאָך :

„מיט הוסטיצע וועט ער משפט'ן די היידען“.

— פאר וואס פערטייטשט איהר ניט אויף שפאניש, אויף ריין

שפאניש די קאפיטלאך פון די נביאים ?

— זיי זענען נאָך יונג די קינדער, ניט לאנג געקומען פון רוסי-

לאנד, נאָך גאָר ווילד, — גיט ער צו מיט ליעבע, — און מען מוז נאָך זשארגאָן אויף נוצען.

אזוי, פערשטעהט זיך, ענטפערט א נארישער לעהרער, וואָס פערשטעהט אפילו ניט דעם שפאס פון דער פראגע. דער קלוי-גערער לעהרער ענטפערט אין דער שטיל :

— נישט צו מאכען. אזא פראגראם האָט מען אונז ארויס-

געגעבען. ניט קיין אידיש און ניט קיין העברעאיש איז עס. זיי

ערע ביכלעך, זייער סיסטעם; אבטרעטען אין א זייט קען מען ניט.

— פאר וואָס דערצעהלט איהר ניט די קינדער, אַז אידען זע-
נען, ניט נאָר אין מצרים בלויז געווען אַ פּאָלק, נאָר, אַז איצטער
איז נאָך פאראן אידען אזוי פיעל אויף דער וועלט כמעט נאָך אמאָל
אזוי פיעל ווי ארגענטינא פערמאָנט מענשען אין גאנצען ? מיינט
איהר, אַז דער כבוד פון סאַן מאַרטין וועט הילף געמינערט ווערען,
ווען איהר וועט די קינדער דערצעהלען ווער זיי זענען ?

— מען קען ניט. די רעגירונג קוקט אזוי אויף קרום אויף
די שוהלעס פון יק"א דערפאר וואָס קינדער קומען ארויס ניט גענוג
פאטריאָטיש פאר ארגענטינע.

און אַ דירעקטאָר פון אַ שוהלע, וואָס קומט ארויס פון מאַ-
דאָקאָ און גענאָסען האָט ער זיין בילדונג אין די גייסטיגע אַנד-
שטאַלטען פון אליאנץ, ער שפּריכט דייטש און זאָגט אזוי :

— יא, די אידען פאָן רוסלאַנד זינד דאָך ווילד און אונזויר-
סענר. די פּאָטערס זענען שוין פערפאלענע, מוז מען דאָך די קינד-
דער ראַמעווען. די קינדער דארפן וויסען, אַז פון אברהם אבינו
שטאַמען זיי, אַז דערנאָך זענען זייערע פּאָטערס געווען קנעכט אין
מצרים, אָבער איצטער „מוססען זי ליכט געניסען“.

אויך האָב געהאט די מעגליכקייט פיעל מאָל זיך צו טרעפן
מיט די לעהרער פון דער אליאנץ, מאַראַקאנישע אידען, און יע-
דעס מאָל האָט מיר איינער און דער זעלבער געדאַנק געבויערט דעם
מוח : אזוי פיעל מאָל האָט זיך ס'אידישע הארץ אין רוסלאַנד
געפלאַגט פאר אונזערע ברודער אין מאַראַקא, וואָס ווערען דאָרט
אַהן רחמנות פערפאלגט. און כאָטש מיר איז אין רוסלאַנד האָבען
אייגענע צרות מיט אזא פולער מאַס, דאָך הערענדיג, אַז דאָרט, אין
מאַראַקא, טרייבט מען אידען, איז אונזער הארץ און נשמה שמענ-
דיג דאָרט מיט זיי געווען. און קומסטו אין בערירונג מיט אַ
מאַראַקאנער אידישען אינטעליגענט, אָדער זאָגאר מיט איינעם פון
פּאָלק, ווערסטו איבערראשט ווי ווייט זיי שמעהען פון אונז. ווי

פרעמד זיי זענען צו אונז. מיט וואָס פאר אַ שטאַלץ, פון אויבען אראָפּ קוקען זיי אויף אונזערע מענשען !

„די קינדער זינד נאָך גאנץ ווילד, זינד ערשט פון רוסלאַנד גע- קאָממען“ . . .

אין דער צייט וואָס איך האָב בעזוכט די אידישע קאָלאָניעס אין ארגענטינע איז עס שוין געווען אין דעם דריטען צעהנדליג יאָהר, צייט די ערציהונג פון די קינדער אונזערע איז איבערגעגאנגן גען אין פרעמדע הענט, און דאָך איז דאָס לעבען פיעל שטאַרקער. איך האָב גערטראָפּען יונגע טאַטעס, וואָס זענען שוין אין ארגענ- טינע געבוירען געוואָרען און דאָ אויף דער נייער ערד קינדער גע- בוירען, און די יונגע טאַטעס געהן אום מיט איין אומצופריעדענקייט אין הארצען : זיי קענען זייערע קינדער קיין רעכטע אידישע ער- ציהונג ניט געבען.

איך האָב גערטראָפּען קאָלאָניסטען, וואָס האָבען אליין לעהרער אויסגעשרייעבען, און די לעהרער זענען געזעסען ביי אַ קאָלאָניסט אין הויז, וואו נאָך קינדערלעך האָבען זיך פערזאמעלט און דער לעהר דער האָט לעבען אריינגעבלאָזען אין דעם טויטען אידישען לימוד וואָס די קינדער האָבען נאָר וואָס גענאָסען אין דער שוהלע.

אין אין מאַזעסוויל, אינ'ס צענטער, וואו אזא שעהנע אידישע ביבליאָטעק איז פאראנען, און וואו אידיש-אידישע פערזאמלונגען ווערען זעהר אָפט געפיהרט — דארט אין מאַזיסוויל, זענען די מיעהרעע מיטגליעדער פון „קדימה“ די ווייטע קאָלאָניסטען, וואָס זענען ווייט פון צענטער, שטענדיג אין פעלד פערוואָרפען ; קינדער וואָס האָבען זיך אזוי פיעל אָנגעהערט איבער די גבורות פון סאן מאַרטין און געוואוסט בלוז, אז אידען האָבען אמאָל ציגעל געקעמטען אין מצרים.

דער אידישער גייסט האָט אין פעלד אויפגעוואכט און ציהט זיך צום צענטער וואו כחות פון ווייטען געקומענע האָבען זיך קאָנצענטרירט. און גענען דעם ווילען פון די אַליאניר-לעהרער.

די ווילדע רוסען צו מאַכען פאר „מענשען“, וועכט זיך דארט ס'אידישע וואַרט, בעוועגט זיך דארט אידיש דאס אידישע האַרץ...

16.

וואוהיין זאלען געהען די קינדער ?

קינדערלאַד, קיין עין הרע, געראַטען ביי אונזערע קאַלאַניס-טען ; און ווען זיי זענען קליין איז מיט זיי קיין דאגה ניט. ביי דעם דאַרפס-מאַן איז א קינד ניט איבריג. ווארום נאָר אייגענע הענט קענען פון דער ערד ברויט ארויסברענגען. מיט פרעמדע הענט איז אין ארגענטינע ניט היימלאַך. דאריבער, ווען די קינדער זענען קליין געווען און געהאַלפּען די עלטערען אין פעלד איז נאָר קיין רייד ניט געווען פון צופיעל קינדער. פאר אלעמען איז א געלעגער געווען, פאר אלעמען איז אין טעפיל גענוג געווען. פאר די צוואנציג — פינף און צוואנציג יאָהר זענען די פיצלאַך גרויס געוואָרען, קליינע קינדער האָבען זיך פון דער ערד אויפגעהויבען און זעהר אָפט טרעפט מען ביי א קאַלאַניסט אין שטוב איינעם אָדער צוויי אויסגעגעבענע זיהן און ביים זייט א יונגע שנור וואָס קוקט ארויס דורכ'ן פענסטער מיט בענקשאפט :

— ווי העלפט מיר שוין גאָט אז איד זאָל מיר אליין פאר זיך זיין א באלעבאַסטע.

און ניט נאָר די יונגע זיהן געהן ארום מיט דער מחשבה אליין פאר זיך שבת צו מאַכען. די טאַטעס אליין האָבען די לעצטע צייט שטאַרק אָנגעהויבען צו זאָרגען וועגען דעם ווייטער-דיגען גורל פון זייערע קינדער. איין פאָטער וואַלט וועלען טאַקע זיין קינד בעזאָרגען דערפאר, וואָס ער האָט איהם מיט זיין פראצע ארויסגעהאַלפּען אין די שלעכטע צייטען ; און אנ'אנדער פאָטער וויל פראסט, אַביסעל גראמער מאַכען אין שטוב. בעזונדערס

שארף האָבען זיך פאר מיר אָבגעשפּיעלט אָט די דאָזיגע דאגות פּערבריינגענדיג א נאכט מיט די קאָלאָניסטען ווען כ'בין פארבליי- בען נעכטיגען, ווייט פון דעם צענטער.

ארומיגע שכנים אפנים, זעהט אויס, האָבען געוואוסט אז איך נעכטיג ניט ווייט פון זיי. און זייענדיג זשערנע א פרעמדען מענשען ערגעץ פון א ווייטען לאַנד צו זעהן, האָבען זיך ביי א פאָר מנינים פּערזאמעלט אין דער שטוב וואו איך האָב זיך גע- קליבען נעכטיגען. כמעט אלע ליטווישע אידען וואָס האָבען א טבע פריהער דיך ארומצוקוקען שווייגענדיג, בעטראכטען דיך, א קאלטען שלום-עליכם געבען און שפעטער א זיפץ טאָן. און דו ווייסט ניט, צו דאָס איז א קרעכץ פאר צופריעדענקייט; ער ווייזט עס דיר אויף אזא אופן זיין שמחה ארויס, אָדער אפשר איז עס א מינע פון ביטול. גיכער פון אלץ אָבער, קרעכץ דער איד אויף מיר קוקענדיג, ווייל ער האָט זיך אן זיין אַלטער היים דערמאָנט מיך דערזעהנדיג. איך פיהל עס. און מערקווירדיג, נאָר טאטעס האָבען זיך צונויפגעקליבען. האָבען ווייזט אויס אין מיר דערקענט א שטיק פון זייער היים און האָבען זיך צו ערשט געוואָלט אַנקוקען גענוג . . .

דער שמועס האָט זיך אָנגעהויבען איבער דעם שעהנעם ווע- טער און פון דער קיהלער נאכט. פון דעם, אז אויב עס זאָל נאָך א בלאַז טאָן א דרום-ווינט, וועט עס אין א פאָר טעג אינ- גאנצען די בלאַטעס אויסטריקענען, און אז די פּערדלאך זענען גאָר שוואַך און עס איז שווער מיט זיי א סך אויפצוטאָן. איינער האָט מיר מיט אַמאָל א פרעג געטאָן :

— זאָגט מיר, איך בעט אייך, איהר פאָהרט דאָך עפעס ארום אויף דער וועלט, טאקע אומעטום לעבען שכנים צווישען זיך ניט איז שלום ?

דער עולם האָט זיך צולאכט, און ער ווייזט אויס, איז דער- פון געטראָפען געוואָרען :

— איך האָב אָבגעלעבט א לעבען אין דער היים, און קיין מאָל

מיט די שכנים זיך ניט איבערגערדט, און דאָ — איבער אַ הונד, איבער אַ גאנז, איבער אַ בוידעם, אבי ברוגז'ן.

זיין פלוצלונגע מסירה, האָט געמאכט אַ שלעכטען איינדרוק. און איינער אַ אינגערער האָט זיך איינגעשטעלט און בעוויזען, אז אייגענטליך איז בלוז איין ביישפיל פּערהאנען וואָס אַ קאַלאָניסט זאָל ניט לעבען בשלום מיט זיינע שכנים און אז . . .

דער זייטיגער שמועס איז איבערצעריסען געוואָרען. עס איז געווען בלוז אַ פּאַרשפּיל צום ווייטערדיגען ערנסטען ענין וואָס האָט דעם עולם טיעפּ געריהרט. און גערעדט האָבען די טאַטעס וועגען דעם תּכלית פון זייערע קינדער.

— אין שטוב איז ענג געוואָרען, פון די גרויסע קינדער.

אייגענטליך ניט דערפאר וואָס אין שטוב איז צו וועניג פּלאַץ פּאראן. די קינדער ווילען זעלבסטשטענדיג ווערען און עס איז ביי איצטיגע צייטען כמעט קיין אויסוועג ניטאָ. קינדער בעדארפען שידוכים טאָן, און אז איין שנור איז שוין פּאראן אין שטוב קען מען שוין קיין צווייטע אין שטוב אריין ניט נעהמען. אין ערגעץ שפירט זיך ניט די דאָזיגע דאגה, ווי אין מאָזעסוויל וואו די מעהרערע טייל פון דער יוגענד איז אין דערהיים פּערבליבען. דאָס האָט געהאַלפען די קאַלאָניע זאָל אויפּבליהען און דאָס האָט געבראכט אז אין שטוב זאָל אַזא ערנסטע דאגה אויסוואַקסען. ביי מאָזעסוויל גופא האָט די יק"א זעהר וועניג ערד און אין אלגעמיין קאַלאָניזירט זי שוין מעהר ניט. די לעצטע פּראָבע צו קאַלאָניזירען קינדער פון די קאַלאָניסטען איז געמאכט געוואָרען מיט עטלעכע ליבע יאָהר צוריק. מען האָט בעזעצט די קינדער אין שכנות מיט די טאַטעס און זעהר שנעל האָבען זיי זיך ארויפגעארבייט. איצטער אָבער איז אנדערש. ארום מאָזעסוויל איז פּאראן ביי איצטיגע צייטען גענוג ערד, דער פּרייז איז אבער אזוי הויך, אז עס איז אונמעגליך פאר אַ מענשען וואָס האָט אין זיין פּערמעגען בלוז געזונטע הענט און ליבע צו דער ערד. ווארום וועניגער ווי מיט הונדערט אקער לאַנד איז ניטאָ וואָס צו מאכען. שפּעקולירען מיט

דעם הייזערדיק און אנדערע שטערונגען — אויף דעם בעדארף מען א סך ערד האָבען. עס איז דעריבער אויסגעשלאָסען, אז די קינדער זאָלען זיך מיט דער צייט בעזעצען נאָהנט נעבען די על־טערען. ערד, צו נידעריגע פרייזען געפינט זיך נאָך ערגעץ, אבער אין דעם אנדערען עק וועלט. און אין דעם ליגענט דער גרעסטער צער פערבאָרגען. ערשטענס וואָלטען די קינדער דעם אָרט ניט וועלען פערלאָזען. צוגעבונדען, אויף דעם אָרט אויסגעוואקסען, די קינדער־יאָהרען פערבראכט און איצטער לאָז זיך ווידער אין ערגעץ, דער גוטער יאָהר ווייסט וואוהיין. און צווייטענס, אָז ווען אפילו, די קינדער זאָלען שוין נאָכגעבען און וועלען זיך צושיידען מיט דער היים און געהן ערגעץ ווייט גליקען זוכען — יא, עס איז גוט פאַר א „גרינעם“ וואָס קומט איצטער ערשט פון רוסלאַנד. זיי אָבער האָבען שוין איינמאָל פערזוכט דעם טעם פון „אקערען די ערד מיט דער נאָז“ און אַ צווייטען מאָל ווילט זיך עס ניט איבער־חור'ן.

— אַט אדרבה, טענה'ט אַ טאָטע, נעהמט אייך צונויף א הונד דערט יונגע לייט און פאָהרט אוועק ערד זוכען. ערד איז נאָך פאראן גענוג אין ארגענטינע. פאראן געגענדען וואו מען קריגט נאָך פאר צוואנציג פעזאס אן אַקער לאַנד. די פאָטערס וועלען בעהילפיג זיין.

די אייגענע קינדער געדענקען נאָך אָבער וויפיעל פראצע זיי האָבען אוועקגעלעגט צו מאכען פאר א ישוב די ווילדע געגענד, וואָס הייסט איצטער מאָזעסוויל, זייער היים. געהענדיג שפאצירען מיט יונגע קאָלאָניסטען, קינדער פון די ערשטע אריבערגעקור־מענע אהער — האָט זיך אַ וואָלקען יעדעס מאָל אויף זייער געד־זיכט פארצויגען ווי נאָר דער שמועס איז איבערגעגאנגען צו די פריהערדיגע יאָהרען ווען די געגענד איז נאָך ווילד געווען. נאָך אַמאָל דורכמאכען דאָס אייגענע ווילען זיי ניט.

— ווידער אין ערגעץ זיך אוועקלאָזען, פערשווארצט ווערען,

די ווילדע ערד אויפרייסען און ווער ווייסט וואָס פון דער ארבייט וועט ארויסקומען ! . . .

איך האָב גוט אכטונג געגעבען ווי עקשנות'דיג די ערד איז אין אַרגענטינע. איך האָב עס געזעהען ביי מינע ווייטערדיגע רייזעס איבער די אידישע קאָלאָניעס און האָב רעכט פערשטאַנען פאר וואָס די קינדער פון מאָזעסוויל האָבען אזוי קיין חשק ניט צו פערלאָזען זייער היים און ווידער אָנהויבען פון דאָס ניי. און דאצו ווילט זיך טאַקע פון דעם היים ניט אוועקגעהן ; און אין דער היים ווערט אלץ ענגער און ענגער. איהר קענט עס זעהן פון דעם ביישפיעל: אין מאָזעסוויל זענען פאראן פיער הונדערט צוויי-און-פופציג קאָלאָניסטען, וואָס בעשטעהען פון זעקס הונדערט פאמיליעס. דאָס הייסט, אז כמעט הונדערט פופציג פאמיליעס יונגע לעבען אינעם איינעם מיט זייערע עלטערען. נעהמט אין אכטונג, אז איצטער ערשט, האָט זיך ביי די צוואנציג-יאָהריגע קאָלאָניסטען א יונגער אין שטוב ביז צום באלקען דערהויבען, און מען בעדארף זיי, די זיהן, אויסגעבען, וועט איהר פערשטעהען וויפיעל זאָרג עס פער-שאַפט.

אויף א גאנץ פשוט'ען אופן, אבער מיט א טיעפען ערנסט האָט דער עולם ווידער און אָבער די ערנסטע פראגע צעגליי-דערט.

די יק"א איז אונמעכטיג וואָס עס איז צו טאָן. איהרע יכולת, איהרע מעגליכקייטען אַרגאניזאטאָרישע זענען קלענער פון די בער-דערפנישען און די אדמיניסטראציע אליין זאָגט זיך כמעט אָפּ פון דער גרויסער היימישער זאָרג, די קאָלאָניסטען ארויסצוהעלפען. פאר די לעצטע יאָהרען האָט די יק"א זעהר א קליינע צאָהל קאָלאָניסטען איינגעאָרדענט. און מען בעדארף צוגעבען אז חוץ א קליינער אויסנאם — איז אלץ ארויסגעקומען זעהר ניט געראַ-טען.

פארברענגענדיג מיט די קאָלאָניסטען, צוהערענדיג זיך צו זיי-ערע שמועסען, האָב איך איין זאך אויסגעפונען, דאָס וויכטיגסטע:

די קאלאניאציע האט דאָרט טיפערע וואַרצלען געלאָזען ווי מען האָט זיך געקענט פאַרשמעלען. וואוהין די קינדער וועלען זיך אהין טאָן דאָס וועט שוין די צייט אַליין ווייזען. איינס איז מיר קלאַר געוואָרען, אז די קינדער וואָס האָבען זיך צו דער ערד צוגעבונדען ווייכען די שטאָרט און ווילען זייערע כחות דער שטאָרט ניט שענקען.

17.

א שלאָפלאָזע נאכט.

אידען האָבען צייטענווייז א שלעכטע טבע, ניט צו פארגינען יענעם ווען עס לעבט זיך איהם גוט. טאָמער האָט מען פון מיר געהערט, אז כ'בין צופריעדען מיט דער לאַגע פון די קאלאָניסטען ארוםפאָהרענדיג צווישען די מאָזעסווילער „גרופעס“, האָט מען מיר שטיל איינגערוימט אין אויער אריין :

— עס פיהרט אייך ארום ניט דער, וואָס האָט עס בעדארפט טאָן : מען פיהרט אייך ארום נאָר צו די רייכערע און ווי אזוי עס לעבען די אַרימע, די ניט געראַטענע, ווייזט מען אייך ניט. — איהר האָט זיך פערקליבען צו אונזערע אלטע מאָזעסווילער פריצים, נעכטי וואָלט איהר פאָהרען קיין „סערעס“, און זעהן וואָס דאָרט טוט זיך.

— נו, גוט, ענטפער איך, איך וויל פריהער זעהען ווי עס לעבט זיך די אלטע און דערנאָך וועל איך די אינגערע בעזוכען. איך קלייב מיך טאָקע מאָרגען קיין סערעס.

—אומזיסט, פעטער, אייער טרחה, איהר וועט זיך אהין ניט קענען דערקלייבען, די קאלאָניע שטעהט פערטרונקען שוין באלד צוויי חדשים.

— טאָ פאר וואָס זאָגט איהר מיר מוסר, ווען איך פאָהר ניט אהין ?

— נאך אזוי איז שוין דער שטייגער. אפילו דאס ביסעלע פערגעניגען האָט מען מיר ניט פארגונען. איך האָב זיי צוליב געטאָן, און כאַטש זיי האָבען מיר אויפגעוווּזען און קיין סערעס וועל איך זיך ניט קענען דערקלויבען, דאָך בין איך אַהין ארויסגעז פאַהרען. מיין שטענדיגער בעגלייטער — א יונגער זון פון אַל־אַלטען, רייכען קאַלאָניסט — האָט מיך דאָס מאָל אויך ניט פער־לאָזען.

די קאַלאָניע מאַנטיפיורע, אָדער סערעס, ווי מען איז זיגער־וואוינט צו רופען, ווייל זי ליגט ניט ווייט פון דער אייזענבאהן־סטאַנציע סערעס, איז ביי פיער שעה ריווע מיט'ן באהן פון מאָר זעסוויל. מיט צוויי יאָהר צוריק האָט מען זי אָנגעהויבען צו גרינדען. זי איז די אינגסטע אידישע קאַלאָניע, דאָס מיזשיניקעל פון יק"א בלויז מיט זיבען חדשים צוריק האָט מען דאָרט פאקטיש דעם לעצטען קאַלאָניסט בעזעצט. עטוואָס מעהר ווי צוויי הונדערט קאַלאָניסטען זענען דאָרט פאראן. מענשען שוין געקליבענע. יק"א איז דאָס מאָל געווען פאַרזיכטיג. די אדמיניסטראַציע פון יק"א, האַלטינדיג איהר אייגענע ארבייט פאר פאַלקאָמען און אויסגעצוי־בענט, האָט שטענדיג דעם גאנצען שלים־מזל אויף די קאַלאָניסטען ארויפגעוואָרפען.

— אידען זענען ניט פעהיג צו ערד־ארבייט.

און דעריבער האָט יק"א איהר לעצטע קאַלאָניע גענדינדעט מיט דער גרעסטער פאַרזיכטיגקייט. אלע האָבען געמוזט זיין טיכטיגע ערד־ארבייטער. געקליבען האָט מען קינדער פון אַלטע קאַלאָניסטען אָדער אזעלכע וואָס האָבען ניט וועניגער ווי צוויי יאָהר ביי דער ערד געארבייט אונטער דער השגחה פון די יק"א אדמיניסטראַטאָרס און זיך אויסגעצויכענט. א חוץ דעם האָט יעדער איינציגער געמוזט האָבען, ביים אָנקומען, ניט וועניגער פון דריי הונדערט פעזאס, אויף א יאָהר צייט צום לעבען, כדי ער זאָל זיך קענען דעם ערשטען יאָהר אָבגעבען מיט'ן לאַנד און ניט בעדארפען געהן ערגעץ ברויט זוכען פאר דער פאמיליע. ווארום

דעם ערשטען יאָהר קען מען פון דער ערד גאר ניט ערוואַרטען. יעדער קאָלאָניסט האָט בעקומען בלוז צו פינף און זיעבעציג אַקער לאַנד אַנשטאַט הונדערט פּופּציג, ווי עס איז געווען אין די אלטע צייטען, אויף דעם מקח פון הונדערט פינף און צוואַנציג פעזאַס און אַקער. (די עלטערע קאָלאָניסטען האָט מען אַמאָל גערעכענט צו פינף און דרייסיג פעזאַס אַנ'אַקער). אויסער דעם האָט יק"א אַרויסגעגעבען קרעדיט יעדען קאָלאָניסט אויף צוויי טויזענט פינף הונדערט פעזאַס. די אויבענדערמאָנטע סומע האָט בעדאַרפט ווערען אויסגעגעבען לויט די אָנווייזונגען פון דער אַדמיניסטראַציע: אויף אַ שטוב, צווימען אַרום די פעלדער, מאַשינען, פּערד און קיח. אלץ האָט בעדאַרפט דורכגעהן דורך דער האַנד פון דער אַדמיניסטראַציע: זי האָט איהר חתימה אויף דעם געלעגט און מיט דעם איהר הסכמה.

דאָס מאָל וואָלט איך בלוז וועלען איבערגעבען אַ טייל פון דעם איינדרוק וואָס די אינגסטע קאָלאָניע האָט אויף מיר געמאַכט: אין אַ שווערער לאַגע האָב איך זי געפונען. אַ ים יסורים האָט זיך פאַר מיינע אויגען אויסגעברייט און יעדער טריט האָט מיר גרויס צער פּערשאַפט.

אַרויסגעפּאַהרען בין איך פון מאַזעסוויל נאָך מיטאַג און ערשט אַרום פאַרנאַכט איז אונזער צוג אָנגעקומען אויף דער סטאַנציע סערעס. דער וועג אליין האָט מיר פּאַראַוים געזאָגט און קיין נחת וועל איך דאָרט ניט האָבען. די פעלדער פון ביידע זייטען אייזענבאַהן פּערגאַסענע און ווילדע קאַטשקעס שווימען אום. פון וואַסער שטאַרצען אַרויס שטאַרע פיס פון געפּאַלענע בהמות. וואו ניט וואו זעהט זיך עטליכע לעבעדיגע בהמות קריכען ביז'ן בויד אין וואַסער זוכען גראַזען. די דראַטענע צווימען אַרום די פעלדער זענען פּערטרונקען, נאָר דער אויבערשטער דראַט זעהט זיך אַרויס און אַ טייל פון די סלופקעס וואָס האַלטען די דראַטען אויף זיך. אויף די סלופקעס שטעהען רויב-פּויגעל, סאַוועס און קוקען גלייכנילטיג ווי אונזער צוג געהט פאַרביי. דער וועג אליין איז

צושווענקט. די וואגאָנעס ווערען געשליידערט פון זייט צו זייט און ס'דאכט זיך אָט, אָט פאלט דער צוג פון די רעלסען אראָב. ווי אזוי מען האָט געוואוסט, אז מיר פאָהרען קיין סערעס איז איין גאָט אין הימעל ווייסט. ניט וויסענדיג פון וואנען און פון וואָס איז אונז אויסגעוואקסען א בלאסער יונגער מאן אויף א סטאַנ-ציע אין מיטען וועג און זיך פאָרגעשטעלט, אז ער איז א אידישער לעהרער אין א יק"א שוהלע פון „מאנטעפּיורע“.

— מען ווארט שוין דאָרט אויף אייך, מאַכט ער צו מיר, גע-מיינט נעכטען, אז איהר וועט קומען.

ביז דער צוג איז צו דער סטאַנציע געקומען האָט דער יונגער לעהרער געהאלטען אין איין דערצעהלען פון די צרות וואָס די קאָ-לאָניסטען האָבען געהאט אויסצושטעהען פון די געזע פערפליי-צונגען און ס'איז געווען א פאָרשפיעל צו דעם אלעמען וואָס כ'האָב שפעטער אליין געזעהען.

— אויף דער סטאַנציע וואוינט א איד. א שעהנער מענש. ער לעבט שוין דאָ אריבער פופצעהן יאָהר, האָט א געשעפט. פיעל גוטס געטאָן פאר די קאָלאָניסטען. ער ווארט אויף אייך, — אזוי האָט מיר דער לעהרער דערצעהלט.

דאָך בין איך צום אידען ניט פארפאָהרען. מיר האָבען אין דער פינסטער אבגעזוכט עפעס א שטיקעל אכסניה ביים באהן. איך בין געוואָהר געוואָרען, אז צו דער קאָלאָניע איז אונמעגליך צו דערקלייבען זיך ביי נאכט, כאָטש אין גאנצען איז עס א פופצעהן קילאָמעטער פון דער סטאַנציע. דער וועג איז זעהר שלעכט און מען קען קיין פוהר ניט קריגען. ס'איז ערשט די ערשטע וואָך וואס מען קען זיך אהין דערקלייבען. איך האָב מיר דערוואוסט, אז דאָ אויף דער סטאַנציע וועל איך קענען טרעפען א גרופע קאָ-לאָניסטען, וואָס זענען געקומען נעהמען מאַאים פאר די פערד און דאָ זענען זיי פערליבען נעכטיגען. די איבערגעבליבענע פערדלאך זייערע זענען אזוי שוואַך, אז שפאנען קען מען זיי ניט, דאריבער פיהרט דער קאָלאָניסט זיין פערדיל ביים צוים טריט ביי טריט

בין ער קומט צום סטאנציע, דאָ נעכטיגט יער איבער און אויף מאָרגען לעגט ער ארויף אויפ'ן פערדיל'ס אויסגעדראָטען רוקען אַ הונדערט פונט קאָקאָרוזע, אין צוויי זעקלעך צוטיילט, עס זאָל איינ-ליגען אויפ'ן פערדיל און אזוי לאָזען זיי זיך אויף מאָרגען דורך די בלאָטעס ביידע, דער קאָלאָניסט מיט'ן פערדיל, צוריק אַ היים.

און כאָטש כ'האָב אין אָנהויב בעשטימט דעם אָבענד קיינעם ניט צו זעהן, דאָך אין אַ וויילע אַרום, אין דער בעגלייטונג פון מיין יונגען מאָזעסווילער קאָלאָניסט און דעם יק"א לעהרער, האָב איך מיר געלאָזט זוכען דעם אידען וואָס וואוינט שוין פופצעהן יאָהר אויף דער סטאָנציע סערעס.

פון זיין גרויס געשעפט האָט אַ שוין געשלאָגען און בעלויב-טען אַ טייל פון דער בלאָטיגער גאס, דורך וועלכער מיר האָבען פאַר-זיכטיג געשפּאַנט, אויסקלייבענדיג טרוקענע ערטער אַ פּוס צו שטעלען.

דער ווירט, שוין אַ זיידע פון אייניקלעך, און מיט אַ יוגענד-ליך בלאַס פנים פון אַ אידש-הסידישען וואוילען יונגען מאַן, האָט אונז פריינדליך בענגענט. פאַרגעשטעלט פרוי און קינדער און אייניקלעך, האָט ער אונז געבעטען צום טיש, אָבענד-ברויט עסען. אויפ'ן טיש איז כּרמל וויין געשטאַנען. כ'האָב מיר דערוואוסט, אַז ער איז אַ הייסער ציוניסט און רעדט האַלב מיט העברעאיש.

— און וואָס הערט זיך מיט אַ „טשאַרטער“ אין פאַלעסטינאַ,

האָט ער מיר גאנץ ערענסט געפרעגט.

ער האָט רוסלאַנד פערלאָזען פונקט אין דעם רעכטען ברען פון ציוניזם און דער וואָרט „טשאַרטער“ איז אויף זיינע ליפען געבליבען נאָך פון יענע צייטען אָן.

דער ביסען האָט מיר אָנגעהויבען צו וואַרגען :

דורך דער גלעזערנער טיר וואָס פיהרט צום געשעפט האָב איך געזעהען ווי עס האָבען זיך אָנגעהויבען ציהען פון דער גאס פערפינסטערטע געשטאַלטען, שאָטענס פון מענשען און זיך גרו-פירט אין קלייט אין איין בינטעל און זייערע בליקען האָבען גע-

ציעלט דורך די שויבען צו דעם טיש, וואו מיר זענען געזעסען און געהאט אונזער אָבענד־ברויט.

— דאָס זענען קאַלאָניסטען, דא שוין פערבליבען נעכטיגען, — זאָגט צו מיר דער בעל־הבית. יק"א גיט זיי ארויס מאאים פאר די פערד קומען זיי עם נעהמען.

ביסלעכווייז האָט זיך דערהערט א וכוז פון קלייט, ס'האָט זיך דאָרט עפעס א סכסוך צווישען זיי פארבונדען און איינער האָט אויפ'ן הויכען קול געשריען :

— איד קען מיין טויט פערד ניט שפאנען, און אליין קען איד דעם אקער ניט שלעפען !

איד בין ארויס צו זיי. מיין אונבעקאנט פנים האָט זיי אביסעל איבעראשט און אלץ איז מיט אַמאָל שטיל געוואָרען. אַ מאָן צוואנציג זענען זיי געווען. דער גרויסער קעראַסין־לאָמפּ וואָס האָט די קלייט בעלויכטען האָט ארום דעם עולם, מיט זיין רויט געלען שוין, נאָך מעהר שאטענס אָנגעווארפען. דאָס שווייגען און די פערדעכטיגע בליקען האָט אויף מיר א פחד אָנגעוואָרפען. לאַנג, אזעלכע אויסגעמאטערטע, פער'חושכ'טע פנים'ער ניט געזעהן. א וועלט בלאָטע און פינסטערקייט איז אויף זיי געלעגען. באקען איינגעצויגענע, מיט האָר בעוואקסענע און בליקען קאלטע, שארפע, אויפגערויצטע ; ליפען פארטריקענטע און הענט לאַנגע, אָהן א תכלית אויסגעצויגענע, אָבגעריסען אָב־געשליסען באַרוועסע און ווער מיט שמאטעס אויף די פיס — כ'בין צווישען דעם עולם אריין און ס'האָט מיר מיין בלוט פאר־גליווערט.

— שלום עליכם, מאָך איד מונטער און שטרעק מיין האנט אויס — וואָס מאַכט איהר ? איד בין געקומען אייך בעזוכען. דער עולם שווייגט און קוקט קאלט פערדעכטיג.
— וואָס מאַכט איהר ? איד בין אזש פון רוסלאַנד געקומען זעהן ווי עם לעבען אונזערע אידען אין ארגענטינע, וואָס קוקט איהר מיך אזוי אָהן מיט חשד ?

— ווען מיר וואָלטען וויסען מיט וועמען מיר רעדען, גלייבט זיך איינער אויס און בעטראכט מיר מיט דרייסט.
— איהר מיינט, אז דאָס איז אן אדמיניסטראַטאָר פון יק"א?
איהר האָט א טעות — איך בין א אירישער שרייבער, געקומען א קוק טאָן, וואָס ווערט דאָ מיט אונזערע לייט אין אזא ווייסען לאַנד.

— אזוי, א שרייבער זענט איהר ? א שרייבער.
און אלע מיט אמאָל זענען רעדעוודיג געוואָרען. אלע, אלע מיט אמאָל האָבען זיך ווי פערלאָרען. יעדער איינציגער איז מיט אמאָל אַפּענהערציג געוואָרען און זיינע צרות אָנגעהויבען צו דערצעהר לען. דער, פון זיינע קינדער וואָס ליגען קראַנק און דער אנדער רעד פון זיין ווייב וואָס שטארבט פון הונגער. ווער מיט טרערען אין די אויגען און ווער מיט א שוים אויף די ליפען האָבען גערעדט, געוויינט, געבייזערט זיך, בעקלאַגט זיך . . .

— איהר קוקט אויף אונזערע באַרוועסע שוואַרצע פיס. —
אידען, שעהנע אידען, באַרוועסע און פערשמירטע — שמייכלעלע ביטער איינער ווייזענדיג אויף זיינע באַרוועסע פיס.
מען קען זיך אנדערש ניט דערקלייבען. זעקס וואַכען זענען מיר געלעגען פערטרונקען אין וואסער. פון ערגעץ קיין הילף ניט געקומען.

איך וועל מאַרגען פאַהרען אין דער קאַלאָניע צו אייך.
— אוי וועה, ווען איהר זאָלט עס ארומשרייבען אונזערע צרות, אַפּשר וואָלט די וועלט דערפון כאַטש געוואוסט.
— מיר וועלען פון הונגער אויסשטאַרבען, פאר וואָס שווייגען זיי די באַנדיטען, די יק"א-מענשען.

— מען בעדאָרף אזוי ניט רעדען — ציהט איהם איינער ביים אַרבעל. וואָס זענען זיי שולדיג, אויב א רעגען איז אָנגעקומען און האָט צוויי חדשים געגאַסען און די פעלדער פערטרונקען ?
ביסלעכווייז, האָט זיך דער עולם אויסגערעדט און אַנגעהויר בען איבערצו'חזר'ן דאָס אַלטע, מיט מעהר חנינה, מעהר אונטער-

טענינקייט. איך האָב פּערגעסען, אז איך שטעה פאר אַנ'עדה מע-
נער, דערוואקסענע מענישען. ס'האָט זיך מיר אויסגעראכט אז אין
א שווארצער כמארע בין איך אריינגעפאלען וואו א מחנה פאר-
בלאָנזשעטע עלענדע קינדער קליינע האָב איך געטראָפּען און
זיי אלע האָבען זיך פאנאנדערגעוויינט איך זאָל זיי צו הילף קו-
מען.

— וואָס זענט איהר אזוי פּערצווייפעלט? אָט זעהט איהר דעם
יונגען מענשען וואָס איז מיט מיר געקומען? ס'איז א מאַזעס-
ווילער. מיט צוואנציג יאָהר צוריק געקומען. האָט נאָך ערגערס
פון אייך דורכגעמאַכט — און איצטער זיין לאַגע אויף אייך גע-
זאָגט געוואָרען . . . .

איך פיהל אָבער, אז מיינע רייד איז ניט צו דער זאך. א טיער
פע וואונד נאָגט אין זייער הארצען און אין נשמה און איך קען זי
ניט אויסהיילען. איך טראכט:

— אירען זענען דאך עס. א פאלק וואס קען אמוועניגסטען
ליידען יסורים און דאך ליידט עם מעהר ווי אלע פעלקער אינאיי-
נעם גענומען. עם ווערט מיר אונגעדליך שווער צווישען זיי און
כ'הויב מיר אָן ארויסצומאכען. מארגען וועל איך פאָהרען צו זיי.
בייטאָג איז דער עלענד ניט אזוי שווער.

און נאָך א שווערער, שלאָפלאָזער נאכט בין איך אויף מאר-
גענס געפאָהרען צו זיי אין דער קאַלאָניע אריין.

18.

דער דלות אונטער'ן בלויען הימעל.

שווערע חלומות האָבען דורך מיין קאָפּ זיך געצויגען א גאנצע
נאכט און איך בין געווען צופריעדען וואס ענדליך איז אנגעקומען
דער פריהמארגען. איך בין נאָך געווען אינגאנצען אונטער דעם

איינדרוק פון מיין נעכטיגער בעגענעניש מיט דער גרופע פערפינס-
טערטע אידישע קאלאָניסטען, וואס איך האָב אין קלייט געטראָפּען.
צו מיין אכסניה איז צוגעפּאָהרען א גרויסע געלע קארעטע, נאָך
גאר א נייע און אין קארעטע געשפּאנט פיער אויסגעדארטע פּערד:
דאָס האָט דער שטארקסטער און טרוקענסטער קאלאָניסט זיין
נע פּערד געשפּאנט און געקומען נאָך מיר, מיך נעהמען אין דער
קאלאָניע אריין.

בעטראכטענדיג די שווערע, היימישע קארעטע און די מאָנערע
פּערד, איז מיר שווער געווען זיך אויפצוזעצען און ס'האָט מיך גע-
מאכט נערוועז, דאָס וואס נאָך אייניגע יונגע לייט האָבען זיך אין
קארעטע אריין גענומען שפּארען. קוקענדיג אויף די פּארשמירטע
רעדער, האָב איך פּערשטאַנען וואס די פּערדלאָף שטעהט נאָך פּאר
בין זיי וועלען די צוועלף-פּופּצען קילאָמעטער דורכמאכען.
— ווי קומט צו אייך אזא שעהנע קארעטע? — פּרעג איך
אונזער פּיהרער, נאָך דעם ווי מיר האָבען געריהרט.

— איך בין פון דער היים א שמייער. אליין געמאכט. מיין
שטיק לאַנד ליעגט אביסעל העכער, דאריבער האָט די וואסער מיך
אינגאנצען ניט פּאַרכאַפּט. מיר איז ביים שטוב פּערבליבען א
צוואנציג אקער לאַנד ניט פּאַרטרונקען און עס וואלט מיר ביי איצ-
טיגע צייטען גארנישט געפּעלט, נאָר דער היישריק איז דאָ געווען
מיט עטליכע טעג צוריק און האָט מיר ס'ביסעל פּאַשע אבגעגעסען
און איצטער האָב איך פּאַר די פּערדלאָף נאָר נישט. געווען נאנץ
פיינע פּערד, הונגערן זיי איצטער.

און ער דערצהלט מיט א ביטערען געלעכטער:

— די פּעטע ערד איז פון די רעגענס אזוי צוואוויקט און שיי-
טער געוואָרען אזש די בהמות האָבען גענומען זינקען אין דער ערד
אריין לעבעדיגעהייט. איך האָב מיינע פּערד ברעטלאָך אונטער-
געבונדען אונטער זייערע טריט, זיי זאלען ניט איינזינקען.
— כע, כע, ביי מיר איז די בעט אין שטוב איינגעזונקען ווען

מען האָט זיך ביינאכט געלענט שלאָפּען. מיין שטוב איז אַהן אַ דיל, ערד; איז עס צואוויקט געוואָרען.

אונזער וועג ציהט זיך צווישען פעלדער פארצוימטע מיט דראָג טענע צוימען. די פעלדער זענען נאָך ווילד. קיין אקער דורך זיי ניט דנרכגעגאנגען. אהער זעהט אויס, האָט דאס וואסער ניט געגרייכט. צווישען די ווילדע, ווינטערדיגע, טרוקענע און גראבע גראד זען געהען אום צונויפגעקארטשעטע איינגעצויגענע בהמות. די זון שיינט העל און דער פריהמארגען איז ליכטיג. נידריג ביי דער ערד ציהט זיך א קאלטער שטעכענדיגער דרום-ווינטעל, וואס פערד נעהמט זיך מיט'ן טרוקענען די בלאָטעס.

פון צייט צו צייט קומט אונז אַן אנטקעגען א קאָלאָניסט, בארוועס, פיהרט ביים צוים א פערדעל, וואס פלאָנטערט קוים מיט די פיס און אויף זיין רוקען א לעדיג זעקעל. דאָס געהט מען צו דער סטאַנציע „סערעס“ בעקומען מאַאִים פאר די פערד וואָס די יק"א האָט אָנגעהויבען. ארויסצוגעבען. קומענדיג גאנץ נאָהענט בלייבט דער איד מיט'ן פערדיל שטעהן און קוקט אונז נאָך ווי מיר פאהר רען פארביי. טראכט געוויס:

— מסתמא עמיצער פון דער יק"א פאהרט, אפשר הילף, און איד וועל עס דאביי ניט זיין.

באלד קומט אן א גרויסער, ניער וואגען, ווי א פלאטפארם, פלאך, משאות צו פיהרען. אין וואָגען צוועלף פערדלאך געשפאנט. פונקט ווי מאַגערע קעץ זעהען זיי אויס. מאַגערע, אויסגעדארטע קעץ נעביד, וואס מען האָט איינגעשפאנט אזא שווערען וואָגען צו שלעפען. אויפ'ן וואָגען זיצט א אינגעל באַרוועס און פאכט מיט א לאנגער בייטש איבער די דאָרע רוקענס פון די פערדלאך און הינטער דעם וואגען געהען נאָך עלף אידען און שמועסען, און היי צען זיך. אום צו מאכען גרינגער זיך און די פערד, האלטען זיי צו איין האנט אויפ'ן וואגען און די אנדערע האנט ווערט בענוצט אין שמועס. ווען מיר פאָהרען פארביי, שטעלט זיך זיער פראַ צעסיאָן ניט אָב, נאָר צוועלף אידען ווענדען אום זייערע צוועלף

געזיכטער אין דער ריכטונג וואוהין מיר פאהרען און אלע טראכט
מען דערביי געוויס :

— ווער ווייסט, אפשר פון בונעס איירעס א מענשען גע-
שיקט זעהן וואס פון אונז איז געוואָרען.

דאָס פּאָהרען זיי נאָך מאַאִים צום סטאַנציע. זיי האָבען זיך
צונויפגעלעגט צו איין פערדעל און איינגעשפאנט א וואנען, — אונ-
זערע וועגענער וואָס יק"א האָט ארויסגעגעבען. זעהר נוצליך-
כע וועגענער אין פעלד, נאָך איצטער האָבען די פערד קיין
כח ניט צו שלעפען זיי.

מיר קומען צום פלאץ, וואָס מען מוז דעם פערנאָסענעם וועג
אויסצידען; אונמעגליך זיך דורכצושניידען. מען פארנעהמט
דעכטס אויף א פרעמד פעלד, דער צוים איז געעפענט און עס
זעהט אױס א צייטווייליגער וועג, דורך די פרעמדע אבער נאָך קיין
מאָל ניט קיין גערירטע פעלדער. מיר פּאָהרען אזוי א פּאָר קי-
לאָמעטער ביז מען קומט צו א שטוב. א דיקע איטאַליענערין
קומט ארוין און מען צאָהלט איהר צו זעהן סענט פאר א נפש.
א פרנסה זיך געמאכט זינט די וועגען זיינען קאַליע געוואָרען.

— טערזען, פיהרסטו? האָסט בעדארפט טייערער בעצאָה-
לען, דינגט זי זיך.

מיר קומען ווידער ארויס צום וועג אונזערע פערד זענען
אנגאנצען אָהן זיך געבליבען און עס זעצט פון זיי א פארע. פון
ווייטען זעהען זיך שוין איינציגע הייזלאך. די ערשטע אידישע
הייזער. די געגענט ווערט אביסעל טרוקענער און איך קריך אראָפּ
פון וואָגען און געה צופוס. די בעגלייטער טהוען עס נאָך. איצטער
ערשט זעה איך ווי די פערד זענען פערמאטערט און וואס פאר אן
עולה מיר האָבען געאנגען אנטקעגען זיי. מיר זענען שוין נאר
נאָהענט צו דער קאַלאָניע. די זון קלייבט זיך ארויס העכער און
שיינט העלער. עס בעווייזט זיך א געזעמעל מענשען פון ווייטען
און צוואוילדעוועטע פערד. עס איז א פלאץ וואו מען „מאר-
קירט“ פערד. די אדמיניסטראציע גיט עס ווידער פערד די קאַ-

לאַניסטען. די אלטע זענען אויסגעפאלען. און דאָס בילד זעהט שרעקליך. אומגעלומפערט אויס.

די פערדלאך דארע, קליינע, אבער נאָך ווילדע זענען אין איין פלאץ פארטריבען און די איינגעצויגענע פעל ציטערט אויף זיי. צווישען זיי יאָגט זיך איינער אום, רייטענדיג מיט דער „ליאסע“, מיט דעם לאנגען שטריק, פאכט אין לופטען און פערווארפט א שליף אויפ'ן פערד'ס האלז און עס הויכט זיך אן א געשיכטע מיט'ן שלעפען איהם צום פלאץ וואו מען דארף אויף איהם די חתימה לעגען. דאָס פערדיל ווילדעוועט, בעקומט פייערדיגע שמיץ, ווארפט ארויס קונציג מיט די הינטערשטע און פאָדערשטע פיס צוזאמען און שלידערט מיט'ן קאָפּ. עס העלפט איהם ניט. מען פערכאפט איהם מיט א שליף אויך די הינטערשטע פיס און ער פאלט. ס'לויפט צו איהם צו א יונג מיט אן אייזערנע חתימה וואָס ער האַלט די גאנצע צייט אין פייער און ברענט, און טוט די חתימה :ו שטעל דעם פערד אויף דעם הינטערשטען חלק. עס געהט א רויך. דער פערד צאפעלט זיך. מען לאזט איהם אָב. ער פליהט משוגע אוועק און פון ווייטען שווארצט זיך אויף זיין פעל די אויס-געברענטע אותיות : יק"א. דאָס מיינט „אידישע קאָלאָניזאציאָנס אָרגאניזאציע“.

מען הויכט אָן א ווילד עקסיל אנדערלעגען. עס גוואלדע-זעט נאריש. דריגעט מיט די פיס. שטעקט ארויס א צונג אין דעם קרים און לאזט ארויס א משונה'דיגען טעמפען קול. אויך אן עצה געגעבען. דער עקסיל האָט שוין די אידישע חתימה געכאפט און לויפט פאר'ס'ט. דער רויך געהט אזש נאָך פון פעל און אזוי לויפענדיג און וועלענדיג עמיצען א כאפ טאָן אויף די הערר נער, האָט זיך עס אזש איבערגעקעהרט. לאָזט זיך אויס, קיה זע-נען עס. יק"א האָט זיך ארומגעזעהן, אז עס איז גלייכער צו גע-בען די קאָלאָניסטען קיה. ווייל די פעלדער צו בעארבייטען האָ-בען זיי שוין דעם יאָהר, א דאנק דעם רעגען פערשפעטיגט, וועט מען די קאָלאָניסטען געבען צו זיבען קיה און פון די מילך וועלען

זיי א לעבען מאכען. און אָט די ווילדע עקסלאַך, אין דעם געשטאלט פון צוקונפטיגע קיה, וועלען עס מילך געבען.

— וואָס וועט מען מאכען מיט אזעלכע פערדלאַך?

— א גוט פערד קאָסט איצטער זיבעציג, אכציג פעזאס און די יק"א גיט ארויס קרעדיט, בלויז צו פינף-און-צוואנציג פעזאס אויף א פערד. אזוי איז געווען אין די ערשטע צייטען. נאָר דאָ מאַלט האָט יעדערער פון זיין קעשענע צוגעלעגט און בעסערע פערד געקויפט, איצטער ווייס איך ניט, וואָס מיר וועלען מיט אזעלכע פערד מאכען.

— און אָט די קיה?

— אויף די אייגענע געשיכטע. א גוטע מילך-קוה קאָסט איצטער אריבער הונדערט פעזאס.

— עס איז דאָ אַבער אַקסען ניט קיין קיה.

— דער אדמיניסטראַטאר זאגט, אז עס איז גוט. וועלען אמאָל מילך געבען.

איך בין ארוין אין צענטער פון דער קאָלאָניע. די שטיבלאך קוקען אלע מיט אזא גלייכגילטיגקייט. נאָך נייע הייזלאך. קיין בויי-מער נאָך ביי קיינעם נישטאָ. ביי א שוועל זיצט א בלאַנדער איד מיט א שמאַל, לאנג פנים פון א יאָהר פינף-און-פערציג. איך געה צו איהם. גאנץ קאלט און גלייכגילטיג ענטפערט ער אויף מיין גוט-מאָרגען. די טיר איז אָפען און אין טיר בעווייזט זיך א גוט-מור טיגע רעדעוודיגע אידענע און א שמאַלע, בויגיגע טאָכטער. א מייר דעל פון א יאָהר אכצען, איז פאָטער געראַטען. מען דערצעהלט זיי ווער איך בין און די מוטער טראגט א בענקעל ארויס.

נאָך א לאנגען שוויגען, פארבינדט זיך דער שמועס, און ער ציהט זיך ערענסט און קאלט. פון כערסאָנער גובערניע געקומען. נאָך א ברודער זיינער דאָ פאַראן. דאָרט קאָלאָניסטען געווען. גאָר נישט געפעלט. געקומען אהער און אין גאנצען זיך רואינירט. א פאָר טויווענד רובעל געהאט, גע'פטר'ט. געוואָלט אלץ אליין מאכען. בעסער מאכען. יק"א גיט צו פינף-און-צוואנציג פעזאס

אויף א פערד — אייגענע אויסגעלעגט און בעסערע געקויפט.
כמעט די גאנצע ערד אויפגעריסען. איצטער בין איך געבליבען
נאקעט. די פערד געפאלען. די קיה געפאלען און איצטער זיין מיט
צונויפגעלעגטע הענט. שוין באלד צוויי וואכען אז די וואסערען זיי
נען אוועק. טרוקען, מען קען שוין עפעס אָנהויבען טאָן. האָב
איך קיין פערד ניט.

איך מערק ערשט איצטער, אז נעבען אינז שפראצט פון דער
ערד אן אפעלסין בוימעלע, ביי א מעטער די הויך.

— וואס איז דאָס פאר א בוימעלע?

— אָט זעהט איהר. אפעלסינען, זאגט מען, עסט דער היי
שריק ניט. איך זיך און קוק צום בוימעלע ווי עס גרינט און מיר
זיצען דאָ פערשמאכט.

— מען וועט דאָ אין קאַלאָניע פון הונגער אויסשטארבען
— זאָגט די טאַכטער גאנץ אונגעריכט מיט א געוויסער בייזקייט
ארויס.

איך קוק נאָך אמאָל צו איהר געזיכט און מערק ערשט, אז די
ליפען איהרע זיינען פארטריקענט און די יונגע באקען איינגעצויי-
גען. איך בעטראכט נאָך אמאָל דעם פאַטער, דער מוטער און צוויי
שען אונז הויבט אָן צו הערשען א שווערע שטילקייט. דאָס הארץ
פארקלעמט.

— מען זאגט, אז די יק"א וועט קיה ארויסגעבען פאר די קאָ-
לאָניסטען.

— עט. — טוט ער א מאך מיט די הענט. — די מילך וואָס עס
וועט שוין זיין פון זייערע קיה!

איך געה אריבער דעם וועג. פונקט אזא שטוב. אין טיר א
פרוי מיט א קינד אויפ'ן האנט. נאָך גאָר א יונגענדליך פנים און אלע
איהרע בעוועגונגען זאָגען, אז זי איז א גרויס-שטעדטישע. א יאָהר
דרייסיג זעהט זי אויס. ווארעם נעהמט זי אונז אויף, אבער אויף
דער ערשטער פראגע מיינער, וואָס זי מאכט, הויבען טרערען אן

צו פליסען פון איהרע אויגען און דאָס יאָהריגע קינד וואָס אויפ'ן האנט, הויבט אָן וויינען.

— אזא אומגליק אויף זיך געבראכט. וועמען זאל איך בע- שולדיגען. מען וועט דאָ פון הונגער אויסגעהן, איך האָב ניט מיט וואָס דאָס קינד צו דערהאלטען. דער מאן איז אוועק ערגעץ פאר- דינסט זוכען. פון אָדעס אוועק, אהער געקומען און איצטער ווער איך פערפֿינסטערט. זעקס וואָכען איז אונזער שטוב אין וואסער געשטאנען. אָט זעהט איהר דעם צייכען אויפ'ן וואנט? מיט פארפֿוילטע קאקארזע זיך געשפייזט. קראנק געווען. איך געה ווייטער. עם קלויבען זיך ארום רעדלאך. מען דער- צעהלט, מען קלאָנט. מען בעקלאָנט זיך, מען מסר'ט אויף יק"א, וואָס זי היילט זיך ניט מיט היילף.

עם פֿאָהרט פארביי א וואָנען, צעהן „פערד“ געשפאנט. אויפ'ן וואָנען שטיקלעך מעבעל, בעטגעוואנט און קליינע קינדער. א שווארצער, פערשווארצטער איד און א בלייבע, איינגעדארטע איר דענע געהן נאָך. דאָס פערלאָזט מען די קאָלאָניע. מען לויפט וואוהין די אויגען וועלען טראָגען.

— מיר וואָלטען אויך אנטלאָפען, איז ניטאָ וואוהין.

— מען בעדארף זיך ניט פערלירען. מיר וועלען אונזערס דערגרייכען. מיר בעדארפען אויף יק"א זיך ניט פערלאָזען. אליין, מיט אונזערע כחות וועלען מיר די קאָלאָניע אויפבויען. זאלען זיי לויפען די שוואכע, דער נעזונטער עלעמענט וועט בלייבען. און די קאָלאָניע וועט זיין — קאָלאָניע. ניט אייביג רעגענט.

לאָזט זיך אויס, דאָס איז דער אידעאָליסט פון דער קאָלאָ- ניע. האָט זיך עם אזוי צוהיצט מיט אזא מאָדערנער שפראך. א וויל- נער יונגערמאן, נידריג נעוואקסען, דאָס געזיכט מיט האָר בע- וואקסען און ווי פון בלאָטע וואָלט ער ארויסגעקראכען. די אוי- גען פינקלען און זיין שטים קלינגט: -

— די ערד איז דאָ א גוטע, דער עלעמענט פון די קאָלאָניסטען

איז א גוטער, טאָ פארוואָס האָבען מיר דאָ מורא צו האָבען? !

זאלען זיי געהן די שוואכע! האָט ער אָנגעווויזען אויף דעם וואָנען
וואָס האָט זיך דערווייטערט... — — —

— — — איך האָב זיך שפעטער אין דער אייגענער קאלאָניע
געטראָפּען מיט דעם אדמיניסטראַטאָר, א יונגעראַן. קומט פון
דייטשלאַנד. דאָס ערשטע וואָס ער האָט מיר געזאָגט איז געווען:
— אלעס וואָס די קאלאָניסטען האָבען זיך אָנגעדערצעהלט
איז א ליגען.

ווען איך האָב איהם בעמערקט, אז איך האָב ניט געפרעגט ביי
די קאלאָניסטען וואָס זיי מאַכען, ווייל איך האָב עס געזעהן נאָך
די טויטע בהמות וואָס וואַלגען זיך אויף זייערע פעלדער און נאָך
די לעבעדיגע וואָס זענען פערבליבען הינטער'ן שטוב — און דאָבוי
צוגעגעבען, אז אויב די אדמיניסטראַציע רעכענט עפעס צו טהאָן
האָט זי זיך בעדארפט אביסעל צוהוילען, ווייל אין פיעל הייזער
הוננערט מען איינפאך.

— אונזער ציעל איז ניכט יודישע פּרוצים צו בעשאַפּען. דער
ציעל פון יק"א איז פון די רוסישע אידישע פּראָצענטניקעס
אַרענטליכע ערד-ארבייטער צו מאַכען...

איך האָב איהם ניט געענטפערט. פאר מיינע אויגען האָט זיך
פּלוצלונג בעווויזען א גרויס פעלד וואו אידישע האָפּנונגען בליהען
און איבער דעם שפּרייזט א נאָך מיט א פּערשייט פנים און צו
טרעט די אלע האָפּנונגען מיט זיינע פיס נאָך אידער זיי זענען
וויפּנעקומען.

און ווי טוט וועה דאָס האַרץ טראַכטענדיג אז אלץ האָט דאך
געקענט זיין ווי ביי לייטען. איך דערמאָן מיר א קליינעם צופאַל
וואָס האָט מיט מיר געטראָפּען אין דעם הויפט-קאָרידאָר פון דער
הויפט אדמיניסטראַציע פון יק"א...

19.

דער שווייצער פון יק"א.

אין בונעס איירעס איז פאראן א גאס קאזשאָ; זי ליגט אינ'ם הארץ פון דער שטאָדט. אויף יענער גאס, אין איהר אייגענעם פיער-שטאָקייגען בנין האָט די יק"א איהר פערוואַלטונג. די צענט-ראַלע פיהרונג. דער בנין איז מאַסיוו און גרוי, ברייטע טרעפ פיה-רען ארויף צום ערשטען שטאָק, און דאָרט אויבען ארום די טרעפ, אין פאָדער-הויז בעדארף יעדער בעזוכער פון אַחינו בני ישראל ווארטען. יעדער אונגעדולדיגער אימיגראַנט, וואָס וואָלט וועלען אַ קאָלאָניסט ווערען און אויף גיך געהאָלפּען ווערען — דאָרט לעהרענט מען איהם הלכות געדולד; דאָרטען ערשט בעגרייפּט א איד אז ניט מעהר ווי א איד איז ער און בעדארף קענען ווארטען. דאָס אייגענע האָב איד אויף פערזוכט. ס'איז אבער ניט מיין שולד געווען.

אז איד האָב אויסגעדריקט מיין וואונש צו פאָהרען אין די אידישע קאָלאָניעס פון באַראָן הירש, האָט מען מיר געגעבען צו פערשטעהן, אז ס'וואָלט זעהר גלייך געווען צו מאכען א בעזוך אין דער אדמיניסטראַציע פון יק"א און זיך פארשטעלען. אגב האָט מען מיר געשריעבען פון דער קאָלאָניע מאָזעסוויל אינ'ם נאָמען פון דעם אַרטיגען אדמיניסטראַטאָר, איד זאָל עס טאָן. זאָלען די אַר-טיגע מענשען פון יק"א ניט בעדארפען זיך האַלטען אַפּיציעל צו מיר און פון דער ווייטען, ווען כ'וועל די קאָלאָניעס בעזוכען. דעם אמת זאָגענדיג אבער בין איד ניט געגאנגען אין דער דירעקצואָן, כדי אן ערלויבניש צו נעהמען, איד זאָל מענען פאָהרען בעזוכען די אידען אין די קאָלאָניעס. אויב איד בין יא געגאנגען איז עס גע-ווען מיין פערזענליכער ווילען צו קומען אין א נאָהענטער בערירונג מיט די פאָרשטעהער פון דער צענטראַלער אידישער פיהרונג אין ארגענטינא. אין דער בעגלייטונג פון א יונגען אידיש-שפּאַנישען

זשורנאליסט בין איך אהין אוועק. בעגענענט האָט אונז אין פּאָדער הויז דער שווייצאר. א דייטש פון א יאָהר עטליכע און פיערציג מיט א שטרענגען בליק. טראַגט ברילען, אבער דעם בעזוכער בע-טראכט ער איבער די ברילען, עטוואס אן א זייט דעם קאָפּ פערבויר גענדיג, ווי אן ערפאהרענער פּראָפעסאר, — ער בעדארף גאר דעם חוֹלָה ניט אויסהערען — בלויז אויספרעגען. דער שמועס געהט אין שפּאַניש.

— פון רוסלאַנד געקומען אָדער קאָלאָניסטען?

— ניט פון רוסלאַנד און ניט קיין קאָלאָניסטען.

און איך דערלאַנג איהם מיין וויזיט־קארטע מיט א בקשה איך בערצוגעבען דעם ארון אליין. ער בעטראכט אונז נאָך אמאָל און געהט אוועק. איך בין זיך מודה אז מיר איז גאָר ניט איינגעפאָר לען צו קלערען, אז דאָרט אינעוועניג קען מען מיין נאָמען. איינ פאָד; אזוי אָנגענומען ביי דער וואויל ערצויגענער וועלט — מען שיקט אריין א קארטע: א מענש וואָס הייסט אזוי און אזוי ווארט דאָרט דרויסען.

דער שווייצער האָט זיך אומגעקעהרט און מודיע געווען, מיר וואָלען ווארטען. ווארטען מיר. איך בעטראכט די גרויסע מאפעס וואוּף די ווענט מיט די פלאַנען פון די קאָלאָניעס. גרויסע קארטעס פערנעהמען אלע ווענט פון פּאָדערהויז. פראכטפאָל אלץ געצייג בענט. ווירקליך א אידישע מדינה אויפ'ן פאפיער צו זעהן. עס געהט פארביי א האַלבע שעה און מעהר.

— וויפיעל איז דער שיעור צו ווארטען? געהט מיין בעגליי-

טער פרעגען דעם שווייצאר.

— דאָ איז א מנהג, אז דער וואס האָט ניט קיין צייט צו

ווארטען קען זיך אוועקגעהן.

א קלאָרע תשובה. מיין בעגלייטער איז זעהר אויפגעבראכט געוואָרען. פערשטעהט זיך, דער מנהג איז פאר אונז קיין דין ניט געווען און מיר זיינען זיך בשלום אוועקגעגאנגען.

איך האָב די געשיכטע דערצעהלט בלויז צוליעב דעם, ווייל

אומגעהענדיג איבער דער קאלאניע מאנטיפיאָרע האָב איך געזעהן דעם פּועל יוצא פון אזא מנהג.

— ווער עס האָט ניט קיין צייט צו ווארטען, דער קען זיך אוועקגעהן. איינפאך. און וויפּיעל אומזיסטיגע לידען האָט דער איינפאכער ענטפער פּערשאפט אונזערע קאלאָניסטען אין דעם לויף פון יאָהרען.

וואָס הייסט א גוטער שווייצאר? אזעלכער וואָס פּערשטעהט דעם ווילען פון זיין האר. וואָס פּערשטעהט דעם וואונש פון זיין האר. און דער אויבענדערמאָהנטער ענטפער האָט פאר מיר אויפֿגעעפּענט דעם סוד פון אלע סודות, דעם וועג צו דער נשמה פון דער יק"א פּערוואלטונג. ס'איז מיר דאריבער שוין קיין גרויסער וואונדער ניט געווען ווען דער ארטיגער אדמיניסטראַטאר פון „מאנטעפיאָרא" האָט מיר געגעבען צו פּערשטעהן, אז יק"א איז ניט קיין פּילאנטראָפּישע געזעלשאפט און אז יק"א האָט בלויז איין ציעל:

— מאכען פון די רוסישע אידישע פּראָצענטניקעס אַרענט-ליכע ערד ארבייטער.

דאָס איז דער קוק פון יענע מענשען אויף אונזערע רוסישע אידען, דער בליק פון דעם שווייצאר פון וועמעס מויל דער האר רעדט ארויס.

— ווער עס האָט קיין צייט ניט צו ווארטען דער קען זיך אוועקגעהן.

און ווארטען האָט מען געלאָזט די קאלאָניסטען פון מאנטעפיאָרע, וואָס זעקס וואכען זענען זיי געלעגען אויף די דעכער פון זייערע הייזער אונטער דעם שלאקס רעגען; וואָס זעקס וואכען האָבען זיי זיך געשפּייזט מיט דעם פלייש פון די דערטרונקענע עופות, מיט דעם פלייש פון געפאלענע בהמות פון הונגער.

זעקס וואכען זענען די מענשען געווען אין זומפ פּערטרונקען. און ווי ווייט גרויס די וואסערען זענען געווען, בעווייזען די שיפֿ-לעד וואס וואלגערען זיך איבער דער קאלאָניע. די יק"א האָט

שיפלעך געשיקט פאר די קאלאָניסטען זיי זאָלען זיך קענען איבער-
שיפען פון איין אָרט צום צווייטען. ס'איז א שעהנער שטריך.
פרעמדע שכנים האָבען עס בעוואונדערט. ס'איז געווען אן ענטפער
אויף א פארשלאג פון א קריסטליכען גוט בעזיצער ביי דער סטאנ-
ציע סערעס, וואס האָט פארגעשלאָגען די אלע פערטרונקענע קאָ-
קאלאָניסטען, אז זיי זאָלען קומען זיך בעזעצען אין זיינע
גרויסע שטאלען ווייל טרוקען איז דאָרט. און מעל האָט ער פאר-
געשלאָגען אויסצובאָרגען די קאלאָניסטען, איז אבער אן ענטפער
געקומען פון דער יק"א פערוואלטונג:

— מיר זארגען אליין פאר אונזערע קאלאָניסטען.

שיפען, שעהן אויסגעפארבטע האָט מען זיי אריינגעשיקט—
אבער אָן ברויט האָט מען פערגעסען. ווען איד האָב בעזוכט די קאָ-
לאָניע זיינען די שיפען געלעגען און געטריקענט זיך און די קאלאָ-
ניסטען האָבען זיך ביטער געוויצעלט איבער זיי:

— מסתמא האָט מען ביי די שיפען געקענט מאכען א פאָר
גראשען מעהר, דאריבער האָט מען אונז שיפען אנשטאט ברויט
געשיקט.

ניט קיין בעזונדערע גרויסע טובות טוט דאָך די יק"א מיט די
קאלאָניסטען. זיי דערקלערען דאָך אליין, אז ניט קיין וואוילטהע-
טיגע געזעלשאפט זענען זיי. פאר דעם געלד נעהמען זיי פראָ-
צענט. די ערד, אלץ, אפילו אויפ'ן קעלביל וואָס ווערט געבוירען
לעגט די אדמיניסטראציע אנדער איהר חתימה און דער קאלאָ-
ניסט קען עס ניט פערקויפען. און טאקי ווער ס'האָט א קעלביל
צו פער'משכון'ען יענעם האָט מען אויסגעבאָרגט און ביי וועמען
אלץ איז פערטרונקען געוואָרען איז ווי אויפ'ן וואסער געבליבען.
טאָ פאר וואָס אָבער קומען זיי אפילו די משכנות נעהמען אזוי
שפעט?

בעטראכטענדיג די אויסגעצייכענטע מאַפעס וואָס דעקען צו
די ווענט אין פאָדערהויז פון דער צענטראלער פערוואלטונג אין
בונעס איירעס זעהט מען ווי אלץ ווערט געמאכט, אז אויף דעם

פאפיער זאל עס שעהן אויסזעהן. אבער אין דער ווירקליכקייט איז עס לעכערליך. ווען עס ווערט דער פלאן געמאכט א קאלאניע צו גרינדען, נאך דעם ווי מען האט א שטיק ערד געקויפט, מאכט מען ניט דעם פלאן אויפ'ן ארט, נאר אויפ'ן פאפיער. אויפ'ן פאפיער מעסט מען אויס וואו די הייזער צו שטעלען און וואו די וועגען צו מאכען. אזוי פיעל און אזוי פיעל פלאץ בעדארף פון איין שטוב צו דער אנדערער זיין, און אויב עס קומט אויס נאך דעם פאפירע-נעם פלאן נאך, אז די שטוב זאל שטעהען אין א גרוב — וועמען געהט עס אן? און ביי איצטיגע צייטען איז מיר אויסגעקומען צו זעהן, ווי דריי קלאפטער ווייט פון שטוב איז טרוקען, דארט איז העכער; און די שטוב שטעהט אין בלאטע, אין א גרוב. אזוי איז דער פלאן אויסגעקומען. די הייזער זענען אהן א דיל און די בלאטע איז שיטער. און אויב דער פלאן האט בעוויזען, אז די שטוב זאל שטעהן אויף דעם פלאץ וואו א בוים איז געוואקסען, האט מען דעם בוים אויסגעהאקט און די שטוב געשטעלט. די שטוב איז אהן א דיל און פון דער ערד ארויס וואקסט זיך דער בוים פונקט אין רעכטען מיטען שטוב.

ס'איז דאך ניט קיין שפאס. איך בין דאך אומגענאנגען צווישען די קאלאניסטען אין דער צייט וואס די מעהרערע פון זיי האבען געליטען הונגער. די זון שיינט. פון דער ערד שלאגען זיך די גראזען ארויס און מענשען געהען ארום הונגערדיגע. אויף אלע זיי טען וואו דו ווארפסט א בליק, ליגען ביינער פון געפאלענע בהמות. קעפ פון פגירות מיט אויסגעשטירעטע ציינער און מיט א משוגע-נעם געלעכטער א שטומען צו די מענשען וואס דרעהען זיך דא ארום.

— וואלט מען אונז פון דער אדמיניסטראציע ניט געזאגט, אז זיי וועלען אונז פערד געבען וואלט איך אויף דעם א מאך געטאן מיט'ן האנד און פארשפארען צו קוקען. אויפ'ן פעלד מיט הארץ-וועהטאג. ס'איז שוין טרוקען. כ'וואלט געאקערט. נו, געה מאך. טו?

— וואָס פיהרט איהר אזעלכעס אויפ'ן וואגען, רב איד ?
 — כע-כע, איד פיהר א שפיגעל-שאפע פאר מיין ווייב. א זע-
 קעל מעהל מיין איד, כע-כע. מען האָט מיר אויסגעבאָרגט א זעקיל
 מעל, כע-כע...

— נו און ווייטער ?

— ווייטער... „כי אמרו כלנו מתים“, די קיה זאָגען, אז מיר
 וועלען אלע מיט די פים אויסציהען, אויב ס'וועט ווייטער אזוי
 געהן. — אזוי וויצעלט מען זיך הונגעריקערהייד.

די אידישע קאָלאָניסטען האָבען געדולד און ווארטען אויף
 אלע הבטחות וואס וועלען אפשר אמאָל מקוים ווערען, די פערד
 און די קיה האָבען אבער קיין געדולד ניט געהאט און ווען איד
 האָב „מאנטיפיאָרע“ בעזוכט האָט דער שארפער דרום ווינט זייערע
 ביינער געטריקענט....

20.

אידעאליסטען.

אידען, שטארקע מיט ברייטע פלייצעס פון יעקאטערינאָס-
 לאָווער גובערניע ; רייכע און איינגעפונדעוועטע אונטער דעם
 זיד-רוסישען הימעל — זיי האָבען עס געגרינדעט די קאָלאָניע
 „ריוועראָ“ אין דער ווייטער ארגענטינע.

מיט ניין יאָהר צוריק האָט זיך די ערשטע גרופע פון ע 5 פ
 פאמיליעס ארויסגעריסען מיט די ווארצלען פון דער רוסישער ערד.
 פערנעהמענדיג מיט זיך קאפיטאל און די רוסישע שפראך, האָבען
 זיי זיך אהער אריבערגעקליבען.

— די פערפאָלגונגען און בעליידיגונגען אויף דער רוסישער
 ערד, די בעליידיגונג פאר אונזערע קינדער וואָס מען האָט ניט
 געוואָלט ארייננעמען אין דער רוסישער שולע, — דאָס אלץ האָט
 נעמאכט, אז מיר זאָלען מיט רוסלאַנד צורייסען. — אָט אזוי

דערצעהלען די אמאליגע עשירים און איצטער פעראָדימטע קאָל
לאַניסטען.

איצט פערמאָנט ריווערא צוויי הונדערט איין-און-זיבציג קאָל
לאַניסטען; ביי דריי הונדערט צוואנציג פאמיליעס.

אויף א גאנץ אנדערען אופן האָבען זיי זיך קאָלאָניזירט:
זיי האָבען גע-פּוּעל'ט, אז יק"א זאָל אויף איהר חשבון, אויס-
צוצאָהלען, איינקויפּען בלויו ערד. הייזער, בהמות און אלע פעלד-
מכשירים — דאָס האָבען זיי איינגעשאפט פאר זייער אייגען
פערמעגען. זיי האָבען דערפאר אויסגעווירקט ביי דער יק"א, אז
מען זאָל זיי זאָלען אליין זיך פּערוואַלטען; זיך איינצואַרדנען מיט
דעם אייגענעם געשמאק.

און דעריבער זיינען טאקע די הייזער לייטישע, גאָר ניט ווי
אין אנדערע אידישע קאָלאָניעס; און דעריבער זיינען די הייזער
מעהר דערנעהנטער איינס צום אנדערען, מיט א טאַק: גאסען-
מעסיג.

ניט אזוי אָבער איז עס מיט דער ערד וואָס די יק"א האָט
פאר זיי איינגעקויפּט פאר הויכע פּרייזען. שוין גאָר ניט אזוי
לייטיש איז די ריוועראר ערד:

— אויבען א ברוינער זאמד; אין דער טיעף — קאלף-
שטיין.

און דער קלימאט אין יענער גענענד איז קאפּריז און שטי-
פּעריש:

ווען די תבואה בליהט — טרעפט א פּרעסטיל.
ווען די תבואה דערשטעהט אין די זאנגען — קומט א האָר-
געל.

א היישריק פּערבלאָנזשעט אויך צו גאסט אויף די ריווערער
פעלדער.

און די ווינטען, וואָס טראָגען פון דרום זייט מיט א שניי-
דענדער קעלט, טראָגען זיך איבער זייערע פעלדער מיט אזא
ווילדקייט, אז צייטענווייז טראָגט עס די דעכער פון די הייזער.

„אויבען זאמד און אונטען — שטיין“ — און דאָך בעמיהען זיך די קאַלאַניסטען דאָרט איינצופלאַנצען, און פרעמד איז זיי דער געדאַנק די קאַלאַניע אויפצוגעבען.

אַנגעקומען בין איך אהין פון בונעס איירעס אין א פרייה-מאַרגען, דורכמאַכענדיג מיט'ן באהן א רייזע פון א שעה פער-צעהן. ס'איז געווען אין איינעם פון די קאַלטע, ווינטיגע פריהמאַר-גענס. און פון שטויב איז געשטאַנען אין לופטען א געלער נעבעל. דורך דעם געלען, שטויביגען נעבעל גרינען די ניט לאנג פערזעטע פעלדער. שיטער שלאָגט זיך דאָס גראָז ארויס פון דער ערד און עס דערמאַנט אָן די אַרימע ליטווישע פעלדער צווישען ווילנא און גראַדנא.

די געגנעד איז דאָ ניט פלאַך; פונקט דער היפּוד פון דער פרוכטבאַרער פּראָווינץ סאַנטאַפּע. ביים ערשטען אויגעבליק דערקענסטו, אז די רונדע בערגלעך, כאַטש מיט א שיטערען גראָז בעדעקט — זענען עס קינדער פון דעם ווינט. דאָס האַבען די ווינטען מיט דער צייט דעם זאמד אין דעם געגענד אויפגעהור-בעט. אזוי פּיין די בערגלעך אויסגעקייילעכט. קוקענדיג פון מיין וואַגאָן-פּענסטער אויף די האַרבאַטע פעלדער, האָב איך ניט ווילענדיג געטראַכט:

— ניט קיין ברכה, טראַגט איהר פעלדער, אין דער טיעפעניש פאַר אונזערע לייט דאָ.

א גרופע עלטערע קאַלאַניסטען האַבען מיך בעגעגענט ביים באהן-סטאַנציע, וואָס געפינט זיך אין צענטער פון דער קאַלאַניע. ווי דער שטייגער, שווייגענדיגע, מיט בליקען וואָס פאַרשען, האַבען זיי מיר דעם שלום-עליכם אַבגעגעבען.

די קאַפּפּעראַטיווע פון דער קאַלאַניע, וואוהין מען האָט מיך געפיהרט, איז געווען פול געפאַקט מיט קאַלאַניסטען. ארום הויז — וועגענער און פערד ווי אויף א מאַרק אין א קליין שטעדטעל. דאָס זענען די ווייטערע קאַלאַניסטען געקומען אין צענטער אריוו, ווער נאָך זריעה און ווער נאָך אַנדערע מכשירים. אגב איז מען געקומען

אויסהערען א בעריכט פון דעם שליח וואָס איז געפֿאָהרען קיין בור-
נעס-אייירעס דורכצורעדען זיך מיט די יק"א דירעקטאָרען וועגען
דער שווערער לאגע פון די קאָלאָניסטען. איך בין גלייך ארוינגע-
צויגען געוואָרען אין דעם אינערליכען לעבען פון דער קאָלאָניע.
זייער לאגע איז מיר מיט איין מאָל קלאָר געוואָרען :

איך האָב געזעהן פֿאַר זיך, פֿנים-אל-פֿנים, די אַבגעקומענע
עשירים, וואָס זענען געוועהנט געווען צו טאָן אלץ מיט דער בריי-
טער האנט און איצטער דארפֿען זיי אַנקומען נאָך קצבה ; זייער
זעלבסטשטענדיגקייט האָט זיך אָנגעהויבען צו וויגען און די יק"א
ווארפט זיי אויף, אז זיי ווייסען ניט ווי אַזוי זיך אליין צו פֿער-
וואַלטען.

צוהערנדיג זיך צו די אלע רייד האָט מען קלאָר געקענט זעהן
ווי ווייט די פֿערדוואַלטונג פון דער יק"א אליין איז הילפֿלאָז און
קינדיש. דורך א שורה יאָהרען פון קאָלאָניסטישער טעטיגקייט איז
ארגענטינע האָט מען ממש גאָר ניט געלערענט :

עס האָט זיך געהאנדעלט, אז מען בעדארה מאַכען נייע פֿראַ-
בעס מיט דער ערד, ווארום די אלטע פֿראצע איז צום גרונד גע-
גאנגען. אפשר איז ניט גוט דער אופן ווי מען בעארבייט די ערד ;
אפשר איז ניט גוט דער וועג ווי מען זעט דאָ אין פֿעלדער.

זעהר פיעל האָבען ניט געהאט מיט וואָס די פֿעלדער צו פֿער-
זעען און עס האָט זיך געהאנדעלט אז יק"א זאָל אויף זריעה
אויסלייזען.

אנדערע פֿעלען בהמות אויס און עס איז ניטאָ מיט וואָס א
האנט אויפֿצוהויבען.

— די ערד איז שלעכט און מיר ווייסען ניט וואָס צו טאָן
— וויל מיר איינער נעבען צו פֿערשטעהן — מיר וואָלטען געקענט
וויינגערטנער איינפֿיהרען איז אָבער א צרה מיט די פֿרעסטלאך וואָס
קומען ניט אין דער צייט.

— ביי מיר איז געלענען אן עשירות אין מיינע וויינטרויבען

זיינען זיי אויסגעפֿרוירען געוואָרען . . .

און ממש דאָס האַרץ טוט וועה ווען דו פּאַהרסט אַרויס איבער
דער קאַלאָניע, קוקסט אויף רעכטס און אויף לינקס, זעהסט ווי
די קאַלאָניסטען מאַכען זייערע „עקספּערימענטען“ אויף די פעל-
דער. זיבען יאָהר עקספּערימענטען !

יק"א האָט דאָך איהרע אַגראַנאַמען, איהרע חכמים און דער
גוטער יאָהר ווייסט וואָס זיי טוען. דער עולם פון ריווערא, איז
אַהן ספק דאָס בעסטע, וואָס האָט זיך קיין אַרגענטינע געצויגען צו
ווערען ערד־אַרבייטער.

און אזוי הילפּלאָהו האָב איך זיי געטראָפּען !

איצטער איז דער עולם פּערנומען מיט פּלאַנצען בוימער אַרום
די פעלדער כדי די קאַלטע ווינטען זאָלען ניט האָבען אזא שליטה.
אַנדערע פּערפּלאַנצען בוימלעך אזוי געדיכט ווי א וואנט און האָר-
פען, און הינטער דער שוין פון די בוימלעך וועלען זיי קענען ווייך-
גערטנער פּלאַנצען.

דער אַגראַנאַם ע. איז געווען דאָרט א קורצע צייט און ער האָט
עס זיי אויף דעם וועג פון בוימער-פּלאַנצען אַרויפגעפיהרט. דער
גייסט פון יענעם אַגראַנאַם רוהט אין דער קאַלאָניע. מען פּלאַנצט
די בוימלעך מיט אַזא גלויבען און מיט אזוי פיעל ליכט אין די
אויגען.

יענער אַגראַנאַם אָבער אליין איז שוין לאַנג ניטאָ אין אַר-
גענטינע. א גוטער אַגראַנאַם געווען ; אן אמת'ער פּאָלקס־מענש
געווען און דעריבער האָט איהם די יק"א משלח געווען. אזוי
אמוועניגסטען דערצעהלען די קאַלאָניסטען. די בוימער אָבער
פּלאַנצט מען און זיי וואַרצלען זיך איין. און כאַטש קיין פירות
גיבען זיי ניט דאָך פּערפּלאַנצט זיך מיט זיי שטאַרקער דער גלוי-
בען אויף בעסערע צייטען.

אין דער פיהרונג פון די טאטעס, די אָבגעקומענע גבירים,
ליגט א ברייטקייט. אַזעלכעס, וואָס מען מערקט ניט אין אַנדערע
קאַלניעס.

א ברייטקייט ליגט אין דער פיהרונג פון די קינדער, בעמיהען זיך אָנצוהאלטען דעם היימישען אריסטאָקראטישען טאָן : מען קען זאָגען, אז די הויפט־שפראך אין דער קאָלאָניע איז רוסיש.

די ביבליאָטעק אָבער איז שטארק אידיש. לויט די מיטלען — איז זי גרויס און מיט רחבות.

פאראנען א ליטעראריש־דראמאטישער פּעראיין און מען שפּיעלט טעאטער אויף א היימישען קינסטלערישען אופן. דאָס זוכט די יוגענד מיטלען ווי אזוי זיך צוצובינדען צו דער ערד, צו־נויפּינדען זיך מיט דעם לעבען פון דער קאָלאָניע.

געווען צייטען ווען די קינדער האָבען די טאַטעס פּערלאָזען און געצויגען אין שטאָרט אריין גליק זוכען. אין דער צייט אבער וואָס איד האָב זיי בעזוכט, האָבען זיי זיך געהאלטען אין ציהען צו־רוק אהיים העלפען די טאַטעס פלאַנצען בוימער און הינטער די בוי־מער וויינגערטנער אויפצוברענגען.

אויף דעם פנים פון די קינדער ליגט נאָך אויסגעגאַסען דער גייסט פון דעם רוסיש־אידישען אידיאליסט וואָס האָט זיך צו אַלץ גענומען און אויף יעדען וועג שטערונגען בעגעגענט.

וואָרים זעהר שווער ווערט אויפ'ן האַרצען ווען מען שטודירט אויס דעם קורס פון א גימנאַזיע און שפּעטער ווערט מען ניט צוגע־לאָזט צום עקזאַמען, ווי עס פיהרט זיך אין רוסלאַנד.

אבער פיעל שווערער איז אויפצואקערען די ערד, זעען און פלאַנצען און שפּעטער זאָל דערפון גאָר ניט ארויסקומען.

און יעדעס מאָל ווען איד טראכט פון דער קאָלאָניע ריווערא אין דער ווייטער ארעגענטינע, שרעקט מיר דאָס האַרץ פאר דעם גורל פון איהר אידיאליסטישער, גוטער עלטער און ערעלער יוגענד.

ווי וואָלט איד וועלען, אז מיין שרעק זאָל זיין אומזיסט !

21.

ענטרא-ריאס.

צווישען די צוויי גרויסע טייכען, פארנא און אוראנוויי, איז די ערד פרוכטבאר; פאשע און ברויט איז דאָרט פאראן גענוג און דער היישריק, מיט זיין אַנקומען יאהר איין יאהר אויס, איז ניט אימשטאַנד געווען צו פערצערען די גאנצע שפע פון דער ערד. אין יענעם געגענד האָט די יק"א, מיט א יאהר צוואנציג צוריק געקויפט ערד און געגרינדעט א שורה אידישע קאַלאָניעס:

באסאוויילבאסא, דאמינגאס, קלארא, דאָס זענען די הויפט קאַלאָניסטישע צענטערס פון יענעם געגענד.

געווען א צייט, ווען דער ארגענטינער אידענטום האָט מיט שמחה געטראכט פון יענע קאַלאָניעס. דאָרט איז אין פערלויף פון אייניגע יאהר ארויסגעגאנגען א וואַכענשריפט, „יודישער קאַלאָניסט“, וואָס האָט גייסטיג פּעראייניגט צווישען זיך אלע אידישע קאַלאָניעס פון ארגענטינע.

אויף מיין גורל איז אָבער אויסגעפאלען צו בעזוכען יענעם געגעד, ווען די געגענווארט איז געווען זעהר א טרויעריגע; בלויז מיט דעם זכרון פון גוטע צייטען האָט מען זיך געטרייסט און געשטארקט:

גאנצע צוויי יאהר האָט דאָרט געהערשט א טריקעניש; די פאָישע האָט אויסגעברענט און די תבואה האָט ניט דערלעבט צייטיג צו ווערען. די בהמות זענען אויסגעפאלען; און די פעטע ערד האָט זיך אזש צושפאלטען פון טריקעניש, געעפענט זיך און געלעכצט נאָך רעגען. ווען דער רעגען איז ענדליך אַנגעקומען, האָט ער מיט זיך ניט קיין ברכה געבראכט פאר די אלע וואָס האָבען נאָך איהם די אויגען אויסגעקוקט.

ווען איד בין דאָרט אומגעפאָהרען זענען די פעלדער געווען צואווייקט, די פעטע ערד שימער, ווייל שוין עטליכע חדשים, וואָס

כמעט טאָג איין טאָג אויס האָט דער רעגען ניט פערפעלט צו גיסען. די ערד איז אנגעקוואַלען געווען און צוליעב די נאסקייטען אזוי פערוואקסען געוואָרען מיט ווילדען בוריאן, אז ערטערווייז איז שווער געווען צו דערקענען, אז צוואנציג יאָהר האָט מען די ערד בע-ארבייט, די ווילדע גראזען אויסגעראַטען און געמאַכט ברויט זאָל וואקסען. ס'איז געווען פונקט די צייט פון זריעה און כ'האָב זיך צוגעקוקט ווי די קאָלאָניסטען שלאָגען זיך פון די כחות ארויס, טאָ-מער האָט די זון א בלישמש געטאָן, צו פּעראַקערן א העכערען אָרט וואו די וואַסער האָט זיך ניט לאַנג געהאַלטען; אויסגערייניגט דעם בוריאן פיין פּערבראַנעוועט און... א ביסטערער רעגען איז ווידער געקומען, צוגעפאַטשט די ווייכע פעטע ערד און באלד נאָך דעם א שאַרפּער דרום-ווינט וואָס האָט דעם אויבערפלאַך פּערטריקענט און ס'איז ניט געווען וואו צו זען.

— ווארט, ביז ס'וועט זיך אויסלייטערען און אקער נאָך אַמאָל!

ארויסגעפאַהרען, ווי דער שטייגער, ביז איך פון בונעס איירעס קיין באַסאוויבאַסא (לוסינוויל) פּאַרנאַכט. דער וועג איז צו-שוויינקט און דער צוג האָט מיר אויסגעוויזען, אז גאר ניט אויף דעלסען געהט ער נאָר איבער די הילצערנע שוועלען ווערט ער גע-שלעפט. אין דעם רעסטאַראַן-וואַנאַן האָט עס די טעלער פון טיש געשליידערט, און מײן שכן ביים טיש וועלענדיג צוטראַגען די לע-פעל זופ צו זיין מויל האָט ער פונקט צו מיר אונטער'ן קאַלנער גע-טראַפען.

אז מען איז צוגעקומען צום טייף פּאַרנאַ האָט מען דעם צוג אַרויפגעפיהרט אויף א גרויסען דאַמפֿפּאַראָם און אזוי זענען מיר מיט איהם געשוואומען אייניגע שעה. א מערקווירדיגער געפיהל האָט ארומגעכאַפט, הערענדיג ווי דאָס וואסער קלינגט אונטער דעם צוג...

קוקענדיג דורכ'ן פענסטער אין דער לבנה-נאַכט אריין, האָט עס אויסגעזעהן ווי אונזער צוג איז געפאנגען פון רוחות און ווער

ווייסט וואוהין מען וועט אונז פערטראגען. מיט דעם אייגענעם גע-
פיהל בין איך איינגעשלאָפֿען. אויפגעוועקט האָט מיך א שרעקליכער
שטויס און כ'בין שיעור פון בעמעל ניט אראָבגעפאלען. דאָס האָט
אונזער צוג שוין ווידער זיך געשלעפט איבער דעם צישוואומענעם
יועג.

אז כ'בין ארויס פון צוג אויף דער סטאַנציע באסאווילבאסא.
איז געווען ארום ניין איז דער פריה. גלייך פון וואגאן אין א קלעפֿי-
נער בלאָטע בין איך מיט מיינע האלבע שיף אריין. כ'האָב גע-
וואוסט, אז די אייזענבאן סטאַנציע ליגט כמעט אין דער קאָלאָניע,
דאריבער האָב איך ניט געשריבען, אז איך קום. געמיינט, אז כ'וועל
אליין טרעפען. כ'האָב אבער באלד מיין נארישקייט ארויסגעזעהן.
א יונגערמאן וואָס האָט זיך ארומגעדערעט און געקנאָטען די בלאָטע,
ארויסקוקענדיג עפעס א פערדינסטעל ביים באן, האָט זיך מיט זיינע
אירישע אויגען צו מיר געווענדעט:

— זענט איהר א הינער? — פרעג איך איהם.

— איך בין א גרינער — ענטפערט ער מיר.

און דאָס פנים זיינס איז דוקא גאר ניט גרין, נאָר פערגעלט
און פער'חושף'ט. ער האָט מיך צוגעפיהרט דורך זייטיגע וועגער-
לאך, איבער קלאַטקעס און שטיינער, צו דעם האָטעל „איטאַליע“,
אייגענטליך א שטאל מיט קליינע אבגעצאַמטע שטעלכעלאך. אן איר
טאַליענער, דיק און מיט באַרוועסע פים ביז צו די קניה פערבלאָ-
טיגט, האָט מיר אָנגעוויזען מיין פלאץ. ער האָט מיר נאָך עפעס גע-
פרעגט און איך האָב נישט פערשטאַנען וואס ער וויל. ער האָט צו
מיר אראָבגעבראַכט א דאַמאטשער אין געשטאַלט פון א זיבעצען
יאהריגען בחור ביז צו די לענדען די הויזען פערקאשערט און די פים
מיט בלאָטע אויסגעשמירט.

— וואָס דו וויל? — האָט ער זיך צו מיר געווענדעט אויף א

מין איריש.

— איך וויל וואסער; זיך ארומוואשען.

ער האָט פערשטאַנען, כ'האָב אנגעהויבען ביי איהם צו פרעגען

וועגען די אידען דאָ און וואו געפינט זיך דאָ עפעס א איד פון די אידען און... עם לאָזט זיך ארויס, אז מיין באַרוועסער יונגע־מאן איז גאָר קיין איד ניט. אן איטאַליענער וואָס האָט זיך אויסגעלערענט אַיריש רעדען.

כ'האָב פערמאכט די אויגען און גענומען ציהען איבער די בלאַטעס אהין וואו מעהר הייזער האָפען זיך ארויסגעזעהן, גלויבענדיג, אז דאָרט וועל איד געפינען וואָס איד בעדאָרף. אויפ'ן וועג האָב איד אן אמת'ן אידען געטראָפּען, און ער האָט מיר פערנאנדי דערגעזאָגט ווי אזוי איד זאָל געהן צו דער ארטיגער ביבליאָטעק. ס'איז מיר פאָרגעשטאַנען א שווערע און ניט בעקוועמע מלאכה. די הויפט־גאס צו וועלכער איד האָב מיר דערשלאָגען איז גענוג ברייט אבער די בלאַטע אין גאס איז קלאַסיש, געדיכט און טיעף. פינף פערד שלעפען כמעט א לעדיגען וואגען און שלאָגען זיך פון די כחות ארויס. אריבערגעהן די ברייט פון דער גאס איז א גרויסע אונטער־נעהמונג און דער עולם שרייט זיך דורך פון אריבער דער גאס. א מיידעל, זעהענדיג פון ווייטען, אריבער דער גאס, ווי איד שטעה פאר א טי נט ע ר ע ל און קען ניט אריבער, האָט זי גענומען שרייען און רופען:

— זעלדע, טראָג ארויס א ברעטעל!

די אונבעקאנטע זעלדע, א חז'עוודיגע יונגע מיידעל מיט א קליין קינד אויפ'ן האנט, איז ארויסגעקומען גראדע פון דער שטוב, וואו כ'בין געשטאַנען, זי האָט מיך בעטראכט און אנגעהויבען צו רופען:

— חנה, טראָג ארויס א ברעטעל!

חנה, א יונג, שעהן מיידעל איז ארויסגעקומען, האָט אויפ'ן געזוכט א ברעטעל נעבען שטוב און האָט עס מיר א וואָרף געטאָן נעבען די פיס.

שוין שטעהנדיג מיט איין פוס אויפ'ן ברעטעל, האָב איד בע־ מערקט ווי די מיידעל שמייכעלט קוקענדיג אויף מיר.

— אין ביבליאָטעק האָט מען געטראַכט, אז איהר וועט שוין צו אונז גאר ניט קומען, מאַכט זי.
הייסט עם אזוי גאָר. ס'טוט מיר באַנק וואָס האָט זיך אזוי געמאַכט.

ענדליך בין איך אין ביבליאָטעק אָנגעקומען. כ'האַב מיר אליין געוואונדערט ווי נאָריש איך בין, ווי אזוי איך פּערגעס מיר אין דער גוטאהארציגקייט וואָס לעבט אין פּאַלך! דער יונגער עולם האָט געהאַט צוגעגרייט פאַר מיר אַן אָרט, געזאָרגט פאַר מיר און איך בין אָנגעקומען ניט מעלדענדיג און פּערקראַכען גאָט ווייסט וואוהין, עפּעס צו אַן איטאַליענער אין שטאַל אַרײַן.

* * *

ווי געזאָגט, איז די לאַגע פון די קאַלאָניסטען געווען טרויעריג זייט דריי יאָהר, אבער די זאַרג וואָס האָט אַרומגעכאַפּט אלעמען אין באַסאוויילבאַסיאַ אין דער צייט וואָס איך האָב די קאַלאָניע בע־זוכט, איז ניט געווען איבער דעם וואָס מען קען די פּעלדער ניט בע־אַרבייטען און וואָס אַ נייער ביטערער יאַהר שטעהט פּאַר — עם האָט זיך געהאַנדעלט וועגען קינדער־ערציהונג און די אידישע טאַָטעס זענען אַרומגעגאַנגען פּערצווייפּעלט מיט געבויגענע קעפּ:
די שוהלעס פון דער יק"א, וואָס האָבען פון שטענדיג אָן גע־עקזיסטירט אין די קאַלאָניעס אויף דעם חשבון פון די קאַלאָניס־טען, האָבען געהאַלטען ביים איבערגעהן צו דער רעגירונג. די פּיהר רערס פון יק"א האָבען זיך אַרומגעזעהן, אז ס'איז אַ צו גרויסע טרעה פאַר זיי צו זאַרגען וועגען דער ערציהונג פון די אידישע קינדער אין די פּערוואָרפּענע קאַלאָניעס. אַנב האָבען די טאַטעס שטענדיג גע־האַלטען אין טענה'ן, אז צו וועניג אידישקייט בעקומען די קינדער אין דער שוהלע. די אַרגענטינער רעגירונג, וואָס האָט כלומרשט אַלגעמיינע בילדונג אין לאַנד, האָט מיט פּערגעניגען מוחל געווען די אידישע שוהלעס אין די קאַלאָניעס, לאַזענדיג פאַר די יק"א צו ערציהען גוטע בירגער פאַר'ן לאַנד. און יעדעס מאל ווען די עלטערן

האָבען געפאָדערט, אז די אידישע למודים זאָלען אין שוהלע אבי-
סעל פערברייטערט ווערען, איז געווען דער ענטפער:
— די רעגירונג וויל עס ניט ליידען.

האָט זיך יק"א מיט געווען גאר אינגאנצען די שוהל-פראגע
פון איהרע פלייצעס אראָבווארפען.

— וואָס וועט מען טאָן? וואָס זאָל מען טאָן?...

מען האָט אין אלע צרות פערגעסען און דאָס איז די גרעסטע
צרה געוואָרען. אפילו דער גרויסער האָספיטאל, וואָס די קאָלאָניס-
טען האָבען מיט אזוי פיל לייעבע געבויט און וואָס האָט זיך איצטער
געמוזט פערשליסען ניט האָבענדיג קיין מיטלען איהם אויפצוהאל-
טען — אפילו דאָס איז אויפ'ן צענטען פלאַן אוועק.

און אפילו, דאָס וואָס דער דאָקטאר האָט געהאלטען ביים פער-
לאָזען די קאָלאָניע, ווייל ער האָט זיינע שכירות ניט בעקומען — עס
האָט ניט דעם אויבענאָן פערנומען צווישען די גרויסע דאָנות.
— ווי אזוי וועלען די קאָלאָניסטען, וואָס זענען אזוי צו-
שפרייט קענען זייערע קינדער ערציהען, זיי כאָטש עברי אויס-
לערנען.

ס'ערשטע וואָס מען האָט מיר דערצעהלט איז געווען וועגען
דעם און ס'ערשטע וואָס מען האָט פון מיר פערלאַנגט, איז — אן
עצה ווי אזוי דער יק"א אבצוהאלטען פון צו טאָן אזא זאך. די
אסיפה וואָס כ'האָב בייגעוואוינט איז געווען זעהר א רירענדע און
כ'וועל קיין מאָל ניט פערגעסען יענעם אויסדרוק פון צער, וואָס
האָט פון די אלטע צוקנייטשטע אידישע פנים'ער ארויסגעקוקט.
צום גליק איז געבליבען ביים אלטען צוליעב א קלייניגקייט.

— ניט דער קאָלאָניטישער צער האָט דאָביי מיטגעוויקט:

— די רעגירונג פון שטאַט ענטראַריאָס האָט דער יק"א
מודיע געווען, אז זי, די יק"א, האָט גענוג געלט און זי זאָל אליין
מוהל זיין אנהאלטען די שוהלעס אין די אידישע קאָלאָניעס ווי
ס'איז געווען ביז אהער.

צו מיין פערגניגען האָט א פאָר טעג די זון געשיינט און א

דרום ווינט האָט געטריקענט די בלאַטעס פון באסאוויילבאסא, און כ'בין געווען אימזשטאנד אביסעל זיך ארויסרירען איבער דער קאַלאַניע. שבת האָב איך געהאלטען אין דער גרופע נומער איינס, ביי איינעם פון די עלטעסטע און אנגעזעהענע קאַלאַניסטען. זיין טאַכטער, וואָס איז איהם דאָרט געבוירען געוואָרען איז שוין געווען אַ כלה און מען האָט געווארט אויף בעסערע צייטען מען זאל קענען אַ חתונה פראווען. דערווייל אבער האָבען זיך געשפּרייט ארום שטוב די צוויי הונדערט אקער לאַנד כמעט אינגאנצען ניט קיין פערזעטע. און וואו מען האָט יא עפעס געזעט, איז עס פון דער ערד ארויסגעקומען אינאיינעם מיט דעם ווילדען בוריאן. מיט אומעט האָט פון די פּעלדער געבלאָזען.

איך האָב יעדען בעגינען געמערקט פון מיין געלעגער, וואָס איז געווען מיט לייעבע אויסגעבעט אין מיטען שטוב אויף אַ גרוי-סער היימישער פערענע, ווי פאר'ן שטוב ארבייטען — פאטער, מוטער און די כלה, צוגרייטענדיג מילכיסקס פון די אייגענע פאָר קיה, וואָס איז געלונגען מציל צו זיין. שכנים האָבען איהם מקנא געווען, ווייל ניט ביי יעדען איז אזא גליק געשעהן. קוקענדיג אויף די הייזער, בעטראכטענדיג אזא רחכות ארום, איז זיך גאָר שווער געווען פארצושטעלען, אז אין פיעל פון די הייזער איז מעגליך, אז עס פעלט אפשר אויס ברויט, פעלט אויס אביסעל מילך דעם טעפעל צו פּערווייסען.

די גרופע נומער איינס זעהט אויס ווי אַ רוסישער דאָרף. עס ציהען זיך אוועק ווייט די צוויי שורות הייזער מיט שטרוי גערעקט, אויף דעם זיד-רוסישען, דאָרפישען אופן, ס'איז דערפאר, וואָס ענטראריאס איז אַ געגענד פון ווייץ, דאריבער דעקען די איי דען זייערע הייזער מיט שטרוי. דער עלטערער עולם דאָ איז גע-בליבען מיט זיין היימישען אויסזעהן — פעסטע, זיד-רוסישע איי דען — אפילו די שלעכטע צייט האָט זייערע פעסטע טריט ניט אבי געשוואכט. מיר איז אויסגעקומען זיך צו בעגעגענען מיט דער יוד גענד; רעדען, שמועסען; און מען מוז זאָגען, אז זעהר טיעפע

וואַרצלען האָט דער קאָלאָניסטישער געדאנק פון זיך ארויסגעלאָר
זען אין יענעם געגענד. דער עולם אין באסאוילבאסא, אין א
געקליבענער, א גלייכער און מיט א גלייכען ווילען. אפילו די
שוהל־סיסטעם איז דאָ כמעט בעסער ווי אין אנדערע קאָלאָניעס,
א דאָנק די גוטע לעהרער וואָס זענען אויסגעוואקסען אין דער
אייגענער קאָלאָניע; און דאס ביסעל אידישי־העברעאיש האָט דאָ
אנ'אנדער פנים. ס'האָט מיר שטארק פערדראָסען, וואָס פון באַ
סאוילבאסא קיין מאזעסוויל איז אזוי ווייט, אז גאנצע פינף און
דרייסיג שעה דויערט מיט'ן באַן צופאַהרען. ס'האָט זיך געבעטען,
אז די צוויי קאָלאָניעס זאָלען אביסעל נאָהנטער שטעהן איינס
צום אנדערען.

נאָך זייענדיג אין מאזעסוויל האָב איך געהערט פון דעם גר
טען שם, וואס די מיילאָך פון ענטראריאס האָבען. עס רעכענט
זיך א יחס־זואף צו קלייבען פאר זיך א כלה פון דאָרטען. ניט מיט
זעניגער אכטונג אָבער רעדט מען אין באסאוילבאסא, צווישען
דער יוגענד פון די מאזעסווילער אידישע טעכטער.

— ווען ניט אזא ווייטקייט...

זנטאג בעגינען בין איך אין בעגלייטונג פון א יונגען קאָלאָ
ניסט ארויסגעפאַהרען אביסעל בעטראכטען די גרופעס צו וועלכע
דער וועג איז געווען טריקענער. מיר האָבען זיך אבגעשטעלט
פאר'ן שטוב פון דעם קאָלאָניסט ר. א הויכער שווארצלעכער מיט
א גרוילאך קליין בערדעל, איז ער גראדע געשטאַנען פאר'ן שטוב
און ווי אויסגעקוקט אונז. מיין בעגלייטער האָט מיר נאָך אויפ'ן
וועג דערצעהלט פון איהם, אז ער איז א משכיל און אידיאליסט,
זיך אויף גרויסע צרות, און שלים־מזל'דיג זעהט זיין הויז אין ערד
אויס.

נאָכ'ן הייסען שלום־עליכם האָט ער גלייך, מיט א פייער אין
די אויגען גענומען רעדען איבער זיין ליבעע צו ארגענטינע. ער
איז גאָר אינגאנצען אינגער געווארען רעדענדיג פון ארגענטינע.
— זעהט הי ברייט און ווי שעהן! — האָט ער אויסגעברייט

זיין האנט צו דער בלאַטיגער געגענד — וואָס זיצען אידען אין דער פּערשאַלטענער, פינסטערער רוסלאַנד? איך בין דאָ פּריי. די גאַנצע וועלט איז מיינע. איך בין דאָ אַ פּרייער בירגער. איהר ווייסט, וואָס עס מיינט צו זיין אַ פּרייער בירגער?

אין דעם מאַמענט איז אַרויסגעקומען זיין ווייב מיט צוויי אויסגעוואשענע, אויסגעצוואָגענע קינדערלאַך ביים האנט. ער איז שטיף געוואָרען. איך פּרעג איהר ווי עס לעבט זיך.

— שווער און ביטער, מיין פּרוינד, זאָגט זי מיט אַ אַידישען ציטער און שטימע.

— עט, אַ אידענע האָט ליעב צו קלאַגען, ווייס איך דאָרט וואָס און ווען, מאַכט ער אביסעל פּערשעמט, אָט קומט אַרײַן אין שטוב וועט איהר אַנקוקען מיין ביבליאָטעק. איך האָב דאָ די שעהנסטע ביבליאָטעק אין קאַלאָניע.

כ'האָב געפּאָלגט. אין קלײַנעם שטיבעל איז געווען אויפגע-ראַמט; מיט געלען זאמד אויסגעשאטען די אַבגעקערטע פּאַרלאַנע פון הויילער ערד. אין שטוב האָט זיך געהערט אַ שטאַרקער וויל-גאַטש. נידריג ביי דער ערד, אונטער די פּענסטער, מיט דער גאַנצער לענג פון דער וואנט, איז געווען פּאָליצעס מיט פּאַרהאַנגלאַך איבערגעצויגען. דאָרטען איז עס די ביבליאָטעק. מיט ליעבע האָט ער אַרויסגענומען יעדען בוך, וואָס איז פון פּייכטקייט פּערשיי-מעלט; מעהרסטען אין העברעאיש.

— די ביכער האַלט איך ניט נאָר פאַר זיך אליין — איהר זעהט? אָט ליענט...

און כ'האָב איבערגעלעזען אויף די פּאַדערבלעטער פון די ביי-כער, אז דאָ בעקומט מען ביכער צום לעזען פּראַנק און פּריי; עס ווערט בלוז איין זאך געבעטען, אז מען זאל די ביכער האַלטען אין אַרדענונג און ניט פּערגעסען צו ברענגען צוריק נאָכ'ן איבער-לעזען.

ער האָט מיר ביים געזעגענען זיך געגעבען זיין וויזיט-קארטע; אויף גוט פּאַפּיר געדרוקט זיין נאָמען און פּאַמיליע און אונטער'ן

נאָמען מיט דיקע אותיות: א ב י ר ג ע ר פ ו ז א ר ג ע נ
ט י נ ע — ק א ל א נ י ס ט.

דער עולם וויצעלט זיך אמאָל איבער איהם:

— א פיינער מענש, — נאָר אביסעל אינגעלש.

איך מוז אבער זאָגען, אז אומפאָהרענדיג איבער די קאָלאָ-
ניעס, אָדער אפילו אין שטאָרט פערברענגענדיג, האָב איך ניט
נאָר איין אלטען בעגעגענט, וואָס רעדט מיט גרויס ליבע פון
ארגענטינע; לאַנד און רעגירונג, דאָס גוטע און דאָס בייזע —
אלץ נעהמט מען אן פאר ליעב.

וואָס איז שייך צום יונגען דור; שוין דער געבוירענער, אָדער
אויפגעוואקסענער דאָרט — מיט א פייער אין די אויגען און מיט
א צערטליכקייט אין דער שטימע, רעדט דער יונגער דור פון
פאטערלאַנד, וואָס הייסט ארגענטינע.

22.

דער היישריק.

ס'איז געווען ארום האַלבען טאָג. איך בין געפאָהרען פון
בונעס-אירעס קיין מאזעסוויל. די בלויע הימלען האָבען זיך
ווייט ווייט אויסגעשפרייט איבער די ארגענטינער סטעפעס און
איבער די קליינע פויער-הייזלאך וואָס זענען אין די סטעפעס
דאָ און דאָרט צוואוואַרפען.

מיט אמאָל האָט זיך עפעס אָנגעהויבען צו מיגלען און
בלאנקען אנטקעגען די פענסטער פון אונזער צוג. צו ערשט האָב
איך געמיינט אז א גרויסער, שיטערער שנע איז עס ארויסגע-
פאלען אין מיטען העלען טאָג.

ס'איז אבער דאָך קיין שנע ניט. איך קוק צו מינע שכנים
אין וואַגאָן, עס רופט ביי זיי קיין שום אינטערעס ניט ארויס. מיט

אמאָל, כ'ווייס ניט ווי און דורך וואנען, ס'איז אריינגעפלוגען אין וואגאָן א שמואל-לאנג פישעלע, לאנג ווי דער מיטעלסטער פינגער פון א געוואוינליכער האנט. מיט זיינע שמואל-לאנגע פלי-נעלאך האָט ער געבלאנקט אין לופטען ארויסגעבענדיג א שטיי-לען פאפירענעם גערויש, פלאטערענדיג דורך דער לענג פון ווא-גאָן.

ס'האָט זיך אָן עפעס אָבגעשלאָגען און איז נעבען מיר, אויף דר'ערד געפאלען.

כ'האָב עס אויפגעהויבען און בעטראכט. די פלינגעלאך זענען געווען צונויפגעלעגט אין דער לענג. גרין מיט א ברוינליכען קאָפּ, און פון אונטער די פלינגעל שטרעקען ארויס צוויי לאנגע, לאנגע זעגעלאך. ס'האָט ארויסגעלאָזען פון מויל אזא ברוינע פליסיגקייט און מיר די פינגער ווי מיט יאד אָבגעפארבט. רוהיג געזעסען ביי מיר אין האנט און גערוהט.

— הייסט עס, גוטער ברודער, ביזטו עס א לייבליכער קרוב פון יענעם היישריק דאָרט אין חומש און א גליד-שוועסטער-קינד פון יענע שפרינגערלאך דאָרט אין די היימישע פעלדער און גערטנער!...

און קוקענדיג אויף דעם פערבלאָנדזשעטען היישריק, וואָס ביי מיר אין האנט, האָט מיר ארומגעכאפט א זיסער אומעט. ווייט, ווייט פון די ארגענטינער סטעפעס, אזש ביז צו די קינדער יאהרען האָט עס מיר פערטראגען:

זומער-לעב. אין חדר איז הייס. הינטערען פענסטער, אין גארטען מאכט עס: דזיס-דזיס; דזיס-דזיס... מיט אמאָל טוט א שפרונג ארויס פון די קראָפעווע, וואָס אונטען ביים פענסטער, א גרין שפרינגערעל, בלייבט א וויילע שטעהן אויפ'ן אָפענעם פענסטער, בעטראכט דעם חדר און באלד פערשפארט זיך עס מיט די הינטערשטע פיסלאך און — דזיס, מיט א טרוקענעם גערויש פאלט עס דעם רב'ן אויפ'ן חומש. פון חומש גלייך צום רבין אין באָרד אריין פון דאָרט צו דער סטעליע און צוריק אויף דרויסען.

און, אז א אינגעל האָט זיך אמאָל צושניטען א פינגער האָר
בען זיך חברים געלאָזען אין גארטען אַרײַן כאַפּען די גרינע
שפּרינגערלאַך און מיט דער ברוינער פּליסיגקייט וואָס זיי לאָזען
ארויס פון מויל... דעם חבר'ס וואונד בעשמירט.

און אין די קעשענעס האָט מען זיי בעהאלטען און ווען
דער רבי האָט געכאַפּט א דרעמעל האָט יעדער אַרויסגענומען זיין
שפּרינגערעל און געלאָזען אויפ'ן טיש: — ווערװעמעס ס'וועט
ווייטער שפּרינגען. — — —

און קוקערדיג אויף דעם היישריק, וואָס ביי מיר אין האַנט,
האָב איך מיר פּאָרגעשטעלט, אז דאָס איז א זיידע פון יענע
שפּרינגערלאַך.

מיט אמאָל איז דרויסען טונקעל געווארען. א געדיכטע כּמאַ-
דע האָט זיך פּערצויגען אונטער'ן הימעל. אין די שויען פון וואַ-
גאָן האָבען זיך אָנגעהויבען אבצושלאָגען הונדערטער טויזענדער
היישריקען פון די שוואכערע געוויס. וואָרים די עיקר כּמאַרע האָט
געצויגען גאַנץ הויך, אַנגעקומען פון דער ריכטונג, וואוהי אונזער
צוג האָט זיך געטראָגען ביי א שעה צייט האָט מען די זון ניט גע-
זעהן.

בעטראכט ווי געהעריג האָב איך איהם אביסעל שפּעטער.
בעזוכענדיג איינע פון די קאָלאָניעס, וואָס ליגען אין דרום-
זייט פון בונאַס-אייירעס, בין איך אין א פריהען פריהמאָרגען
אַרויסגעפּאָהרען אין דער בעגלייטונג פון א יונגען קאָלאָניסט,
צו בעקענען זיך מיט די ווייטע אבגעלעגטע קאָלאָניסטען. ס'איז
געווען א קאַלטער אַרגענטינער ווינטער-פריהמאָרגען. א קאַלטער
טהוי איז געלעגען שווער אויף די פּעלדער און געשיינט אין דער
פריהמאָרגען-זון.

מיט אמאָל זיינען מיר אַרײַנגעפּאָהרען אין א געגענד, וואו
דער היישריק איז נאָך געלעגען פון דער נאַכט. דער פריה-
מאָרגען איז געווען צו קאַלט און, ווי עס. ווייזט אויס, האָט מען
זיך געפּוילט פון אַרט צו ריהרען. דער טונקעל-גרינער קאָליר,

וואס דאָס ארגענטינער פעלד האָט אין ווינטער איז פערשוואונדער-
דען, און אלץ איז געוואָרען מיט אמאָל גרינלעך ברוין. די בוימער
ביים זייט וועג האָבען זייער נאטירליכען אויסזעהן פערלאָרען.
די צווייגען האָבען זיך ממש געבויגען פון דער שווערער הייז-
ריקמשא, וואָס האָט זיך ארום און ארום אָנגעקלעבט. ביי ביידע
זייטען וועג, וואו ס'איז געוואקסען ווילדער בוריאן, איז דער
היישיריק געלעגען אפשר צוויי פוס די דיק. ווי פערגליווערט זיינען
זיי געלעגען. אבער ווען מען האָט זיך נאָהענט צוגעבויגען, האָט
מען געהערט דעם שטילען גערויש פון די זעגעלעך זייערע און גע-
קאָנט בעמערקען ווי עס געהט אָן א סיסטעמאַטישע בעוועגונג
און ווי די געוויקסען ווערען אויפגעפרעסען.

מיין בעגלייטער האָט דאָס פערד אַ קירעווע געטאָן אין
היישיריק אריין, און ביז די קניה האָט דאָס פערד אין די לעבעדיגע
בעשעפענישען געטראָטען. זעהט אויס אז דאָס פערד איז שוין
געוואוינט צו דעם; האָט בלוין די אויגען פערמאכט, ווען
בונטענווייז האָט זיך דער היישעריק מיט א גערויש ארויסגע-
ווירבלט פון אונטער זיינע קאָפיטעס און געראטעוועט זיך פון
אונטערגאנג.

— אָט די וועלען שוין פון דאנען ניט אוועקפליהען — האָט
מיין בעגלייטער דערקלערט. — דאָ זיינען זיי שוין געקומען
זיך פאַרען און לעגען אייעלעך. ביי א פאָר וואָכען וועלען זיי זיך
דאָ ארומקאלאָטשען.

געוועהנליך קומט דער היישיריק פון צפון־זייט פון די בראַ-
זיליאנער געגענדען, וואו ער פרוכטפערט זיך אין די זומפיגע וועל-
דער. א גאנצען טאָג ציהט ער מיט'ן ווינד קיין דרום, און ווען די זון
הויבט אָן צו פערגעהן לאָזט ער זיך אראָב. אויף דעם פעלד,
וואו מען בלייבט רוהען, ארבייט מען סיסטעמאַטיש די גאנצע
נאכט. אלץ ווערט אויפגעגעסען. ניט נאָר די בלעטער, אפילו די
קאָרע פון די בוימער שאנעוועט מען ניט. ווען די זון געהט אויף,
עס ווערט ווארימער, יעמאלט הויבט מען זיך אָן פאמעלעך, מיט

א סדר, צו ריהרען. און כאַטש ער לינגט א צוויי פוס דיק, דאך מיט דער בעסטער אדרנונג רייסט מען זיך אָב פון אָרט און די היישריקכמארע ציהט ווייטער. ביז איינעם פערלאַזט מען די געגענד. קיין פוס בלייבט ניט.

און יעמאלט, אויף וועמעס פעלד דער היישריק האָט גע- נעכטיגט, איז שוין — אז אָד און אז וועה צו זיין פראצע. ווען עס קומט אבער אָן די צייט, אז דער היישריק בעדארף זיך פאַרען, יעמאלט פערלאַזט ער שוין ניט די געגענד אזוי גיך. ביי א צוויי וואַכען בלאַנקעט ער זיך ארום אין דעם אייגענעם געגענד. נאָך דעם פאַרען זיך שטארבען די „ערן“ אויס און די „זי“ לעגט איהרע אייעלעך — ביז ניינציג שטיק אמאָל — און בערגאָבט זיי אין דער ערד, אזוי אז זיי זאָלען זיכער זיין, און יעמאלט שטארבט זי אויך אוועק.

דאָס איז שוין דאָס שלימסטע וואָס די קאָלאָניסטען קאָנען זיך ווינשען. וואָרים אויסער דעם, וואָס דער אלטער דור האָט פאר'ן שטארבען חרוב געמאכט א וועלט, לאָזט ער נאָך זיך איר בער א יונגען דור, וואָס פערענדיגט די ארבייט פון די עלטערען. ווען דער יונגער דור קומט ארויס פון דער ערד, קאָן ער ניט פליהען. — דער „סאלטאָן“, אזוי הייסט ער אין שפאניש, עס מיינט: „דער שפרינגער“. יעמאלט איז ער גרין און גרויס ווי אונזערע היימישע, כמעט אונשולדיגע שפרינגערס, וואָס אין די גערט- נער.

אז די גאנצע מחנה בריהט זיך אויס פון די אייעלעך און קומט ארויס פון דער ערד, — ווי אַ גרינער וואסער בעוועגט זיך די מחנה פאמעלעך איבער די פעלדער און ווי פון א גאָל- מעסער ווערט אלץ אבגעשניטען.

ווען דער גרינער שונא רוקט זיך אָן, כאפען די קאָלאָניס- טען און גראָבען אויס גראָבענס איהם אויפ'ן וועג. דער גראָבען ווערט פון היישריק פול און מען פערשיט איהם מיט ערד. אָבער ווי אַ טראָפען אין ים איז עס. בלויז דאָס שטיקעל גערטענדעל

וואס ביים שטוב, וואו עס וואקסען גרינצייג, דאָס געלינגט אפשר יאָ אמאָל צו ראטעווען, ווען מען שמעלט ארום דעם גערטענ-דעל מיט הויכע גלאטע בלעכען און דער היישעריק, ניט קאָנענדיג זיך אויפהויבען, קריכען אויף די בלעכען קעהרט זיך אב א זייט. אָט די גערטענדלעך פאר'ן שטוב ראטעוועט מען ווי ס'איז אָב אויף יעמאלט, ווען עס ציהט דער אלטער היישעריק און הויכט זיך אָן פארנאכט אראַבלאָזען אויף די פעלדער. יעמאלט לאָזען זיך ארויס די הויזלויט מיט שמאטעס אָנגעבונדען אויף שטעקענס און מען לאָזט דעם היישעריק זיך ניט זעצען. מען צינדט עפעס אָן, אז עס זאָל זיך רויכערען, אָדער מען קלאפט אין בלעכען, אָבשרעקענדיג איהם מיט'ן גערויש.

אזוי ארום ארבייט מען א פאָר שעה ביז עס ווערט נאכט און דער היישעריק האָט זיך שוין אינגאנצען אראַבעלאָזען, בער זעצט אביסעל ווייטער פון שטוב, יעמאלט איז מען זיכער אז די פאָר פרוכטבויםלעך אונטער'ן פענסטער, אָדער די פאָר בייטען מיט די גרינצייג וועלען גאנץ בלייבען. אין פריהמאָרגען, אז מען שמעהט אויף געפינט מען די פעלדער ארום נאקעט, שווארץ, בלויז פאר'ן שטוב א גרינער פלעק.

אז די שפרינגערלעך בעקומען זייערע פליגעל, איז יעמאלט מיט דעם ערשמען און בעסטען ווינד, וואָס ציהט פון דרום, פליהען זיי אוועק אהין, פון וואנען די עלטערען זייערע זיינען געקומען.

אין די פריהערדיגע יאָהרען האָט די ארגענטינער רעגירונג אָנגענומען מיטלען, ווי אזוי פטור צו ווערען פון אָט דער פלאַג, אז דער היישעריק האָט זיך אראַבעלאָזען אויף דער ערד, האָט מען בעפוילען, די קאָלאָניסטען זאָלען זיך ארויסלאָזען און אריינשאַד רען איהם אין זעק. טויזענטער זעק זענען אָנגעפילט געוואָרען און בעגראָבען געוואָרען אין דער ערד. די רעגירונג האָט געצאָהלט א געוויסען פרייז פאר יעדען זעקעל וואָס איינער האָט אנגע- שארט, און אין דער שלעכטער צייט איז דאָס געווען א מין הכנסה פאר די קאָלאָניסטען.

די אלע מיטלען האַבען, ווי ס'ווייזט זעהר וועניג געהאָלפּען, און מען האָט עם אינגאנצען אויפגעגעבען. ווי ס'האָט מיר דער קלערט א מענש, וואָס איז קלאָר מיט דער גאנצער לאגע, איז דער איינציגער מיטעל פערבליבען, מען זאָל אונטערצינדען די אלע וועלדער מיט די נעסטען, וואו דער היישריק פרוכפערט זיך; נאָר צוליעב געוויסע פאָליטיק-ענינים טוט עם די רעגירונג ניט. איך ווייס ניט, אויב ווירקליך צוליעב דער פערדאָרבענער פאָליטיק עקזעסטרט דער היישריק אין ארגענטינע. נאָר, אז צו ליעב דעם היישריק ווערט פערדאָרבען די בעסטע האַפנונג פון אונז זערע קאָלאָניסטען — דאָס איז א פאקט.

23.

מאריצא.

די קאָלאָניע איז אינגאנצען א שעה ניין פון בונעס איירעס, ביי דער סטאַנציע קארלס קאסאראס. ס'איז אייגענטליך די ערשטע אידישע קאָלאָניע אין ארגענטינע, וואָס איז מיט אריבער צוואנציג יאהר צוריק, געגרינדעט געווארען דורך דער יק"א. דער גרונדשטיין פון דער יק"א'ס מעטיגקייט איז דאָ געלעגט געוואָרען. די ערד איז פון דאָס בעסטע, וואָס ארגענטינע פערמאָגט; פון דער געגענד קוקט ארויס א מערקווירדיגע זאטקייט. אראנזשען און אלפאלפאָ, טאבאק און ווייץ, עפעל און בארנעס אליין וואקסט דאָ. און פונדעסטוועגען בין איך נאָך פון קיין שום קאָלאָניע ניט אוועקגעפאָהרען מיט אזא טרויעריגען געפיהל ווי פון מאריצא.

שווערע געדאנקען האַבען זיך מיר געפליאנטערט אין קאָפּ און ניט ווילענדיג האָב איך געמוזט גערעכט געבען די יק"א אויף איינעם פון די שלימסטע פונקטען וואָס זי האָט אין איהר אבמאך מיט די קאָלאָניסטען.

לויט דעם אבמאך מיט דער יק"א קען דער קאָלאָניסט ניט

ארויסבעקומען דעם קנין אויף דער ערד, וואָס ער בעארבייט, פאר פינף און צוואנציג יאָהר. כאָטש דער קאָלאָניסט איז רייך, איז איממשטאַנד אבצוצאָהלען פאר אמאָל דעם גאנצען חוב פונדעסט וועגען ווערט ער גערעכענט אלס א פרעמדער אויף דער ערד, וואו ער האָט אזוי פיעל פראצע ארוינגעלעגנט. די יק"א דער קלערט עס מיט דעם, וואָס זי טרויט ניט אָן די ערד מענשען, וואָס האָבען צו איהר ניט קיין גרויסע ליעבע. זיצענדיג אויפ'ן לאַנד פינף און צוואנציג יאָהר, געבוירען דאָרט קינדער, אויפציהען א דור — יעמאָלט וועט דער קאָלאָניסט זיין מסוגל צו ווערען א בעל הבית איבער צוויי הונדערט אקער לאַנד. פערשטעהט זיך, אז פון אַנד הייב שטימט דער קאָלאָניסט איין אויף אלצדינג. אז עס געהן אבער פארביי א צעהן פופצעהן יאָהר, עס ווילט זיך שוין ארויסזעהן די נחמה; קענען בעטראכטען מיין שטוב, מיין פעלד — פאר מיינס; אין א שווערע צייט באַרגען געלט אויף דער שטוב אָדער פעלד — וואקסט דער פערדרום אין הארצען אויס. אין די אנדערע גלמע קאָלאָניעס, ווי אין מאָזעסוויל, אדער אין די קאָלאָניעס פון ענטד ראריאס, וואו דער קאָלאָניסטישער עלעמענט בעשטעהט מיינס טענס פון קינדער פון די פינף און צוואנציג יאָהר. איבער גאנץ שטיל די גזרה פון די פינף און צוואנציג יאָהר. אבער מאריצא, וואס ווערט בעטראכט אלס דער בייחידל פון יק"א, און וואו דעם עולם, דעם גרונד מאטריאל פאר דער קאָלאָניע, האָבען באראן הירש אנענטען צינויפגעקליבען ערגעץ ארום קאָנסטאַנטינאָפאָל — דאָרטען איז שלעכט. דאָרטען האָט זיך דער עולם ארויפגעארבייט דורך דעם פעלד און שפעטער זיך מיט'ן פלייצע צום פעלד אויסגערעהט. די ערד גיט ארויס איהר שפע; און ס'איז גאָר ניט נויטיג אליין צו ארבייטען. אויפ'ן פעלד האָט מען בעזעצט שפאניער, איטאליענער, זיי האָבען געארבייט און גע- טיילט זיך מיט דעם אידישען קאָלאָניסט, וואָס האָט זיך אין שטאָרט אריין פערקליבען.

ס'האָט זיך אָנגעהויבען א משפט מיט יק"א. די קאָלאָניסטען

האָבען געפאָדערט, אז די יק"א זאָל זיי פאר דער צייט ארויסגע-
בען דעם קנין אויף דער ערד און יק"א האָט גע'טענה'ט, אז אויב
די קאָלאָניסטען וועלען זיך ניט אומקערען צוריק אויפ'ן לאַנד
און וואוינען אין די הייזער, וואס פוסטעווען, וועט מען ביי זיי
גאָר די ערד צונעהמען.

איך בין דורך דער קאָלאָניע געפאָהרען און געזוכט אידען
אויף די פעלדער און זעלטען ווען כ'האָב זיי געטראָפּען.
כ'האָב מיר אָבגעשטעלט ביי א גרויסע פריצישע שטוב,
געדיכט מיט פרוכט בויער ארומגערינגעלט. פאר'ן שטוב האָט זיך
ארומגעדרעט א בעטאקטע אידענע מיט א שטאַטישען אויסזעהן.
אינוועניג אין הויז רייך געמעבלירט. אבער לעדיג. נישטאָ קיין
מענשען:

דער מאן געשטארבען. די קינדער אין יוניווערזיטעט. און
זי אליין ווארט אויף דער צייט, ווען זי וועט קענען די ערד פער-
קויפען און ארויסציהען אין שטאַט אריין. דאָס איז דער אלגעמיי-
נער גייסט פון דער קאָלאָניע.

אין שטעדטעל קארלאס קאסאראס, וואָס ליגט א מייל זעקס
פון דער קאָלאָניע וואוינען פיעל פון די קאָלאָניסטען, כ'האָב מיר
מיט זיי געטראָפּען, געשמועסט און א שאָד איז מיר געווען, וואָס
אזוי פיעל קאָלאָניסטישע קינדער פון מאזעסווילער געגענד, ריי-
ווערא אָדער ענטראריאס לעכצען צו בעזעצען זיך ערגעץ אויף א
גוט שטיקעל ערד וואו די פראצע זאָל זיין אנגעלעגט, אין דער
צייט וואָס איז מאריצא משפּט'ן זיך די קאָלאָניסטען מיט דער
יק"א פאר וואָס מען וויל זיי מיט געוואלד פאר קאָלאָניסטען מא-
כען; מיט געוואלד צום לאַנד צובינדען.

אין שטעדטעל קארלאס-קאסאראס האָב איך געהאלטען א
פאָרטראג איבער אידען אויף דער וועלט. פיעל פון די קאָלאָ-
ניסטען זענען געווען אנוועזענר. נאָכ'ן פארטראג איז צו מיר צו-
געקומען א אידעל אין מיטעלען וואוקס, פעסט געבויט, א געל
בערדעל און מיט רויטע שוואכע אויגען. ער האָט מיר אבגעגעבען

שלום עליכם און איראָניש זיך געווענדעט :
 — אייער דרשה איז גאנץ גוט; אבער גלייכער וואָלט געווען,
 איהר זאָלט לערנען דעם עולם תכסיסי-מלחמה.
 איך האָב דעם וויין ניט פערשטאנען. דער עולם ארום האָט
 זיך צולאכט. אויף מאַרגען זיצענדיג ביים דאקטאר פון שטעד-
 טעל, איז פאר'ן פענסטער דורכגעגאנגען א שפאניער, מיט א
 פארטעכעל די נאָז פעהראנגען.
 — איהר זעהט — האָט דער דאָקטאר צו מיר געזאָגט —
 קוקט אָן אָט דעם שפאניער. א גולן געווען. די אידישע קאָלאָניס-
 טען האָבען פאר איהם געציטערט. ביז ער האָט אמאָל געהאט א
 מלחמה מיט אָט דעם אידעל וואָס האָט אייך נעכטען געהייסען
 לערנען תכסיסי-מלחמה. דער רעזולטאַט איז געווען, אז דער אי-
 דעל, אין קאמף, שוין ליגענדיג אויף דער ערד מיט א מעסער אין
 זייט, האָט ער זיך איינגעקלאמערט אין זיין געגנער, דעם שפא-
 ניער, און האָט איהם אבגעביסען די גאַנצע נאָז.
 דעם אידען האָט מען די צולעכערטע זייט אויסגעהיילט. אבער
 דער שפאניער האָט צוזאמען מיט זיין נאָז זיין הייסען טעמפע-
 ראמענט פערלאָרען; מיט א פארטעכעל אויפ'ן נאָז געהט ער ארום,
 ווי א ווארנונג צו זיינע פריינד, אז מיט א מאריצער קאָלאָניסט
 טאָר מען זיך ניט שפילען.

24.

ארגענטינע און די מלחמה אין אייראָפּע.

ווייט, זעהר ווייט האָט זיך א מלחמה צופלאקערט און דאָ,
 אין ארגענטינע, לאָזט זיך די מלחמה אזוי שטארק פיהלען, אז מען
 קען מיינען: — ניט אין אייראָפּע שלאָגט מען זיך, נאָר טאקי
 ארגענטינע אליין איז פון א שונא איבערגעפאלען געוואָרען.

אין די גאסען פון דער הויפטשטאָרט קאכט און זידט. אזוי פיעל לעדיגעהערס! פון וואנען האָבען זיי זיך גענומען? פאר די צייר-טונגס געביידען שטעהן טויזענדער מענשען מיט פערסענע קעפ און ווארטען אויף די ניים וואָס ווערען יעדע וויילע אין די פענס-טער ארויסגעשטעלט. אבער ניט דאָס איז דער עיקר. עפעס קומט פאר טיעפער; אין דעם לעבען פון לאנד האָט זיך אַ ביזער ווינט אריינגעריסען. די אונבעהאַלפענקייט און אונזיכערקייט אין די אייר-גענע קרעפטען פון די נייע, יונגע לענדער האָט זיך אמשטאַרקט-טען ארויסגעוויזען, ווען די מלחמה האָט אויסגעבראכען. עס מאַכט דעם איינדרוק, אז ניט נאָר געלט און אלע זאכען וואָס מען בער-קומט פאר געלט שאפט די יונגע ארגענטינע אויס פון דער אל-טער אייראָפּע, נאָר אפילו די לופט ווערט פון דאָרט אריבערגע-בראכט. עפעס אַ מיין וואלקען האָט זיך איבער'ן לאנד אריבערגע-צויגען; אַ כמאָרע האָט זיך איבער אלעמענס קעפ אראָבגעבוי-גען. אין אַ ווילדער פאניק, לאָזט זיך דער עולם ארויסנעהמען פון די בענק, יעדערער זיין שטיקעל פערמעגען. מענשען-שורות אויף מוילען לאנג ציהען זיך אוועק פון דער אָפענער באַנקטיר ביז אין די זייטיגע גאסען ארויס. מען שטופט זיך, מען שלאָגט זיך. היס-טעריקעס. איין באַנק שוין געפלאצט. די אנדערע האלט ביים פלאצען. געשעפטען פערמאכען זיך. מענשען וואלטען וועלען אנט-לויפען ניט וויסענדיג אליין וואוהין. ארגענטינער געלט פאלט. מסתמא האָט מען בעדארפט בעקומען אַן הלואה פון ענגלאַנד, און איצטער האָט מען אַבגעזאָגט. אפשר אַ געוויסע הנחה פון דייטש-לאַנד, און איצטער איז עס מיט'ן ווינט פערפלויען.

די אידישע גאס איז נישט צו דערקענען, האָט אינגאנצען דעם קוראזש פערלאָרען; די אלגעמיינע שווערע צייט האָט מיט אַמאָל דעם כאַראַקטער געביטען. פערשוואונדען די האָפנונג, אז די צייט וועט אויף אַ נאַטירליכען אופן זיך פערבעסערן, ווען גערעטער נישען אין לאַנד וועלען זיך אָנהויבען; אלץ האָט זיך אומגעווענדט מיט'ן פנים צו דער ווייטער אייראָפּע, פון דאָרט קומט דאָס אומ-

גליק און פון דאָרטען וועט די ישועה קומען — כאַטש מען ווייסט
ניט ווען.

כאַטש די שלעכטע צייטען ציהען זיך דאָ שוין א מעשה פון
דריי יאָהר און די מלחמה איז אינגאנצען דריי וואָכען אלט, דאָך
ווערט שוין דער גאנצער בלבול אויף דער מלחמה ארויפגעוואר-
פען; די רעגירונג שעהמט זיך ניט עפענטליך אזעלכע מעשות צו
דערצעהלען.

איך פאל אליון אויף אריין אין דעם אלגעמיינעם שטראם, די
אלוועלטליכע היסטערישע אונרוהיגקייט בעהערשט מיך און איך
בעשטים זיך צו לאָזען פון דאנען. מיינע גרויסע ריזע פלענער,
די גאנצע וועלט ארומצורייזען ווערען ווי שוים צורונען. מיט א
שווער געמיטה קלייב איך צונויף מיינע פעקלאך און אביסעל צו-
רודערטע געדאנקען און נערווען און לאָז מיר קיין בראזיל, כאַטש
נאָהטער זיין אביסעל צו דער אלטער וועלט, וואָס געהט איצטער
פון זינען אראָב.

און עס פערדריסט מיך שטארק, זעהל שטארק, וואס אין אזא
שלעכטער צייט האָב איך ארגענטינע בעזוכט; וואָס אין אזא
שלעכטער צייט האָב איך בעזוכט א לאַנד, וואוהין קינדער פון דער
אלטער וועלט האָבען אזוי פיעל האָפנונגען אריבערגעטראגען; א
לאַנד וואו מיר אידען האָבען אזוי פיעל האָפנונג פערשווענדעט,
ענערגיע און כח אויסגעבראכט.

דאָך וואס פאר א לאַנד איז ארגענטינע?

ארגענטינע איז א לאַנד, וואוהין מענשען פאָהרען גליקען זי-
כען. זעלטען ווען ס'פאָהרט אהין אימעצער ברויט צו פערדינען.
וואָרים ברויט זוכען לאָזט מען דאָך זיך ניט אזוי ווייט.
און אפשר האָבען א סך טאַקי געפונען, וואָס זיי האָבען גע-
זוכט. ס'איז געווען אמאָל.

איצטער אָבער זענען די צייטען שלעכט און איבער'ן לאַנד
איז קיין ברויט נישטאָ. די מלחמה איז אין דעם ניט שולדיג. עס
ציהט זיך שוין דער קריזיס באלד דריי יאָהר, נאָר די מלחמה האָט

געבראכט דערצו, אז די הונגעריגע האָבען זיך אין די גאסען בעוויר-
זען.

די פיהרער פון דער שטאָדט בונעס איירעס, וואָס שיטען מי-
ליאָנען די הויפט-גאסען שענער צו מאכען, מוזען איצטער ביליגע
קיכען עפענען פאר דעם הונגעריגען עולם; דערשראקען קוקען זיי
צו די מחנות, וואָס שטעהן אָנגעשפארט און די ווענט פון די מא-
סיווע הייזער אויף די הויפט-גאסען און שטרעקען אויס די הענט,
בעטען א נדבה.

— אזעלכעס געדענקט גאר ניט דאָס לאַנד, וואונדערען זיך
מענשען.

עס בעדארף אבער קיין וואונדער ניט זיין. א לאַנד, וואָס
זאָגט צו גליקען בעדארף אין דער אייגענער צייט ניט פארגעסען
צו בעזארגען טאָרבעס פאר די בעטלער.

וואָס איז די סכה? איז ארגענטינע א שלעכט לאַנד?
ניין. דאָס לאַנד איז גוט. גרויס. נאָר דאָס וואָס ביי אונז
איז גוט און זיכער איז אין ארגענטינע גאנץ אָפט שלעכט און
פערשווינדעלט.

אינדוסטריע איז שוואַך ענטוויקעלט. די גרויסע שטאָדט פער-
דעלט מיט אייראָפּיאישע סחורות און צאָהלט מיט די תבואות
פון פעלד, וואו דער פויער ווערט פערשווארצט.

— ווער עס בעארבייט זיין ערד, דער וועט שטענדיג האָבען
ברויט צו זאט. אזוי פיהרט זיך אין דער אלטער וועלט.

אָבער אין ארגענטינע איז עס ניט גילטיג. פערנעהמען זיך
מיט ערד-ארבייט, זעען און פלאַנצען — דאָס איז זעהר אָפט
שווינדעל און קיין ב ר ו י ט איז דאפון ניטאָ.

ווייל ברויט עסט מען פון א קליין שטיקעל ערד און אין
ארגענטינע מוז מען האָבען א סך ערד, גאנצע שטרעקעס בעאר-
בייטען כדי מען זאָל די ארבייט ארויסזעהן. די נאָטור איז ווילד
און עקשנאָט זיך, די ברכות קומען ניט אין דער צייט און ווערען
אין קללות פערוואנדעלט:

רעגענס קומען ניט אין דער צייט און ניט אין דער מאָס.
 דער פּראָסט פּערשפּעטיגט זיך גאנץ אַפּט און קומט ניט אין
 ווינטער, ווען די תבואה איז אויפגעגאנגען און נויטיגט זיך, אז דער
 גראָז זאָל ניט צופיעל שלאָגען פון דער ערד ארויס — נאָר דוקא
 יעמאלט, ווען די תבואה בליהט און בעדארף ווארימקייט און זון־
 שיין.

אין דער צייט קומט בלויז דער היישריק. אין דער צייט —
 קומט דער האָגעל. אין דער צייט קומען בלויז די שטורם־ווינטען
 פון דרום־זייט. וואָרים ווען זיי זאָלען ניט קומען, געפינען זיי וואס
 צו פערניכטען.

דאריבער מוז דער ערד־ארבייטער שפילען ווי אין קארטען
 מיט זיין ארבייט. ער מוז האָבען א סך ערד כדי ער זאָל קענען
 ספּעקולירען:

אויף א טייל זעט ער ווייץ, אויף א טייל — ליאָן; אויף א
 טייל — מאַיס און טראַכט אזוי דאכיי:

וועט דער היישריק קומען און אויפעסען די ווייץ, וועט נאָך
 דער ליאָן נאָך ניט האָבען אויפגעגאנגען פון דער ערד; וועט דער
 פּראַסט אויספירען מיינע ווייץ אין דער צייט פון בליהען — האָב
 איך דאָך די מאַיס — און אזוי רעכענענדיג בעארבייט דער
 פויער א פאָר הונדערט אקער לאַנד. שווערע פּראַצעס און גרויסע
 הוצאות ווערט אין דער ערד אריינגעלעגט. געווארט אויף א גליק
 און — בלייבט זעהר אַפּט אָהן ברויט.

און אבגעבען זיך מיט קליינע לאַנדווירטשאַפּט, ברויט צו
 עסען — אלס אויסנאם קען עס געמאָלט זיין אבער אלס א כּלל
 — שווער. ארגענטינע פּערנעהמט א שטח פון א מיליאָן מיט הונדערט
 ניין און דרייסיג טויזענד קוואַדראַט מייל און אין לאַנד איז איצ־
 טער אלוואי דאָ ארום זיבען מיליאָן מענשען. א גוטע העלפּט איז
 קאָנצענטרירט אין די גרויסע שטעט. דער דאָרפ־מאָן איז אזוי
 ווייט פון שטאָרט און אזוי פּערוואַרפען, אז ער קען נאר מיט זיינע

פראדוקטען צום שטאָרט ניט דערלאנגען. און זעהר וועניג ווערט דאריבער געזאָרגט.

ארגענטינע פוילט זיך ניט צו ברענגען איהרע פראדוקטען פאר'ן „טעפיל“ אזש פון שפאניען. צוועלף שעה רייזע פון בונעס איירעס קאסט א ליטרע מילך צוויי סענטאוור און אין בונעס איירעס — גאנצע צוואנציג!

איך רעד איצטער ניט ספעציעל וועגען אונזערע אידישע אינטערעסען, ס'איז וויכטיג צו דערצעהלען, אז אייראָפע האָט אין ארגענטינע מעהר קרבנות געבראכט פון אונז אידען. אייראָפע אליין איז דאָ אין דעם ענין פערשווינדעלט. וואָרים, אז איהר לעזט די אָפיציעלע בעריכטען וואָס ווערען פון דער ארגענטינער רעגירונג ארויסגעגעבען; ווען איהר לעזט די פערשידענע איר לוסטרירטע ביכער וואס ליגען אין די גרויסע אייראָפעאישע האַט טעלען, אָדער איז די לעזע-זאַלען אויף די שיפען — אז איהר לעזט עם אלעס און קוקט צו די פאטאָגראפישע בילדער — איז עם טאקי שעהן, און ס'איז דאָך כמעט אמת אלץ וואָס אין די ביכער איז פאראן:

די געגענד ביי קארדובא איז טאקי שעהן; בונעס איירעס איז א רייזגע שטאָרט, אזוי פיעל און אזוי פיעל ברויט און פלייש איז פאר דער וועלט ארויסגעשיקט געוואָרען — אלץ אמת — ס'האָט אבער מיט דעם ארימען איינוואנדערער ניט צו טאָן. די אלע אגיד טאציעס ווערען געמאכט ניט בלויז פון ארגענטינע אליין. פעלקער פון דער אלטער וועלט האָבען אין דעם אנ'אינטערעס: צו ענגלאַנד געהערען אלע אייזענבאנען אין לאַנד. בעדארף זי דאָך האָבען ווער עם זאָל פאהרען און פאר רייזע-קאָסטען בעצאָהלען.

דייטשלאַנד האָט איהרע שיפס-קאָמפאניעס, בעדארף מען דאָך זעהן, אז מענשען זאָלען פאָהרען; פריהער פיהרט מען די אימיר ראנטען אהין און שפעטער וועט מען זיי דאָך פיהרען צוריק. וואָך רים אין דער לעצטער צייט, ס'הייסט פאר'ן קריג זענען די שיפען קיין ארגענטינע געגאנגען פוסט און די שיפען פון ארגענטינע —

געפאקט מיט מענשען ווי הערינג אין א פאס. ענגלענדער און דיי-
טשען האָבען זיך טאַקע געקליגט אין די בעסערע צייטען צו פער-
כאפען די בעסטע שטיקער לאַנד — גוטע לאַנד איז אין ארגענ-
טינע גענוג פאַראן. אבער דאָס געהערט צו וועמען איהר ווילט,
נאָר ניט צו דער ארגענטינער רעגירונג; ניט די וואָס פאַהרען קיין
ארגענטינע די ערד בעארבייטען און ברויט עסען — קענען זיך צו
גוטע ערד דערשלאָגען.

פּערגעסט ניט, אז ארגענטינע האָט אמאָל געהערט צו שפּאַ-
נישע פּריצים. האָט זיך אנגעהויבען א היסטאָריע פון בעפּרייען
זיך. פאַלקס-גבורים האָבען מלחמות געפיהרט מיט וועמען איהר
ווילט. אפילו מיט ענגלאַנד אויך, וואָס האָט געפרובט ס'מזל מיט
געווער-פּרייהייט האָט מען געוואונען. בעפּרייט זיך פון אלע
אויסערליכע מלכות און כחות. און ווען ס'איז געוואָרען מיט מזל
אנ'אייגענע רעגירונג האָט מען אנגעהויבען צו טיילען מתנות די
פאַלקס-העלדען. איינעם א גאנצע פראווינץ; דעם אנדערען דעם
שעהנסטען און בעסטען ווינקעל; דעם דריטען די פרוכטבארע גע-
גענד. די העלדען זענען געשטארבען האָבען זיי דאָך יורשים
געלאָזען. פאר דער רעגירונג איז אויך גענוג געבליבען:

אלע געדיכטע וועלדער, וואס מען קען דורך זיי ניט דורכ-
קריבען, אלע זאמדיגע געגענדען וואו די ווינטען הוליען טאג
איין טאָג אויס; אלע נידריגע ערטער, וואס ווערט פון יעדען רע-
גען פּעטרונקען; אלע נעסטען וואו דער היישריק פרוכפערט זיך.
און דאָס, וואס די ענגלענדער האָבען ניט געקענט בעקומען
דורך דעם שווערד מיט אריבער הונדערט יאהר צוריק, האָט זי עס
בעקומען שפעטער פאר געלד, פאר פֿל אַ נ צ ע ז ק ו ל ט ו ר
און פאר א גוטע עצה.

ביי איצטיגע צייטען גיט די רעגירונג ארויס שעהנע ביכער
און פּערשפּרייט זיי אין אייראָפּע, דרוקענדיג בילדער פון די ענג-
לישע קאָלאָניעס. אבער וואוהין שיקט זי דעם אימיגראַנט וואָס
קומט אויף איהר רוף? זי פּערשיקט זיי אין כּה-הקלע. גיט זיי

גרויסע שטיקער ערד מיט זומפען, מיט וועלדער, מיט זאמדען. דער פויער, וואס איז אין אייראָפּע זשעדנע געווען א שפּאַן ערד, ווערט פּערנאַפּט קוקענדיג אויף דער רחכות און פּערגעסט אויף א וויילע אין אלע זאכען; אזוי פּערגעסענדיג זיך, רייסט ער אויף די ערד, פּאַרזעט ברויט, ווארט און ווארט און פון דער ערד קומט דער דלות ארויס.

שפּאַניען שיקט איהרע מעכטער און זיהן קיין ארגענטינע. ס'איז דאָך א געוועהנליכע זאך געווען. איהר לאַנד, איהר שפּראַך. דאצו פּערדינגען זיך איהרע קינדער אין שטאָדט. אין שטאָדט איז דאָ גענוג פּלאַץ פאַר דיענסט־מיידלעך, דיענסט־יונגען, קינדער שיי קען קליינגעלט א היים.

איטאַליען אָכער, וואָס איהרע לייט פּאַהרען דיענען דער מיר טער ערד, מאכט דאָרט שוין גאר קיין גליקען ניט ביי די לעצטע צייטען. און אויף וויפּיעל מיר איז בעקאנט האָט זיך ארומגעטראָ גען א געדאַנק ביי דער איטאַליענישער רעגירונג, אז זי זאָל פאַר־ווערען איהרע קינדער צו אימיגרירען קיין ארגענטינע.

— פון ארגענטינע ווערט דאָך פאַר דער גרויסער וועלט אזוי פּיעל פּלייט ארויסגעפּיהרט, איז דאָך מן הסתם אזוי פּיעל בהמות אין לאַנד פאַראן; איז דאָך געוויס זעהר פּיעל פּאַשע פאַראן וואו אָט די געוואלדיגע מחנות פּיער־פּיסגע ווערען דערצויגען? ס'איז אלץ אמת, גרויסע מחנות בהמות געהן אום דאָרט וואו גרויסע שטיקער גוטע פּאַשע איז פאַראן — און אזעלכע שטיקער לאַנד געהערען שוין, ווי כ'האָב אויבען געזאָגט, צו גוטע לייט. אין די היינטיגע צייטען, איז טאָמער האָט אימעצער אויס־געאַרבייט זיין פּעלד, אז גראז גוטע אָדער לוצערען זאָלען וואקסן — בעדאַרף מען דאָך בהמות האָבען. אָקסען וואקסען פון דער ערד ניט ארויס. —

אָבער דאָך איז פּיהצוכט די איינציגע בעשעפּטיגונג מעהר אָדער וועניגער זיכער געווען ביז די לעצטע דריי יאָהר. ווען צוויי יאָהר געהט קיין רעגען ניט, פּאַלען אלע בהמות

אויס אין די העכערע ערטער. און, ווען גאנצע אכט חדשים גיסט כסדר רעגען — ווערען די בהמות דערטרונקען אין די פלאכע ער-טער. און אזוי איז עס געשעהן אין די לעצטע פאָר יאָהר. און דאָר-ריבער זענען איצטער טאַקע אזעלכע שלעכטע צייטען אין ארגענטי-טינע, פון וועלכע אלע רעדען שוין. און דאָריבער קוקט די שטאַדט דאָרט מיט שרעק צום פעלד פון וואַנען דער דלות קומט צייט דריי יאָהר כסדר. די שטאַדט האָט זיך פון דעם גאר ניט לאַנג דער-וואוסט, אבער אין פעלד האָט מען זעלטען ווען ברויט. געגעסען מיט אַ רוהיגען קאַפּ. אין שטאַדט, וואו די רעגירונג זיצט האָט מען דאָ פון ווינציג געטראכט. די שטאַדט האָט געשווינדעלט אויפ'ן חשבון פון דעם ארימען שלים-מזל'דיגען פויער.

פאלש איז דער בעגריף, אז ארגענטינע איז אַ לאַנד וואו'ר-היז מען קען זיך לאָזען גליק זוכען.

ארגענטינע איז אבער דאָך אַ לאַנד, וואוהיז מענשען קענען זיך לאָזען ברויט זוכען; ווי ס'איז פרייער אַ לעבען צו מאכען.

ווארום נאריש וועט דאָך זיין, ווען איך וועל ארויסטראגען אַ שלעכטע מיינונג פון אַ לאַנד, וואָס פערנעהמט אַ שטח פון אַ מיליאָן מיט ניין און דרייסיג טויזענד קוואַדראַט מייל, וואו דער קלימאט איז אזוי גוט ווי אין צענטראַל אייראָפּא, די ערד איז אזוי פעט און פרוכטבאר ווי זיך רוסלאַנד, אדער מיטעל וועסט פון די פעראייניגטע שטאַטען.

ס'איז דאָך זעהר מעגליך, אז די רעגירונג פון'ם יונגען לאַנד וועט טאָן דאָס נויטיגע, וואָס עס פאָדערט זיך פון איהר, אז זי זאָל עס טאָן און די לאַגע וועט זיך אינגאנצען ענדערען:

— מען וועט דעם היישריק דאָך אויסטראמען.

— מען וועט דורכפיהרען גוטע קאנאַלעזאציע איבער'ן לאַנד, אז די איבערפלייצונגען און די טריקענישען זאלען ניט האַבען אזא שרעקליכע ווירקינג.

- - מען וועט צונעהמען די געוואלדיגע שטרעקעס בעסטע לאַנד, וואָס ליגט אין די הענט פון „יורשים“, אלץ מתנות וואָס די

אמאָליגע בעפרייער, זייערע טאטעס, האָבען עס פון דער רעגיר-
 רונג אין די אלטע צייטען בעקומען — און אָט די גאנצע פּראָד-
 ווינצען פּערכאפטע, עס פּערקויפּען פאר מעסיגע פּרייווען צו אלע
 וואָס ווילען ברויט עסען, אנטאַרענטליכען שעהנעם לעבען מאכען.
 פריהער אָדער שפּעטער וועט דאָך עס געטאָן ווערען און
 מענטשען וועלען זיך אהין ווידער צירען פון אלע עקען וועלט,
 כאַטש איצטער, ווען איך האָב דאס לאַנד בעזוכט זענען די שיפען
 קיין ארגענטינע גענאנגען לעדיגע און צוריק — געפאקטע מיט
 מענשען, וואס האָבען אין יונגען לאַנד כחות און האָפּנונגען פּער-
 לאַרען.

אויך מיר, אידען, טאַרען אויף אַ וויילע ניט פּערגעסען, אז
 אנטערענסטער פונדאמענט איז דאָ, אין ארגענטינע, שוין געלעגט
 געוואָרען פאר אַ בעדייטענדען אידישען ישוב.

25.

בראזיליען.

פון אונטער אַ לייכטען ווייס-גרויליכען נעפיל-שלייער הויבט
 אָן ארויסצובליקען אַ בערגיגער פּאס לאַנד. עס בעווייזען זיך,
 דאָרט, וואו דער הימעל מיט'ן ים קומט זיך צונויף, די ברעגעס פון
 בראזיליען. הויכע, בעוועלדערטע און צובראכענע שטרעקעס צי-
 הען זיך אוועק אויף רעכטס און אויף לינקס; גאָר נידריג ביים
 צופוסען שויען נאָך די כוואליעס אין דעם לעצטען געלויף און
 אויבען שפּרייטען זיך די גרינע קאָלירען פון דעם אייביג גרינעם
 לאַנד. אכטצעהן טעג האָט מיר די שיף געטראגען פון ווייטען
 צפון און ס'הארץ קלאפט הויך, אנטקעגען דעם אונבעקאנטען ברעג
 אין דעם ווייטען דרום.

די אייביג-גרינע לענדער!

א קינד פון ווייטען צפון זעהט זיי בלויז אין חלום. און אין די קאלטע ווינטער-אבענדען, ווען ווייס איז די וועלט ארום, אז אפילו די נאכט קען די וויסקייט ניט פערדעקען; נאקעט, שטייף, שטייל און ערנסט שטעהען די בוימער, און די אייגענע שטארע ערנסטקייט האָט זיך צו דיר אין הארצען אריינגעקליבען — דאָרט אין קאל-טען צפון, וואָס קען יעמאלט דיין הארץ צארטער מאכען, אויב ניט א חלום פון אן אייביג-גרוין לאַנד?

און אז דער שווערער געמיטה הויבט אָן צו פרעסען, שווער ווערט דאָס לעבען, שווער זיינען די קייטען אויף די פיס — צו די אייביג גרינע לענדער רייסט זיך אונזער נשמה. שעהנער איז דאָרט געוויס דאָס לעבען! — אזוי חלום'ט ס'הארץ פון ווייטען.

יא. אפשר האָט עם ווירקליך אזוי בעדאָרפט זיין. דער צוואַנץ ציגנסטער יאהרהונדערט אָבער האָט א סוף געמאכט צו פיעל שעה-נע חלומות.

ניט קיין וואַלד מיידען מיט זייער נאקעטער שעהנקייט טראָג-גען זיך אום אין די אייביג-גרינע וועלדער און ניט צום ברעג ים קומען זיי ארויס זייערע לייבער באַדען.

ערגעץ פון צווישען די בוימער קלויבט זיך ארויס א הויך-זייל און ווערט מיט'ן לייכטען נעביל צוזאמענגעגאָסען.

ניט קיין פערבאָרגענע גאָטעס-דיענסט קומט דאָרט פאַר, וואו די שעהנקייט פון'ם לאַנד האָט זיך פאַר א מזבח געבויגען. — אייזען, מיין פרוינד, שמעלצט מען דאָרטען געוויס; אָדער אפשר איז גאָר דאָרט א פאבריק פון לאַקשען, אויפגעבויט פון א קינד פון איטאַליען — וואו אין אלטע צייטען, זאָגט מען, זיינען געטער אויף דער ערד ארומגעגאנגען.

מען דערצעהלט, אז אין בראזיל האָט א האַלץ-העקער גענוג מען אויסהאקען א בוים. דער שטערען איז איהם פערשוויצט גע-וואָרען. האָט ער זיין היטעל אראַבגענומען פון קאַפ און אויפגע-האנגען אויף א צווייג פון שכנישען בוים. אז ער איז פאַרטיג גע-

וואָרען מיט זיין ארבייט און געוואָלט אנטאָן צוריק זיין היטעל, האָט ער צו איהר ניט געקענט דערלאנגען: אזוי הויך איז דער בויס פאר א קליינע וויילע אויסגעוואקסען!...

שנעל וואקסען דאָ די בוימער. ס'איז דערפאר, וואָס די לופט איז דאָ ווארים און פייכט. באַד־מעסיג. און בוימער פרוכט פערען זיך, גרינען, גרינען אָהן א סוף. געוויקסען הויבען זיך פון דער ערד און פלאַנטערען זיך איינער אין אנדערען. ווי אין א באַד ווארים.

און אהער איז די ציוויליזאציע אַראַבגעקומען פון דער אלטער וועלט אין איהרע ווינטערדיגע, וואמענע קליידער. און דערביי בער דריקט א טרויער־געפיהל דיין הארץ.

ווי דער שויס פון די כוואליעס ביים ברעג, אזוי ווערען צו פלאַסען אלע חלומות ווען דיין פוס טרעט איבער דעם שוועל פון לאַנד. ווייל דאָרט, וואו די בוימער גרינען צום שעהנסטען, דאָרט שוויצט די מענשהייט צום שטארקסטען. און דער ריח פון מענשען־שווייס בייסט אין נאָז באלד ווי דיין פוס בעריהרט דעם שטויב פון יענעם לאַנד.

גרוי, גרוי און גרוי זיינען די בערג ארום דיר. עס צוצווייגט זיך און צושפרייט זיך יעדער בויס און איין צווייג וויל דעם אַנדערען מיט זיין גרינקייט איבערשטייגען — אזוי איז, ווען דו קוקסט צו די בערג.

שוואַרץ און ברון, נאריש און גרוי און מיט שווייס בעפע־רילט טראַגען זיך פאר דיר די קולטור־טרעגער דורך די ווייך־צו־קאָכטע און פערשוויצטע אספאלט גאסען — אזוי איז, ווען דו קוקסט נידריגער.

אז איהר ווילט אמאָל אין דער אלטער וועלט, זאָלען מיר זאָגען, אין בערלין אָדער אין לאַנדאָן, פרובירען דאָרט אויסגע־פּינען דעם גרענעץ צווישען ציוויליזאציע און גאלאנטריי־סחורה, עס וועט זיך אייך ניט איינגעבען. ווארים דער ענגער, שטייפער

קראגען איז דאָך שעהן, דער שעהנער און פיינער געוואנטענער
 דאָס — וואָס איז דאָ פאַראַן צו צווייפלען?
 — די מאָס פון קולטור!

אין דעם גרעסטען גאלאנטריי־געשעפט, פון פּאָליצע ביז
 פּאָליצע, פון סטענליע ביז דר'ערד — קולטור! איהר צווייפלעט
 גאַרנישט אין דעם.

אַבער דאָ אין בראזיל ווערט דער שטייפער קראגען פון
 שווייס צעווייקט. און וואס מעהר די מאשין פון דער אלטער וועלט
 האָט דאָ אָנגעהויבען שאפען פאַרמען פאר'ן לעבען, אלץ מעהר
 ווערט דאָס לעבען נארישער.

ווייסט איהר ווי אזוי א מענש ווערט דאָ געבוירען? וואקסט
 אויס? שלאנק, מיט צארטע שטריכען, בויגיג און לאנגזאמע בע-
 וועגונגען און ס'פנים „קאווע מיט מילך“—קאָליר. א מאָל מעהר
 מילך און א מאָל ווינציגער מילך אין פנים — און דער עיקר, דער
 הייבט־שטריק אין איהם — ער איז דאָס, וואָס מיר רופען אָן —
 „פּויל“. אין דעם איז די לופט שולדיג. פאמעלאך און מיט א ניגון
 רעדט דער איינגעבוירענער אין בראזיל, און טאַנירט מיט'ן האנד
 זיינע רייד. דאָס ליעבסטע פון זיינע מאכלים איז בעבלאך מיט
 ריז און אויסגעקענטען מיט קאקארוזע־מעהל. בעשיידען און, אז
 ארום גרינען די בוימער און פויגעלאך פישטשען און ס'איז זעהר
 ווארים; ניט חלילה היים, נאָר זעהר, זעהר ווארים — האָט מען
 אייזענבאהנען דאָרט איינגעפיהרט. ענגלאנד, פערשטעהט זיך,
 און אזוי ווערט די גאלאנטריי־סחורה געפיהרט פון אָרט צו אָרט.

אז מען האָט דורכגעשניטען די בערג און דער ערשטער לאַך־
 קאַמאַטיף האָט זיך געטראגען אויף די שטאַלענע רעלסען, האָבען
 די איינגעבאָרענע לייט געוואָלט מיט'ן ברוסט דעם וועג פערשטע-
 לען; דעם שטאַלענעם שונא האָבען זיי דעם וועג געוואָלט פער-
 שמעלען. איך בין מיט יענער אייזענבאהן געפאָהרען. יענע מענ-
 שען, וואָס האָבען געוואָלט זיך שמעלען אנטקעגען דער ציוויליזא-
 ציע — זיי זיינען שוין אבער ניט געווען. זיי ארבייטען איצטער

אין די שטאָדט־פארביקען און אז עס קומט דער לייעבער יום־טוב, מוט מען אָז ענגע, געפרעסטע קעלנער און ווארימע טוכענע קלייד דער און מען טראכט מיט דרך ארץ פון דער אלטער וועלט.

און אז מען האָט בעדארפט אין ערגעץ בריקען בויען, ענג־לענדער האָבען עס בעדארפט בויען, איז ניט געווען מיט וועמען. פיהרען מענשען פון ענגלאַנד איז טייער און ניט בעקוועם. און דאָ? אן אָרטיגען מענשען?

— עס וואקסען באנאנען, עס וואקסען אפעלסיגען; מיט א שטעקען די ערד ציגראבעלט, פארזעט א ביסעל טאבאק, פאר־זעט א ביסעל קאָקורוזע און ס'איז פאראן חיונה — פוילט זיך דער איינגעבאָרענער פון אָרט צו ריהרען. מיט א צוקער־שטעקען אין מויל זיצט ער זיך פאר'ן שוועל פון זיין לייעמענע הייזעל און נאָנט ארויס פון שטעקען דעם זיסען זאפט — וואָס בעדארף ער זיין גוף ברעכען און שלעפען שווערע שטיינער פאר אן ענגלישען בריק?

האָט מען זיך אָבער געקליגט. גע'פועל'ט ביים גאווערנאר פון יענעם געגענד, ער זאָל בעפוילען אויסצוהאקען אלע אפעלסין־בויער, אויסצוואווארצען אלע צוקער־שטעקענס:

— מענשען בעדארפען פערדינען אויף ברויט. אזוי פערלאנגט דער שליוח פון דער ציוויליזירטער וועלט. — מיט געוואלד גע־צוואונגען געלד צו פערדיענען.

איהר ווייסט, אז דעם בראזיליאנער רופט מען „מאקאקא“. ס'מיינט מאלפע. אין בראזיליען זענען אין די וועלדער מאלפעס פול. זעהר פיעל האָט דער איינגעבוירענער פון זיי געלערענט. דער פערלאנג נאָכצומאָן דעם אנדערען איז דאָ צווישען די מענ־שען אזוי שטארק פונקט ווי ביי די מאלפעס. די פארשימעלטע איראָפּעאישע פאָרמען פון לעבען ווערען דאָ מאלפענמעסיג אריינגעבראכט און ארויפגעשלעפט אויף זיך. און דאריבער זעהט אויס די שפיעגעל־זייט פון לעבען, אין פערגלייך מיט דער הינטערשטער זייט, אזוי קאמיש און לעכערליך.

האַט איהר געזעהען, ווי מען בויט ביי אונז אויס א באַלאַנאז, וואו קונצען-מאכער בעדארפען זיך ברעכען? כ'מיון, ווי עס ווערט געמאכט אויף א יארד, למשל? פון פאַרענט ווערט אויסגעפּוצט מיט אלערליי געמעלאַכצען און פון הינטען איז א שטעלכעל פון פערפוילטע ברעטער; אָדער א לייווענטענער געצעלט. אויפ'ן ערש-טען קוק גלאַנצט אלץ.

ביים ברעג, ביים אריינפּאָהר, ליגט די מאַדערנע שטאָרט, מיט איהר נאָכגעמאכטען אייראָפּעאישען גלאַנץ. און פּאָהרט איהר ארויס איין תהום שבת הינטער דער שעהנער שטאָרט, זעהט איהר דאָס ליימענע הייזעל און ביים שוועל זיצט די האַלב-נאַקעטע פּאָ-מיליע, נאָגט די זאפט פון צוקער-שטעקען. אבער שטיל און פּויל חלום'ט יעדער איינציגער געוויס פון א נס, אז עטליכע מטבעות ווע-לען זיך פון ערנעץ קומען צוקייקלען גלייך צו זייער שוועל און זיי זאָלען קענען געהן אין שטאָרט אריין געניסען פון דער ציוויליזאַ-ציאָן...

 26.

דיא דע זשענערא.

דיאָ-זשענערא, די הויפט-שטאָרט פון בראַזיליען, צעהלט ביי א מיליאָן איינוואוינער און רעכענט זיך פאר דער שעהנסטער שטאָרט אין זיד-אמעריקא. דעם אריינפּאָהר אין דיאָ-ער האפען רעכענט מען באַלד פאר דעם שעהנסטען אין דער וועלט. אין דעם איז אייגענטליך די מאַדערנע קולטור גאָר ניט שולדיג. אזוי ווילד

און אין דער אייגענער צייט אזוי האַרמאָניש האָט נאָר די האַנט פון דער נאַטור געקענט צואוואַרפֿען די בערג און די פעלזען פון ביידע זייטען אריינפֿאַהרן. און אײַך צווייפֿעל אויב די הייזער מיט די קאפּעל־דעכער אין די בערג זענען שעהנער פון די פּאַלמען וואָס וויקלען ווילד די בערג אַרום.

און וויל מען זעהן דעם קאַמפּף צווישען פּערשיעדענע וועלטען, פּערשיעדענע זיטען און קולטורען, זאָל מען קיין רײַז־זשענעראַ קומען. ניט נאָר בלױז, ווי די עלעקטרישע קראַפּט קאָנקורירט מיט די ברוינע און שוואַרצע מוסקולען זעהט איהר דאָ — איהר קענט מערקען ווי די בלוט פון דער אַלטער, בלאַסער וועלט האַלט אין די אָדערען מלחמה מיט די בלוט פון דער נייער וועלט.

די מאָדערנע קולטור האָט צווישען ווילדע בערג בעשאפּען אַ שטאַדט מיט אזא מאָדערנעם אויסזעהן, געקליגט זיך צווישען פעל־זען — גלײַכע, ברייטע, מיט אספּאַלט בעפּליאסטרעטע גאַסען דורכצופיהרען און די אווענידא דע־דיא בראַנקאַ מאַכט דיר פאַר־געסען. אז אין א ווילדער געגענד ביסטו, נאָר אין פאַרײַז ערגעץ נעבען אַפּערע הויז געפינסטו זיך. דער אייגענער לוקסוס, די איי־גענע אויטאָמאָבילען בעוועגונג. א פּאַלקאַמער נצחון פון דער מאַ־דערנער קולטור, און דאָך — אין די אָדערן פון פּאַלק דאָ אין די מלחמה נאָך ווייט ניט געענדיגט.

שטעהט א מענש אין די מיטעלע יאָהרען עלעגאַנט געקליי־דעט מיט א מאַט־בלאַס געזיכט, וואָס אפילו די דרום זון האָט די בלאַסקייט אין זיין פנים ניט געקענט בעהערשען און א נעגער מיט אַ בלױליך, שוואַרץ־גלאַנציג געזיכט פּוצט איהם זיינע נעלע שיך. עטוואָס אָן א זייט ווארטען אויף איהם זיין ווייב מיט צוויי קינדערלעך. די פרוי — עלעגאַנט געקליידעט, פיינע געזיכטס־ציגע, נאָר עטוואָס ברוינליך. א ווייטע אַבשפיענלונג פון דאָס הי־זיגע, איינגעבאַרענע. און די קינדער — איינס אין פאַטער גערא־טען; ס'אַנדערע — שוואַרצלאַך, געדיכט געקרויזטע האָר; די לײַ־

פען, דער נאָז ברייטלאַך. נאָך אין גאַנצען ניט בעזיענט! די מלחמה
דויערט נאָך.

אויפ'ן בולוואַר קאָנקורירען צווישען זיך — די נאָר-וואָס
אַנגעקומענע פאַרזיער קאָקעטע מיט'ן אַנגעפאַרבטען פנים און
פרעכען שמייכל, און — די שלאַנקע, מאַט-ברוינע, גראַציעזע
בראַזיליאַנערין מיט איהרע עלאַסטישע בעוועגונגען.

דאָס איז אין שטאָרט. אבער נאָך איידער דו קומסט אין
שטאָרט אַרײַן... אין דעם וועלט-גרויסען האַפען, וואָס זעהט אויס,
ווי די פעלזען האָבען זיך דאָ נידריגער צום ים אראָבגעלאָזען און
צוויי ארעמס ברייט אויסגעשטרעקט פאַר פרעמדע רייזענדער,
וואַנדערער פון פרעמדע נאַציאָנען — אַט דאָ, צווישען די פעלזען-
אַרעמס רוהט דער מאָדערנער מלאַך-השלוּם:

אין דעם בלויען וואַסער, וואָס איז דאָס מאָל רוהיג און
מיט ליכט פון העלען טאָג בעגאַסען, רוהען די מאָדערנע קרייצער-
שיפען, מינען שיפען, קאָנטער-טאָרפירען, אלע אונשולדיגע ווייס
געפאַרבען און אזוי שעהן אויסגעשטעלט ווי די סחורה אין פענס-
טער אין דער הויפט-גאַס. פון די וואַנדערבאַרע נאַטירליכע פעל-
זען-אַרעמס בלאַנקען אַרויס אַנטקעגען דער זון מיילער פון האַר-
מאַטען. ווי גרויסע פינגער שטאַרצען זיי אַרויס און די פינגער
ווינקען און ווייזען אָן אויף דעם ווייסען מאָדערנעם פּרידענס-
מלאַך וואָס רוהט אין האַפען:

— זעהט איהר, רייזענדער, פון דער אלטער וועלט געקומע-
נע! מיר זיינען אין קיין זאך פון אייך ניט אבגעשטאַנען. פון אייך
ער וועלט האָבען מיר ציערונג געבראַכט אונזערע בערג-שפיצען צו
בעפּוצען. און דער מלאַך פון שלום וואס רוהט אין דעם אַרײַנגאַנג
צו אונזער הויפטשטאָרט איז פון דעם אַיינגענעם שטאָל געשמידט
פונקט ווי די פּרידענס-מלאַכים ביי אייך דאָרט. מעהר ניט, וואָס
אַנטשטאַט טונקעל-גרוי איז ער ביי אונז אונשולדיג-ווייס געפאַרבען.
און ניט נאָר בלויז דער קאַמפּף צווישען ב ר ו י ז און ה ע ל
אין די בלוט אַדערען איז גרויס. אהער האָבען זייער קאָנקורענץ

איבערגעטראָגען די קינדער און שטיף־קינדער פון אונזער אלטער וועלט.

אין האפען אויף די עלעקטרישע לאדונגס־מאשינען איז מיט גרויסע אותיות אָנגעשריבען, אז דאָרטען און דאָרטען אין ד י י ט ש ל א נ ד איז די מאַשין געבויט געוואָרען.

אין דעם אייגענעם האפען שלעפט א קליינער לאַקאָמאָטיוו גרויסע פראכט וואָגאַנעס און ביי איהם אויפ'ן שטערען איז אַנ־געשריבען, אז דאָרטען און דאָרטען אין ענגלאַנד איז ער בעשאפען געוואָרען.

און באַלד, א ריעזיגער קינאַמאָטאָגראַף מיט א גרויסען האָהן איבער'ן טיר — די בעקאנטע פאטע־פירמע, וואָס מאכט דער־פרייען די הערצער פון אלט און יונג — פראנצויזישע קולטור.

און די גרויסע מורא'דיגע רעקלאַמען מיט די שרייעגע פארבען — העכט נאָרד־אַמעריקאניש. אפילו די פראכטפאָלע אויאטישע בערג־רום־פאלמען וואקסען ביי זיך אין דער היים ניט אזוי דער־הויבען און שעהן ווי דאָ אין דעם בוטאַנישען גארטען אין ריאַ־זשע־נערא; אזוי דערקלעהרט דער דירעקטאר פון דעם היגען באַ־טאַנישען גארטען וואָס רעכענט זיך כמעט פאר דעם שעהנסטען אין דער וועלט.

און דער עלעגאנטער פאָליסמאַן מיט'ן שטעקעלע אין האנט שטעהט דאָרט וואו די גאַסען צושיידען זיך און דערעזשירט מיט דער בעוועגונג — דאָס איז אלגעמיין אייראָפּעאיש. — — — גאַנץ אונערווארטעט, צוויי יונגע לייטלעך מיט פעקעלעך שניט סחורה אונטער'ן ארעם. די געזיכטער ניט בריון, ניט שווארץ — נאָר פערשוויצט און פערפינסטערט. ס'הארץ האָט מיר אָנגעהויבען צו קלאפען. איך געה זיי נאָך. דאכט זיך א אידיש וואָרט האָט זיך צו מיין אויער דערטראָגען.

— זייט־זשע מוחל, איהר זייט אידען? איך פערשטעל זיי

דעם וועג.

— סי, סי, — ענטפערען מיר ביידע מיט אמאָל.

— דאס הייסט, איהר זייט אידען? אמת'ע אידען?
 — יא, אוראי אידען — ענטפערט מיר איינער מיט דעם
 אדעסער אקצענט.

— שוין לאנג דאָ אין בראזיליען?

— ס'האָט שוין געקענט גענוג זיין.

— ווארום וואָס?

— מען ווערט דאָ פערפינסטערט.

— טאָ, פאר וואָס זיצט איהר דאָ?

— מיר פערלען. און זיי בעווייזען מיר אויף די פעקלעך שניט
 סחורה אונטער'ן ארעם — ביידע נאָך היינט גאר ניט געלייזט.
 און זיי דערצעהלען מיר ווי שווער און פינסטער דאָ איז צו
 לעבען.

— ס'טרעפט גאנץ אָפט אז ס'איז ניטאָ פארוואס צו „פיס־
 קעווען“ — עסען מוז ער מיינען, און ער גיט מיר צו פערשטעהן
 גאנץ נאָאיוו, אז דאָ אין בראזיליען, איז ווער ס'האָט געלט דער
 לעבט און ווער ס'האָט ניט קיין געלט — איהם איז אָך און וועה...
 איך קוק איהם אָן און טראכט דאביי: אָט לעבט א מענש
 אין א לאַנד, אין א שטאָרט, וואו אלע פעלקער בעמיהען זיך זייער
 קולטור צו פערפלאַנצען און דאָך האָט ער ביז איצטער גאָר ניט
 געוואוסט, אז דער, וואס האָט געלט, דעם איז גוט צו לעבען און
 דער וואָס האָט ניט קיין געלט...

— נו, פאָהרט מען צוריק קיין רוסלאַנד?

— גענוג פאר מיר אייז פאָגראם — ענטפערט ער קורץ
 און שאַרף.

מיר געזעגענען זיך ווארעם. זיי זאָגען מיר זייערע נעמען. איך
 רופ אָן מיין נאָמען. דריקען זיך ווארעם די הענט. און מיט דראָבנע
 נערוועזע טריט לאָזען זיי זיך געהן מיט די פעקלאַך סחורה אונט־
 טער די אָרעמס, צו דער „אווענידא דע ריא-בראנקא“, וואו עס
 בליהט די מאָדערנע קולטור פון פערשיעדענע פעלקער. מיט א פייני-

ליך געמיט האָב איך נאָכגעקוקט די צוויי פּערפּינסטערטע אידישע
יונגעלייט און געטראַכט:

— דאָס איז די פּרוכט פון דער רוסישער קולטור!

27.

א איד איז קראַנק.

דאָס וואָס כ'האָב ביז איצטער געשריבען פון בראַזיל איז עס
בלויז מיין ערשטער איינדרוק, וואָס כ'האָב פון דעם לאַנד בעקומען
אבשטייגענדיג דאָ אויף איין טאָג, אהינפאַהרענדיג קיין אַרגענטי-
נע. מען זאָגט, אז א גאָסט קומט אויף א ווייל און זעהט א מייל.
ס'איז אפשר ניט אינגאנצען ריכטיג. דאָך האָט זיך מיר געוואַלט
איבערגעבען דעם ערשטען איינדרוק און כ'האָב עס אליין פאַר זיך
פּערצייכענט.

ווען איך פּאַהר איצטער קיין בראַזיל בעהערשען שוין מיין
הארץ גאַנץ אנדערע געפיהלען. דאָס אידישע לעבען אין אַרגענטי-
נע, די מלחמה אויף דער וועלט, די נערוועזע שטימונג וואָס הערשט
אויף דער ענגלישער שיף, וואָס פיהרט מיך שוין דעם פּערטען טאָג
פון אַרגענטינע קיין בראַזיל — דאָס אלץ פליאנטערט זיך אין מוח
און וועבט אַנ'אונקלאָרען, אבער אונרוהיגען געדאַנקען-געוועב.

אין אַרגענטינע האָט מען מיר זעהר פיעל גוטעס און שלעכטס
פון בראַזיל דערצעהלט. דאָס אונבעקאַנטע לאַנד זעהט מיר בע-
קאַנט אויס, ווייל פאַר דער צייט האָבען זיך שוין אידען מיט מיר
דורכגעשריבען און צו זיי פּאַהר איך עס איצטער.

דער אטלאַנטיק בלאָזט זיך און בייזערט זיך ווען אונזער
שיף הויבט זיך אָן אַרויסצוקלייבען צו א שמאַלען פּאַס וואַסער,
וואָס פּערלויפט צווישען צוויי הויכע, בעבוימערטע ברעגעס. דאָס
קומט אונזער שיף אַריין אין דעם טייף סאַנטאַס, דער שליסעל

צום שטאט ס'פאאלא פון וואנען מיליאָנען, מיליאָנען זעקלאך קאווע ווערט יאהרליך ארויסגעפיהרט.

ס'וואסער איז ניט שטראָמיג, שמאָל און עס וואונדערט ווי אזוי די ריעזיגע שיפען קענען זיך דאָ דורכמאכען א וועג און ניט בלייבען זיצען אין בלאָטע. די געגענד דאָ איז א זומפיעג. די שוואַר-צע, בלישטשיגע בלאָטע ציהט זיך ארויס פון וואסער, בארג ארויף פון ביידע ברעגעס. דאָ זענען די בעריהמטע סאנטאס'ער זומפען וואָס ווארפען אן'אימה אויף דער בעפעלקערונג. אלע פלאגען, אלע פערדעכטיגע עפידעמישע קראנקהייטען פרוכפערן זיך אין דער אומגעגענד. אנהויבענדיג פון געלען פיבער און ענדיגענדיג מיט דער שרעקליכער קראנקהייט „בערייבערי“, וואָס פערוואנדעלט מענשען אין לעבעדיגע פגרים.

די שיף שלייכט זיך שטיל. מיט אן אינגעהאלטענעם זיל-בערקלאנג ריזעלט זיך דאָס וואסער פון ביידע זייטען שיף. ביים לינקען ברעג הויבט זיך אָן בעווייזען א געמויערטע וואנט, הויכט זיך פון וואסער ארויס. עס הויכט זיך אָן בעווייזען דער בעריהמטער סאנטאס'ער האפען וואָס האָט זיך יאהרען-לאנג געבויט און וואָס האָט מענשען אָהן א צאָהל אונ'רחמנות'דיג פערשלונגען.

גראבענדיג די פונדאמענטען, זענען מענשען, פון די אַרטיגע קראנקהייטען געפאלען. אפילו מיר אידען, גלויב איך, האָבען דאָרט אין יענער געגענד מעהר טויטע בעגראבען, ווי די לעבעדיגע וואָס געפינען זיך דאָרט ארום סאנטאס.

איצטער קוקט ארויס דער האפען פון וואסער מיט זיין שטיי-נערנער בלאסקייט, ווארט אויף די שיפען וואָס קומען פון ווייטע לענדער; ביי איהם ווארפען זיי דעם אנקער און ווארטען ביז מען וועט זייער טיפעניש מיט זעקלאך קאווע פול מאכען. אונטער דער זון, וואָס בלענדעט און ברענט ציהען זיך שורות ארבייטער, זייער שוואַרץ לייב ענטבלויזט, און טראגען אויף די אקסלען ווייסע זעק-לאך קאווע. ווי א ווייסער שנור ציהט זיך די שורה פון פאקהויז, אויפ'ן ברעג, צום שיף, וואָס דרעמעלט אין וואסער. מאנטאן, מיט

אראָבגעלאָזענע הענט, ציהט זיך צוריק די אנדערע שורה לעבע-
דיגע אויטאָמאטען, וואָס האָבען שוין אין דער טיפעניש פון שיה
דעם ווייסען זעקיל קאווע פון אקסעל אראָבגעווארפען.

אונזער שיה האָט זיך אויף א ווינקעלע אויסגעזוכט, מען
ווארפט פון איהר שטריק צום ברעג און כ'שפיר אז ניט דער שיה
— נאָר ווי טאָקי מיך אליין וואָלט מען עס אויסען זיין צום ברעג
דערנעהנטערען, און מיר ווערט אזוי טריב אויפ'ן הארצען.

די גאנצע פיער טעג וואָס איך בין פון בונעס איירעס גע-
פאָהרען איז ניט געווען מיט וועמען א וואָרט אויסצורעדען. און
אראָבגעהענדיג אויף דער יבשה האָט אויף מיר מיט א שארפען אר-
מעט א בלאָז געטאָן. כ'האָב מיר אליין ניט געקענט אבגעבען קיין
דעבונג פאר וואָס דאָס איז. כ'האָב געפיהלט, אז דאָ האָב איך
קיינעם ניט און ווען אפילו איך וועל דאָ טעג נאָך אומגעהן וועל
איך אלץ ניט געפינען מיט וועמען א וואָרט אויסצורעדען. דאָ און
דאָרט טרעפט מען איינגעבוירענע בראזיליאנער זיצענדיג אין שאַד
טען מיט געשוואָלענע פיס, א היגע קראנקהייט, און א שווערער
געפיהל נעהמט דורך דעם גאנצען וועזען. די שטאָרט אליין איז
ניט גרויס. די גאסען גאנץ ברויט. און די הייזער שיטער, מענשען
וועניג אין די גאסען. די היץ איז שטארק — ממש עס צורמזיק'ט
דיך.

רייזענדיג האָבען מיר א ביסעל אָנגעשראקען מיט סאנטאס
און כ'האָב מורא אפילו א טרונק וואסער צו טאָן.

פון ווייטען שניידען זיך ארויס די בערג גלייך אין די וואָלקען
אריין; זייער גרינקייט וועבט זיך אריין אין די בלויע פאסען היי-
מעל. דאָרטען ערגעץ אין די בערג, א מייל פערצייג פון דאנען,
ליגט די שטאָרט סאָפּאָאָולא, וואוהין אייגענטליך איך דארף
אין וואו אידען אונבעקאנטע ווארטען אפשר אויף מיר.

מיט'ן חוש געפין איך אויס די אייזענבאהן-סטאנציע און לאָז
מיר פאָהרען בארג ארויף, בארג ארויף.

די וואָגאנעס זיינען קליינע און זיי ווערען געשלעפט בארג

ארויף מיט אייזערנע שטריק פון א צווייטען צוג וואָס לאָזט זיך גלייכצייטיג באַרג אַראָב. די באַהן האָבען עס ענגלענדער דורכ־געפיהרט און איבעראַל ליגט זייער שטעמפעל.

עס צושפיעלֿט זיך מיר אזא שאַרפער קאַפֿוועהטאַג וואָס הער כער מיר דערהויבען זיך. גלייך ווי קאַלטע שפּיזען וואָלט מען מיר שטעכען דורך מיין מאַרד. פון דעסטוועגען רייסט די מערקווירדיגע געגענד מיין מיעדען בליק; די אויגען זוכען אויסערהאַלב די פענס־טער:

די בערג זיינען אזוי געדיכט בעוועלדערט, אז לאָזענדיג דעם בליק אַ ביסעל ווייטער בלאַנדזשען איבער די צובראַכענע קאַנטור־רען — באַרג און טהאַל — דאַכט זיך צומאָל אויס, אז דער צוג טראָגט זיך איבער די שפּיצען פון די בוימער.

פון צווישען די בוימער, אין טהאַל, קוקען אַרויס לוימענע הייזלעך און מענשען, האַלב־נאַקטע, קאַראַשקען זיך ביים טיר. פיעל פאַרביגע פאַפּוגייען פליהען איבער פון בוים צו בוים לאָז זענדיג אין לופטען פאַלען זייער גרילצענדיגען אויסגעשריי.

די זון בעהאַלט זיך ערגעץ הינטער די וואַלד־בערג און אַ פּור־פּור־בלוייער דורכזיכטיגער נעבעל שפּרייט זיך איבער די שפּיצען בוימער.

עס ווערט קיהל. מען קומט אין די וואַלקען אַרײַן. אין דער נידער, איבער'ן טהאַל, הענגט אַ שיטערער וואַלקען: ווי אַ חופּה איבערגעצויגען און אָנגעהאַנגען אויף די שפּיצען־בוימער. פון צוויי־שען צוויי בערג רייסען זיך דורך זונענשטראַהלען און רעגענבוים גענס בויגען זיך אויס אין דער פייכטער לופט, ציטערען איבער די בוימער וואָס שפּרייטען זיך באַרג אַרויף און באַרג אַראָב.

די נאַכט הויבט אָן צוצופאַלען. אַ טיעפע בלויקייט קומט אַרויס פון דער נידער, פון צווישען די בוימער און הויבט אָן די בוימער איינצואוויקלען. קיין ווינטלעל דרויסען נישטאַ, און די בוימער ווערען אזוי אין דער בלויקייט פּערגליווערט. אין הימעל בעווייזען זיך שטערען.

און מיין קאָפּוועהטאָג ווערט אלץ שאַרפּער. אפנים ניט געד
 יאווינט צו דער לופט אין די בערג. אָדער אפּשר דער פּלוצלונגער
 בייט — פון ים אין די בערג מאכט עס אזא שטאַרקע ווירקונג.
 פאר מיינע אויגען ווערט ווי א פייערדיגע נעץ פערצויגען און
 דורך דער נעץ בלויט זיך נאָך אלץ דער וואַלד און די אונבעקאנטע
 נאכט.

פּוֹ'ם קאָפּוועהטאָג ארויס, שפּראַצט אן עלענדער געדאַנק
 ארויס; און אנטקעגען איהם — א צווייטער, און זיי, די געדאַנ-
 קען, פערבינדען צווישען זיך א שמועס:

— וואוהין פאָהרט עס א יונגערמאַן?

— אזוי זיך; בעקוקען די וועלט.

— און וואָס האָט דיר געפּעהלט אין ווילנאַ?

— הא?

— מיינסט טאקע אז די וועלט איז אזוי גרויס און, אז פון

זיך קען מען אנטלויפען?

— ניין; איד ווייס שוין, אז פון זיך קען מען ניט אנטלוי-
 פען — נאָר גלאט אזוי — שיפען געהען; שווימען פון וועלט צו
 וועלט...

— יא, אבער פאר וואָס געפּעהלט דיר ניט ווילנאַ?

— הא?

פייערלעך בעווייזען זיך. די שטאָרט איז נאָהענט. דער צוג
 שניידט זיך דורך גאסען. ערגעץ אינ'ם הארצען פון א פרעמדער
 שטאָרט שטעלט זיך דער צוג אָב. כ'קוק מיך ארום. א סך מענשען.
 פנים'ער בעקאנטע און דאך אזוי פרעמד. די שפּראַך ארום קלינגט
 בעקאנט און דאך אונפערשטענדליך.

גאַנץ אויטאָמאטיש בעוועגען זיך מיינע פיס, כ'ווייס אז פון
 דאַנען בעדאַרף איד אוועקגעהן. כ'דערקלייב זיך צום ערשטען און
 ווייט'ניט צום בעסטען האַמעל. כאַטש איד זאָג נאָר ניט דאָך פער-
 שטעהען די פרעמדע מענשען מיין פערלאנג. מען פיהרט מיך
 ארויף אויף א צווייטען שטאָק, עפענט אויף א טהיר פאר מיר און

מען בעוויוזט, אז איך קען אהין אריין. דער אייגענער אונבעקאנד
טער דרעהט אויף די עלעקטריע און פערמאכט די טיר הינטער
זיך.

א מיעדער, א צובראָכענער פאל איך אנידער אויף א שטול.
דער טרוקענער גאסען-גערויש רייסט זיך דורך די אָפענע פענסטער.
די שטאָרט ווייזט אויס גרויס. דער גערויש טרוקען.
ערגעץ וואו אין שטאָרט זענען פאראן מענשען וואס האָבען
מיד איינגעלאדען. שלעכט מיט זיי זיך צונויפגערעדט און מיר
האָבען זיך אויסגעמיטען.

אפשר רעדען זיי איצטער פון מיר; רופען אָן מיין נאָמען און
האָבען אפשר צער וואָס אזעלכעס איז געשעהן... און דאָך איז מיר
דער טרוקענער גערויש וואָס ציהט דורכ'ן פענסטער פרעמד, ער
פאלט מיר ווי א שטאָלענע משא אויף מיין אָנגעוועהטאָנטען קאָפּ.
— מיט וואס איז דיר שלעכט געווען אין ווילנא ?

— הא ?

* * *

די וועלט איז שעהן ווען דער קאָפּ טוט ניט וועהן.
- אז כ'האָב מיד ווי עס איז אויסגעטשוכעט פון שלאָף מיט
א געזונטען קאָפּ, האָב איך דערשפירט די ליכטיגע וועלט וואָס
רייסט זיך אריין צו מיר דורך די פענסטער פון מיין האָטעל צו
צוזאמען מיט דעם גערויש פון דער גאס. די שפראך פון לאַנד כמעט
אונבעקאנט, אבער וואָס געהט מיר אָן די שפראך ווען דער קאָפּ
טוט ניט וועהן און די זון שיינט אזוי לויטער.

דער קלימאט אין ס'פאאולא רעכענט זיך פאר זעהר א גוטען,
כאָטש א וועלט מענשען ליידען דאָ פון רומאטיזם. די שטאָט ליגט
ביי דריי טויזענד פוס הויך אין די בערג און אין אבענד פיהלט זיך
צומאָל א קאלטליכע פייכטקייט.

איך האָב מיד אוועקגעלאָזען זוכען דעם אידען, וועמענס ארד
רעס איך האָב געהאט און וועמען מען האָט פון ארגענטינע גע-
שריבען אז איך קום. לאָזט זיך אבער אויס, אז מיין איד איז קראַנק.

א שווערע אינערליכע קראנקהייט האָט איהם צוגעשמירט צום בעט: מיט אן אויסגעצויגען ברוינלעך און איינגעפאלענעם פנים, די אויגען געשלאָסען און קרעכצט טיעף און שווער — אָט אין אזא לאַגע האָב איך געפונען דעם אידען, וואָס האָט עס מיר געדארפט געבען דעם וואַרימען שלום-עליכם און אָנהויבען צו פרעגען פון איי דען אויף דער וועלט, פון רוסלאַנד — און פון וואַנען ניט?

א יונגע פרוי, יונגע שעהנע קינדערלעך ארום בעט פערזאָרגט מע, מיט אויגען אויסגעוויינטע. דאָך דורך דעם טרויער דריקען מיר די שטוב לייט. אויס זייער האַרציגען ווילקאָמען.

פון א זייטיגען צימער קומען אריין א פאָר יונגע לייט, געהען צו מיר אויף די שפיץ פינגער, פאָרויכטיג דעם חולה ניט אויפצור וועקען; שטיל דריקען זיי מיר די האַנט און שעפטשען צו מיר זיי-ער צופרידענקייט און האַרציגקייט.

לאָזט זיך אויס, אז דער חולה איז עס דער לעבעלינג פון דער ס'פאָאולער אידישער קאָלאָניע; דער היגער אינטעליגענט און חשוב צווישען דער קליינער אידישער קאָלאָניע; גאָר פון די ערשטע דאָ אין לאַנד און זיין קראַנקהייט האָט אלעמען טיעף געריהרט.

— שטעלט זיך פאָר, מיר זענען ניט געקומען אייך בעגעגענען קיין סאַנטאָס, א איד איז קראַנק; אונזער שעהנסטער איד — בע-דויערט איינער.

— אונזער קאָלאָניע איז אין גרויס צער.

— וואָס איז דען?

— איהר האָט גאָר ניט געהערט? א איד איז קראַנק. אונזער-

דער א איד.

און עס איז קיין וואונדער ניט, וואָס די צוגעבונדענקייט איי-נער צום אנדערען איז אזוי גרויס. אינגאנצען א צוויי הונדערט פאמיליעס זיינען זיי דאָ. און דאָס אויך, בלויז די לעצטע צייטען האָט דער צאָהל זייערער ביז אין די הונדערטער דערגרייכט. נאָך מיט א יאהר צעהן צוריק זענען זיי געווען אין אזא קליינער צאָהל, אז איינער האָט פון אנדערען ניט געוואוסט. זייט דער

אינגערער אידישער עולם האָט זיך אבער אריבערגעקליבען האָר
בען זיי איינער דעם אנדערען אויפגעזוכט. איין איד האָט דעם
אנדערען געפונען — און צוזאמענגעבונדען זיך אין איין בינטעל.
אן אייגען אידיש וועלטעל געשאפען.

דער חוֹלָה איז א ביסעל געקומען צו זיך, געבעטען, אז ער וויל
מיך זעהן. איך האָב געמאכט צו איהם א פרעהליך פנים גלויך ער
וואָלט גאָר ניט געלעגען צו בעטן. ער האָט מיר דערלאנגט זיין
שוואכע און אבגעזערטע האנט און געפרעגט ווי עס געפעלט מיר
ס'פאָולא.

— א שעהנע שטאָדט... האָט ער קוים ארויסגערעדט... בראַ-
זיל א וואויל לאַנד. א שאָד וואָס אזוי ווינציג פאַהרען אונזערע
אידען אהער. אז מען ווערט קראַנק פיהלֶט מען זיך אביסעל צו
עלענד.

ער האָט געבעטען, אז מען זאָל מיר בעווויזען די שטאָדט:
— זאָל א גאסט ניט אוועקפאַהרען מיט א שלעכטער מיי-
נונג פון אונזער שטאָדט.

צו אונזער אלעמענס פערגעניגען האָט ער זיך אָנגעהויבען צו
בעסערען און דאָס וואָלקענדעל, וואָס האָט זיך פערצויגען איבער
דער ס'פאָולע'ר אידישער וועלט, האָט אָנגעהויבען צו פער-
שווינדען. פאר דער וואָך צייט וואָס כ'האָב דאָ פערבראכט אין
דער שטאָדט האָב איך אָנגעהויבען גלויבען אז אין גרונד גענומען
איז גאָר ניט אזוי קרום וואָס אידען בייטען ס'מול, פערשלעפענ-
דיג זיך אין אזעלכע ווייטע לענדער גליק זוכען...

די שטאָדט ס'פאָולא האָט ביי א האלבע מיליאָן איינוואוי-
נער, ס'איז די הויפט שטאָדט פון דעם רייכסטען שטאַט אין בראַ-
זיל, וואָס טראַגט דעם אייגענעם נאָמען. די גרעסטע קאווע פלאַנ-
טאָציעס זענען אין דעם שטאַט; די ערד איז דאָ דורכגעוועבט מיט
גאָלד־אָדערען און אנדערע מיענראַלען. די דייטשען זענען דאָ
גרויסע בעלי־בתים אין דעם שטאַט; האָבען אייגענע מוסטער־שר-
לעס וואו עס ווערט אלץ געלעהרנט אין דער דייטשער שפראך. אונ-

זערע אידען שיקען גערן זייערע קינדער אין דער דייטשער שולע, חזר'ן אויף אויסענוועניג די ליעדער פון לעהר-בוך „פאטער-לאנד“. און דעריבער האָבען די קינדער מיט מיר גערעדט אידיש מיט'ן „פתח“.

ניט קוקענדיג אויף דער נאטירליכער רייכקייט פון בויער און גרינסען, פיהרט מען דאָך איין שעהנע שפאציר-גערטנער אין די מאָדערנערע שטעט אין בראזיל. דאָ אין ס'פאאולא געפינט זיך אין צענטער שטאָדט א רייכער שפאציר-גארטען, זעהר מאָדערן אויפגעהאלטען און אויפגעפאסט, נאָר מיר דאכט זיך, אז אין ערגעץ ווערען ניט גערטנער אזוי וועניג פון מען-שען בעזוכט ווי אין בראזיל. אויב עס קומט נאָך עמיצער אריין איז אפשר בלויז ווייל עס ציהט איהם צו די שטייגען וואו מאלפעס און פאָפוגייען, קינדער פון דעם לאנד, האלטען זיך אויף אין גע-פענגעניש. עס איז אפשר דערפאר, וואָס די ליעבע צום גרינעם פארק ווערט ביי אונזערע לייט אין די קאלטע מקומות, געבוירען אין פערלויף פון'ם קאלטען ווינטער ווען די בויער זענען נאָ-קעט; דאָס אויג בענקט צום גרינעם בלאט און גרינעם גראָז. דאָ אָבער, אין די טראפקים, איז דער בוים אייביג גרין, איהר בע-מערקט ניט ווען די יונגע בלעטער זענען אויסגעוואקסען. אונטען אויף דר'ערד וואלגערען זיך אלטע, פערוועלקטע בלעטער און אוי-בען, דער בוים, איז גרין און יונג, פרישע, צאפעלדיגע בלעטער אויף איהם. איהר האָט נאָר ניט בעמערקט ווען דער בייט איז פאָרגעקומען; ווען גרין מיט גרין האָט זיך געביטען.

אין דער פאמיליע וואו איך האָב שפעטער געוואוינט און מען האָט מיך מיט אזוי פיעל פרוינדליכקייט ארומגערינגעלט, זע-נען קלענערע קינדער געווען, צו זיי זענען קינדערלעך געקומען, זיך שפילען אינאיינעם. כ'האָב מיך צוגעקוקט צום דור וואָס ווערט דאָ געבוירען און ווי אזוי ער וואקסט. עפעס נאָר דער היפוך פון די קינדער אין נאָרד-אמעריקא, אין ניו-יאָרק.

דער בראזיליאנישער קלימאט איז כמעט ניט אימשטאנד אי-

בערצופארבען ס'פנים פון טאטע מאמע; דער קאליר אין פנים פון רוסיש-אידישע טאטע-מאמע ווערט א ביסעל צוגעברוינט נאָר אַהן א טעם. די קינדער אבער ווערען שוין געבוירען מיט א צאר-טער אַליווען-קאליר הויט; אָדער קאווע מיט א סך מילך אין פנים. שלאנק זענען זיי און שטילע מיט לאנגזאמע בעוועגונגען. רעדען מיט א ניגון ווי דער היגער איינגעבוירענער: צו פופצעהן יאהר שטעהט שוין די מיידעל אין שדוכים, איז שוין אזוי גרויס ווי די מאמע; און דו גלויבסט ניט, אז צווישען דער מאמען און דער טאכטער איז בלויז איין דור, וואָס גרעניצט זיי פאנאָדער.

די מעהערע פון די אידען אין ס'פאאולא פיהרען א פאמיליען-לעבען, האָבען פרנסה און עם טרעפט, אז פון ריזישענערא קומט אריבער א יונגער מאן זוכען זיך א כלה. אין אלגעמיין האָט דער יונגער עולם, וואָס איז די לעצטע יאָהרען אריבערגעקומען, געשאפען אַן ענגערען צוזאמענבונד צווישען די צוואווארפענע גרופעס אין דעם לאַנד.

איינער ווייסט פון דעם אנדערען; איינער אינטערעסירט זיך מיט'ן אנדערען. נאָך גאָר ניט לאַנג, אז איינער האָט דאָ אויסגעגעבען א טאָכטער זענען אידען ארומגעגאנגען פרעגען וואו די חתונה איז. אפילו די וואָס זענען געווען ערגעץ ווייט פערוואַר-פען צוליעב פרנסה, האָבען זיך אומגעקעהרט אין שטאָדט אריין, אומגעבעטענערהייד, געקומען צום בעל-שמחה. ממש אלע האָבען זיך געפרעהט וואָס א איד מאכט חתונה א טאָכטער.

צוליעב דער אָנגעקומענער נייער יונגער איז דאָ א גרויסע פערענדערונג געקומען אין דעם אידישען לעבען צום גומען.

 28.

אידען אין בראזיליען.

וועגען די ספרדישע אידען אין בראזיליען, וואָס האָבען אהער אָנגעהויבען צו וואַנדערען נאָך אין אָנהויב פון זיבעצענטען יאהר-

הונדערט, וועל איך רעדען ביי אן אנדער געלענענהייט. דאָס מאָל וויל איך דערצעהלען פון אונזערע רוסישע אידען, וועמעס איינ-וואנדערונג אהער האָט זיך אָנגעהויבען זעהר אין ניט קיין מול-דיגער שעה. און כאַטש בראזיליען ליגט אויפ'ן וועג קיין ארגענ-טינע, דאָך האָט זיך די אידישע אימיגראציע אָנגעהויבען גאנץ זעלבסטשטענדיג.

אין יאָהר טויזענד אכט הונדערט ניינציג האָבען אנגענטען פון דער בראזיליאנישער רעגיערונג אָנגעהויבען צו פערשפרייטען ידועות צווישען די אידישע אימיגראנטען אין ענגלאַנד, אז אין בראזיליען בעקומט מען אומזיסט ערד און צו דער ערד געלד, היי-זער, בהמות און אלדאָס-גוטס; אז אין בראזיליען פליסט מילך און האָניג און דעריבער, ווער נור עס וויל פאָהרען אהין, וועט מען איהם בכבוד אוועקפיהרען אויף דעם חשבון פון דער רעגיערונג. אויך האָט מען מודיע געווען, אז ס'איז נויטיג יעדער זאָל האָבען א גרויסע פאמיליע; וואָס מעהר נפשות איינער האָט אין שטוב, אלץ מעהר ערד וועט ער בעקומען.

די אניטאציע האָט געהאט א שטארקע ווירקונג. נאָך אין דעם אייגענעם זומער איז פון ליווערפולער האפען אבגעגאנגען די שיף „האמבריא“, טראָגענדיג אויף זיך אריבער טויזענד אידי-שע נפשות. די גרעסערע טהייל איז בעשטאָנען פון שניידער, פרעסערס. וועמעס פאמיליע עס איז געווען קליין, האָט ער זיך פאר'ן אוועקפאָהרען אויסגעבאָרגט א פאָר טעכטער אָדער א פאָר זיהן פון א גוטען פריינד. געפאָהרען אויף פארטיגע גליקען. דעם פינפטען יולי איז די ערשטע פארטיע אָנגעקומען קיין בראזיליען, אין דער האפען-שטאָרט, סאנטאס, און פון דאָרט האָט מען זיי איבערגעפיהרט קיין סאָא פאָאולא. מען האָט זיי פערפיהרט אין דעם גרויסען אימיגראנטען-הויז פון דער רעגיערונג, און די ביטערע צייטען האָבען זיך אָנגעהויבען:

אין אימיגראנטען-הויז האָבען זיי שוין געטראָפען א גרופע פאָליאקען, וואָס זענען אנטלאָפען געוואָרען פון די ערטער, וואו-

הין מען האָט זיי, די אידען, געדארפט שיקען. ווייל די רעניע-
 רונג האָט אָנגעוווּזען אויף דער פּרייער און ווילדער געגענד:
 — דאָס האָט איהר, און ווייטער בעדארפט איהר זיך אליין
 אויסהעלפען.

מעהר ווי ערד האָט מען ניט געגעבען. דערצו האָבען זיי פון
 די פּאָליאקען זיך דערוואוסט, אז אין יענע ערטער, וואוהין מען וויל
 זיי שיקען, הערשט דער געלער פיבער און מענשען פאלען, ווי די
 פליגען. דערווייל איז אָנגעקומען א צווייטע שיה מיט אימיג-
 ראנטען און טאקע באלד א דריטע. דער צאָהל פון אידישע לייט
 האָט דערגרייכט ביז פיער טויזענד. דער עולם האָט זיך ניט גע-
 וואַלט ריהרען פון אימיגראנטען-הויז. קראנקהייטען האָבען זיך
 אָנגעהויבען. קינדער זענען געשטארבען. און אז די בעאמטע זע-
 נען אריינגעקומען און געזעהען, ווי אידישע מאמעס זיצען אויף
 דער ערד און בעוויינען זייערע קליינע קינדער, איז אויף זיי א
 אַ פחד אנגעפאלען און פאר פחד די אידען, אלע, פון אימיגראנט-
 טען-הויז ארויסגעטריבען.

דער סך הכל איז געוואָרען זעהר שנעל:

אַ טייל, וואָס איז געווען פערמעגליך, איז אנטלאָפּען צוריק
 קיין אייראָפּא, אָדער געצויגען ווייטער, קיין ארגענטינע; א טייל
 האָט זיך אוועקגעלאָזען קיין סאנטאס, ארבייטען אין האפען און
 איז פון געלען פיבער אויסגעשטאַרבען. און איין טייל האָט זיך
 זוכענדיג, אָנגעשלאָגען אויף אַ בינטעל אידען, רייכע, איינגעפונד-
 דעוועטע, וואָס האָבען זיך דאָרט מיט פרויען-האנדעל בעשעפ-
 טיגט, ביי זיי פריינדשאפט געטראָפּען און ביסלעכווייז אין'ס שאנד
 שוין מיט קינד און קייט פערזונקען געוואָרען. אייניגע זיינען
 אוועק ארבייטען ביי פּרעמדע קאווע-פלאַנטאַציעס און דאָרטען זיי-
 נען זיי פערשוואונדען געוואָרען. בלויז טאקע נור עטליכע צעהנד-
 ליג האָבען זיך ווי עס איז ארויפגעשלאָגען אויף א וועג, און ביי
 היינטיגע צייטען פערנעהמען זיי אן אנשטענדיגען פלאץ אין דער
 געזעלשאפט.

בענייט אָבער האָט זיך דער אידישער ישוב אין בראזיליען ערשט אין די לעצטע עטליכע יאָהר. כמעט פאר די לעצטע פינף זעקס יאָר. ביי איצטיגע צייטען רעכענט מען, אז אין ריאַ-זשענערא זאָלען זיין א פאָר טויזענד אידישע נפשות, און מערק-ווירדיג, כמעט ניינציג פראָצענט פון זיי זענען פון דער שטעדטעל סוקעראָז, בעסאראביע, און פון ארום סוקעראָז. דאן קומט סאָ פאָאָלא, וואו עס געפינען זיך ביי א פינף הונדערט אידישע נפשות, און צו אזוי פיעל אין באהייא און פארנאבוקאָ. אויסער דעם געפינען זיך צואווארפען איבער'ן לאַנד, דאָ און דאָרט קלע-נערע גרופעס אידען. כ'האָב אבער ניט געהאט די מעגליכקייט אַלע ערטער צו בעזוכען.

קומט מען אבער אין בעריהרונג מיט די אידען, מוז מען זאָגען, אז אין בראזיליען איז שוין געלעגט געוואָרען א פונדאמענט פאר א אידישען ישוב, און מיר דאכט זיך, אז אין דער ווייטער צוקונפט וועט דאָרט דער אידישער ישוב ווערען גרעסער ווי אין ארגענטי-נע. ער איז דערפאר, וואָס דאָס לאַנד אליין דאכט מיר, האָט מעהר צוקונפט ווי ארגענטינע. די מעהרערע אידען, וואָס ציהען אהער און הויבען אָן צו בעטראכטען בראזיל פאר זייער היים, קאָנצענטרירען זיך אין ריאַ זשענערא. כאָטש דאָס לעבען אין דער גרויסער הויפטשטאָדט איז ניט אזוי גרינג, די אָנגעקומענע לאזען זיך אפט אוועק וואו אנדערש גליק זוכען — אָבער דאך קערט מען זיך אום צוריק און דער צאָהל אידען פער-גרעסערט זיך וואָס ווייטער אלץ מעהר.

מיין איינלאדונג צו קומען קיין ריאַדע-זשענערא האָב איך בע-קומען נאָך זייענדיג אין ארגענטינע. מיך גערופען האָט דער פּעראיין אחיעזר.

און פון ס'פאָאָלא האָב איך מיר אהין געלאָזען מיט באן דורך א ווילדען בערגיגען און וואלדיגען געגענד. א נאכט האָט די רייזע געדויערט.

די היץ פון וואנאָן און דער שטויב איז געווען אזוי גרויס, אז כ'האָב די נאכט מיט קיין אויג ניט פערמאכט. קיין רויא זשעי נערא בין איך אין פריהמארגען אנגעקומען אן אבגעקאכטער. א געדעמעל אידען האָבען מיך שוין דאן אבגעווארט און זייער פריינדלשאפט וואָס זיי האָבען מיר ארויסגעוויזען, איז נאָך ווארימער געדווען ווי דער ריאזשענערער פריהמארגען. כ'האָב כאמת ניט געדווארט אזוי פיעל היימישע פנים'ער צו טרעפען. און בליבענדיג א וויילע אליין איז האָטעל נאָך איידער איך האָב דעם שטויב פון זיך אראַבגעוואשען, האָב איך פערצייכענט אין מיין נאָטיזבוך :

„ווי וואָלט איך וועלען זעהן דאָס געשטאלט פון זייערע אייניקלאַך, וואָס וועלען געבוירען ווערען אין דעם אייביג־גרינעם לאַנד!“..

ווארום אומוואַנדערענדיג צווישען די ווילדערנישען, וואו די גאנצע ציוויליזאציע האָט א פנים ווי א פארזשאַווערט בלעכען קנעפל אויף א גרין זיידען קלייד — דאָ אינ'ם הארצען פון בראַדזיליען כאַפען דיך פלוצלינג ארום היימישע יונגע לייט, מיט היימישע רייד מיט דעם היימישען שמייכעל :

— קומט, מיר וועלען איך פיהרען אַנזעהן אונזער ביבליאָטעקע.

— ווי רופט מען אייער פּעראַיין ?

— מיר האָבען דאָך געשריבען „אחי־עזר“ — ווייל די ערשטע צייט האָט מען פיעל בעדאַרפט שטיצען די נאָר וואָס אריבער געקומענע. נו, האָט מען איינגעשאפט א אידישע ביבליאָטעקע. און א ביבליאָטעקע טאַקע ניט אויף קאַטאַוועס. די ביכער בלאַנקען ארויס דורך די גלעזערנע שוויבען פון די ביכער־שאַפעס און בליצען מיט די גילדערנע אותיות אויף די רוקענס :

— כ'לעבען, בעקאנט — ווינקען די ביכער — מיר האָבען דיך געזעהען אין ווארשע, דאָרט איז דעם ביכער־פּערלאַנג צענטראַל זענען מיר אויף די פּאָליצעס געשטאַנען, פאַר־אָהרען, ווען דו ביזט אהין אריינגעקומען. טאַקע פון יענע פּאָליצעס האָט מען אונז

אראָבענומען, אין קאסטענס פערפאקט און אהער, אוש קיין ברא-
זיליען פערפיהרט.

— וואָס קוקט איהר מיר אָן אזוי פערוואונדערט... די אידען
קוקען אויף מיר און שווייגען — וואָס קוקט איהר מיך אָן אזוי?
— כערבע — נעהמט א איד און פערבלאָנדזשעט אהער...

יא, אזוי בלאָנדזשען מיר דאָף אלע. אזוי בלאָנדזשענדיג, האָט
זיך אויסגעבויט דער ריעזיגער אידישער ישוב אין נאָרד-אמעריקא,
וואָס, ניט?

— וויפיעל זענט איהר דאָ? — פרעג איך וויעדער.
לאָזט זיך אויס, אז איינער קען דעם אנדערען, און מען מאכט
מיר א חשובן, אז ביז צוויי טויוזענד נפשות זענען דאָ פאראן.

איך דערוויס מיר, אז עס איז פאראן נאָך א פעראין, „אגודת
אחים“, און נאָך א פעראין „תפארת ציון“ און נאָך א פעראין
פון די עלטערע, פרימערע. נאָך דערוויס איך מיר, אז בנגבה איז
יעדער איינציגער אויף א מיטגליעד פון זיין געגנערישען פער-
אין, ס'הייסט — סאָלידאריטעט. דער סך הכל איז, אלע זענען
פעראייניגט און אלע אינאיינעם פיהרען אָן א ביטערען קאמפף
צו בעווייזען פאר דער אָרטיגער געזעלשאפט, אז זיי זענען עס
די אידען, די אמת'ע אידען און אז...

עס וואונדערט איך? אידען זאלען וועלען בעווייזען פאר
דער וועלט, אז זיי זענען עס די אידען?

פערגעסט ניט, אז אין בראזיליען, ווי אין אלע זידליכע לענד-
ער, איז פאראן נאָך א סאָרט אידען. אן עולם פון אונזער גאס.
פון ערגעץ אנטלאָפען געוואָרען. פון ערגעץ זיך ארויסגע'גנב'עט
און אימיצען בעשווינדעלט; אימיצען בע'גול'ט און די רויב מיט זיך
צוגענומען; אימיצענס אונשולד בערויבט און מיט זיך לעבעדיגע
קרבתות גענומען, און שטיל און אָהן רעש דאָ אין די טראָפישע
לענדער זיך איינגעווארצעלט. תושבים זענען זיי דאָ — מיט אונזער
יונג פלייש און בלוט האנדלען זיי דאָ.

ווער איז דען בכוח צו געהן און פארשען, ווען זיי האָבען זיך

אהער אריבערגעקליבען? איינס נאָר איז זיכער, אז די ערשטע אומגליקליכע, וואָס זענען מיט פינף און צוואַנציג יאָהר צוריק אָנגעקומען קיין בראַזיל מיט דער שיף „האַמבריא“ פון ליווער-פּוֹל, דאָ צו ווערען ערד-אַרבייטער, זענען פון פּערצווייפּלונג צו יענע לייט אין די אַרעמס אַרײַנגעפאַלען. און שפּעטער בײַ די אונט-גליקליכע די טעכטער אויף אַרויסגענאַרט.

— איצטער שאַצט מען, אז אין ריאַזשענערא אַלײן זאָלען זיך געפינען ביז אַרום פיער טויזענד אַידישע עפּענטליכע פּרויען! און זיי זיינען עס ביז איצט געווען די עפּענטליכע מײַד-נונג. זיי רופען זיך אפילו „רוסאָס“, אבער אַלע ווייסען, אז דאָס מײַנט מען אידען.

— זיי האָבען דאָס לאַנד פּערפּעסעט און עס איז אַ שאַנדע געווען זיך אָנצורופּען מיט'ן נאָמען איד ביז דער לעצטער צײַט. די גאַנצע שמוץ, וואָס האָט זיך אַראָבגעזעצט אין דער טײַעף פון דעם אַידישען פּינסטערען גלות-לעבען, האָט זיך דאָ אין די זידליכע לענדער אויפגעזאַמעלט.

אזוי רעדען די נײַ-אַנגעקומענע מיט טרערען אין די אויגען. דער קאַמפּף דערגרייכט אַמאָל ביז צו דער פּרעסע. אבער די פּרעסע די אַרטיגע איז אויך מעהר נוטה נאָכצוגעבען, אז דאָס אַידישע פּאָלק בעשטעהט פון פּרויען-הענדלער. אַ סימן, אז בלײַז אין בראַזיליען אַלײן האָט דאָס אַידישע פּאָלק אזוי פּיעל יונגע אַידישע טעכטער צוגעשטעלט.

אין ריאַזשענערא האָב איך פּערבראַכט די „יוסטובים“ צײַט. און זעהר שאַרף האָט זיך געשפּירט צווישען אַ ו נ ז ע ר אידען די בענקשאַפט קיין רוסלאַנד. די מלחמה אין אַייראָפּאַ האָט שוין דאן געהאַלטען אין רעכטען פּלאַקער, און איבער דעם אַידישען בוים אין רוסלאַנד האָט שוין די האַק געפּלאַנטערט און שטאַרק האָט זיך געשפּירט דער וועהטאָג צווישען דער אַידישער עדה דאָ אין בראַזיליען. אין לאַנד האָט געהערשט אַ קריזיס, אַ דאַנק

פריהערדיגע סבות און וואָס צוליעב דער מלחמה האָט זיך דער קריזיס נאָך פיעל פערשטארקט.

— שרייבט ניט אין צייטונג, אז בראזיליען איז א שלעכט לאַנד — בעט מיר א אידישער אינטעליגענט. — עס איז איצטער בלויז א שלעכטע צייט, אָבער ס'לאַנד איז א טייער לאַנד פאר איר דען. מיר בעדארפען דאָך נאָך אנקומען צו נייע לענדער. דאָס לאַנד איז גוט, אז פאר אידען לוינט אהין צו פאָהרען, פונקט ווי עס לוינט די ענגלענדער און די דייטשען.

— בלייבט ביי אונז, אייך וועט ביי אונז גוט זיין. איך האָב מיר אין דעם איבערצייגט פאר די עטליכע וואָכען, וואָס איך האָב מיט זיי דאָ געלעבט. זעהר ליעב און הארציג האָט בען זיי מיך אויפגענומען.

— פון וואָס מאַכען א לעבען די צוויי טויזענד אירישע נפשות פון אונזערע אידען?

— די מעהרסטע פערלען דערווילע. שוין א בעשערטע זאך. אזוי איז דאָך געווען אין נאָרד־אמעריקא אויך. פונדעסטוועגען — בייטען זיך די צייטען. אפשר איז עס שוין אזוי בעשערט. איהר ווילט ניט גלויבען, אז אידען ווערען סוף כל סוף אויס פערלער?

29.

א בית עולם.

ביים ברעג אנטלאַנטישען ים, הינטער דער שעהנער הויפט־שטאָרט ריאזשענערא, אין בראזיליען — איז א גרויסער בית־עולם אויסגעברייט. בלויז א וועג פאר טראמוויען טיילט אב דעם בית־עולם פון ים. א שורה בערג־רום־פאלמען ציהען זיך ביים ברעג ים און זייערע געטאָקטע שטאמען הויבען זיך אזוי הויך ארויס, אזוי דעם קאָפּ מוז מען פעררייסען ביז מען דערזעהט די לולב־

צווייגען, וואָס גרינען זיך אין דער בלויער לופט. די הויכע פאלמען ציהען זיך מיט דער לענג פון ברעג און פון זייער הויך קוקען זיי אריבער צו די בוימער, וואָס וויגען זיך איבער מירמעלשטיינענע מצבות אויף דעם אנדערען זייט פון בית-עולם.

דאָרטען ליגען קינדער פון אלע וועלטען בעגראָבען, און ווער עס האָט פאר זיין פלאץ ניט בעצאהלט, ווערען די ביינער מיט דער צייט ארויסגענומען, און וואו עס האָבען אמאָל ביינער פון א פראנצויז גערוהט, קומען ענגלישע און פערנעהמען דעם אָרט.

— בלוז איין מענש איז ביי אונז געשטארבען פאר צוויי יאהרען, פון דער הייסער זון איז ער געשטאָרבען, האָט מען איהם אויף דעם וועלט-בית-עולם בעגראָבען.

ביי צוויי טויזענד נפשות אונזערע זענען דאָרט פאראן און בלוז איין מענשען פון די רוישיגע אספאלט-נאסען אריבערגע-פיהרט צום ברעג פון דעם אמלאנטיק.

— ווי פיהלט זיך איין איד, איינער אליין אויף א וועלט-בית-עולם?

— אַך, ווי אונשולדיג די זון זעהט אויס אין דער בלאַסער

בלויקייט פון די בראזילישע הימלען! און ווי גליהט זי!
דאָך ווי פיהלט זיך איין איד אליין אויף א גרויסען בית עולם

הינטער דער הויפט-שטאָרט פון א נייער וועלט?

ברייט און אָפען זענען די טויערען פון בית-עולם. פונקט אזוי

ברייט און אָפען זעהט אויס דער אריינפאָהר אין דעם שעהנעם

לאַנד. ברייטע אלעען ציהען זיך פון'ם טויער און ווערען אין דער

ווייטקייט ערגעץ פערפאלען. בוימער גרינען. די פאלמע מיט דעם

בלעטער-בוים קאָנקורירען צווישען זיך. רוישט דער ווינד טרוקען

צווישען די פאלמען-לולב-צווייגען און גיסט זיך אין א וואסער-

גערויש איבער, ווען ער, דער ווינד, רויסט זיך צווישען די בלע-

טער-צווייגען ארוין. עס בלייבט זיך דער מירמעלשטיין פון הינד-

טער די בוימער אפער; עס רויטעלט זיך און גיסט זיך מיט געלבען

פארב דורך דער בלומען-קוסט ביים צופוסען פון קאלטען, בלאסען

שטיין. די וועגען און די שטעגען דאָ זענען אויך מיט אספאלט געפלאסטערט פונקט ווי די גאסען אין די גרויסע וועלט־שטעט..
וואו איז אבער דער שפור פון דעם איין און איינציגען איד דען, פון רוסלאנד? — וואו ליגט ער דאָ, דער איד פון רוסלאנד, וועמען די הייסע זון האָט פון דער וועלט פערטריבען?
עס איז דאָך בלויז א שפאס. ניט איהם אליין בין איך גע-
גאנגען זוכען אויפ'ן קהל'שען בית-עולם.

אין ריאזשענערא, אין'ס הארץ פון שטאָרט, די געגענד רופט זיך אָן לאפא, נעבען דעם גרויסען פארק, דאכט מיר, די הייד ליגע אננא הייסט ער, פון דאָרט צולויפען זיך גאסען לאנג און ברייט פינקלען דאָרט ליכט פון די פענסטער ארויס יעדען פרייט טאג, ווי נאָר די זון פערגעהט הינטער די בערג. ניט הויך זענען די הייזער דאָרט. נאָהענט איז טיר פון טיר. איבערגעשניטען איז די טיר אין דער ברייט און ווען די אויבערשטע העלפט איז אָפען, די אונטערשטע אבער איז פארמאכט. אויף די האלבע פערמאכטע טירען לענען זיך אָן די אידישע טעכטער און קוקען ארויס אין גאס אריין. שכנה מיט שכנה רעדט זיך דורך. עס קלינגט די אידישע שפראך:

— מיין מאמעשי שרייבט, אז זי ווייסט שוין, וואָס איך טו דאָ און זאָל איהרע הענד אבדארען, אויב זי וועט מיינס א גראַשען אַנריהרען —

— פאר זעלדקען האָט מען די מצבה בעשטעלט אין בונעס־אירעס... דארטען געלאָזט אויסקריצען.

עס פינקלען די בענש־ליכט פון די פענסטער ארויס. אינעוועג ניג לויכט אויף די ווענט טאטעשי און מאמעשי'ס בילדער. עס הענגט דער רוסישער קייסער, רויט אויף ווייס געמאָלען. עס קוקט משה און אהרן אראָב פון די ווענט.

וואו זענען די מאנסבילען? די טרייע מענער, וואָס וועלען באַרד קומען פון שול מיט דעם ברייטען „שלום-עליכם, עליכם-שלום"... און קידוש מאכען?

דאָס לאַנד דאָ פּערלאַנגט ניט, אז מענער זאָלען פּערקויפּען די פּרויען־לייבער. ק ו י פ ע ז בלוז מענען זיי, אבער ניט פ ע ר ק ו י פ ע ז. ווי א פּערברעכער ווערט דער פּערקויפּער פון לאַנד ארויסגעשיקט. אבער אליין, די פרוי אליין — איהר לייב, זי האָט פּראוו. און פּרויטאגדזור־נאכטס, די בענש־ליכט אויפ'ן טיש, די בעט פּערבעט, בויגט מען זיך פון דער האַלבער טיר ארויס און עס קלינגט אין די גאסען די אידישע שפּראך:

— געהסט היינט אין טעאטער, ביילעשי?

— וואָס שפּיעלט מען היינט, חנה'שי?

„געבראכענע הערצער“ שפּיעלט מען היינט.

— די פּרימאדאָנא געקומען פון בונעס איירעס.

— ווען גאָט זאָל מיר העלפּען, אז איך זאָל קענען אהער מיינע

קינדערלעך אריבערנעהמען! די מאמעשי שרייבט, אז מיינ נחום מאכט שוין קדוש ווי אן אלטער.

— אין בונעס איירעס איז שווער געווען שבת אכצוהיטען.

— כ'האב אין ווארשע אויך ניט געקענט. געבענשט ליכט און

געדארפט געסט אויפנעהמען.

— וויפּיעל איז שוין, אז מלכה איז געשטאַרבען?

עס קומט אָן פון עק גאס אן אלטער אויסגעצויגענער נעגער

מיט גרויליכע האָר, און שלעפט א פּוס.

— ווי געפּעלט ער דיר, רייזעלע?

— דאָס איז חיה פּערי'ל'ס א קונד.

— כ'וואָלט איהם אפילו פאר פינף מיל'דיין ניט אריבער־

געלאָזען איבער מיינ שוועל.

— איך לעג מיר היינט שלאָפּען, זאָלען נאָר אויסגעהן די

בענש־ליכט.

— בלומע העניע האָט וויעדער אן עמער בלוט אויסגעשפיגען.

— אפשר וועט שוין נעהמען א סוף.

עס פּלעכטען זיך די גאסען איינע פון דער אנדערער ארויס

און עם פינקלען ארויס די בענש-ליכט פון די הייזער, און עם קלינגט די היימישע שפראך:

— ס'הארץ האָט איהר געזאָגט, אז זי וועט זיך פון שפיטאָל שוין מעהר ניט אומקעהרען.

— כ'האָב קיינמאָל ניט געזעהען, אז א מענש זאָל אזוי ניט וועלען שטארבען.

— וואָס פאר א ווערט וואָלט זי געהאט אויף דער וועלט אָהן א נאָז?

— אודאי שוין גלייכער דער טוידט.

— הערסט, ווי עם פייפט ערגעץ א שיה אויפ'ן ים? פונקט אזוי האָט געפייפט מיין שיה, אז כ'בין אהער געקומען.

— רבקה'שי?

— וואָס, דאָבעשי?

„בלויז איינער איז ביי אונז געשטארבען“ — אזוי דערצעהן לען די אינגערע אימיגראנטען, וואס געהען אום קלאפען אין זיי טירען סחורה צו פערקויפען. ווייזט אויס, אז אויסגעמעקט האָר בעז זיי פון זייער הארצען אָט די אלע שוועסטער אונזערע, יונגע און אלטע, וואָס בענשען ליכט יעדען פרייטאג צו נאכטס און א גאנצע וואך האנדעלט מען מיט דעם אייגענעם לייב און מיט דער עהרע פון אידישען פאָלק.

אָט די קליינע גרופע יונגע לייט, ביי וועמען אין די אָדער רען עם פליסט הייס אידיש בלוט, פערשיט דעם פערפוילטען פונד דאמענט פאר א אידישען ישוב, וואָס איז געלענעט געוואָרען דורך פרייען הענדלער. זיי לעגען דעם גרונדשטיין פאר א געזונטערען פונדאמענט. די לעבעדיגע אין די הייזלאך זענען פאר זיי צו גאר נישט געגליכענט און די טויטע וואס ווערען פון יענע הייזלאך ארויסגעפיהרט ריהרט ניט זייער הארץ.

— בלויז איין מענש איז ביי אונז געשטארבען.

— בלויז איינער, ניט מעהר.

אַבער וואס איז דאָס אזעלכעס ? וואָס פאר א קברים שורות ציהען זיך עס פאר דינע אויגען ? מען קען דאך מיינען, אז דאָ, אין דער געגענד איז אמאָל געווען א אידישע מלוכה, א מלוכה פון בלויז פרויען און אלע זיינען זיי אויסגעשטארבען יונגערהייט, אין עלטער פון אכטצעהן ביז פינף און צוואנציג זענען זיי אויסגעשטארבען... און ווי ברייט איז דאָס פעלד ! ס'הארץ ווערט איינגערומפפּען און די פיס ברעכען זיך אונטער, מצבות מירמעל-שטיינענע אין די הונדערטער, ווייסער מירמעלשטיין, רייך בער פּוצט; אויסגעקריצט און אויסגעגילט, און ניט נעכטען ערשט האָט מען אהער די יונגע לעבענס געבראכט און בעגראבען אין דער ערד. די טרויער-פּראַצעסיע ציהט זיך אוועק אויף דריי צעהנדלינג יאָהר צוריק.

— שוועסטער מיינע ! ווי קומט איהר אהער אין אזא גרוי-

סען צאָהל ? !

און דער נוסח אויף די מצבות כמעט דער אייגענער. איין מצבה פון דער אנדערער דעם נוסח גענומען, בלויז א ביסעל פּער-גרייזיגט. און דורך די גרייזען :

„ווי א בוים געבליהט און צו אכטצעהן יאָהר פּערשניטען גע-

וואָרען“.

„אין דער שטאָדט וואַרשע געבאָרען און דאָ געשטארבען“.

פּוילען האָט דאָ א שטיק יוגענד אין דער ערד בעגראָבען.

אָדעס און „מדינת מאַלדאוויאַ“ האָבען די ערד דאָ זאט גע-

מאכט.

גאליציע האָט פאר איהרע שעהנע אידישע טעכטער א קבר

דאָ געגראבען.

אזש ביז אריבער דרייסיג יאָהר צוריק ציהט זיך דער שנור

פון פּערשניטענע לעבענס ! און דער יאָהר תרנ"א איז רייך גאר מיט

מצבות אין גילדערנע אותיות.

וואָס איז יעמאָלט פּאָרגעקומען ?

די ערשטע גרופּעס אימיגראַנטען זענען אָנגעקומען און פון

געלען פיבער אויסגעשטאָרבען. ערד־ארבייטער האָבען זיי עם גע-
וואָלט ווערען און מיט זיך טעכטער, אייגענע, און פון פרעמדע
טאטע־מאמע מיטגענומען, כדי די ערד צו בעהערשען. די אייגענע
און פרעמדע טאטעס זענען געשטאָרבען. די מאמעס געשטאָרבען.
— וואו רוהען זייערע ביינער ?

— איך ווייס ניט. אפשר אינ'ם האפען פון סאנטאָס, וואו
מען האָט ארבייט געזוכט. די טעכטער, אָבער, וואָס זענען געבלי-
בען, אייגענע און פרעמדע, זענען שוין צו גוטע מענשען אריינגע-
פאלען און אויף זייערע קברים האָט מען רייכע מצבות אוועקגע-
שטעלט פון קלאָר־ווייסען מירמעלשטיין. וואָס איז אויף די מצבות
ניט אויסגעקריצט ?

„גיטעל פון פאריז, געשטארבען צו זעכצעהן יאָהר“ — אין איי-
דיש געשריבען.

— איהר ווייסט, ווער דאָס איז ?

„סימע שרה, דריי און צוואנציג יאָהר אלט. פון דער ש ט א ד ט
רוסלאַנד.“

— אפשר ווייסט איהר פאָרט, ווער דאָס איז ?

און צי זיינט איהר בעקאנט מיט דער שטאָרט רוסלאַנד ?
דאָרטען איז דאָך נאָך אפשר די מאמע ביים לעבען. די מאמע וויינט
דאָרט געוויס די אויגען אויס :

— כ'האָב אמאָל געהאט אַ טאָכטער, געהייסען האָט זי סימע
שרה. ווי די ליכטיגע זון האָט זי געשיינט און...

אין ריאָזשענערא, די הויפט־שטאָרט פון בראזיליען, אינ'ם
הארצען פון שטאָרט, אינ'ם טייל, וואָס רופט זיך אָן לאפא, ביים
שעהנעם פארק, וואָס הייסט, דאָכט מיר, די הייליגע אננא, פון
דאָרט צעלויפען זיך גאסען אויף רעכטס און אויף לינקס. אין יעד-
נע גאסען לאַכט דער טיוועל מיט גאל אויף דעם אידישען גורל אין
די ווייטע לענדער. אַ גליעד פון אונזערע גליעדער פוילט דאָרט
און דער עפוש צוטראַגט זיך ברייט און ווייט און מאַכט די לופט

פאר אונזערען א מענשען שווער און מאכט די טרערען שווער, וואָס זוי צושמאַלצענע בליי ברענען זיי אין האַלז אין דער רגע וואָס דיין געדאַנק וויל שפינען א שעה לעבען פאר'ן פּאַלק...

30.

דער הייליגער באַרג.

מיט א צייט צוריק איז אויף יענעם באַרג געשעהן עפעס אַ וואונדער: א הייליגער האָט זיך דאָרט בעוויזען און דער פּלאַץ איז פּערהייליגט געוואָרען, א וואונדער-פּלאַץ געווארען פאר דער קאטויר-לישער נשמה.

פ ע נ א — אזוי הייסט דער באַרג; אויך אזוי הייסט דער יום-טוב פאר אלע פרומע גלויביגע קאטוילען אין בראזיל. און יעדען יאָהר, א גאַנצען חודש סעפטעמבער, ציהען זיך אהער פון אלע עקען לאַנד מחנות גאָטספּאַרכטיגע, נשמות זינדיגע, אין די קאטוילישע נעצען געפאַנגענע. ווער עס שלעפט זיך צופום דורך דער בערגיגע געגענד, ווער — אויף זיין אייזעל, און ביי וועמען די גאָטספּאַרכטיגקייט הויבט אָן שוואַך צו ווערען — דער ערלויבט זיך מיט דער אייזענבאהן צו קומען אהער.

אין די פיער זונטאגס וואָס אין חודש סעפטעמבער, יעמאלט געהט די גאָטעס-דיענסט אן דורך טאָג און דורך נאַכט.

ביי א שעה רייזע מיט'ן באַן פון דיאָדעזשענערא איז צו יעד-נעם באַרג. און אין דריטען זונטאג פון חודש סעפטעמבער בין איך אהין געפאָהרען. ס'איז געווען ארום זעקס אין דער פריה זען איך בין אָנגעקומען צום סטאַנציע. דאָ האָבען זיך צוויי שטראמען מענשען בעגעגענט. דער עולם וואָס האָט זיך שוין אומגעקעהרט פון דאָרט האָט געשמייכעלט גליקליך צו די, וואָס האָבען זיך נאָך איצטער געקליבען ארויסצופאָהרען דער עולם, צום מיינסטען א שוואַרץ-הויטיגער, אין ווייסען געקליידעט. גוטמוטיג איז דער ברא-זיליאנער און מיט גוטמוטיגקייט קלינגט יעדעס וואָרט אפילו אויף די עפענטליכע ווארנונגען. ניט העפליך — נאָר גוטמוטיג.

„מען בעט דאָס ווערטשע פּובליקום ניט צו זעצען זיך אויף די דעכער פון די וואַגאַנעס, ווייל ס'איז א סכנה.“
אזא אויפשריפט איז ארויסגעשטעלט ביים ארויסגאנג צום פּלאַטפאָרעם.

פונדעסטוועגען קלייבט זיך דער דרייסטערער עולם ארויף אויף די דעכער פון די וואַגאַנעס, ווען אינוועניג איז שוין ניטאָ קיין פּלאַץ אפילו צו אטעמען.

דער צוג לויפט דורך א פּלאַכע געגענד און פון ביידע זייטען זעהען זיך גרינע בערג, וועלכע שניידען זיך אריין אין די בלווי-בלויע הימלען. און דאָ אינוועניג אין וואַגאַן, פיהל איך די ווארימקייט וואָס שלאָגט פון די גאַסט-פּאַרכטיגע.

אין אונזערע מקומות דאכט זיך אונז זעהר אָפט, אז אלע געגערס האָבען איין פנים. ממש שווער אבצוטיילען איין געזיכט פון אנדערען. דער שטאַנדארט פאר שעהנקייט איז די ווייסע הויט. אויף דעם ווייסען פנים בעמערקען מיר דעם דינסטען שטריך. דאָ אבער איז פונקט פערקערט: די אויג הויכט אָן צו פערנאַכלעסיג גען די ווייסע געזיכטער, און די פּאַרמען פון דעם שווארצען ווערען בולט'ער, די געזיכט-ציגע הימישער און דו הויכסט אן אבצושיי-דען פון געזיכט ביז געזיכט אפילו — צווישען אויגען און אויגען. ס'ווייסע געזיכט הויכט אן אויסצוזעהען איינטאָניג און ווי אבגע-קאַכט.

דער צוג שטעלט זיך אב. א דיקע מענשען-וואנט ווארט אונזער פּלאַץ צו פערנעהמען אין די וואַגאַנעס. פון ווייטען זעהט זיך דער בארג. א פעלזען-שטיון, א דריי הונדערט פוס הויך, און אויפ'ן שפיץ א קליינע קירכע.

און מענשען ארום — עס שוויבעלט און גריבעלט. כמעט אלץ איז געקליידעט אין ווייסען און פון דעם ווייסען ארויס פינטלען זיך ארויס שווארצע געזיכטער. צווישען שטיינער און פאלמען הויכט אָן דער וועג פיהרען בארג ארויף. דער געראנג איז גרויס. אין די צעהנדליגער טויזענדער בעוועגען זיך די פערשוויצטע מענשען-

מאסען. ביים בארג־ארויף, פון ביידע זייטען וועג — צוויי שורות בעטלער.

אבער בעטלער!

עס גלויבט זיך גאר ניט, אז אזעלכע פערזעהענישען זענען פון מענשענס מוטער־לייב ארויסגעקומען, אז דאָס זענען אמאָל קליינע קינדער געווען, געוואקסען, געוואקסען און אזעלכעס ארויס־געקומען.

גרויע זענערטעם מיט געשוואָלענע פיס ווי קלעצער — א היי־מישע קראנקהייט — לעגען זייערע פיס ארויס צום וועג. די הויט צופלאצט און די וואונדען אייטערען זיך. מענער און פרויען־געזיכער טער געשוואָלענע פון שכרות און מיט וואונדען פון דער געקויפטער ליעבע. אויסגערוגענע אויגען, אבגעפוילטע פיס, קרומע, לאַמע, אָנגעבלאָזענע און אויסגעבלאָזענע בעשעפענישען מיט שמוציגע פערפעסטעטע רעשטלעך הענט צום וועג ארויסגעשטרעקט. קוקסט און טראכסט:

— ניט דער דלות האָט דאָ פון ביידע זייטען וועג זיינע קינד־נע קינדער אויסגעזעצט; געמאכט זיי די הענט אויסשטרעקען צו די מענשען־מאסען. — ס'האָט דאָ די מענשהייט א קראנקען אָרט פון איהר גוף אָבגעדעקט. דער אָנגעגריפענער און פערפוילטער גליד האָט זיך אָבגעדעקט פונקט אויף דעם אָרט וואו די גלויביגע געהען פערביי...

עס קומט אן א ווייס־בלאָנדע יונגע דאמע אין ווייסען געקלוי־דעט, דער ווייכער הוט ביז די אויערען אראָבגעבויען און מיט דאָ־זע בענדער אונטער געמבע פערבונדען. די באקען ראָז געפארבט און די אויגען ליכטיג און בלוי. אזא זעלטענהייט דאָ. דאָס געזיכט זעהר אבגעטראגען אבער איצטער זעהט עס אויס ערנסט, מיט פרומקייט בע'חנ'ט. זי געהט פון בעטלער צו בעטלער; פון א ווייס זילבער־געשטריקט זעקעלע נעהמט זי מטבעות ארויס, און פערפעלט קיינעם ניט פון די בעטלער איהם אין האנט א נדבה אריינצולעגען. דער עולם מיט זינדיגע געדאנקען, דערשמעקט ווער ס'איז.

מען קלויבט זיך ארום איהר; מען וויצעלט זיך, מאכענדיג צו איהר פרעכע אויגעלעך. זי אבער, קיין איין נערוו טוט ניט קיין ציטער אויף איהר געזיכט. זי קויפט איצטער אויס איהרע זינד, און מיט מוטער-ליעבע קוקען איהרע אויגען צו די, וואָס טראַגען אויף זיך די וואונדען פון דער געקויפטער ליעבע.

דער וועג צום קלויסטער ווערט שווערער און אין דעם פעלז זענען אויסגעהאקט נאטירליכע שטיין-טרעפ. נאָר די נאָטס-פאַרכ-טיגע לאָזען זיך אַראָב אויף די קניה און אזוי פּוּזען זיי פון טרעפ צו טרעפ, אויסרייבענדיג די קליידער אויף די קניה ביז צום לייב. א יונגערמאַן מיט א רויט געזיכט האָט זיך שוין פון די כחות ארויסגעשלאָגען. זעהט אויס, אז א לאַנגען, לאַנגען וועג האָט ער אויף די קניה דורכגעמאַכט, און כאַטש ביז צום שפיץ באַרג איז שוין ניט ווייט, נאָר עס דאַכט זיך אויס, אז ער וועט קיינמאָל אהין ניט דערגרייכען. די קליידער אויף איהם נאם פון שווייס, ס'פנים מיט שטויב און שווייס, בלאַטיג; די קניה אויסגעריבען און ס'נאָ-קעטע לייב צובלוטיגט. ער ציהט זיך מיט ביידע הענט פאַראוּס, און ביז ער שפאַרט זיך אָן מיט דער קניה אויפ'ן נעקסטען טרעפעל אַזען איהם אויפ'ן פנים אַנגסטען ארויס. די אויגען פערשלאָ-סען און דאָס פנים אין קראַמפען, ווען די בלוזע וואונד ריהרט זיך אָן דעם רויען שטיין.

א מוטער, אויסגעמאַטערט, צובראַכען שלעפט זיך אויף די קניה, געפיהרט פון איהר יונגע קינד, א מוידעלע וואָס קוקט מיט רחמנות דער מוטער אין די אויסגעלאָשענע אויגען. דער צאָהל פון די וואָס געהען אויף די קניה ווערט אלץ גרע-סער וואָס נאָהענטער מען קומט צום קלויסטער אויבען. און דער קלויסטער אויפ'ן ראַנד פון פעלזען, נאָר אַראָבצור פאלען, ער איז ניט גרויס און שפּאַגעל ניי. די מענשען קנוילען זיך און שטופען זיך צום טיר אהין אריינצוקומען אָדער אריינצור בליקען. פיעל טראַגען גרויסע ליכט וואַקסענע, אין גרויס פון ז מענשען זענען די ליכט. אויף די ליכט, צייכענעם, אַנדערע מיט מענ-

שען געזיכטער. די ליכט ווערען אָנגעצונדען ביים דערנעהנטערען זיד. אינוועניג איז א וואלד פון ברענענדיגע ריעזען-ליכט. און דער געזאנג פון די גלחים און בעטערדע שלאָגט זיך ארויס פון אינווע-ניג אינאיינעם מיט דער היץ און טשאד פון די אָנגעצונדע ליכט. די געזיכטער וואָס בעווייזען זיך פון אינוועניג זענען אויס-געשוויצטע, אויסגעמאטערטע און צומאָל אויסגעוויינטע.

די ווייסע גלחים מיט ווייסע, פון שווייס צושוואומענע קרא-גענס אין זייערע לאנגע שווארצע בגדים זעהען אויס ווי זאטע, גע-פאשעטע פערד, וואָס נאָך דעם ווי מען האָט זיי געכאַליעט און זיי-ער פעל געפוצט, האָט מען זיי פּלוצלונג אין א שווערער משא איינגעשפארט, ניט געבענדיג צו עסען און טרייבענדיג ביז א פארע שלאָגט פון זייער פעל...

די בלאַנדע ווייסע דאמע מיט דעם אבגעטראָגענעם פנים און בלווי-ליכטיגע אויגען האָט שוין איהר חוב בעצאָהלט ביי די בעטלער און איצטער הויבט אָן א שמייכעלע ארויסצוקוקען ביי די ווינקלען פון דעם רויט-געפארבטען מויל. כמעט אין טיר פון קלויסטער נעהמט זי אויף די וואונקען פון די אָבגערויניגטע יונגע נשמות. אימעצענעם א דרייסטע האנט האָט געטראפען צו איהר אָרעם און זי ווערט ווייט פון קלויסטער-טיר אבגעפיהרט.

פון שפיץ בארג זעהט זיך די געגענד ארום. ביים האַריזאנט ציהען זיך די צובראכענע קאנטורען פון די בראזיליאנער הימלען; די בערג וויקלען זיך אין די הימעל-ברעגען איין. די זון קלייבט זיך, קלייבט זיך העכער ארויס, און אזוי פיעל ליכט שטראמט פון איהר, אזש דאָס ליכט איז אָנצונעהמען מיט'ן האנט. ווי א ליכטיגע נעץ ציטערט אין טאָל, אלץ אין זיך אריינכאפענדיג.

די שטארקע נאַטירליכע ליכטיגקייט שטערט דעם רעליגיע-זען עקסטאז ארום קלויסטער און די פלעמלעך פון די הויכע, דיקע, וואקסענע ליכט טשאדען די לופט און די פרומע טרער ווערט מיט דעם ברודיגען שווייס אויסגעמישט.

דאָס ליכט פון פריהמארגען ווערט נאָך העלער און ביים האַרי-

זאנט בעווייזען זיך אלץ נייע און נייע בערג איינער פון דעם אנט-
דערען ארויסגעקוואַלען... איך קוק צו דער ווייטער ליכטיגער וועלט
און דורך מיין הארצען הויבט אָן ציהען א ווארימע ליכטיגקייט.

31.

אויפ'ן שוועל

וואָס מעהר איך זיין אין ריא דע זשענערא אלץ מעהר געפעלט
מיר די שטאָרט. וואָס לענגער איך בלאַנקע מיר ארום אין דעם
לאַנד, וואָס איז פאר אונז אייראָפּייער מיט לעגענדעס ארומגערייכ-
געלט, אלץ מעהר ווער איך צוגעבונדען צו דעם לאַנד. און איצטער
שוין שטעהענדיג אויפ'ן שוועל און געזעגענענדיג זיך אין הארצען
מיט די אלע גרינע בערג וואָס קוקען פון אהינטער די בלויע הימד
לען אפער, צוקוקענדיג זיך צו דעם צושראָקענעם עולם וואָס
שטרענגט אָן די נערווען צו אלץ וואָס קומט איצטער פאר אין דער
אלטער וועלט — קומען גאנץ ערענסטע און טרויעריגע געדאנקען
אויפ'ן זינען. עס פערדריסט פאר וואָס זענען אָט די אלע זיד-אמע-
ריקאנישע לענדער אזוי אונבעהאלפען אין זייער פאָליטישען לע-
בען, לאָזען זיך פון אימעצען פיהרען ווי קליינע קינדער ?
נאָך אלץ קען מען מיינען אז בראזיל איז בלויז אן ענגלישע
אָדער דויטשע קאָלאָניע. די אייגענע שוואַכקייט, אבגעלאָזענעקייט
און ליכטיזיניגער-שוואַכער כאַראַקטער פון די שפּאניער און פּור-
טוגעזער ביי זיך אין אייראָפּע, ביי זיך אין דער היים, איז אהער
אריבערגעטראָגען געווארען. און דאָס איז אפשר די הויפט שטערונג,
וואָס אזעלכע גוואַלדיגע לענדער ווי ארגענטינע און בראזיל ענט-
וויקלען זיך אזוי פאמעלאַך, ווערען פון גורל-צו גורל געווארפען.
די הויפטשטאָרט איז שעהן, די גרויסע שטאָרט איז ריין. דאָס

האָט מען צו פּערדאנקען דעם געלען פיכער וואָס צווינגט די גרויסע שטאָרט ריין צו האַלטען.

דאָס אויסערליכע, וואָס וואַרפט זיך אין די אויגען מאַכט דעם איינדרוק, אז אַלץ איז דאָ אין דער בעסטער אַרדענונג. קוקט מען זיך אבער אַרײַן טיעפער אין דעם גאַנצען ענין אַרײַן וועט איהר אויסגעפינען, אז מיט דער שטאָרט איז דאָס אייגענע ווי מיט די ווייסע קריגשיפען וואָס שטעהן דאָ אין האַפען: גאַנץ אַפּען ווערט געשמעסט, אז אינעוועניג אין די שיפען איז לעדיג, נישטאָ מיט וואָס צו שיסען, נאָר פאַר אַ שיינדעל האָט מען זיי אין אַרײַן פּאָהר אויסגעשטעלט. און די שעהנע, ציכטיגע הויפטשטאָרט מיט די שעהנע רעגירונגס בנינים, מיט די ברייטע אַספּאַלט גאַסען, אַלץ, אַלץ וואָס די אויג זעהט, קען מען מיינען איז ערגעץ אויף באַרג אין אייראָפּע בעשטעלט געוואָרען, אין איין נאַכט האָט מען די גאַנצע שטאָרט אַ פאַרטיגע געבראַכט, אַריבערגעפיהרט קיין בראַז זיליען, צופוסענס די בערג ביים ברעג ים אַנידערגעשטעלט. איר מעצער אין אייראָפּע האָט די שטאָרט אויסגעבאַרגט דעם בראַזיל-יאַנעם פּאָלק פּונקט ווי די פרוי וואָס באַרגט זיך אויס אַ קלייד אַ שעהנע, פאַר דער וועלט זיך צו בעווייזען. עס מאַכט דעם איינדרוק אז דער היגער, איינגעבוירענער איז בלויז אָנגעשטעלט ביי זיך אין לאַנד, דיענט עפעס אַ פרעמד פּאַלק וואָס וואוינט ווייט פּון דאַנען: ענגלאַנד, דייטשלאַנד, פראַנקרייך, איטאַליען — איהר ווייסט אַלײַן ניט ווער דער „פרעמדער-אייגענער“ איז.

דאָס לאַנד האָט אַוצרות. נאַטירליכע רייכקייטען און דאָך איז דער גרעסטער אידעאל פּון דעם איינגעבוירענעם — אַ שטעלע צו האָבען ביי דער רעגירונג. מיט פּערשיעדענע וועגען און שווינדלען דרעט מען זיך ווי ס'איז אַרײַן אין אַ רעגירונגס אַנשטאַלט. פּערזײַכערט זיין. געהאַלט בעקומען. גלייך ווי קיין אַנדער זאך איז פאַר דעם היגען נישטאָ ביי וואָס זיינע הענט צו פּערטשעפען. אוואו דאָס מזל אויספראווען. און פשוט נשתומם צו ווערען, ווען איהר געהט אַרײַן אין פּאַסט אדער, אין אַ פּאַליציי בעצירק, וויפיעל אַנד

געשטעלט איהר בעמערקט דאָרט. ממש איינער דעם אנדערען שלאָגט די פּלויצעס אָב. ווילט איהר עפעס אויסגעפינען הויבט אייך איינער אָן אבצושיקען צום אנדערען, איינער פרעגט ביים אנדערען און דער סוף, אז איהר געהט ארויס אָהן א תשובה.

אין בראזיליען שאצט מען די בעפעלקערונג פון קרוב צוואנציג מיליאָן נפשות און ווער ס'האָט בייגעוואוינט די קינדערשע אונבער האַלפּענקייט, וואָס האָט זיך ארויסגעוויזען אין לאַנד, ווען די מלחמה האָט אויסגעבראכען! בראזיליאנער געלט איז געפאלען און ס'איז ניט געווען וואָס צו מאכען דערמיט. דאָס לאַנד האָט ניט קיין אייגענע מטבעות אין גאָלד. דאָ ווערט געברויכט דער ענגלישער פונט־שטערנלינג. און ווען די מלחמה האָט אויסגעבראָכען איז דאָס גאָלד ווי דורך א נס פערשוואונדען געווארען. אין לאַנד האָט איהר זיך ווי ס'איז געקענט דרעהען מיט זייער פאפירען־געלד, אבער ארויספאָהרענדיג פון לאַנד, נעהמען די פאפירלאך אויסבייטען אין גאָלד, איז דערפון כמעט גאר ניט געבליבען. איבעראל האָבען צוליעב דער מלחמה נייטראלע לענדער זיך דערזעהן מיט דער מטבע און בראזיל איז געבליבען בע'קבצנ'ט.

ווער ווייסט, אפשר וועט די איצטיגע איראָפּיאישע מלחמה אביסעל עפענען די אויגען פון די זיד־אמעריקאנישע פעלקער און זיי וועלען ארויסזעהן, אז צייט שוין, לאַנג צייט, אז זיי זאָלען אבלאָזען די האנט פון זייערע איראָפּיאישע פיהרערס; לאָזען צורוה די אלטע פערפולטע פארמען פון לעבען, פאר וועלכע איראָפּע צאָהלט איצטער אזוי טייער און — איינפיהרען נייע פארמען, גרינגערע און שענהערע. עס מוזען אבער נייע דורות דאָ געבויט רען ווערען; עס מוזען אהער קומען אויסדערוועהלטע פון דער וועלט און מאכען די זידליכע לענדער פאר דאָס, וואָס זיי האָבען געדארפט זיין. א שאָד, א גרויסער שאָד, וואס די פיהרער אין די לענדער זענען שפאניער און פארטונגעזען. א שאד וואָס די דערציהער פון די נייע דורות זענען קינדער וואָס האָבען ערגעץ א פ א ט ע ר־ל א נ ד. וואָרים אויב ס'זאָל געלינגען די זידליכע נאציאָנען זיך

צו בעפרייען פון דעם שעדליכען איינפלוס, וואָס די אלטע פער-
שווינדעלטע גרויסמעכטע פון דער אלטער וועלט האָבען דאָ, וועט
דאָך אבער גאר ניט אזוי גיך געשעהן דער נס, אז זיי זאָלען זיך
פערגעסען אָהן דער שפּאַנישער און פּאַרטוגעזישער היסטאָריע.
ס'איז ניט דערפאַר ווייל איך בין א איד, רעד איך אזוי ווער-
גען שפּאַניען און פּאַרטוגאַל. ווער קען דען ביי היינטיגע צייטען
פיהרען אלטע הישבנות? עס פערדריסט בלוז, וואָס אין יונגע לענ-
דער האָט מען געלעגט א פונדאמענט פאר דער צוקונפט ניט פון דעם
פיינעם גראניט נאָר פון אלטע ציגעל ארויסגעשלעפטע פון אונטער
איראָפּיאישע חורבות.

ווער בעדאַרף האָבען אין די נייע לענדער טראַדיציעס און
ענגהאַרציגקייט? ווער בעדאַרף האָבען דאָ אין די רייכע, רייכע
לענדער, פון גאָט אליין געבענשטע — א שפּראַך-פּראַגע, א שפּראַך
צוואַנג, און דעם פינסטערען קאַטוילישען גלויבען?

אַט די אלע אונזאַהליגע קלויסטערס וואָס ווערען דאָ אויף
שריט און טריט אויפגעשטעלט פון דעם פיינסטען גראניט — עס
כאַפט אָן א שרעק אויף זיי קוקענדיג. פאַרבייגעהענדיג
ביי אַ קלויסטער אין בראַזיל און הערינג דעם
ה י י ג ע ן געזאַנג, וואָס ציהט פון אינוועניג, דאַכט זיך, אז
דער געזאַנג קומט פון ליסאַבאָן צו ציהען; די אייגענע הויפטשטאַדט
וואו עס וואוינען די טאַטעס פון אַט די פיהרער אין דעם נייעם,
יונגען און בליהענדען לאַנד.

32.

שרעק.

איך פּאָהר קיין נאָרד אמעריקא, אויף אַן ענגלישער שיף און
דער פּחד פאר דער מלחמה הענגט איבער אונז. ביינאַכט ווערט
כמעט ניט אנגעצונדען קיין ליכט אויפ'ן שיף. אין די קאיוטעס

האָט מען די פענסטער פערקלעבט מיט שווארצען פאפיר, אז טאָר מער צינדט ווער אָן ליכט זאָל זיך עס ניט זעהן פון דרויסען. אין עסען-זאל ווערען די פענסטער שווער פעהראנגען, אין אווענר ביים עסען. די שרעק פאר די דייטשע קריגשיפען וואָס דרעהען זיך אום אין אטלאַנטיק לאָזט ניט רוהען, כאטש פון צייט צו צייט בעווייז זען זיך פון ווייטען ענגלישע קריגשיפען, וואָס בעגלייטען אונז. איך האָב זעהר געוואָלט מאכען מיון ריזע אויף א בראזיליאנער שיף. די היגע רעגירונג האָט עטליכע פאסאזשיר שיפען, וואָס געהן צוויי שעה נאָרד און זיד-אמעריקא. און צוויי וואָכען צייט בין איך גע- גאנגען אין דער קאנטאר פון דעם „לאָאיד בראזיליערא“ און האָב ניט געקענט אויסגעפינען ווען זייער שיף געהט אב. דער דריי שטאָד קיגער בנין פון גרויען גראניט, וואָס געפינט זיך ביים האַפען, איז פול מיט אנגעשטעלטע און קיינער ווייסט ניט ווען די שיף וועט אבגעהן. איינער שיקט אב צום אנדערען. אזש צום דירעקטאר אליין זיך דערשלאָגען :

— ווען געהט אב די שיף „ס'פאאולא“ קיין ניו יאָרק?

— מען ווייסט נאָך ניט. זי קומט ערשט מאָרגען אָן פון דאָר-

טען. קום אין א פאָר טעג ארום.

געקומען אין א פאָר טעג ארום.

— ווען געהט אָב די שיף קיין ניו יאָרק?

— מען ווייסט נאָך ניט. איצטער איז דער צעהנטער אקטא-
בער, כ'גלויב, אז דעם צוואנציגסטען וועט זי געהן. קום אין א פאָר

טעג ארום וועט מען דיר פערקויפען א שיפס-קארטע.
איין א פאָר טעג ארום :

— ווען געהט אָב די שיף קיין ניו-יאָרק?

— מען ווייסט ניט. אפשר ארום דרייסיגסטען וועט זי אב-

געהן. קום אין א פאָר טעג ארום וועט מען דיר פערקויפען א שיפס-קארטע.

כ'האָב אויפגעהערט צו גלויבען, אז די בראזיליאנער שיף

וועט אמאָל נאר געהן; און אפשר איז גאָר קיין שיף ניטאָ.

און אזוי בין איך מיט גרויסע חסדים פון דעם ענגלישען קאנ-
סול און פון דעם רוסישען קאנסול, מיט אויפשריפטען און חתימות
און הערב-מארקעס אויף מיין אויסלענדערשען פאספארט, אנגע-
נומען געוואָרען אלס פאסאזשיר אויף דער „וואנדיק“, וואָס געהער
צו אן ענגלישער שיפסקאָמפאָניע. דער פרייז פאר אַ ביליעט צוויי-
טע קלאַס כמעט אזוי הויך ווי די פרייזען ערשטע קלאַסע אין אַ גע-
וואוינטליכער צייט, און די אויפפאסונג אויפ'ן שיף, דאָס פנים
פון די בעדינער און אפילו פון די אָפיציערען, מאכט דעם אייגנדרוק,
אז מען ריכט זיך גאָר ניט אמאָל צו דערקלייבען קיין נירואַרק.

אין אייראָפּע אין מלחמה און דאָ אויפ'ן שיף הונגערט מען
דעם עולם גלייך ווי פון אייראָפּע בעדארף מען שפייז פראַדוקטען
פאר'ן שיף אננעהמען. אלץ ארום איז שמוציג גלייך ווי מען ריכט
זיך סיי ווי, היינט — מאָרגען צו שטארבען. דער ברויט ניט אויס-
געבאקען, דער קארטאפעל ניט איינגעקאכט און ארום דיין טעלער
אויפ'ן טיש קריכען ארום „פרייסען“.

— וואָס איז דאָס? — פרעג איך דעם סטוארט.

— דאָס זענען אונזערע הויזחיות.

— וואו זענען זיי געווען פאר דער מלחמה?

— פאר דער מלחמה — שמייכלט ער — האָבען זיי מורא

געהאט.

אויפ'ן שיף מיט מיר פאָהרט פון ריא זשענערא אַ ר ו ס.
דאכט זיך אַ געבילדעטער מענש. פון נייעם דור. געענדיגט יוני-
ווערזיטעט. אלץ דוכט זיך גוט. וואַלט ער אבער רוסלאַנד אויף
זיינע פלייצעס ניט טראָגען! וואַלט ער נאָר אזוי פיעל ניט קריטי-
קירען די רעפובליקאנישע לענדער, און ווען ער וואַלט נאָר ניט ווי-
סען אזוי אויסגעצייכענט וויפיעל אידען עם וואוינען אין ריא זשע-
נערא; וויפיעל עם בעשעפטיגען זיך מיט ארענטליכער ארבייט און
יער עם פערנעהמט זיך מיט שווינדעל.

אַט די העכט-רוסישע ספעציאליטעט וואס מאכט

אזוי נערוועז אויסערהאלב פון יענער גרויסער מדינה.

— ענגלאנד און רוסלאנד וועלען אין דער צוקונפט פיהרען די גאנצע וועלט.
 — זעהר גוט.
 — מעהר קיין פאגראמען וועט מען אין רוסלאנד ניט מאכען.
 — פון וואנען ווייסטו עס אזוי גוט?
 — אזוי. ס'איז שוין גענוג. די זון פון רוסלאנד געהט אויף.
 — וואוהין זשע פאָהרסטו איצטער? — פרעג איך איהם.
 — איך פאָהר א ביסעל זיך בעקאנען מיט דעם לאנד פון געלט און בילאג, און דערנאָך וועל איך זיך אומקעהרען קיין רוסלאנד אָנשליסען זיך אין דער מלחמה.
 — געווען אמאָל אין נאָרד אמעריקא?
 — קיינמאָל ניט. כ'ווייס, אז אידען זענען דאָרט די בעלז' בתים.

אט אזוי פאָהר איך אויף אן ענגלישער שיף, בלויז צוליעב דעם חסד וואָס איך האָב א רוסישען פאספארט.
 מיר ציהען פון דרום קיין צפון און דערנאָהנטערען זיך אלץ מעהר צו דער אלטער וועלט. ענגלישע קריגשיפען בעגלייטען אונז, אבער דאָך איז מיין הארץ עפעס ניט אין גאנצען זיכער. און יעדעס מאָל, וואָס אונזער שיף שטעלט זיך אָב ערגעץ אין א האפען, אָדער יעדעס מאל ווען עס בעווייזט זיך פון מערב־זייט א פאס ערד — כאפט מיר א שטילע פרייד ארום פיהלענדיג, אז ביי בראזיליאַ נישע ברעגעס זענען מיר נאָך.

33.

ב א ה י א

די שטאָרט באהיא געפינט זיך ביים אטלאַנטיק. אין דעם ים־אויסגוס פון „אלע הייליגע“. פערמאגט אייניגע הונדערט טויז זענד איינוואוינער און דריי הונדערט מיט פינף און זעכציג קלויס־טערס.

— לויט דער צאָהל טעג אין יאָהר אין די צאָהל פון די קלויס-
טערס.

דאָרט אין די אלטע נעסט פון דעם קאטוילישען גלויבען און
בין מיט עלף יאָהר צוריק אין באהיא געווען די מעטראפאליטען
פון דער קאטוילישער קירכע אין בראזיל. און גלחים און מיסיאנער
רען און גלאט קלויסטער-בטלנים טרעטען כמוש די פיס אב.
ס'איז געווען ארום ניין אין דער פריה ווען איך האָב פערלאָר-
זען מיין שיק, וואָס האָט זיך אבגעשטעלט א פאָר טייל פון האפען,
און אין א מאָטאר-שיפעל האָב איך זיך דערקליבען צום ברעג.
דער אונגענדליך לויטער-בלויער הימעל האָט פערכאפט א גרוי-
סען שטח פון ים אריינגעמענדיג א טייל פון'ם בערגיגען ברעג, צו-
זאמען מיט דער אונטערשטער טייל שטאָרט. דער ווייס-זאמדיגער
ברעג בלאנקט אנטקעגען דער זון אזש די אויגען בלענדט עס, פונקט
ווי עס בלענדען די אויגען די ברייטע שנעפעלדער אין א זויגען
ווינטער-טאָג.

דאָ קומט אבער אויס צו געהן ניט איבער שנעפעלדער, נאָר
איבער א בלענדענדען זאמדרפעלד און די זאמדר איז אזוי גלויטיג,
אזש די שיק ווערען בין צום לייב צוגליחט.

עס הויבט זיך אָן דער אונטערשטער טייל שטאָרט, ציהט זיך
אין א שמאָלען פאס מיט דער לענג פון ברעג. דאָ געפינען זיך
פיעל געשעפטען און אלע מערק. דער עיקר שטאָרט ליגט מיט א פאָר
הונדערט פוס העכער און עלעוועטאָרס גרויסע געהמען דעם עולם
ארויף אויבען.

מיט איהר קאָנסטרוקציע דערמאָנט די שטאָרט געוויסע ווייני-
קעלעך אין ליסאבאָן, די הויפט-שטאָרט פון פאָרטוגאַל. אויך אזוי
בערגיג צובראכען די גאסען, בארג ארויף און בארג אראָב. מיט איהר
שמוץ אבער — איז באהיא געראַמען אין זיך אליין.

אַט דאָ, אין דער אונטערשטער טייל שטאָרט, וואו אלע לע-
דיגגעהער בראטען זיך אויף דער זון אין דער פלאץ וואו די מערק
געפינען זיך, וואו אלע שפייז-פראָדוקטען פערקויפט מען — דער

געשטאנק טראַגט זיך פון ווייטען — אלץ אינאיינעם געמישט, אויפגעהורבעט.

גרינסען און פערפוילט פלייש, לעבעדיגע מאלפעס און שטי-קער געזאלצענע פיש, פאפוגייען און צושניטענע טישערעפאכעס. די מאלפעס פון אלערהאנט און אלער גרויס צוגעבונדען צו קאס-טענס, אדער גלאט צו עפעס, רוהען ניט, ווי א דבוק זאָל אין זיי זיצען; לויפען אהער, לויפען אהין, כאפען א דורכגעהער ביי א האנט, ביי א פוס. די פאפוגייען פילדערען, גוואלדעווען ווי א ביזן אומגליק וואָלטען זיי ווארטען.

מיט אזא גוואלדיגער שפע רייסען זיך אריין די זונגעשטרא-לען און בראטען די פעטע שטיינער פון ברוק, פרעגלען די האלבי-נאקעטע נעגער און נעגערטעס, וואָס קאלאטשען זיך דאָ ארום אָהן א ציעל. פונקט ווי די זשוקעס, וואָס גריבלען זיך אין די מיסט-קערבלעך, אזוי ציהט עס אהער צום מארק דעם עולם לעדיגגעעהער וואָס אין האפען.

אויפ'ן מארק בייסט מען צו, אויפ'ן מארק שפיעלט מען אין ליעבע און דאָ כאפט מען א דרעמעל אויף גאָט'ס בעראַט. אזוי פויל בעוועגען זיך די הענט: אזוי פויל הענגען די קליי-דער אויפ'ן מענשען; אזוי נאריש-צוקראָכען קוקען ארויס טיילען אבגעדעקט לויב ביי די מענער און פרויען:

זיצט אויף ד'רערד א צושוואומענע אלטע נעגערטע, ווי פון א שוואַרצען, שיטערען טייג איז זי אויסגעקנאָטען און דער עהל אין איהר קומט ארויס און גלאנצט אנטקעגען דער זון. נעבען איהר א בארג לעבעדיגע ים-דראקעס. זי מאכט זיי „ריין“ צום קא-כען און דערווייל כאפט זי זיך א שמועס מיט איהרע גוטע פריינד אין איהר גלייכען, וואָס זיצען קעגענאיבער אויף דר'ערד האלבי-נאקעט. זי האלט פאר א פוס א לעבעדיגען ראק און שקראבעט איהם אזוי פויל; די אויגען איהרע געווענדעט צו איהרע פריינד. דער ראק דערפיהלט דעם מעסער, ער הויבט זיך אָן צו רייסען.

קריכט ארויס פון אונטער איהרע ברודיגע פינגער לאָזענדיג א פום אין איהרע הענט.

עס וואָלט זיך וועלען, אז א ריעז זאָל אַנקומען פון ערגעץ צושפרייזען און מיט א גרויסען בעזעם אונטער'ן אַרעם אין אַט די אלע מערק מיט אלע לעבעדיגע און ניט-לעבעדיגע בעשעפענישען אין ים אריינקערען און אן עק זאָל עס נעהמען...

קומט מען ארויף מיט דעם עלעזואטאר אויבען, אין דער אויף-בערשטער טייל שטאָרט, בייט זיך דאָס בילד. די קלויסטערס אויף יעדען שריט און טריט און די שווערע ווייסע גלחים אין שוואַרד צען געקליידעט, די ענגע געדרעהטע געסלאַף און דער סטיל פון די הייזער — מיט אלטקייט בלאָזט פון דעם און דו פערגעסט א וויילע אָן די שמוציגע מערק. דורות הויבען אָן ציהען פאר דינע אויגען.

— וואָס האָבען דען מיסט-בערגלעך מיט דער היסטאָריע צו טאָן? און וואָס קערען זיך אָן אַט די אלע קלויסטערס און זייערע גלחים מיט דער פערשוויצטער, אלטער נעגערטע, וואָס שקראַכעט לעבעדיגע ראקעס מיט א טעמפען מעסער?...?

אומגעהענדיג אין דער אויבערשטער טייל שטאָרט קענסטו מיינען, אז אין א פאַרשטאָרט פון ליסאבאן ביסטו. אָדער א שטיק פון יענער פראָטוגעזישער הויפט-שטאָרט האָט מען אַבגעשניטען און געבראכט אזש אהער.

די גלחים וואָס דרעהען זיך אום אין די גאסען אָדער ביי די טירען פון די קלויסטערס — עפעס א פינסטערען סור טראַגען זיי מיט זיך ארום. ביי דעם עלטסטען קלויסטער „סאן פראַנציסקא“ שמעהט א טרוקענער, אויסגעצויגענער מאַנאָך, אויסגעטרוקענט זיי אַ לולב און ער דערצעהלט זאכען פון פאר דרוי הונדערט יאהר צור ריק. דאכט זיך, אז ערגעץ אין א שפאלט, צווישען די שטיינערנע ווענט, האַלט ער זיך אויף פון יענע צייטען אָן און ער טריקענט, און ער טריקענט אינאיינעם מיט דעם קאמיוילישען גלויבען דאָ אין לאַנד.

אויך דאָ, ווי אין פאַרטוגאַל, האָט מען די מאָראַנען געברענט:

און אידען האָבען זיך דאָ געפרובט ראטעווען פון די קאטוילישע נעגעל העלפענדיג די האָלענדער צו בעזיעגען די געגענד אויף א קורצער צייט.

ביי היינטיגע צייטען איז דער פּאַרטוגעז דער געזעצליכער פּאַטער פון דער בעלעבטער געגענד דאָ. דער פּאַרטוגעז איז דער איינציגער וואָס איז זיך גערן משדף מיט דעם איינגעבוירענעם און שטעלט אויף דורות מיט א פארב פון קאווע-מילך קאַליר אין פנים. דער ווייסער מענש פון מעריב-איראָפּע קערט זיך אָב פון דעם היגען פערשוויצטען בראנזען-לייב, ער, דער מעריב-איראָפּעער מאכט אזוי בולט דעם אונטערשייד פון שווארץ און ווייס דאָ אין לאנד.

דער פּאַרטוגעז אבער, ער ווארפט זיך אריין איבער'ן קאָפּ, מיט א געוויסער טעמפּקייט, אין דעם היגען לעבען און בויט אויס נייע דורות, ניט שווארץ און ניט ווייס. פון איהם ווערט געבוירן דען דאָס אמת'ע קינד פון דעם היגען לאנד, וואָס ווארצעלט זיך איין און לאָזט צווייגען ארויס. דאָס „ווייסע“ וואָס וויל זיך ניט ווארפען אין דעם שווארצען שטראם, געהט דאָ אום פרוכטלאָז אונטער דער טראָפישער זון. דער מעריב-איראָפּעער דרעהט זיך דאָ ארום א „נישט-קיין בעווייבטער“, אָבגעריסען פון זיין אלטער היים, שיקט שוואכע וואָרצלען אין דער היגער ערד אריין און טראָגט זיך ארום מיט דעם געדאנק, אז דאָך וועט ער אין דעם לאנד בע-גליקט ווערען.

אומגעהענדיג אויפ'ן מארק האָב איך זיך אָנגעשלאָגען אן א גרופע מענשען, אידען, אונזערע לייט. זיך דערקענט.

— ווי דערקענט מען עס ניט אונזערען א אידען וואָס ערשט

עמליכע יאָהר, צייט ער האָט רוסלאנד פערלאָזען?

— וואָס מאכען אידען?

— מען לעבט, גאָט צו דאנקען.

די לייט לאָזט זיך אויס האָבען געהערט פון ריף דע זשע-

נערא, אז איך בעדארף דאָ דורכפּאַהרען, און הערענדיג, אז א שיף

איז אָנגעקומען האָבען זיי זיך געפרובט, אפשר...
 א מאן צעהן זיינען זיי געווען. אינגערע מענשען. א צוויי
 אין די מיטעלערע יאהרען. אידישע אינטעליגענטען פון בעסאבא-
 בער גובערניע.

— וויפיעל זענט איהר דאָ אין באהיאָ?

— א פיער-פינף הונדערט.

א פיער-פינף הונדערט אידען אין ניו-יאָרק אָדער אין מינסק—

וואָס איז עס?

גאָר ניט, א בלעטעלע פון א בוים; א שטויבעלע.

דאָ אָבער, אינ'ם פערווארפענעם ווינקעל — איז עס א פאָלק!
 ס'אידישע פאָלק. דאָס קליינע הייפעלע לעבט מיט'ן לעבען פון
 א גאנץ פאָלק.

עפעס נאָנט; עפעס פערלאנגט דאָס הארץ. עפעס רייסט די
 נשמה און דער „עפעס“ קען אפילו אונטער דער היגער זון ניט צו-
 שמאָלצען ווערען.

— עס לעבט זיך ווי ס'איז; פרנסה פאראן — אָבער...

דאָס קליינע הייפעלע אידען לעבט מיט'ן לעבען פון גאנצען

פאָלק און בענקט מיט'ן בענקען פון גאנצען פאָלק:

עטליכע ציוניסטען פאראנען.

עטליכע אידישיסטען פאראנען.

עטליכע העברעאיסטען פאראנען.

איינער ווייסט די הויז אין אָדעס, וואו ביאליק וואוינט.

איינער קלייבט זיך פאָהרען קיין פאלעסטינע.

אנדערע לעבען א „וואוילען טאָג“ האָבענדיג אָט די אלע זא-
 כען אין דער לינקער פאה אפילו אויף ניט.

— און וואָס איז אייער בעשעפטיגונג?

— מען פּעדעלט.

יא, ס'איז אפשר קיין בייז ניט, ווארום ווער פּעדעלט דען

דאָ ניט פון די פרעמדע נאציאָנען? דאָך, אבער דאָ, פּערקוועטשט
 דאָס הארץ.

— דאָ מיינסטו, אז אַ גאַנצן פּאַל ק פּעדעלט;
 צוטראַגט איבער די הייזער ענגלישע, דייטשע סחורות.
 ווער פּעדעלט דען דאָ ניט?
 דער איינציגער אפשר, דער פּאַרטוגעז, קומט אהער ניט צו
 פּעדלען; דער איינציגער אפשר, וואָס מיט אָפּענע אויגען סלייבט ער
 זיך אויס א נעגערטע און זעהט א נייעם דור אויפצושטעלען...

34.

געפאנגען!

26 מען אַקטאַבער.

ענדליך האָט זיך די נאכט אראַבגעלאָזען און געמאכט א סוף
 צום טאָג, וואָס האָט זיך פאר מיר ווי טויזענד אייביגקייטען געצוי-
 גען. די היסטערישע אויפּרעגונג פון די פּאַסאַזשירען האָט גע-
 מיטען. אלץ ארום איז פּערשטומט געווארען. אלץ ארום זעהט איצ-
 טער אויס ווי א פּויגעל, וואָס מען האָט זי אונגעריכט אין א שטייג
 אריינגענארט און נאָך דעם ערשטען פּערזוך מיט די פּליגעל די
 שטייג אויפצוברעכען איז זי געבליבען זיצען שטיל און בלויז פון
 איהר בליק קוקט א שטומער פחד ארויס...

דער „שונא“ האָט געהייסען די ליכט אויף אונזער שיף אויס-
 לעשען. בלויז אין לעמפעל ברענט אין מוזיקזאַל מיט א שוואר-
 צען פּאַפּיר ארומגעוויקעלט. ביים שיין פון שווארצען לעמפעל זי-
 צען פּאַסאַזשירען מיט אראַבגעלאָזטע קעפּ. ווער עס טראכט פון
 היינטיגען טאָג און ווער — פון אונבעקאַנטען מאָרגען. מיין ערשטע
 אונרהויגקייט האָט מיך פּערלאָזען. איך וועל מיר פּרובען דער-
 מאַנען וואָס מיט אונז, מענשען, איז היינט פּאַרגעקומען און לזכרון
 פאר מיר אליין עס פּאַרצייכענען:

...ארום עלף אין דער פּריה. היינט רעכענט מען דעם עקווא-
 טאָר דורכצומאַכען. די זון ברענט מיט א העליש פייער און
 דורכגעמאכט נעבען מיינע לאנגווייליגע שכנים וואָס קוקען אויף

מיר פערדעכטיג ווייל איך בין א „רום“. פערדעכטיג קוקען זיי אָבער מיר אויס. זיי זענען געוויס דייטשען כאַטיש זיי רעדען ענגליש. איך שמעה אויפ'ן דעק אנגעשפארט אן פארענטשט און מיינע אויגען זוכען עפעס אין דער ווייטקייט. מיט א שווער געמיט האָב איך זיך אויפגעזעצט אויף דער „וואַנדיק“, ס'הארץ האָט מיר געזאָגט:

— ניט די „וואַנדיק“ וועט דיך צו די ניו־ארקער ברעגעס ברענגען.

פון מוזיק־זאַל טראָגען זיך די טענער פון אונזער אַרקעסטער. יעדען טאָג אין דער צייט שפיעלט מען פאר די פאַסאַזשירען צוויי־טער קלאַס. איצטער שפיעלען זיי פון דער אַפּעראַ ווילהעלם־טעל און דער עולם ציהט זיך צום זאַל...

דאכט זיך צוויי רויך־זיילען וויגען זיך דאָרט וואו דער הימעל קומט זיך מיט'ן ים צונויף. צוויי רויך־זיילען, איינער ווייט פון דעם אנדערען. צוויי שיפען געהן.

עס טוט אַ קלאַפּ אין האַרצען. אזוי זעלמען בעגעגענט מען דאָך איצטער אין די וואַסערען א שיף. און דאָס — צוויי מיט אַמאָל!

נאָך דעם ווי דער רויך־זייל בויגט זיך, שיינט, אז די שיפען קומען אונז אַנטקעגען.

פאַסאַזשירען בעמערקען עס. עס ווערט אַ בעוועגונג. דער עולם שטרענגט די בליקען אָז. קוקט דורך בינאָקעלס און די אויפ־רעגונג ווערט שטאַרקער.

פיער קוימענס בעווייזען זיך. פון דריי זעצט א רויך. א קרויג־שיף!

— ס'איז אַ קרויג־שיף. א, די ענגלענדער זיי פאַסען שוין גוט אויף, אז מיט אונז זאָל חלילה עפעס ניט טרעפען, בעריהמט זיך איינער אין ענגליש.

און די „וואַנדיק“ געהט זיך איהר וועג. פונקט אַנטקעגען די אונבעקאַנטע שיפען. דער אַרקעסטער רייסט איבער אין מיטען

שפיעלען און די מוזיקער לויפען אויף ארויס, דער פידלער מיט'ן פידעל אונטער'ן אָרעם, קוקען צושראָקען.

מען זעהט, די אונבעקאנטע שיפען פערגרעסערען זייער גע-
לויף. מען שיט דאָרט קוילען אין די אויווענס. דער רויף ווערט
געדיכטער און שווארצער...

— וואָס בעדייט עס? אויב ענגלענדער בעדארפען זיי דאָך
ניט יאָגען אזוי, און פונקט אונז אנטקעגען, דעם וועג אונז צו פער-
לויפען?

די „וואַנדיק“ געהט נאָך אלץ פאָרווערטס און די קריעגס־שיף
בעווייזט זיך שוין אין איהר גאנצער גרויס. מיט אימפעט שניידט
זי די כוואַליעס אוועקשמייענדיג די וואַסערען פון ביידע זייטען
און גלייך אויף אונז קומט זי אָן.

א גאנצער שנור אונבעקאנטע פאָהנען ציהען זיך פון דעק צום
מאסט־בוים ארויף אויף דער קריעגס־שיף. אונבעקאנטע קאָליר-
דען. אלץ האלט איין דעם אַטעם. און די „וואַנדיק“ שטעלט פלוצ-
לינג אָב איהר גאַנג...

— ס'איז א דייטשער קרייצער! — שרייט פלוצלינג אימע-
צער אויס אויף דייטש. אלע קוקען איהם אָן. פונקט ווי אין
איהם וואַלט מען דעם שונא דערזעהן. און איך דערקען אין איהם
מיין שכן ביים טיש, וואָס האָט די גאנצע צייט ענגליש גערעדט.
די קריעגס־שיף איז שוין גאָר נאָהנט. מיט איהר גאנצען
אימפעט טוט זי א קירעווע דעכטס און קומט אויס מיט אונז
זייט ביי זייט.

נאָך א שיף קומט אָן. מאטערט זיך די קריעגס־שיף אַנצור-
יאָגען. א פראכט־שיף. אן ענגלישער קרבן; און געבונדען פאָלגט
ער דעם רויבער נאָך.

פון קרייצער לאַזט מען א שיפעל אראָב. אַפיציערען און
מאטראָזען פול, און איבער זייערע קעפ וועהט אַ פאָהן מיט דעם
דייטשען אדלער... אלץ קלאָהר. מיט איין מאָל איז אלץ קלאָהר גע-
-

וואָרען. די מאַנשאַפֿט שטעהט בלאַס און מיט אַראַכנעלאָזענע קעפּ.

די „וואַנדייק“ לאָזט אַראַב איהרע טרעפּ ביים ערשטען קלאַס. די אונבעקאַנטע געסטע אויפצונעהמען. די ניינעריגע און אינרוהיך גע פאַסאזשירען לויפען אחין, צום ערשטען קלאַס געוואָהר ווערען וואָס ס'איז געשעהן. איך בלייב אויף מיין אָרט און בעטראַכט דעם שטאַלענעם שונא אויף וועלכען עס שוויבלען מענשען אין ווייסען געקליידעט. און ניט שרעקליך זעהט ער מיר אויס — נאָר העסליך. זיין קאָליר איז שמוציג־גרוי געוואָרען פון לאַנגען אומד וואַנדערען נאָך רויב. העסליך איז ער מיר, ווייל מענשען אין מיין געשטאַלט פלאַנטערען זיך דאָרט אַרום, אין ווייסען געקליידעט, דרעהען זיי אויס די מיילער פון די קאַנאָנען צו אונז...

און דער ים וויגט זיך גאַנץ געמיטליך. בעלויכטען מיט דעם ליכט פון האַלבען טאָג ביים עקוואַטאר. עס דאַכט זיך מיר, דער ים ווינקט און שמייכעלט צו מיר:

— „וואָס קלאַפּט דיר אזוי דאָס האַרץ דו אָרימער מענש? ניט איינער האָט שוין זיין רוה אין מיין בוזים געפונען; ניט נאָר איין שווימענדיגער פאַלאַץ פון מענשען הענט געבויעט האָט זיין רוה אין מיין טיפעניש געפונען“...

— די „וואַנדייק“ וועט מען דערטרינקען! — לויפט עפעס אימעצער מיט אַ גרום פון ערשטען קלאַס.

אַ דאַמע ברעכט אויס מיט אַן איינגעהאַלטענעם היסטערישען געוויין און לאָזט זיך לויפען צום וועג וואָס פיהרט צו די קאיוטעס. עס בעווייזען זיך נאָך רויך־זוילען ביים האַרזואַנט. נאָך שיי פּען קומען אָן.

— די ענגלענדער קומען! די ענגלענדער קומען, ווערט אַ גע־רודער... דער דייטש וועט באלד פלטה מאכען, פרעהט זיך אימער־צער...
— נאָר ניט די ענגלענדער... זאָל שוין זיין ווי ס'איז... —

וויינט א דאמע — מען וועט אונז אלעמען דערטרינקען ווען די ענגלענדער וועלען קומען..

דער דייטש אבער אנטלויפט ניט. די שיפען זענען „אייגע-נע“. א גאנצע נעץ געווען פאר אונז אויסגעשפרייט.

א מאטראָז לויפט אין איין געלויף.

— וואוהין, וואוהין? — פערשמעלט מען איהם דעם וועג.

— געהייסען די ענגלישע פּאָהן פון דער „וואַנדיק“ אַראָב־לאָזען.

— „די ענגלישע פּאָהן אַראָבלאָזען“... מורמעלט דער עולם.

דער קרייצער מאכט א קרייז ארום אונז און לאָזט זיך געהן פאַראַויס. די „וואַנדיק“ ריהרט זיך, געהט איהם נאָך.

— וואוהין פיהרט מען אונז? מען ווייסט ניט. מיר געהן צו-

ריק. אין אן אנדער זייט די זון גאָר... מיר געהן אנטקעגען די אונט-בעקאנטע שיפען. מיר קומען זיך צונויף. אלץ „אייגענע“. איצטער זיינען מיר שוין זעקס שיפען אין איין בינטעל. די „וואַנדיק“ אין מיטען. ווי א פליג זעהט זי אויס וואָס איז אין שפינוועבס אריינ-געפאלען. די אלע שיפען, פרעמדע און אייגענע, אבגעקראכענע, אָבגעריסענע, אבגעשליסענע ווי יס־רויבער. און די פריש אויסגע-פארבטע „וואַנדיק“ זעהט ווי א פרינצעסין צווישען זיי אויס. א געפאנגענע פרינצעסין וואָס ווערט איצטער אין ערגעץ פון רויבער פערפיהרט...

די גלאַק קלינגט. די גוט בעקאנטע גלאַק וואָס וועקט דעם עולם אויפ'ן שיף צום אויפשטעהן, רופט דעם עולם צום עסען. מען הייסט געהן אין עס־זאל. עפעס וועט פארקומען. דער עולם פאַלגט, געהט שטיל, מען פערנעהמט די ערטער. א שווערע שטיל-קייט הערשט ארום. עפעס אונבעקאנט זעהט איצטער איינער דעם צווייטען אויס; ווי צום ערשטען מאָל האָט מען זיך דאָ געטראָפּען. און מען שפירט, אז עפעס אנהיימליכעס קומט פאַר. איינער צום צווייטען קוקט פערדעכטיג, אפשר זיצט גאָר דער שונא די גאנצע צייט צווישען אונז. אפשר האָבען גאר אונזערע אייגענע שכנים

אונז פערקויפט צום שונא אין די הענט אריין. דאָך ווענדען זיך די בליקען צום טיר. פון דאָרט וועט באלד עפעס ערשיינען...

אונזער קאפיטאן קומט אָן. אזוי זעלטען איהם געזעהן. איך בעטראכט איהם איצטער: הויך און שלאנק און מיט א גרויען קאָפּ. ביי זיבציג יאָהר איז ער אלט. א יוגענדליכע פעסטקייט לעבט נאָך אין איהם — אָבער איצטער איז זיין גרויער קאָפּ געבויען. זיין געזיכט פערוואַלקענט. ער פערנעהמט א פלאין אנטקעגען עולם שטעהענדיג. זיינע הענט זוכען גערווען הינטער זיך די וואנט. ער שפארט זיך אָן ער זאָל ניט אומפאלען... די שטילקייט ווערט נאָך שווערער. ער מאכט א בעוועגונג מיט'ן געזיכט, ער וויל עפעס זאָגען, נאָר די ווערטער רייסען זיך פון מויל ניט ארויס. דאכט זיך. אַט, אַט וועט ער זיך צרוויינען אויפ'ן הויכען קול.

אלטע גרויע קאפיטאָנען, ווייזט אויס, וויינען ניט.

— נישטאָ וואָס צו מאכען, הויבט ער ענדליך אָן מיט א שטיק מע וואָס ציטערט... מיר זענען אריינגעפאלען. די שיף געהערט שוין צו זיי. מען מוז זיך איבערגעבען. מען וועט אונז גוט בעד האנדלען. ביז מאָרגען בלייבט איהר נאָך אויף דער „וואנדויק“, מאָרגען וועט מען איך אלעמען איבערזעצען. קיינער וועט קיין שאדען ניט האָבען...

— וואוהין וועט מען אונז פיהרען? — רייסט איהם איינער פלוצלינג איבער...

— יא, יא... וואוהין וואוהין... — מורמעלט דער עולם.

— איך ווייס ניט... צו א זיכערען ברעג, אָגען זיי צו...

אלץ ווערט ווידער שטיל. דער קאפיטאן קלייבט זיך נאָך עפעס צו זאָגען, נאָר איצטער מערקט מען טרערען בעווייזען זיך אין זיינע אויגען און גאנץ אונגעריכט, ווי איין מענטש הויבט איהם אָן דער עולם צו אפלאָדירען.

ער נייגט זיך אויפגערענט... שאַקעלט מיט'ן קאָפּ און אזוי געהט ער הינטער זיך ארויס פון זאל...

שווייגענדיג הויבט זיך דער עולם פון די ערטער און לאזען
 זיך נאך איחם.
 — „מענישען האָבען מענשען געפאנגען, מענשען האָבען מענ-
 שען דערנידערט“...
 מיט אזא געפיהל פערלאָז איך אויך דעם זאָל...

די נאכט איז נאך פינסטערער און טיעפער געוואָרען. פייער-
 לאך טימען זיך פון ווייטען. דאָס ווינקען זיך אונזער פאנגער דורך
 מיט עלעקטרישע פייערלאך. האלב וואך און האלב ווי אין שלד
 מער ליגען די פאסאזשירען אין זייערע שטולען און ווער ווייסט
 וואָס עס וועבט זיך איצטער אין דעם אַרימען געדאנק...

אַקטאַבער, 27.

אויפ'ן שיף איז א יריה, ס'איז נאך אפילו די זון ניט אויפגע-
 גאנגען נאך ס'לעבען קאכט און ס'לויפט אזש איבער די ראנדען
 ארויס. פונקט זעקס א זייגער וועט מען אָנהויבען איבערצופיה-
 דען דעם באנאזש צו דער דייטשער פראכטישיף „אנסוניסאן“. און
 דער עולם היילט מיט די פעקלעך, שמייעט, פלאנטערט זיך און
 ווייסט אליין ניט וואָס ער וויל.

„זיין פעקעל זאָל מען נעהמען דעם ערשטען“ — איז געוויס
 דער טיעפער הארציגער בעגער איצטער פון יעדען איינציגען.
 מען האָט געהייסען, אז יעדער איינציגער זאָל זיך נעהמען
 זיין בעטצייג, כדי ער זאָל האָבען אויף וואָס צו שלאָפען — פאקט
 זיך דער עולם פון די גוטס וואָס די „וואנדיק“ פערמאָגט.
 איינער שלעפט גאנצע צוויי מאטראצען און גאנצע פיער
 קישענס איבער אלעמענס קעפ.

— ס'איז מיינס, כ'האב דערפאר געלט בעצאָהלט, בייזערט
 ער זיך מיט אן אויפגערעגטען טאָז.
 — וואָס בעדארפסטו צוויי, ס'איז דאָך איין מאטראץ אויך
 גענוג ווייך?

— איך ווייס וואָס איך טו, — ענטפערט ער בעלעדיגט.
 יא, דער גאנצער עולם „ווייסט וואָס ער טוט“.. ווער עס
 שניידט די שטריקלעך פון די גארדינען און פאקט אין קעשענען;
 איינער גאָר רייסט דאָס בלעכעל מיט'ן אויפשריפט „מוזיק זאל“,
 וואָס איז איבער'ן טיר אָנגעקלאפט.

צום אנדענקען... צום אנדענקען...

איינער טראָגט גאָפּיל, מעסער — ס'איז מיינס — מיט דעם
 געגעסען... און דער אנדערער שפארט די מעשענע שפייקעסטעל
 אין טשעמאָדאן אריין...

צום אנדענקען... צום אנדענקען...

עס בעווייזען זיך דייטשע מאטראָזען. אויף די היטלען
 „קארלסרוה“ אָנגעשריבען — אזוי אפנים הייסט אונזער שטאָלע-
 גער שונא וואָס שפאצירט איצטער אום ווייט ביים האַריזאָנט
 און גיט אכטונג אויף אונז. די דייטשע מאטראָזען זענען אזוי
 „ליבליך“... אזוי פריינדליך. דערצהלען פון זייערע גבורות... פון
 זייער גוט האַרציגקייט..

— ווען דער ענגלענדער כאפט א דייטשע שיף וואָלט ער זיך

ניט אזוי פיין בעגאנגען, ניכט זואר?...

די דינערשאפט פון אונזער שיף האָט זיך פון די האַלאַבליעס
 ארויסגעריסען, דער קאפיטאן איז געפאנגען, אבגעלאָזען די לייצעס
 טשעס — האָבען זיי זיך אין זייער פרייהייט דערמאָנט. דעם
 ריכטיגען פנים בעקומען.

די דינערשאפט אויף אזעלכע שיפען ווי פון „לאַמפערט און
 האָלד קאָמפ.“ ווערט צוזאמענגעשטעלט, ווי געוואוינטליך, פון
 דעם עולם וואָס פערברענגט דעם גאנצען לעבען אין די פינסטערע
 זוינקלען, אין די הינטערגעסלאך וואָס ליגען ביים פאָרט... אין יע-
 נע געסלאך וואו די פרייהייט ווערט אין ביליגען וויין געבאָדען
 און אין די ארעמס פון דער געקויפטער ליעבע פארשלעפערט. ווען
 דער הונגער שמייסט אזא „פרייען מענשען“ ארויף אויף א שיף,
 זיין ברויט צו פארדינען, פארשטעלט ער זיך אין א וואויל ערצויי-

גענעם לאקוי. האלט זיך גלייך, אנגעקראכמאליעט פאר דעם
פאסאזשיר, ענטפערט אויף יעדען פערלאנג:

אַל רייט, סיר! ...

אַבער איצטער, ווען דער קאפיטאן איז געפאנגען, די פאך
סאזשירען וועלען קיין קליינגעלד ניט געבען — האָט אן אמת'ע
אנארכיע אויסגעבראכען.

שכור'ע פלאַנטערען זיי זיך ארום, לאכען אין צורה זייער נעכ-
טיגען פאטראָן. שליידערען אין וואסער אריין אלץ וואָס עס מאכט
זיך אונטער דער האנד, שטולען, מאטראצען, פלעשער און קי-
שענס פליהען איבער'ן פארעניץ אין ים אריין.

און דער ים איז גאָר ניט אזוי רוהיג. ער בלאָזט זיך און
ברוגז'ט זיך און צעווינגט זיך און שליידערט אונזער שיף:
דער ים וואָלט וועלען די רויבער-נעסט פון זיין בוזעם אראָב-
ווארפען...

און געסט זענען געקומען אונז מקבל פנים זיין:

אַ גאנצע מחנה הייביש שוויבלען ארום אונזער שיף.

האָט איהר אמאָל געהערט פון די גרויסע פיש וואָס יאָגען נאָך
די שיפען און ווארטען טאָמער וועט מען א מענשען אין ים אריין-
ווארפען? ... און טאָמער שטארבט א מענש אויפ'ן שיף דערשמע-
קען זיי שוין פון ווייטען און קומען און ווארטען ביז מען וועט
דעם מענשען זיי איבערגעבען.

האָט איהר דאָך געוויס דערפון געהערט?

אַ גאנצע מחנה זענען זיי איצטער ארום דער „וואנדיק“.
מיט אן הונגעריגער נייגעריגקייט נישטערן זיי ארום אונזער שיף.
פונקט ווי מענשען זעהען זיי אויס, ווי מענשען וואָס שווימען אונ-
טער'ן וואסער. ניט מיט קיין פלוס-פערערען שווימען זיי — נאָר
מיט צוויי מעכטיגע ארעמס ווי צוויי מענשען הענט. ס'וואסער
איז לויטער און גריין-ווייס זעהען זיי פון וואסער ארויס...

מען לאָזט אראָב די שיפלעך פון דער „וואנדיק“. מען לאָזט
אין זיי דעם באגאזש פון די ע ר ש ט ע און... די שיפלעך היי-

בען אן צו זינקען. ס'וואסער פלויצט פון אלע זייטען. די שיפֿ-
לאך צעפּוילט! די מאַטראָזען שלאָגען זיך פון די כּחות ארויס,
שעפען מיט עמערס ס'וואסער ארויס — ס'העלפט ניט.

נאָך א שיפעל אראַבגעלאָזען — ס'איז דאָך אונזערע רעטינגס
שיפלעך — זיי פילען זיך מיט וואסער אָן. אָט זיצען זיי שוין ביי
די ראַנדען און די כּוואַליעס הויבען אָן די מאַטראָזען וואָס אויף
זיי אראַבצושווענקען, אראַבוואַשען אין ים אריין. מען ראַטעוועט
זיי אראַב.

דער גרויער קאפיטאן שמעהט בלאס און רייסט זיך אויף די
האַר פון קאָפּ, פאַר אויפּרעגונג, אבער צו שפעט.

— אָ, קאפיטאן, ליעבער קאפיטאן! וואָס וואָלסטו געמאַכט,
זוען אן אומגליק טרעפט מיט אונזער שיפֿ אין מיטען ים און די
אַרימע מענשען וואָס אויפ'ן שיפֿ בעדארפען זיך ראַטעווען?

ניט אומזיסט בעגלייטען אזא מחנה היי־פּישי אונזער „וואַנ־
דייק“; אלץ וואָס געהט אויף צוויי פּיס ביי אונז אויפ'ן שיפֿ וואָלט
דאָך אמאָל געקענט צו זיי אין די ארעמס אריינפאלען... נאָך די
דייטשען האָבען זייער האָפּנונג צושטערט...

די דייטשען ברענגען זייערע אייגענע שיפּלאך און די ארבייט
הויבט אָן פון איבעראנייס:

די אויסלאדונגס מאשין הויבט אָן אראַבלאָזען א גרויסען
בונט קאסטענס, טשעמאָדאַנעס, מאַטראַצען און סתם פעקלעך
און... פונקט אין דעם מאָמענט ווי דער באַגאַזש דערנאָהנטערט זיך
צום שיפעל, וואָס שמעהט אונטען און ווערט פון די כּוואַליעס גע-
שליידערט — פונקט אין לעצטען מאָמענט — כאַפט די כּוואַליע
די שיפעל אוועק און ס'גאַנצע ביסעל פערמעגען טובל'ט זיך אין
וואַסער אָב.

הווא! דער עולם שיסט אויס מיט א געלעכטער. אבער דער
געלעכטער איז א היסטערישער. עס לאכען אפילו די וואָס האָבען
אין דעם מאָמענט בעדארפט שווייגען...

די פיאנא שפּיעלט!

אָבער וואָס פאַר אַ טייפּעלשע טענער זענען עס? !
 די פּיאנאַ געוואלדעוועט און ס'רײסט דעם מוח אויף צוויי-
 ען. ווער שפּילט עס דאָרט אזוי טייפּליש, אזש די סטרונעס הע-
 רען זיך דאָרט ווי זיי פּלאצען? ס'דאכט מיר אז מיינע אָדערען
 האָט אימיצער פאַר זייערע ברעגען אָנגעכאפט און רײסט זיי מיר
 פון לײב ארויס... דאכט זיך, ס'הארץ וועט פּלאצען אינאיינעם מיט
 די סטרונעס דאָרט...

ס'איז דער קוכער צום ערשטען מאל שפּילען געקומען. אַ, דער
 דיקער קוכער מיט זיינע הענט וואָס זעהען זיך ביז צו די ארעמס
 ארויס און דיק זענען זיי ווי פּיס ביי די לענדען. ער האָט אַ האק
 געבראכט, מיט וועלכער ער האקט די גרויסע זייטען אַקסען-פּלייש
 און איצטער פּלאטערט זי איבער די טאַסטען פון פּיאנאַ...
 — איך וויל ניט דו זאָלסט צו די דייטשען אריינפאלען, —
 גרילצט ער הייזריק ארויס און זיין שכור פנים קנייטשט זיך ווי
 פון קאַנוואלסיען. — — —

— איך וועל דיר צו די דייטשען ניט איבערגעבען — האק!
 האַק! און ס'פליהען די שפּענער פון די פּיאנאַ, ס'ווערען צושפּלי-
 טערט די טאַסטען. און מיט זיין ווילדער קראפט ברעכט ער די פּאָ-
 דערשטע וואנט ארויס...

די סטרונעס בלייבען אבגעדעקט, זיי ציטערען און אַ צושראָ-
 קענער גערויש פּלאטערט צווישען זיי...

— אַהא, דאָס מוז איך ארויסרײסען... קיינער זאָל מעהר אויף
 זיי ניט שפּילען... קיינער ניט, און פּערנעהמענדיג אַ גאנצען בונט
 דינע סטרונעס הויבט ער זיי אָן רײסען פון פּיאנאַ ארויס.
 די סטרונעס פּלאצען און קלינגען אָב מיט אַ האלבען וויינענ-
 דיגען טאָן, וואָס שרייט ארויס ווי פאַר דער גסיסה און שטארבט
 באַלד אין גאנצען אָב.

מיט די דינע סטרונעס גע'פטר'ט. ער שפּארט זיך איין מיט
 די פּיס און נעהמט זיך צו די דיקע סטרונעס.
 טיפע מענער טענער קרעכצען ארויס און בעטען זיך רחמים,

און ס'דאכט זיך דיר: א ריז איז געפאלען צו א מחנה רויבער
 אין די הענט און זיי, די רויבער, שטעכען ברענענדע שפיזען אין
 זיין לויב. שנוידען שטיקער פון זיין לויב און פון זיין מעכטיגער
 מענערברוסט רייסען זיך די לעצטע וועהרגעשרייען ארויס...

אין א ווינקעל זיצט א מוטער מיט א ווינקינד אויפ'ן האנד.
 זי טוליעט פאר שרעק דאָס קינד צום הארצען. דאָס קינד דער-
 שרעקט זיך און הויבט אָן וויינען אויפ'ן הויכען קול... די מוטער
 וויל איהם ס'מויל מיט די ברוסט פערשטאָפּען, און זי רוקט זיך
 אלץ מעהל אין ווינקעל ארוין — זי האָט מורא די ווילדע פיאנא-
 טענער וועלען איהר ס'קינד טויטען; וועלען ס'קינד פון איהר
 אוועקרויבען...

און זי ברעכט אויס מיט א שטילען איינגעהאלטענעם און צו-
 שראַקענעם געוויין... — — — — —

אזוי האָט די פיאנאָ צום לעצטען מאָל געשפּילט.

אַקטאַבער 28.

איך שרייב די ווערטער נאָך דעם ווי איך האָב שוין דורכ-
 געמאכט די ערשטע שלאָפלאָזע נאכט אויפ'ן דעק פון מיין צייט-
 וויליגער נייער היים, אויף דעם פערזשאַווערטען שמוציגען איי-
 זערנעם מיסט-קאסטען אין דעם געשטאלט פון א דייטשער פראכט-
 שיף, וואָס הייסט „אנסונסיאָן“. די זון געהט אויף, און דאָך זע-
 נען מיינע געדאנקען דאָס מאָל ניט מיט דעם זונענאוּפגאנג. בע-
 גלייט פון די טענער פון דער צובראכענער פיאנא שווימט נאָך
 אלץ פאר מיינע געדאנקען דער סוף פון נעכטיגען טאָג...

ס'איז געווען פארנאכט ווען די דייטשען האָבען געענדיגט
 זייער „ארכיט“ מיט'ן באנאוּש און אָנגעהויבען איבערפעקלען די
 מענשען אליין.

דער ים איז אונרוהיג. ביי אנדערע צייטען וואָלט ניט יעדער
 איינציגער געוואָלט מאכען א שפאציער איבער דעם אויפגערענטען
 ים אין א קליין שיפעל. ווייזט אויס, די פחד איבערלעבונגען פון

דער ערשטער רגע ווען דער שונא האָט זיך בעווייזען, זענען פיעל שארפער געווען. ווען דער שונא האָט בעפוילען זיך אראַבלאָזען מיט די טרעפּ צו די קליינע שיפּלעך, וואָס איז פון די וועלען גע- שליידערט געוואָרען, איז דאן שוין געווען מיט אַ טאָג שפעטער. איז שוין געווען נאָך דעם, ווי די ערשטע אונרוהיגקייט דע טעמפּקייט...

ניט אַ רוהיגקייט האָט איצט בעהערשט אלעמען, נאָר אַ מיט- האָט געמיטען.

און מיט און ניעדערשלאָגען האָט זיך יעדער איינציגער גע- שפּירט, ווען די קליינע שיפּעל איז ענדליך צוגעקומען צו דער שווארצער וואנט פון אונזער נייער היים.

אז איך האָב מיר ארויפגעקליבען אויבען אויפ'ן דעק פון מיין נייער היים, האָט זיך מיר פאר קיין פאל ניט געקענט פארשטע- לען, אז אויף אַ שיף בין איך. צוזאמען מיט דער מאנשאפט האָט מען ביי פינף הונדערט פּערזאָן פון דער „וואנדיק“ אראַבגענומען און די פעקלעך פון אזא מחנה מענשען האָט מען פון בעגינען אָן געפיהרט און געפיהרט און אין איון בארג אויפגעשליידערט. און אויף דעם אייגענעם בארג שליידערט מען די מענשען ארויס. וואָס פאר אַ פעקעל עס האָט זיך ניט אָבגעטונקט אין וואסער ביים אראַבלאָזען איהם פון דער „וואנדיק“, האָט די כוואליע איהם אָבגעוואשען ביים ארויפנעהמען אויף דער „אנסנסיאן“.

אונזער ניייער היים האָט אייגענטליך ביז איצטער געדיענט אלס אַ קוילען-טראנספּאָרט פאר די דייטשע קריעגס- שיפּען, און אז מען האָט דעם נאסען פערמעגען אראַבגעווארפען, האָט ער זיך באַלד אין דעם קוילען שטויב אויסגעשמירט.

ניט טריקענער און ניט זויבערער זעהן אויס די מענשען, וואָס קריכען ארום און טרעטען איבער די פעקלעך וואָס וואלגערען זיך גאַנצע הורבעס.

ווי נאָך אַ שרפה זעהט עס אויס. כ'האָב דעם אייגענעם גע- פיהל, ווי צוויי טעג דורכאנאנד האָט געבושעוועט אַ שרפה. מענ-

שען האָבען זיך פון די כחות ארויסגעשלאָגען לעשענדיג; איצטער האָט די ישרפה אַייפּנעהערט און די אייגענע מענשען האָבען זיך אַ לאַז געטאָן זוכען צווייטען די חורבות אפּשר איז עפעס ניצול געוואָרען.

די פריהערדיגע ארויסטאַקראַטען איז גאָר שווער צו דערקען נען. אויסגעשמידטע אין סאזשע ווי קוילען-גרעכער גראבען זיי און גרויבלען זיך אין דעם בארג פון מענטשליכע פעקלעך און שמאד טעם, און אז עס געלונגט אימעצען זיין פעקעל צו דערקענען, כאפט ער עס און שלעפט עס, אכטרעטענדיג פיס, אבישלאָגענדיג זייטען און אומווארפענדיג דעם צווייטען אויף אלע פיער.

אונדערבארעמדיג איז די היין געווען דעם גאנצען טאָג. אונדערבארעמדיג הייס איז דער פארנאכט, כאָטש די זון האלט ביים פערנעהן. די גרויסע שווייס-טראפענס רינען פון שטערען איבער דעם פערשווארצעטען פנים גלייך אין טויל אריין. און דאָך פיהלט עס גאָר קיינער ניט. אלעמען האָט בלוז איין געדאנק ארומגע- כאפט — די פעקלעך אויסצוגעפינען. און זאָגט איינעם פון די פערהאיעטע, פערשוויצטע, אז ערגעץ ווארט אויף איהם א גרויס גליק, וועט ער אייך אפילו ניט הערען:

— ער זוכט זיין פעקעל, וואו ס'ליגט געוויס אביסעל צו- וויקטע שמאטעס.

אַ דייטשער מאַטראָז טראגט דורך אין אַ עמער אויפגע- קאַכטען רויטען וויין און מיט אַ בלעכענער קאַכלעפעל שעפט ער און דערלאנגט יעדען, ווער עס בעמערקט איהם נאָר, א זופ טאָן פון דער דאָזיגער לעפעל.

— טרינק נאָך, טרינק נאָך, — שמייכעלט ער מיט אַ מוטער- ליכער געטרייקייט, — „וויר ווערדען ניכט בעזויפען, וויר שוויצען עס ארויס“.

ער בעקוקט מיך מיט רחמנות. עס פאלט איהם איין, אז איך בין עס דער פאריקמאכער פון דער „וואנדויק“ און ער לעגט מיר פאָר איך זאָל איהם ארומשערען.

דורך דער פיערעקיגער פינסטערער לאָך, וואס פיהרט פון דעק אין דער טיעפעניש, לאָזען זיך מענשען מיט פעקלעך אראָב איינער נאָך דעם אנדערען, פאלענדיג אויף דער גלייכער גלייטשיגער טרעפּ.

ס'איז אייגענטליך די עפענונג, דורך וועלכער מען לאָרט די שיף אָן; איצטער איז עס דער „וועג“ פאר די מענשען... ווי א צורודערטער כארג מוראשקעס אזוי ארבייטען די מענשען, לויפענדיג איין שורה אראָב מיט די פעק אויף די קעפּ און פלייצעס און די צווייטע שורה קומט שוין ארויס נאָך מעהר פער־שוויצט, נאָך מעהר שווארץ.

איך דערקען צווישען זיי מיינע שכנים. זיי דערקענען מיך אויך. שמייכלען. אויף זייער פנים ליגעט דער אויסדרוק ווי נאָך וואָס האָט מען זיי געשמיסען אויפ'ן נאקעטען לייב, און זיי ווי־שען דעם שווייס מיט יאוש און שמייכלען ביטער:

— מסתמא בעדארף עם אזוי זיין.

איך זיך אויך מיינע אַרימע פעקלעך. געפין זיי — צוקוועטש־טע, פערשמירטע און לאָז זיך אויך מיט זיי אויף די פלייצעס אין דער טיעף אראָב...

פינסטער און א היץ שלאָגט אין פנים אריין. כ'פינטעל מיט די אויגען כדי עפעס צו דערזעהן. א גרויסער, גרויסער, אָנגעגליי־טער פינסטערער חלל. כמעט פון עק ביז עק שיף. דער חלל איז מיט אייזערנע בעטען פערשטעלט אין צוויי גאַרען, צוויי בעטען איינע איבער דער אנדערער און צו פינף זעקס אין דער ברייט. אין די הונדערטער גרייכען זיי. קוילען האָט מען דאָ געהאלטען. און די שפורען זענען נאָך ניט פערשוואונדען. ניט איין אייווען קען מען אויסהייעצן מיט די קוילען, וואָס ליגעט אונטער יעדער בעט.

דרישנע. ס'פערכאפט מיר דעם אָטעם און א פרישער שטראם שווייס שלאָגט ארויס פון גאנצען לייב.

ווי א פינסטערער הייל זעהט פאר מיר דער פלאץ אויס. די גרעסטע פערברעכען זענען דאָ אָבגעטאָן געוואָרען. ניט צום

שלאפען אויף זיי שטעהן דאָ די בעטלעך — נאָר אומגליקליכע אויף זיי צו פייניגען.

ארום מיר פלאַנטערען זיך ארום מענשען, היילען זיך און אַרט צו פערקאפען ביים ארויסגאנג. מעהר לופט זאָל זיין.

איך בעהאלט מיינע פּעקלעך אונטער א בעט און א טרויעריגער געפיהל כאפט מיך ארום... ס'הארץ פּערקלעמט.

„א מלחמה אויף דער וועלט“.

וואָס אָבער האָב איך מיט דער מלחמה צו טאָן?!

פונקט דאָס אייגענע האָב איך איבערגעלעבט מיט יאָהרען צור

דיק, ווען איינמאָל אין א ווינטער טאָג האָט מען מיך אין דער שטאָדט ווילנא ארעסטירט. אין א ברענענדיגען פּראָסט געטריבען

אין טורמע אריין.

ניט אליין בין איך יעמאלט געגאנגען. נאָר א מאן פופּצעהן

זענען געווען צו מיר. ווי א סטאדע שעפּסען האָט מען אונז גע-

טריבען אין מיטען דער גאס, ביז די קניע אין שנע, און שפּעטער אין א שמוציגער שטאל פּערטריבען, וואס האָט געהייסען — ארעס-

טאנטען הויז...

אויך יעמאלט בין איך געווען ארעסטירט פאר אזעלכע זאכען,

וואָס האָבען קיין מאָל אין מיין לעבען קיין אַרט ניט פּערנומען,

וואָס האָבען קיין מאָל אין מיין לעבען מיין נשמה געשפּייזט. — —

און קוקענדיג איצטער גלייכגילטיג צו דער זון וואָס געהט אויף

פאר מיינע אויגען, טראכט זיך:

— א טורמע איז דאָס גאנצע לעבען. ניט מעהר וואָס אין לע-

בען איז איינער פון דעם אנדערען אביסעל ווייטער; איין מענש

בעדארה דעם אנדערען אזוי נאָהענט אין פנים ניט אריינקוקען.

מיט דער אייגענער טעמפּקייט האָב איך יעמאלט געשעפט

דאָס עסען פון דעם שמוציגען צעבער וואָס צוויי סאַלדאטען האָר

בען אריינגעבראכט אויף א שטעקען פאר אונז.

אַלץ דאכט זיך האָט דעם פנים פּערענדערט אין לויף פון די

יאָהרען. נאָר די שמוץ איז די אייגענע געבליבען..

ווען מען האָט נעכטען אין אבענד דעם הונגעריגען עולם דערלאנגט דעם אייגענעם צעבער מיט אָנגעבראקטע פלייש, וואָס איז אין היילעניש ניט געוואשען געוואָרען, ניט דערקאכט געוואָרען — האָט עס דער עולם מיט שמוציגע, ניט ארומגעוואשענע הענד געכאפט און געשלאנגען...

וויילד האָט דער גאנצער וועזען זייערער אויסגעזעהן. אויפ'ס-ביי איז דער מענש געבוירען געוואָרען. נאקעט!
אפשר איז די טורמע זיין ריכטיגער אָרט...

אַקטאַבער 29.

עס געהט פיעל שלימער ווי כ'האָב מיר פאָרגעשטעלט. די „אנסונסיאן“ שווימט כלומרשט, אבער צו וואס פאר א „זיכער'ן ברעג“ זי וועט אונז ברענגען ווייסט קיינער ניט. ווען מען האָט אונז אראַבגענומען פון דער „וואנדיק“ האָט מען אונז צוגעזאָגט, אז אין צוויי טעג ארום וועלען מיר זיין פריי: איצטער אבער רעדט מען שוין דערפון, אז גאנצע זעקס טעג וועלען מיר זיך אזוי ארומפלאַנג טערען אין די וואסערען ביים עקוואטאר. מען זאָגט, אז קיין „פאדרא“ וועט מען אונז פיהרען. א שטאָרט וואָס ליגט אין מויל פון די אמאזאנען וואסערען, און אז אינגאנצען א צוויי הונדערט מויל זע-נען מיר פון דאָרט.

טאָ פאר וואָס אבער שווימען מיר אזוי לאנגזאם? און לויט זוי די זון בעווייזט זיך יעדעס מאל אין אן אנדער זייט צייגט עס גאָר, אז מיר דרעהען זיך אויף איין פלאץ אום...

אפשר האלט מען אונז מיר זאָלען זיין עדות פון נאָך אזעלכע רויבערישע איבערפאלען ווי מיט אונז איז עס געשעהן?
און אזוי צו וואלגערען זיך אויפ'ן שמוציגען דעק, איבערזיצען גאנצע נעכט אויף א בענקעל, די קליידער פון זיך ניט אויסטאָן — ס'איז גאָר ניט אזוי אנגענעהם. וואָלט כאַטש א פלאץ געווען וואו זיך ארומצוואוואשען.
וואָלטען מיר זיך כאַטש אין אַזאַ שמוץ ניט באַדען...

די „אנסונוסאָן“ געהער צו די קלוגע שיפען וואָס זענען גע-
 בוּיט געוואָרען אין די אלטע, גוטע צייטען. זיי רופען זיך אָן
 פּראַכט און פּאַסאַזשיר שיפען. צום פּראַכט
 אָבער רעכענען זיך די צווישען-דעק פּאַסאַזשירען, וואָס ווערען גע-
 פּאַקט אין דעם טיעפען גרויסען פינסטערען בוּיך פון דער שיף,
 פּונקט ווי הערינג אין א פּאַס. מאַכענדיג די רייזען קיין זיד-
 אמעריקא, ווערען די פּאַסאַזשירען גענומען אהן א צאָהל, און אָהן
 א גרעניץ — און ס'ווערט אלץ אין דער טיעף געפּאַקט; און ווען
 זיי הויבען זיך אָן צו שטיקען אין דעם קאַלף-אוייווען דאָרט אין
 דער טיעף קלייבט מען זיך אויבען ארויס — אויפ'ן דעק לאָזט מען
 זיך פּריי לעבען...

די שיף „אנסונוסאָן“ האָט אויף א פּאַר צעהנדליג קעבינס.
 „ערשטער קלאַס“ זאָל עס הייסען, מיט א פּאַר ענגע פּראָמענאָדען
 פון די זייטען.

לויט ווי די דייטשען האָבען פּערשפּראַכען האָבען אהין גע-
 דארפּט געהן פּרויען און קינדער. אויסגעלאָזט האָט זיך אָבער
 פּאַרקעהרט. דער אַריסטאָקראַטישער עולם וואָס האָט זיך אין דעם
 ערשטען מאָמענט א ביסעל פּערלאָרען און האָט זיך אויסגעמישט
 מיט דעם איבעריגען עולם — עסענדיג ס'פּלייש מיט די הענט און
 מישענדיג דעם טע מיט א בלייפּעדער; שלעפּענדיג אליין די פּעק-
 לאַך — אָט דער עולם, האָט זיך באלד צוריק געפונען, ווי באלד
 מען האָט פּאַר איהם גאַפּעל-מעסער געפונען...

איצטער האָבען מיר שוין אן אמת'ן ערשטען קלאַס. וואָס איז
 בעזעצט מיט פיינע נאָרד אמעריקאנער בירגער און אויסגעמאַטער-
 טע פּרויען און קינדער וואַלגערען זיך אויפ'ן דעק.

א קליין שטיקעלע האָט מען איבערגעלאָזען אויף דער פּראָמע-
 נאָדע פּאַר די פּאַסאַזשירען צווייטע קלאַס און איבערגעצאמט מיט
 א שטריקעל: ווייטער טאָר מען ניט געהן.

צווישען צווייטען קלאַס און דריטען — דאָס מיינט, פון דעם

שטריקעל ביו צום פ א ל ק, וואָס שוויצט אונטער דעם בלויען הימעל, איז נאָך א מחיצה פאראנען, א מעהר נאטירליכע : די קיך האָט מען דאָרט איינגעאַרדענט, און פאר זעקס הונד-דערט מײלער צו קאכען בעדארף מען אן אָרט האָבען, בעדארף מען דאָך כלים האָבען — און מען בעדארף דאָך האָבען וואָס צו קאָכען — און ווייל דער הויפט פראָדוקט איז פלייש, וואָס מען האָט פון „וואַנדיק“ אראָבגענומען — דאריבער זענען די צווייטע קלאַס פאָר-סאזשירען אבגעטיילט פון דער „וועלט“ — מיט זייטען רינדפלייש, וואָס הענגט אנטקעגען דער זון און פוילט און עפּוּש׳ט; מיט צע-בערס אין וועלכע דער עולם וואשט זיך אין דער פריה — און איצט בראַקט מען אין דעם פלייש... און גלאַט מיט א פעטע גליטשיגע בלאָטע איבער וועלכער דער עולם פאלט און ברעכט זיך דעם גע-ניק... און מיט פינף קוכערס וואָס פון די קליידער אויף זיי רינט די שמוץ...

ערשטער, צווייטער, דריטער קלאַס!

טרויעריג, ווען אזוי איז צוטיילט אונזער לעבען...

ערשטער, צווייטער, דריטער קלאַס!

לעכרליך און טרויעריג איז צו בעגעגענען אזעלכעס אין גע-פענגנים.

און דאָך האָבען מיר עס ביי אונז. און אזעלכעס האָבען מיר אַ דאַנק בירגער פון אַ לאַנד וואָס האָט ביי זיך איינגעפיהרט באהי-נען פון איין קלאַס. וואָרים דאָרט אין דעם ערשטען קלאַס האָבען זיך פערשפארט בירגער פון נאָרד-אַמעריקא און דאָס בעסטע פון דעם גוטס וואָס ס'איז פון דער „וואַנדיק“ אראָבגענומען געוואָרען ווערט אהין געטראָגען.

„העלפּ יורסעלף!“

ס'איז זעהר א שעהנע מדה. ווען אויפ'ן טיש איז דאָ פון אַלדאָס גוטס און עס סטייעט פאר יעדען איינציגען — אכער ווען מיט דעם „העלפּ יורסעלף“ שטרעקט איינער אויס זיין האנט און

נעהמט אלץ פון טיש אראָב לאָזענדיג דעם אנדערען פערשמאכט — איז עס א מרת־סדום.

אזעלכעס איז ביי אונז, אויף דעם שווימענדיגען געפענגנים.
 אין דער טיעף איז דושנע אונדערבארימדיג און אן עולם פון
 א מאן פינף הונדערט וואלגערט זיך אויפ'ן דעק. א קנויל פון פינף
 הונדערט נפשות וואלגערען זיך אויף דעם שמוציגען דעק, פאר
 זועלכען קיינער האָט קיין געלט ניט בעצאָהלט.
 האָט מען אן ערשטען קלאס בעשאפען!

און טאָמער וויל אימיצער אהין זיך דערשלאָגען כאָטש א בער
 סערען טרונק וואסער בעקומען — ווערט ער מיט בזיונות דורכגע-
 טריבען. טאָמער וויל אימיצער אביסעל ס'לייב דאָרט ארומוואשען
 ווערט ער מיט בזיונות ארויסגעטריבען...
 „ליידים פוירסט!“

אויף אן עכט־נאָרד־אמעריקאנישע מדה, דאָ אבער גילט עס
 ניט. נאָר אין דעם ענגען עלעוועטאר ביי זיך אין לאַנד ווערט די
 הוט פון דעם הערען אראַבגעשלאַפט ווען א דאמע געפינט זיך אין
 זיין געגענווארט. דאָ איז אבער דער דר־ארץ פאר דער דאמע ניט
 גילטיג.

„העלפ יורסעלף!“

און בלייבע אויסגעמאטערטע פרויען מיט ברוסט־קינדער
 אויפ'ן האנט שמאכען אונטער דער ברענענדיגער זון ניט האַבענ-
 דיג אפילו מיט וואָס זיך צו דערקוויקען...

איך טראכט איצטער ניט פון די ענגלענדער, וואָס זענען
 דאָרט מיט אייך און שמייכלען אזוי זיס צו די דייטשען: לויבען אזוי
 די גבורות פון די דייטשען... איך טראכט איצטער איבער קינדער
 פון א פאָלק, וואָס בעווייזט וואונדער פאר דער וועלט מיט זיין
 קראפט און פרייען גייסט און שרייבט אויף די גאָלדענע מטבעות
 „אין גאָד ווי טראַסט“...

ווי פיהלט איהר זיך פריי אין דעם שוויס־געפענגנים וואָס
 איז פאר אונז איינגעריכט געוואָרען אונטער דעם בלויען הימעל

אויף דעם רעכטען צענטער פון דער וועלט וואו פריי שיקט די זון
 איהרע שטראהלען צו צפון און צו דרום? ...
 „וויפעל געלט האָט איהר בעצאָהלט פאר דעם „ערשמען
 קלאַס“?

איך ווייס אז קיין געלט האָט איהר ניט געצאָהלט. געפענגנים
 בעקומט מען איבעראַל אומזיסט. גאנץ אומזיסט האָבען מיר עם
 אויך בעקומען. גאנץ אומזיסט האָט מען ביי אונז די פרייהייט גע-
 רויבט. און אויב ביי אייך וועט עם פערוואַנדעלט ווערען אין אַ
 „גוד טיים“, פלאַמט מיר דער פנים פאר שאַנדע...
 איז דאָך מיר ניט פרעמד די זיטען פון פּאָלק.

איז דאָך מיר ניט פרעמד דאָס לעבען פון פויער אין דאָרף.
 כ'האַב דאָך ניט פארגעסען אין דער האַרציגער בענעמונג, מיט
 דעם פרעמדען און פערבלאָנזשעטען וואָס הערשט אין פּאָלק...
 האָט דען ווען א קישען געפעהלט ביי אונז אין שטוב ווען

אַ פרעמדער האָט אויף א נאכט־לעגער געבעטען? ...
 און כאַטש ענג אונזער שטיבעל געווען דאָך איז פאר יעדען
 א גרוימער פלאַץ געווען; איז פאר יעדען א צודעק געווען, און פאר
 דעם שוואַכען האָט מען די אייגענע בעט אבגעטראָטען.
 פאר וואָס פערשווינדט עם מיט'ן אַנקומען פון דער צי-

וויליאַציאָן?

פאר וואָס ווערט אין דעם גרויסען פּאָלאַץ אַלץ ענגער ווי
 נאָך די קולטור רייסט זיך אהין אריין?
 „אין גאט ווי טראַסט“ האָט מען אויף די גאַלדענע מטבעות
 געהייסען אויסקריצען.
 און אויפ'ן שאַרף פון שווערד — די גערעכטיגקייט בעזעצט...
 אַקטאָבער 30.

די זון האַלט ביים אויפגעהן. גרוי־פייכטע וואַלקענ'ס ליי-
 גען ביים האַרזיאַנט. די לופט איז פייכט און שווער. די פייכט-
 קייט דרינגט אריין ביז צום פייכטען, פארשוויצטען און מיעדען

לייב. ארום מיר, אויפ'ן דעק, ליגען די פאסאזשירען האַלב שלאַך-פענדיג און האַלב וואַך. די געזיכטער אויסגעמאטערט און מיט א גלאַנץ וואָס ווערט אויפ'ן פנים פון שלאַפלאָזען נעכט ביים ים זיצענדיג.

דער ים איז רוהיג. גרוי-מיעד זעהט ער אויס. פון זיין מיעדען צוקניטשען אויבערפלאַך קוקט א סוד ארויס...

ווער ווייסט וואָס היינטיגע נאַכט איז נאָך פערלאָפען אין אונז זער „געגענד“? אפשר איז ווידער א שיף געפאנגען געוואָרען פון שונא און די מענשען קאָרטשען זיך, קינדער וויינען און ווייבער פאלען אין א היסטערישען צושטאַנד אריין? ...

דער טאָג קומט אָן. דער עולם וועקט זיך.

שנעל קומט דאָ אן דער טאָג אין די עקוואטאָר געגענדען. אַהן פייערליכע צערעמאָניעס קומט ער אָן. פונקט אזוי שנעל ווי די נאַכט פארהעהמט דאָ איהר אָרט ווען די זון הויבט אָן צו פארגעהן. דער עולם וועקט זיך און דאָרט ביי די צוויי וואסער קראנען, וואָס נעבען אבטרעט, קומט שוין פאר א ברענעדיגע טהעטיגקייט. — דער עולם וואשט זיך!

אינגאנצען צוויי קראנען פאר אן עולם וואָס גרייכט אין די פינע הונדערטער. און דאָס וואשען זיך טראָגט א נערוועז-טעמד פען כאַראַקטער. אלץ ציהט זיך צום קראן, כאַטש בלויז איין מענש קען נעבען איהם שטעהען און די בלאַטע נעבען איהם איז פעט, גלאַנציג. ס'וואסער גיסט זיך גלייך אויף דרערד. אלטע, יונג גע קינדער, ווייבער, מיידלאַך אלץ שטופען זיך צום קראן. איינער וואשט די צייהנער גלייך דעם אנדערען הינטערן קאָלנער און דער צווייטער זייפט די צורה מיט פערמאכטע אויגען און זעהט גאָר ניט, אז אן אנדערער האַלט שוין דעם קראן אין האַנד...

עפעס א מיידעל איז פארהאנען וואָס האָט שוין געשוואָלענע הענד פון דעם וואָס יעדער קנייפט איהר דעם גאנצען טאָג — זי האָט זיך אויך אין דעם קנויל אריינגעשפארט — וואשען זייל זי זיך, און אַ שפאַניער פראנט גיסט איהר וואסער הינטערן העמד...

— זי וועט לויפען צום קאפיטאן פער'מסר'עז...

נאָר אנשטאַט דעם קאפיטאן, פאַלט זי אריין אין די אַנגער
זייפטע אַרעמס פון א „וואנדריק“ מענש און כאפט א קוש פון זיין
אַנגעזייפטער צורה :

— נארעלע, וואס ביסטו אין כעס? זעהסט, די זייף ברענט
מיר די אויגען אויס און כ'קעז מיר צום קראַן ניט דערשלאָג-
גען....

דער טאָג לעבט אויף !

און לויט די זייט וואָו די זון געהט אויף זעהט אויס אז מיר
געהן צוריק. כאַטש נאָר לאַנגזאַם בעוועגט זיך אונזער שיף, און
כאַטש ס'איז קיין אונטערשייד ניט וואוהין זי זאָל אונז ברענגען
— און וואו אונזער „זיכערער ברעג“ זאָל זיין — דאָך ווערט
טרויעריג ווען דו שפירסט, אז צוריק געהן מיר... ס'ווערט אוממעגלעך.
שוין פיער טעג די קליידער פון זיך ניט אויסגעטהאָן. אזוי זיצענ-
דיג אויף א שטול די נעכט דורכגעמאַכט. ס'העמד קלעפט זיך מיר
צום לייב און ס'מאַכט מיר נערוועזן...

דער טאָג האָט אויפגעלעבט !

ס'איז אין גאַנצען אכט א זייגער און די זון באַקט. איך קוק
צום בינטעל מענשען־קענער וואָס האָט זיך דאָ פון אלע לענדער
אויסגעשאַטען — און ציהט זיך צום צעבער מיט דער שמוציגער
פליסיגקייט וואָס זאָל הייסען „קאווע“. — — —

אלע נאַציאָנען זיינען איצטער ארום דעם צעבער. פון אלע
עקען וועלט — בכבוד'יגע פאַרשטעהער. פון מזרח, מעריב, צפון,
דרום.... געלע, ברוינע, רויטע, שוואַרצע און פאַרשוואַרצטע... אלץ
שפאַרט זיך נעהנטער צום צעבער פון וואַנען עס שלאָגט א פאַרע
און צוגעהט זיך פרידליך איבער די קעפ פון די אלע פאַרשטעהער...
ווער מיט א גלאַז און ווער מיט א טעלער, ווער מיט א האַלבער
פלאַש און ווער מיט דער כלי אין וועלכער ער צופיהרט זייף צום
ראַזירען זיך — אלע צום צעבער מיט די קעפ אַרונטערגעבוויגען
וואַרטען אויף א „נעקסט“. פריעדליך האַלט זיך דער עולם. פאַר

אלעמען וועט סטייען. און ווען נאָך אין דעם אייגענעם צעבער
וואָלט זיך דער קוכער מיט א שעה צוריק ניט געבאָדען... און ווען
נאָך די טרוקענע פלעצלאך וואָס דער עולם נעהמט עס פון א
איבערגעקעהרט פעסעל — וואָלט ניט אזוי ביטער געווען...

איך דערקען מיין שכן דעם „ענגלענדער“ וואָס האָט יעדען
טאָג, דאָרט, אויף דער גאָטזעליגער „וואַנדיק“ די גאָפּעל־מעסער
דעם סטוארט צוריק אין פנים אריין געשמיסען:
— ט'איז שמוציג!

איצטער שטעהט ער מיט א בלאָטיגער בלעכענער קענדיל און
ווארט אויף א געלעגנהייט „קאפע“ אָנצושעפען....

ווי שנעל מענשען גיבען זיך אונטער!
און שמייסט דיך אַמאָל אריין דער צופאל מיט מענשען אינ-
איינעם אין אן ענגער שמוציגער לאַך, זעהסטו איצטער ווער
ס'איז אין דעם דאָזיגען שמוץ שולדיג. ווערט געבוירען דער ספק
אין דיין הארצען:

— צי וועט אַמאָל דאָס לעבען ריינער ווערען? ...
ביים וואשען זיך, נעכטען, האָט מיר איינער געזאָגט, אז די
„עקספראַנטע“ שפראך וועט צו דעם אלעמען א סוף מאכען. ס'-
אומגליק בעשטעהט אין דעם וואָס מענשען אויף דער ערד קענען
זיך ניט צוזאמענרעדען. אנדערש, וואָלט איצטער א גן־עדן גע-
ווען און יעדער איינציגער וואָלט אפשר א בעזונדערען קראַן געהאט
צו וואשען זיך...

— „מענשען מוזען איין שפראך האָבען!“ ...
גאָט מיין גאָט, וואָס האָט עס מיט דער שפראך צו טאָן?
צי בעדאָרף מען דען א שפראך האָבען פאַר לייעבע?
ווער בעדאָרף א שפראך פאַר דעם בייזען ווילען?
איז דען ניט אלצדינג א נ ש ו ו י ג ע ן געוואָרען ווען
די קריעגס־שיף האָט זיך דערנעהנטער און אָנגעהייבען אויסצו-
דרעהען די קאנאָנען מילער אויף אונז? !
רעדט דען ניט א י י ן שפראך אין דעם וועזען פון אלע

מענשען וואָס שטעהען איצטער אַרום צעבער מיט די כלים אין די הענט און ווארטען, „קאווע“ צו בעקומען? ...

פונקט איצטער האָט דער מאַטראָז געפונען די ריכטיגע צייט די דעק צו וואשען. ס'הייסט די בלאָטע פון שיף א ביסעל שייטערער און גלויטיגער מאכען... ער לאָזט פלייצען דעם שטראם וואסער פונקט צווישען די מענשען וואָס זיינען אַרום צעבער פער-זאמעלט.

דער עולם ווערט זיך גאָר ניט. אַ גאַנץ נאַטירליכע זאַך. גוטמוטיג איילט זיך יעדערער מיט זיין כלי ערגעץ אַ ה ע כ ע ר ע ז אַרט צו פאַרנעהמען.

איינער, מיט אַ טעלער קאווע אין איין האַנט, אַ שטיק ברויט אין דער אנדערער און מיט אַ האַנטוד אין די צייהנער, קלייבט זיך אַרויף גאָר הויך אויף אַן איבערגעקעהרטען קאַסטען. און אין דעם פריהמאָרגען-ליכט זעהט ער אויס ווי אַ טיגער וואָס לויפט מיט זיין רויב ערגעץ צו אַ זיכערען ווינקעל און די אויגען זיינע ברענען...

וואָס ווילען זיי נאָך מיט זייערע פלייש דאָ! ? אַפּשר צוואַנד-ציג ריזיגע זייטען דינד-פלייש האָט מען דאָ צום קיך געבראַכט און אויף דער ערד אוועקגעשמיסען. „וואַנדיק“ פלייש. און עס פוילט.

מען קען מיינען, אז אַ גאַנצע מחנה לייבען און טיגערען וועט מען באַלד פיטערען.

ווידער נאַכט. ס'גאַנצע ביסעל מענשען אויפ'ן דעק. די זון לאָזט זיך אַ גלויטיגע אַראָב אין ים אַריין. דער עולם איז מוזיקאַ-ליש געשטימט. פון אלע עקען טראָגען זיך פערשיידענע נגונים. אומעטיג און מוטלאָז קלינגען זיי אלע.

אַ קאַמפּאַניע בויעס זינגען — „ווען איי געט יו אַלאָז טו נייט“... מיט אַ ניגון וואָס קלינגט ווי צו קנות.

דער ערשטער קלאַס האָט געלאָזט בעמען די קאַפעליע פון דער

„וואנדיק“ זי זאל פאר זיי שפילען. זעקס אין צאָהל, מיט זייערע אינסטרומענטען אונטער די ארעמס לאָזען זיי זיך אראָפּ פון זייער געצעלט יואָם איז אויבען, אויפ'ן בית-הכסא אָנגעצויגען... „וואנדיק“!

ס'איז א נאָמען געבליבען נאָך דער גאָטזעליגער שיה. א צוויי געל שוואַרץ און ווייס געפלעקט, האָט מען פון דאָרט מיציל געווען. די קיד צייגעל — האָט מען זי „וואנדיק“ א נאָמען געגעבען... און רופט עס פּלוצלונג אימיצער ביים נאָמען, דאכט זיך: די „וואנדיק“ איז פון דער טיפעניש ארויפגעשוואומען...

אַקטאבער 31.

פארנאכט. די זון האלט ביים פּערגעהן. א מערקווירדיגער אומעט רוהט איבער'ן שיה. די לעצטע פאָר טעג מערקט מען דעם עולם וועניגער עסען. די לעצטע פאָר טעג, ווי ס'קומט דער אבענד, הייבען זיך אָן געזאנגען צו הערען פון אלע ווינקלעך. ס'איז מיר זעלטען ווען אויסגעקומען צו געפינען זיך אין אזא ראסען און נאַציאָנאַלען מישמאַש. פון יעדען וועלט-ווינקעל א פאָר מענשען. און אלץ האָט אָנגעהויבען צו זינגען פאר די לעצטע פאָר פארנאכט טען. יעדערער זינגט פאר זיך אליין; יעדערער — זיין אייגענעם ניגון... און גאנץ איינגעהאלטען, שטיל. בלויז א גרופע איטאַליע-נער זינגען עזות'דיג. כמעט שרייענדיג. זייער ליעד „ליעבע און פרויהייט“ זינגען זיי... און די „רוישען“ קנאַקען אזוי צווישען צונג און גומען, אז ביזט זיי מוחל זייער ליעבע מיט זייער פרויהייט. מיט אויגען פּערגלויזטע צום זון אונטערנאנג זיצט א געזונט טער אראבער און זינגט מיט א קאָפּ-שטימע אלץ איינע און די אייז גענע פראזע, ארויסשרייענדיג, כמעט ארויסשפיייענדיג דעם „חית“ פון האַלז, און האָט זיך אונטערגעשפארט מיט'ן האנד אונטער'ן אויער ווי א שלעכטער בעל תפילה.

פון ערגעץ ציהט „פאסליעדני נינעשני דינענאָטשעק“ דאָס רוסישע ליעד איז דאָ אויך פּערטראטען פון א אידישער

דאָקטאר-פאמיליע וואָס פאַהרט פון בראזיליען קיין נאָרד-אַמעריקא פון ערשטען קלאס טראגען זיך די טענער פון דער ענגלישער וואנדייק קאפעליע. זיי שפיעלען די דייטשע „פופכען“ — די דייטשען צום פערנגעניגען.

און די שיף געהט נאָך זידען. פונקט ניט אהין, וואוהין מען בעדארף אונז פיהרען. מאָרגען איז זונטאג און לויט דעם צוזאָג האָבען מיר מאָרגען שוין בעדאַרפט זיין אין פארא, טאָ פאר וואָס אָבער געהט אונזער שיף צוריק?

דאָס געזאנג ווערט אלץ שטארקער און שטארקער. ווען כ'מאד צו די אויגען, דאכט זיך מיר, אז כ'בין ערגעץ אין א אידישער שול, שבת אין אבענד און דער עולם ווארט שטערען זאָלען אויפגעהן. די אַריענטאַלישע ניוגונים קייקלען זיך איבער'ן דעק, און צו מאכענדיג די אויגען קען מען מיינען, א רבי מיט זיינע חסידים זינען גען עס חסידישע דבקות.

א מיעדע פויגעלע האָט זיך אבגעשטעלט אויף אונזער שיף!
נאָך איהרע פיסעלעך איז צו דערקענען, אז זי לעבט ניט ווייט פון וואַסער. ניט ווייט פון לאנד זענען מיר געוויס. ס'פייגעלע, ווי ס'וואָלט גאָר די מענשען ניט מערקען, שפרינגט איילענדיג און קלייבט ברעקלעך צווישען די פאסאזשירען.

— פייגעלע, פייגעלע, ביי וואָס פאר א ברעגעס זענען מיר איצטער?

— פייגעלע, פייגעלע, צו וואָס פאר א לאנד פיהרט מען אונז

איצטער?

כ'האָב אין לעבען שטענדיג ליעב דאָס אונערווארטעטע, דאָס אונגעריכטע — טאָ פאר וואָס אָבער האָט דער גאנצער צופאל בלויז א שווערען טרויער ביי מיר ארויסגערופען?

ווען איך שרייב די שורות האָט זיך נעבען מיר אוועקגעזעצט א שפאַניער מיט א בלעכעל ברודיגע קאווע. אין איין האנד האלט ער א שטיק ברויט און אין דער אנדערער — א שטיק געלע זיף, אונטער'ן אָרעם — א שמאטע. ווייזט אויס, וואשען איז ער זיך

גענאנגען, און דאך גענומען פריהער דעם מאָגען בעפריעדיגען.
כ'האָב אין לעבען געהערט מעשיות פון שיפען, וואָס זענען פון
ימ־רויבער איבערגעפאלען געוואָרען, די מענשען בערויבט און שפע־
טער זיי אלעמען פאר קנעכט פערקויפט.

ס'איז שוין כמעט היינט ניטאָ אזעלכע ערטער אויף דער
ערד, וואו מען וואָלט געקענט ברענגען מענשען, מיט הענד און
פיס געבונדען, און פערקויפען זיי פאר קנעכט.

איך וואָלט אבער מעהר צופריעדען געווען, ווען איך וואָלט
כאָטש אין מיין געדאנק זיך קענען איבערטראַגען אין יענע ציי־
טען, ווען רויבעריי האָט דעם ריכטיגען נאָמען געהאט; אין יענע
צייטען ווען פאר רויבערייען זענען קיין מאָדערנע קאדעקסען ניט
געשריעבען געוואָרען.

מיין „רום“ זאָגט, אז לויט דעם האַאָגער אבמאך האָבען די
דייטשען קיין רעכט ניט געהאט אונז צו פערקאפען און אז לויט
דעם האַאָגער אַבמאך האָט בעדאַרפט...

— דער האַאָגער פריעדענס פאלאץ! דער אינטערנאַציאָנאַ־
לער שווינדעל און קאָמעדיען פאלאץ! וואו מען קלערט צו דינים
פון עטיקעטע פאר דעם גראַנאַט וואָס פליהט פון קאַנאַנען־מזיל...
אזעלכע דינים, פון וואָס פאר א מעטאל עס בעדאַרף זיין די
קויל, וואָס בעדאַרף א ברודער־מאָרד בעגעהן!

דער האַאָגער פריעדענס פאלאץ...

וואו נעהמט מען די צייטען, ווען צווישען ליעבע און האַס
האָט מען דעם גרענעץ געזעהען?

האס און נקמה האט מען איצטער אין דעם מאנטעל פון
ל י ע ב ע אָנגעטאָן. איך קוק ווי ענגלענדער און דייטשען שמייכ־
לען איינער צום אנדערען איבער זייערע גבורות...

— וואָס בעטייט עס אליץ? וואוהין וועט די וועלט פערגעהן
מיט דעם פאלשען שמייכעל, וואָס כ'זעה די לעצטע צייטען אויף
איהרע ליפען?

און טראכט איך איצטער פון דער אלטער אייראָפּא, קוקענ־

דיג אויף די אלע מענשען, וואָס רינגלען מיך ארום רעכטס און לינקס... און אפילו צוהערענדיג זיך צום געזאנג וואָס ציהט איבער אלעמענס קעפ — קלער איד:

— וויפיעל מענשען-בלוט וועט מען בעדארפען פערניסען אויסצומיסטיגען די ערד פון דער אלטער אייראָפּא, כדי ס'זאָל זיך אויסדאכטען כאַטש אויף א ווילע, אז עפעס נייעס שפראצט פון דער ערד ארויס!...

נאָוועמבער 1.

ס'איז ארום פיער א זייגער פארטאג. די לבנה בויגט זיך צו מערבזייט און א שטארקער ווינט שניידט אין פנים. זייט נעכטען אבענד האָט די „אנסונסיאן“ אָנגענומען דעם ריכטיגען קורס און געהט איהר פולען גאנג. די מאשינען קרעכצען און ציטערען. זעהט אויס, לאנג מיט אזא שנעלקייט ניט געגאנגען. זעהט אויס, ערעכסט וויל מען אונז צו א ברעג ברענגען. די מאשינען, פון גאנץ אלטער סיסטעם, בעדארפען א סך קוילען האָבען און דער געדיכטער רויך פון קוימען זעצט ווי א געדיכטער וואַלקען און צעוויקעלט זיך אין לופט פארשטעלענדיג פון צייט צו צייט די לבנה.

דער עולם שלאָפט אונרוהיג. פו צייט צו צייט וועקט זיך אימעצער פון זיין פלאץ, רייכט די אויגען, שפרינגט אויף פון זיין שטול און לויפט צום פארענטש — קוקט אין דער נאכט אריין. ווייזט אויס מיר דערנאָהענטערען זיך צום מויל פון די אמא-זאנען וואסער'ן. די גענעד האָט א שטורם-ווינט געשיקט אונז מקבל פנים זיין. א פייכטער ווינט וואָס טראגט מיט זיך צוויי שטראמען, איינעם א קאלטען און איינעם א ווארעמען — גלייך ווי ווארים און קאלט וואסער זאָלען פון צוויי בעזונדערע קראנען שטראמען.

פון ווייטען בעווייזען זיך פייערלאך. זיי וויגען זיך און ווינקען און מיר קומען זיי אנטקעגען. עפעס גיט מען אונז צייכענס און

עם מערקט זיך ווי איין פייעריל לאַזט זיך דאָרט פון אויבען אראָב טיעפער צום וואסער...

ס'איז א בראזיליאנישע „פאָסטען־שיף“ וואָס ווארט אימער אויף דעם אייגענעם אָרט וואו דער אָקעאן קומט זיך מיט דער אמאזאנע בעגעגענען און דאָ בעדארף אונזער שיף א לאַצמאן אויפנעהמען; א וועג־פיהרער וואָס זאָל די שיף דורך די פערשיידענע אינזלען דורכברענגען. דאָס אלץ ווערט אבער געמאכט אין דער פינסטער, אין דער נאכט, און עם טראגט אזא געהוימניספול לען כאראקטער. גלייך ווי צוויי רויבער־שיפען וואָלטען זיך אין מיר טען ים, אין מיטען דער נאכט בעגעגענט און ביים לבנה־שיין וועלען זיי זיך, מיט דעם רויב צוטיילען...

דאָס פייעריל וויגט זיך און ביים לבנה שיין בעווייזט זיך א קליין שיפעל וואו עם זיצען דריי מענשען און רודערען און רודער־רען און ווערען פון צייט צו צייט פארפאלען צווישען די וועלען... זיי קומען צו נאָהנט צום וואנט פון דער „אנסונסיאָן“. מען לאַזט פון אויבען. א שטריק־לייטער אראָב און מען זעהט ווי א מענטש קלעטערט ארויף.

און כאַטש איך קען ניט יענעם מענשען דאָך איז ער מיר טייר ער. עפעס איינער פון אונזערע איז ער וואָס וועט אונז אויף דעם גלייכען וועג ארויספיהרען: דער ערשטער עדות פון אן אנדער וועלט, וואָס וועט פון דעם אונרעכט זיך דערוויסען באלד און וועט פילייכט מיטפיהלען דעם עולם וואָס ליגט אזוי מיעד אויף אלע זייטען פון דעם דעק און חלום־ט, נאָר גאָט אליין ווייסט פון וואָס. די מאשינען הויבען אָן ווייטער צו ארבייטען און די „אנסונס־סיאָן“ בעוועגט זיך ווידער. מיר געהן פארביי דער פאָסטען־שיף — א קליינע גרויע באַרקע וואָס וויגט זיך פון די כוואליעס און אין'ם לבנה שיין זעהן זיך דאָרט אויף איהר נאָך מענשען, אָדער שאַטענס פון מענשען...

מען זעהט ווידער דאָס קליינע שיפעל און בלוז צוויי מענטשען אין איהר, רודערן און דערנעהנטערן זיך צו דער באַרקע...

עם פערנעהמט זיך אויף טאג. דער עולם הויבט זיך אָן צו רודערען. כאפט זיך דאָס מאָל מיט אימפעט און גלאַצען אין דער וועלט אריין. פונקט ווי אין אויער וואָלט אימעצער אריינ-סוד'ען יעדען איינציגען:

— שטעה אויף, פאק דינע זאכען איין, וואָרים לאנד וועלען עם טראַגט זיך דורך אַ מחנה פויגעל. זעהט אויס לאַנד-מיר באַלד זעהן.

פויגעל. לאַנג ניט געזעהן אזא מחנה פויגעל איבער'ן וואסער ציהען.

די זון הויבט אָן אויפצוגעהן אין מזרח זייט און די לבנה זוכט אַן אָרט וואו זיך אויסצובעהאַלטען.

ס'וואסער האָט דעם קאָליר געביטען. דער ברונז-טונקעל בלויער קאָליר פון אַקעאן איז פערשוואַנדען. איצטער איז דאָס וואסער גרין און געשטרייפט מיט ברודיג-געלע פאסען. א גע-מיש פון פארשיידענע וואסערען. עם שפירט זיך, אז מיר געהען אנטקעגען א נייעם שטראָם און דער ווינט וואָס בלאָזט אונז אנט-קעגען קומט פון פרעמדע וועלטען אָן.

קוים, קוים צו בעמערקען וויזט זיך אַ טונקעלער פאס לאַנד ביים האַריוואַנט אין מזרח זייט. נאָך אַ מחנה פויגעל טראַגט זיך דורך גאָר נידריג ביים וואסער.

דער עולם האלט דעם אטעם איין און קוקט פארגאפט מיט אַפענע מוילער. אנדערע אויפהייבענדיג זיך פון געלעגער און מערקענדיג דעם טונקעלען פאס ביים האַריוואַנט, רייבען די אויגען און אַ שמחה כאַפט זיי ארום. און פאר שמחה שליידערען זיי דעם מאַטראַין איבער דעם פארענטש אין וואסער אריין.
לצים מאַכען שפאס:

— וועסט נאָך בעדארפען שלאַפען דאָ אַ נאַכט. מען וועט דיר נאָך ניט אראַבלאָזען אזוי גיך.

— מען וועט מיר שוין אראַבלאָזען. זאָלען מיר נאָר נאָהנט

צום לאנד זיין וועל איך אין וואסער אריינשפרינגען און צום ברעג שווימען.

און די „אנסינסיאן“ שלאגט זיך פון די כחות ארויס. קרעכצט און פופט און דער געוואלדיגער רויך פון קוימען וויקעלט זיך איבער די קעפ פון די לוסטיגע. די שיה אליין זעהט אויס איילט צום ברעג וואָס געשווינדער, דעם פעקיל מענשען־קינדער פון זיך אראָבוארפען: קיין שום בעשעפעניש אויף דער וועלט, דאכט זיך, וואָלט דאָ אויף איהר אזוי פיעל שמוץ ניט אָנגעמאכט ווי די אלע אונגעבעטענע, אונגעריכטע געסט...

א צעפלאמטע געהט אויף די זון און מיט מעהר היץ ווי שמענדיג הייבט זי אָן צו הויבען... פון דער הינטערשטער טייל שיה ציהט זיך צום קיך א שורה פון דער מאנשאפט און ווי דער שטייגער טראָגט יעדער אויף זיין פלייצע א זייט אָקסען־פלייש אָדער א גאנץ קעלבעל. ס'קעלבעל איז אין גאנצען ארומגעשונד דען און בלוי איז עס. און עס ווערט אראָבגעשליידערט געבען קיך אויף דער ערד...

און די לופט ווערט מיט איין מאָל פערדאָרבען, פארפוילט. ווער בעדארף נאָך ס'פלייש היינט דאָ האָבען? ! קוקענדיג אויף דעם דאכט זיך: אָט באלד וועט אָנקומען א מחנה רויב־פויגעל, קראָהען און אונבעקאנטע הינט און וועלען זיך פערזאמלען ארום דעם פלייש בארג וואָס היינט איז ער נאָך גרעסער ווי שמענדיג... ס'בעווייזען זיך פאסען לאַנד פון מערב זייט אויף. אינזלען זען גען עס. גאנץ ווייט. און מען זעהט נאָך זייער ריכטיגען קאָליר ניט. דער גרוינגעלער פארב פון וואסער שטארקט איבער דעם בלויען קאָליר און ס'וואסער פון ביידע זייטען שיה שוימט זיך שוין ניט אזוי שטאַרק. ס'וואסער ווערט זיסער. א פאָר יונגע לייט בינדען צו א קווערטיל צו א לאנגען שטריק און בעקומען פון אונטען וואסער.

יעדער טונקט דעם פינגער אין דעם און טוט א לעק מיט'ן צונג און פראָבירט דעם טעם מיט א בעזונדערער כונה.

— זיס! מען קען עס שוין טרינקען פרייט ער זיך...
 די אינזלען פון אלע זייטען פארמעהרען זיך. טונקעל גרינע טייך-
 לען זיי זיך פון דעם געלביגרינעם וואסער-קאליר ארויס. ווייט,
 ווייט בלאנקט אין לופט א זעגעל שיף — ווי א ווייטער חלום זעהט
 עס פאר מיר אויס...

ווי שעהן פלעגט זיך וועבען ביי מיר אין די יונגע יאָהרען
 חלומות פון לענדער וואו אייביג וואוינט דאָרט דער זומער...
 יענע וואונדער-גרינע געגענדען וואו די גרויסע, גרויסע אמאזאנען
 שטראמען האָבען זיך א בעט אויסגעבעט האָב איך מיר נאָר אין
 חלום געקענט פאַרשמעלען. איצטער אָבער איז עס קיין חלום
 ניט. אין דעם ערשטען מאָמענט ווען כ'האָב אנטקעגען זיך דער-
 זעהן די געפאנצערטע שיף און ווי זי ווענדט אום די קאָנאָנען
 מיילער צו אונז — האָב איך געמיינט, אז א בייער חלום ציהט
 דורך מיין מיעדען קאָפּ... די ווירקליכקייט האָט שוין לאַנג די
 חלומות-שאַטענס צוטריבען. יעדען טאָג, אין דער אייגענער צייט
 ווען איך צייכען פאר זיך די דאָזיגע ווערטער טראַגען זיך ארום
 מיר מענשען קולות וואָס רעדען פון עסען, עסען, עסען...

שטימען וואָס דריקען אויס זידעל-ווערטער, זידעל-ווערטער,
 בעגלייט פון א ריח צוזאמענגעמישט פון מענשען שווייס, מענ-
 שען שמוץ און פערפוילטע אָקסען-פלייש...

ס'איז ווייט קיין חלום ניט :

מען האָט די אלטע קליידער פון דעם צוואנציגסטען יאָהר-
 הונדערט צוריסען און פון זיי זעגלען געמאכט פאר מיין שיף וואָס
 טראַגט מיך איצטער צו די געגענדען וואָס כ'האָב אין חלום גע-
 זעהען... — — — —

צווישען גרוין-גרינע און בליהענדע אינזלען שניידט דורך אונז
 זער שיף די געלב גרינע וואסערען. דער ווינט ברענגט א כוואַ-
 ליע בלומען-דופטען און ס'פארכאפט דאָס האַרץ.

דער ריח פון לאַנד וואָס ציהט אהער מאַכט פערגעסען, אז
 א געפאנגענער בין איך.

מיר געהען פארביי. נאָר נאָהנט צו אן אינזעל און פון צוויי
שען די בוימער קוקען הייזלאַך ארויס און קינדער שטעהן דאָרט
מאָכען מיט די הענט צו אונז...
— זייט מיר געגריסט, קינדער לייעבע, אין דעם אונבעקאנטען
לאַנד !

איך בין דאָך בלויז אַ מענש מיט אַ שוואַך מענטשערהאַרץ
וואָס איז פון בלוט און פלייש בעשאַפען, און ס'טוט מיין האַרץ
מיר איצטער וועה ווען כ'קוק פון געפענגניס צו'ן אייך אריבער...

איך געה אַראָב אין דער טיף, אין דעם אָנגעגליהטען בויד
פון טיף וואו דער עולם היט זיין פערמעגען אויף. דאָרט רודערט
זיך שטאַרק. מען פאקט זיך. איינער שלאָגט דעם אנדערענס זייטען
אַב. מען פאקט זיך. מען ריכט זיך היינט נאָך פריי צו ווערען.

און די מענטשען קוקען איינער צום אנדערען מיט חשד. אין
דער לעצטער מינוט האָט עפעס איינער דעם צווייטען אויפגעהערט
צו געטרויען. יעדערער פאקט זיך אין זיין זעקעל אָדער טישעמאָר
דאן דער צווייטער זאָל ניט אריינקוקען און זעהן וואָס דאָרט טוט
זיך. אין דער לעצטער מינוט קען הלילה איינער דעם אנדערען
בע'גנב'נען... וואָרים אין דעם שמוציגען געפענגניס האָט איינער
אויף דעם אנדערען אָנגעהויבען ווי אויף אַ פערברעכער צו קוקען
בלויז די נויט האָט געצוואונגען איינעם צום אנדערען שמויכלען...

אָבער איצטער אין דער לעצטער מינוט. לייענסטו אויף יעד
דענס פנים : „איך קען דיך דו וועסט מיר ניט בעשווינדלען.
מיין טישעמאָדאן גוט פארשלאָסען. ס'געלד אין דער טיעפסטער
קעשענע בעהאַלטען. און ווער איך נאָר פריי פון דאנען... און
קום איך נאָר פון טיף אַראָב וויל איך מעהר אין דוין צורה ניט
קוקען...

אזוי שווימען מיר צווישען גרינע אינזלען אין דעם מויל
פון די גרויסע, גרויסע אמאזאנען וואסערען... צו א זיכערען
ברעג...

נאָוועמבער 2טען.

זילבער-מאט און זילבער-בלאס ציהט זיך ס'וואסער פון דער אמאָזאָנע צווישען די געדיכט בעוועלרעטע אינזלען אין דעם שוין פון א גאנצער לבנה, וואָס האלט שוין ביים אונטערנעהן. שוואך איז איהר אָבגלאַנץ און איהר ליכט דערמאָנט אין דעם נעבעל, וואָס הענגט אין לופט ביי אונז, אין שפעטען הערבסט ווען די פראַסטי-גע טעג הייבען זיך אָן.

דער טאָג וועט אָבער פראַסטיג ניט זיין. אין מזרח-זייט וועקט זיך שוין דער ברעג פון די הימלען און גלוטיג, גלוטיג וועט דער טאָג אָנקומען.

די „אנסונסיאָן“ שטעהט פאראנקערט און דרעמעלט. פויל דודערט זיך נאָר אין דער טיפעניש אין דעם מאַשינען-אבטיילונג — אבער אונזער שיף בעוועגט זיך ניט.

פון ווייטענס זעהט זיך פייערלעך וואו ניט וואו צוואָרפען. דאָס זעהט זיך פון ווייטען די ליכט-צייכענס ביים אריינקומען אין דעם האַפען פון פאַרא.

צושפעט זענען מיר נעכטען אהער אָנגעקומען, און גאנץ אונז געריכט איז אונזער אָנקומען געווען, דאריבער האָט מען אונז אין האַפען אריין ניט געלאָזען. א ים האַפנונגען זיינען צעשוואר מען און צופלאַסען געוואָרען נעכטען איז אָבענד ווען מען האָט זיך דערוואוסט אז אויפ'ן שיף מוזען מיר נאָך בלייבען...

ווי דער שטייגער, טאָר דאָך קיין שיף פריהער אין האַפען ניט אריינקומען ביז זי גיט ניט צו וויסען פון זיך. אז די „אנ-סונסיאָן“ האָט צום ערשטען מאָל איהר מעכטיגען געבריל ארויס-געלאָזען :

„איך בין דאָ פון ווייטען וועג — עפענט מיר די טויערען אויף“, איז עס פאר די בעאמטע פון האַפען אנ'איבערראשונג געווען. אין א קליינער דאמפף-שיפעל איז אָנגעקומען א גרופע בעאמטע, געמאכט א קרייז ארום אונז, פארשריבען דעם נאָמען פאן אונזער שיף און צוריק אוועק... אין א וויילע ארום איז אָנ-

געקומען נאָך א דאמפּף-שיפעל, בלאנק-ווייס, אן אויסגעוואשענס,
אן אויסגעפּוצט, מיט אַפּיצירען און מאַטראָזען אויף זיך און מאַ-
כענדיג א קרייז ארום אונז, האָט עס זיך פּעראַנקערט פּונקט אנט-
קענען אונז...

לאָזט זיך ארויס, אז דאָס איז א „קריענס-שיפעל“. ס'הייסט
מיר זאָלען קיין פּליטה ניט מאַכען.

און דאָס קריענס-שיפעל זעהט אויס ווי פאר קינדער א שפּיעל-
צייג געמאכט. ווי אין ערגעץ אויף א פּאָליצע אין א גרויס גע-
שעפט איז עס געשטאנען. מיט א פּלעדערוויש דעם שטויב דער-
פון אראָבגעבלאָזען און אויפ'ן וואסער ארויפגעלאָזען... צוויי קליי-
נע האַרמאַטלעך, כמעט אין קעשענע אריינצולעגען, זענען צו אונז
געווענדעט.

מיר זענען אין פּלעז...

ס'פּאַלט צו די נאכט. ס'קומען אַז בעאמטע. נאָך אונזער
עולם דערפּרעהט זיך אזוי מיט זיי.... מען בעפּאַלט זיי פון אלע
זייטען. מען וואַרפט זיך זיי אויפ'ן האַלז. און יענע פּערגעסען
נאָר, אז טאָן זייער פּליכט זענען זיי געקומען, מען פאַרשיט זיי
מיט פּראַגען :

— האָט מען געוואוסט ביי אייך, אז די „וואַנדיק“ איז
געפּאַנגען ?

— ניין, קיין אהנונג געהאט...

ניין, ניט געוואוסט... צוטראַגט זיך צווישען עולם. קיינער
ניט געוואוסט. א גאַנצע וואָך איז שוין פאַרבוי און קיינער האָט
ניט געוואוסט.

— און די מלחמה ? יא, וואָס הערט זיך מיט דער
מלחמה ? ...

— די טערקען שטריימען.

— די פּאַרטוגיזען שטריימען.

— האַלענדער שטריימען.

— גריכענלאַנד וועט שטריימען.

— רומעניען איז גרייט צום שטרייטען... די מלחמה צע-
וואקסט זיך! ...

און אזוי זענען מיר געבליבען נאָך א נאַכט אויפ'ן שיף. ביים
זייט מיט דעם שומר אין דעם געשטאלט פון דעם ווייסען שיפעל
מיט די מעשענע האַרמאַטלעך...

אַבער דער גאַנץ פריה האָט שוין געמיטען. שוין אפשר דריי
שעה, אז די „אַנסונסיאן“ פלאַנטערט זיך ארום אין האַפען און
לאַנדעט ניט — עפעס איז די געשיכטע ניט גלאַטיג.

די דייטשען זענען אויפגערגט און זאָגען, אז זיי וועלען זיך
אַפרעכענען. זעהט אויס, אז ניט מיט דעם געניגענדען דרך-
ארץ האָט מען דאָ דער אלטער שוואַרצער קאַסטען אויפגענומען.
די גאַנצע שטאָדט האָט זיך צום האַפען ארויסגעשטאַטען. אויף
ביידוואונדער די געפאנגענע אַנקוקען. פאַרביישווימענדיג מיט
דער לענג פון האַפען, זעהט זיך די גאַנצע שטאָדט, וואָס ליגט
נאָהנט און די גאַסען גאַנצע וויבערע לויפען ביז צום וואַסער
אַראָב... אין די גאַסען זעהען זיך קיין מענשען כמעט ניט. אלץ האָט
זיך צום ברעג אַ לאַז געטהאָן אונז צו בעגעגענען. און אונז וויל
מען ניט אַראָבלאָזען!

די „אַנסונסיאן“ פערלאָזט אינגאַנצען דעם האַפען און קעהרט
זיך ווידער צוריק צום ארט וואו זי האָט גענעכטיגט. ווייט, ווייט
פון האַפען און פּעראַנקערט זיך.

וואָס זאָל עס בעדייטען? מיינט עס ניט, אז די בראַזי-
ליאַנער רעגיערונג וועט הייסען פאַרנעהמען דעם פעקעל פאַר-
סאזשירען און טראָגען זיך פון דאַנען? ...

יא. מען זאָגט אז די בראַזאליאַנער רעגיערונג וויל אונז ניט
אַראָפלאָזען. ווילען ניט, אז דער דייטש זאָל שיפען כאַפען און
אהער ברענגען דעם רויב צו בעהאַלטען.

אַרימע בראַזיליען... אלע ספעקולירען מיט איהר שוואַכקייט
אלע ספעקולירען מיט איהר פּוילקייט און אַבגעלאָזענקייט. און
מענשען פון ווייטע, פרעמדע לענדער קומען אָן, שוויצען דאָ און

ספעקולירען מיט איהר גוטהארציגקייט און גאסטפריינדליכקייט.
 זי וויל ניט, אז דייטשלאנד זאל שיפען האָבען אין איהר
 פֿאַרט, און אויף די שיפען זאל דראַטלאָזער טעלעגראַף זיין. זי
 „וויל ניט“ ! אלענפאלס די וועלט אמוועניגסטען זאל וויסען, אז
 זי וויל נ י ט !

און דאָך האָבען די דייטשען זייערע שיפען דאָ. זיי גנבה'נען זיך
 אריין. מען היט זיי מיט די גראַשענע האַרמאַטלעך און זיי
 קומען און לאָדען זיך אָן מיט קוילען און מיט וואָס איהר ווילט אין
 דער וועלט און אין איין שעהנער נאכט ווערט זיך אזא שיה „פער-
 שוואונדען“.. ברענגט נייעס, בריינגט שפייז פאר די קריעגסשיפען,
 וואָס יאָגען זיך אום איבער די ים'ען איצטער... — — — — —
 גרוסען קומען אָן, אז די קאנסולען, די פארשטעהער פון די
 פעלקער, קענען זיך דאָרט מיט דעם כבוד ניט צו טיילען, דארי-
 בער האַלט מען אונז.

איך זיין אויף מיינע פעקלעך און בראַט מיר אויף דער זון,
 און כ'האַב שוין מיינע אויגען אויסגעקוקט, צו קומט שוין דער
 שטאַפעט, אז מיר מעגען שוין לאַנדען...

פון צייט צו צייט טראַגט זיך א ריח פון לאַנד און רייצט
 דיך נאָך מעהר אויף.

לאַזט מיר אַראָב, מיינע טריט ווילען לאַנד אונטער זיך שפיר
 רען ! דער ים, וואָס איז שטענדיג מיין לעבען געווען, איז מיר
 צולאסט געוואָרען די לעצטע צייט... פארשטעהער פון פעלקער !
 — מוחל, אייערע טובות, לאַזט מיר פון דאנען אַראָב און איך
 וויל אייערע טובות ניט האָבען.. — — — — —
 נאכט. איך זיין שוין אין א האַטעל. אן אַלט־פרענקישער
 האַטעל און ס'פענסטער איז אין סטעליע. מסתמא בעדארה עס
 אזוי זיין.

דער טאַג האַט זיך אזוי געענדיגט :

איין קאָנסול נאָך דעם אנדערען זענען אויפ'ן שיה געקומען
 און בעזוכט, יעדערער זיינע בירגער, קיין רוסישער קאנסול איז

ניט געווען. ארום פיער א זייגער האָט די „אנסונסיאן“ ווידער זיך גענומען ריהרען און דאָס מאָל גאַנץ ערנסט געלאַנדעט אין האָפּען. אויפ'ן ברעג האָט אַן אַרקעסטער געשפּיעלט דעם ענג'לישען הימל, און די ענגלענדער אויפ'ן שיף האָבען געענטפּערט. דערנאָך האָבען די צאל־בעאמטע, ווי דער שטייגער, ביי יעדען אין די פעקלעך געזוכט. ווי דער שטייגער, האָט מען ביי יעדען אין טשעמאדאן אלץ, פון אונטען ארויף אזוי, אלץ איבערגע־קעהרט, אז דער טשעמאדאן זאָל זיך ניט קענען צומאכען. און איינציגווייז האָט מען אלע, וואָס האָבען געזאָגט, אז זיי זענען פערמעגליך אין א האָטעל צו געהן — זיי אלע, האָט מען פון שיף אראַבגעלאָזען.

איך בין אראַבגעגאנגען מיט מיינע פעקלעך און געשטעלט זיך פון דערווייטען, נאָר אמאָל בעקוקט די שיף וואָס הייסט „אנסונסיאן“, וואו כ'האָב אונענדליכע טעג און, ווי גלות־לאַנגע שלאָפּלאָזע נעכט, פארבראכט. כ'האָב געקוקט ווי די דייטשע אָפּיצירען געזעגענען זיך „ווארים“ מיט די ענגלישע פאסאזשירען און אויף מיר האָט אַ בלאַז געטאָן א ווינט פון דער ווייטער איי־ראַפּא, וואָס זעהט איצטער געוויס אויס ווי א גרויסע, פערוואונד־דעטע חיה, וואָס וויקעלט זיך אין איהר פיין... — — — — — און ווענד איך איצטער מיין בליק אויף צוריק, דאכט זיך מיר, אז ניט אכט טעג האָב איך שווערע איבערגעלעבט, נאָר אכט אייביגקייטען האָב איך דורכגעמאכט אין דער צייט וואָס א שווארצע, שמוציגע האנט האָט מיר מיין קאָפּ צו דער ערד גע־בויגען, און מיין פנים אין שטויב פערזונקען... ווי קען מען אזעלכע טעג פּערגעסען? ...

35.

ב י י ד י ב ר ע ג ע ס פ ון ד ע ר א מ א ז אַ נ ע

פון ווייטע געענדען, פון נאָך ניט קיין אויסגעפּאַרשמע בע־העלטענישען טראַגט די קעניגען פון די טייכען איהרע וואסערען

צום אטלאנטיק. פון געגענדען וואו קראנקהייטען און פעסטען פרוכפערען זיך קומען די וואסערען פון דער אמאזאנע. ביי איהרע ברעגעס האלטען וואך מחנות קראקאדילען און אייביג גרינען דאָרט די בוימער, שפיגלען זייערע צווייגען און קרוינען אינ'ם ברייטען שטראָם.

גרינגעבלעך ציהען זיך די וואסערען, ברייט, ברייט אויף ביז צו מזרח און מעריב הימעל-ברעגעס. מיט דער איידעלסטער גרינקייט הויבען זיך ארויס אינזלען פון שטראָם, און ס'וואסער ביי די אינזלען גיסט זיך איבער פון גרינגריין ביז אַליווען און אראנזש קאָליר. די אייביג גרינע אינזלען, קען מען מיינען, אז זיי שווימען אום אויף די אמאזאנען-וואסערען ווי אויסגעריסענע קעמפעס; צוזאמען מיט'ן ברייטען שטראָם טראָגען זיי זיך צום ים.

ביי די ברעגעס פון דער אמאזאנע וואקסען די גומי-בוימער, און אין די אמאזאנען טאָלען, צוזאמען מיט די קראנקהייטען בעווייזט זיך צומאָל דאָס גליק און ווינקט און רופט די מענשען פון דער ווייסער וועלט.

עס ציהען זיך שיפען ארויף, אנטקעגען וואסער; אויף קיין באַליוויא און עקוואָדאר ציהט זיך דער וועג. אין די ווינקעלאך פון די שיפען האט זיך דער געלער פיבער בעהאלטען און ער לויף ערט און ווארט ביז די שיף וועט דעם ווייסען מענשען ווייטער פון ברעג אוועקפיהרען...

האָט דען ווער געצייילט אַמאָל די קרבנות וואָס די ווייסע וועלט האָט געבראכט צו דער קעניגען פון די טייכען ? ס'האָט נאָך די אלטע וועלט ליעב, ערגעץ וואו אין פּערוואַר-פענע עקען פון דער וועלט, צו טרייבען דעם האנדעל מיט קנעכט און דאָרטען אהין, וואו עס פרוכטפערען זיך די גומי-בוימער מיט דער געלער פעסט האָט די ווייסע וועלט איהר תאוה איבערגע-טראָגען.

און די שטאָרט פארא אָדער בעלעם, ווי זי הייסט אָפיציעל

— איז דער טויער צו די אמאזאנען וואסערען. די הויפט-גאסען
איהרע זאגען עדות אויף אלטע, גוטע צייטען. די שטאָרט ליענט
ביים ברעג און איהרע גאסען פערלויפען ביז צום גרינלעך-פער-
שלייערטען וואסער.

דאָ איז דער צענטער פון דעם גומי-האנדעל און אהער קומען
אָן פון די גומי-גענדען גרויסע און קליינע שיפען, לאָדען אויס
אין האַפען די בלאָטיג-ברוינע גומי-קנוילען.

די גומי, וואָס ווערט פון די בוימער ארויסגעצאפט אין א
פליסיגען צושטאנד, ווערט דאָרט אויף אַנ'אָרט געגאָסען אויף א
שטעקען וואָס דרעהט זיך איבער א פייער. די גומי פליסיגקייט
ווערט אויפ'ן שטעקען פערטריקענט ביז עס זאמעלט זיך אָן א גרוי-
סער, קיילעכדיגער קנויל, א פאָר הונדערט פונט שווער; ערשט
יעמאָלט נעהמט מען דעם פערגליווערטען גומי-קנויל אראָב פון
שטעקען.

די גומי קומט אָן קיין פארא און דאָ, אין האַפען, ווערען די
שיפען אויסגעלאָדען. נאָקעט ביז די לענדען שטעהען נענער מיט
שווערע מוסקולען און לאָדען אויס די גומי. מיט אן אייזערנעם
האטישק כאפט איינער אויף א גומי-קנויל און שלידערט עס צום
צווייטען און דער צווייטער — צום דריטען. די שווארצלעך-
ברוינע מוסקולען בעוועגען זיך ריטמיש און דער שווייס מאכט
דעם בראנזען-לייב בלישטשען אנטקעגען דער זון.

אין דעם אייגענעם האפען וויגען זיך די זעגעל-בוימער, פון
די שיפען, וואָס האָבען פרוכטען געבראכט אין דער גרויסער
שטאָרט אריין פערקויפען.

און די גרויסע שטאָרט ליעגט ווי אין א לייכטען דרימעל. די
זון שמויסט מיט פייכטע שטראהלען און וואשט דאָס לייב אונ-
טער'ן העמד. ביי א צוויי הונדערט טויזענד איינוואוינער שאַצט
מען דאָ, אָבער ביי טאָג קען מען מיינען, אז די הייזער זענען לע-
דיג, בלויז פאר א פּוץ ציהען זיך אוועק די שעהנע גאסען, פון
בידע זייטען געדיכט מיט בוימער פערפלאַנצט.

די שטאָרט איז אלט גאנצע דריי הונדערט יאָהר און דאָך קען מען מיינען אז נעכטען ערשט איז זי אויפגעבויט געוואָרען. בלויז די אלטע קירכעס און די שוואַרץ געקליידעטע גלחים אין די טירען טראָגען דיר אַזעק אויף א וויילע און די אלטע צייטען און דער שווערער צעוואַרעמטער געדאנק הויבט אָן עפעס צו ווער בען, עפעס צו דערמאָנען :

„אמאָל גאָר אמאָל... מיט דריי הונדערט יאָהר צוריק, האָט פראנצויסקאָ קאָלדעריא דע קאסטעללא-בראנקא זיך געלאָזט מיט זיינע שיפען“..

דער זיסער מידער דרימטעל לאָזט אָבער ניט דעם געדאנק זיין וואָך. און די זון וואָס האָט זיך ווי צוישמאָלצען און צוגאָסען אין דער גאנצער לופט מאכט די ברעמען אזוי שוואַך, זיי פאלען אראָב און דורך א שמאָל שפעלמעלע בלאָנזשעט דער בליק ארויס. גרויסע פויגעל, פון דער אַדלער מיטפחה „סאניטארען“ הייט סען זיי, געהען אום אין די גאסען, פלאָנטערן זיך ממש אונטער די פיס. זייער רעכט היט די רעגיערונג אָב מעהר ווי דאָס רעכט פון איהרע בירגער. דאָס זענען אדלער-קינדער וואָס האָבען בער-וויליגט צו וואוינען מיט די מענשען אין אויפקלייבען די שטיק-לאך אָכפאל וואָס פוילט און שפּרויט אויס א פעסט אין די גאסען. אויפ'ן פלייש און פיש-מארק רייסען זיי פשוט פון די הענט די פלייש ; געדולדיג קוקט דער קצב אויף זיי, וואנט ניט א האנט, אויפצוהויבען אויף דעם „סאנעטאר“. איהם האָט די רעגיערונג דאָ אָנגעשטעלט די שטאָרט אין ריינקייט צו האלטען.

אז די זון פערנגעהט און די עלעקטרישע לאַמפען צינדען זיך אָן ווערט דרויסען ניט קיהלער — אבער מענשען בעווייזען זיך אין די גאסען. ארום עלעקטרישען ליכט פערזאמלען זיך שמער-טערלינגען און נאכט פליגעלעך, רייסען זיך צום פייער ; זשוקר לאך פון אלע קאָלירען שלאָגען זיך טרוקען אָב אָן דעם לאמטערען און פאלען אויף דר'ערד.

די שמעטערלינגען וואָס פרוכפערען זיך דאָ גרויסע ווי פוי-

געלאַד, ווערען צו'מזיק'ט רייסענדיג זיך צום ליכט, צובלוטיגטע פאלען זיי אויף דר'ערד און מיט אלע כחות פרובען זיי זיך נאָך אויפהויבען ; פאָכען מיט די פליגעל און פאלען ווידער אראָב. אז די נאכט קומט אָן קריכען ארויס פון זייערע שפאלטען יאשטשורקעס און זשוקעס און טרעפען צו דיר אין צימער אריין. די יאשטשורקעס, גרינינקע, זענען היימיש אין אלע הייזער, אַרים צי רייך, שלייכען זיך אום אויף די ווענט, כאַפען אויס די פליגען אין שטוב, אזוי פלינק, אזוי שטיל..

אַנגעקומען בין איך אין אַווענד, און אז כ'האַב געעפענט די טיר פון מיין צימער אין דעם אלטמאָדישען האַטעל, און אז כ'האַב ס'ליכט אויפגעמאַכט — האָבען זיך אין אלע עקען פון צימער גע-לאָזט לויפען שוואַרצע, ברייטע זשוקעס, מיט אַזאַ שטילען גע-רויש האָבען זיי זיך אין די ווינקאלעך געשלייכט ; מיר אין אזש א פרעסטיל דורכגעלאָפען איבער'ן פלייצע און כ'האַב אַנ-געשטעלט מיין צוטראַקען געזיכט צום האַטעל-דיענער וואָס האָט בלוז פארטוגעזיש פערשטאנען, ווי איינער זאָגט :

— זיי וועלען דאָך מיר אויפעסען איבער נאכט !

נאָר ער האָט מיר בערוהיגט מיט זיין גוט-אייגנען שמייכעל :

— זיי האָבען נאָך ביי אונז, חלילה, קיין בענשען ניט אויפ-

געגעסען.

ווי איהר זעהט האָט ער דעם אמת געזאָגט, אבער איך בין די גאנצע נאכט געלעגען וואָך ניט פערשליסענדיג ס'ליכט און אויף מיין פענסטער, וואָס איז געווען אין סטעליע, האָבען זיך כסדר אַנ-געשלאָגען שווערע ווייסע שמעטערלינגען, געבעטען זיך צו מיר אין ליכטיגען צימער אריין.

יעדע שטאָרט האָט איהר מזרח און מעריב; איהר שאַטען און ליכט. איהרע ריינע ברייטע גאַסען און שמאַלע הינטערנעס-לאַך, דאָ, אין פארא, האָט די ציוויליזאציע פערנומען איין טייל שטאָרט. ווילעס, סעדער, רחבות און זויבער — פערנעהמט זיך אָן א זייט — די גאַסען ענג, שמוציג, אפילו

די „סאניסטארען“ ווייכען אויס די דאָזיגע הינטער־געסלאָף. אפילו קיין בוימער איז דאָ ניט צו זעהן. אָט דאָ אינ'ם הארצען פון די טראַפיקס, וואו א שטיין אפילו גרינט אַן בליהט; אין די אַרימע גאסען — כמעט קיין בוימער ניטאָ.

אין די זייטיגע אַרימע געסלאָף לויפען אום די קינדערלאָף אַדס־נאקעט. די נאקעטע נעגער־קינדערלאָף זעהן אויס ווי שוואַר־צע גרויסע זשוקעס, שפילען זיך אויף די מיסט־בערגלאָף. און כאָטש דאָ אין דער זיס־וואַרימער לופט בין איך אזוי גוטמוטיג גע־ווען, אזש מיין שנאה צו דער ציוויליזאציע איז פערשוואַנדען, דאָך, פערקריכענדיג אין די געסלאָף, מיט א נאס, צוגעקלעפט העמד צום־לייב פון שווייס, האָט מיר אזש א פרייד ארומגעכאפט דערזעהענדיג די נאקעטע קינדערלאָף אין מיטען העלען טאָג. מיט א זיסען דרימעל אין מיין גאנצען וועזען בין איך דורך טעג און אבענדען אומגעגאנגען פון גאס צו גאס און פון מאַרק צו מאַרק. מיט פערלאַנגען גאָר קינדערשע; געקוקט ווי די ברייטע וואסערען גיסען זיך איבער פון איין גרינעם קאַליר אין דעם אַנדערען.

אויפ'ן מאַרק פערקויפט מען מאַלפעס; טראכט איך מיר, כ'וועל גאָר מיר איינהאנדלען א קליינע מאַלפע, גרויס ווי א בראַד־זעלע, מיט א מענשענעם קעפעלע. פֿרוב איך עס א גלעט טאָן. טוט עס מיר א בים אין פינגער און בעהאַלט זיך אין א ווינקעל. האַנדעל איך מיר איין א גרינעם פאפּונאי, וואָס קען רעדען און פייפען און כ'לאָז מיר קויפען א שטייג פון זיינעט וועגען. דערזוויילע טראג איך איהם צוגעבונדען צו א ברעטעלע און אויפ'ן ברעטעלע א בלעכעל מיט עסען.

איך קום אריין אין א געשעפט, וואו מען קריגט אלץ מיט אַנ־פערקויף מיר א שטייג. אָט די דאָרט וואָס הענגט אויף

בען.

— פאר וועמען בעדאַרפסט א שטייג?

— איך בעדאַרף עס פאר א פאפּונאי.

- שווייגט ער, דער קרעמער, און ריהרט זיך ניט פון אָרט.
- פערקויף מיר די שטייג וואָס הענגט דאָרט אויבען.
- זי טויג ניט פאר דיר.
- פארוואָס טויג זי ניט?
- ווייל די ראמען זענען פון האַלץ און דער פאפוגאי וועט די האַלץ איבערגריזשען.
- און אז ער וועט דאָס איבערגריזשען?
- אין א חודש ארום וועסטו בעדארפען קויפען אן אנדער שטייג.
- טאָ גיב מיר אז אייזערנע.
- ביי מיר איז ניטאָ, איך וועל מיטשיקען מיינעם א מענ-שען וועט ער דיר בעווייזען וואו דו קענסט קריגען א שטייג.
- אָט א פאָלק, דער בראזיליאנער! איז עס אָרענטליכקייט?
- איז עס נאַרישקייט? ניין, ס'איז גוטמוטיגקייט...
- וואָרים אין קיין שום לאַנד וואָלט מיר גאָר ניט איינגעפאָר לען פאפוגאיען צו קויפען; מיט קינדערשקייטען זיך אָבצוגעבען. און דאָ — ממש א קינד.
- א ליטווישען אידען וואָס כ'האָב דאָ געטראפען און וואָס פלאנטערט זיך שוין ארום אין דעם געגענד א פאָר צעהנדליג יאהר — ער איז אפילו דאָ געבליבען א פילאָסאָף:
- ווי געהן דאָ די צייטען? — האָב איך איהם געפרעגט.
- זינט מענשען האָבען אויפגעהערט צו שטארבען פון גע-לען פיבער האָט זיך ס'גליק אבגעטאָן פון לאַנד.
- א פנים, אז ניט ביי יעדען ווערט דאָ דער געדאנק אנטשלאָ-פען...
- אין פארא האָב איך געפונען די שעהנסטע ספרדיש-אידישע קהלה.

36. אידען אין פארא.

ביי א דריי־פיער טויזענד נפשות צעהלען זיי דאָ.
 אָבער ניט פון אונזערע מקומות זענען זיי אריבערגעקומען.
 דער גרעסטער טייל איז פון מאראקא און גיבראלטאָר. אייניגע פון
 ארץ ישראל. זייער שפראך איז שפאניש, פאָרטוגעזיש, ווי אויך
 העברעאיש. זייער העברעאיש מיט דער ספרדישער הברה קלינגט
 ווי אַראַביש, ארויסרעדענדיג דעם „חית“ פון האַלז. זיי פערנעהן
 מען דאָ אן אנגעזעהענעם פלאַץ אין דער געזעלשאפט; כמעט דער
 גאנצער גומי־האנדעל, וואָס ווערט דאָ געפיהרט אין די אמאָזאָנען
 מאַלען, ליגט אין זייערע הענט. זייערע פאָרשטעהער זיצען אין
 לאַנדאָן און קאָנטראָלירען דעם גומי האנדעל אין איראָפּא. זיי פיהר
 דען זיך אַריסטאָקראטיש אָבער שטרענג ארטאָדאָקסאל־אידיש.
 האַלטען זייער הויז אָבגעשלאָסען פון דער ניט אידישער וועלט.
 שבת זענען אלע געשעפטען געשלאָסען און אין פארא איז עס
 שטארק צו מערקען.

די יונגווארג פאָהרען גאנץ אָפט שטודירען קיין איראָפּא און
 קומענדיג א הויב, שרייבען זיי פאר זיך אויס כלות פון אלזשיר.
 גרויסע פאטריאָטען פון פראנקרייך, וואָס האָט אויסגעבעסערט
 דאָרט זייער לאגע אין מאראקא און, פון דעם „אליאנס“, וואָס
 עפענט דאָרט שוועלס פון זייערטוועגען.

בעגענענט האָב איד מיד מיט זיי אויף א ריהרענדען אופן:
 זיצענדיג אזוי איין פריהמארגען ביי זיך אין האַטעל און
 פאָכענדיג מיט א צייטונג צו מאכען א קיהל ווינטעלע ארום זיך,
 פלוצלונג לאָזט זיך אריין אן עולם מענשען מיט אזא חשוב'ען
 אויסזעהן, אז דער ווירטה פון דעם אלטמאָדישען האַטעל איז אבי־
 סעל צוטומעלט געוואָרען. איד הער אז מען פרעגט זיך נאָך אויף
 מיר.

— וואָס איז דאָס ?

לאַזט זיך אויס, אז מיט א פּאָר טעג צוריק האָב איך געהאט א שמועס מיט דעם רעדאקטאר פון דער אַרטיגער אנגעזעהענער צייטונג „פאלהא דע נארטע“. צווישען אנדערע זאכען האָב איך זיך ביי איהם נאָכגעפרעגט אויב אידען זענען דאָ פאראנען אין פארא; ער האָט דעם שמועס פערעפענטליכט, זאגאר אַנווייזענדיג דעם האַטעל וואו כ'וואוין, און דאָס איז עס געקומען א דעפוטאָציע מיך צו מקבל פנים זיין.

די עלטערע האָבען גערעדט העברעאיש מיט מיר; די אינגערע — דייטש, ענגליש, אבער העברעאיש גאנץ שוואך. ס'איז גער-ווען פרייטאג און זיי האָבען מיך איינגעלאדען, איך זאָל דעם שבת פערברענגען מיט זיי...

ס'איז שווער פעסטצושטעלען ווען די ספרדישע אידען האָבען אַנגעהויבען צו ציהען אהער. אויפ'ן אַרונ-קודש אין דער אלטער שול'בעל איז אויפגעשריבען דער יאָהר תר"ה, גענויע זיעבציג יאהר צוריק. זיי אַליין דענקען, אז שוין א פּאָר הונדערט יאהר, צייט די אידען פון פּאַרטוגאַל און שפּאַניען האָבען זיך אַנגעהויבען דאָ צו בעזעצען. זיי האָבען מיר דערצעהלט, אז דאָן פּערדאָ דער צוויי-טער, דער לעצטער קעניג פון בראזיל, וואָס איז געווען א קענער און ליעבהאָבער פון העברעאיש, האָט פּערנומען פון פארא אלע אלטע אידישע אַנטיקען פון שוהל און האָט עס אָבגעשיקט קיין ליסאבאן.

אין מיטען שטאָרט כמעט, געפינט זיך אן אלט בית-עולם'; שוין אָבגעשלאָסען. די עלטסטע מצבות פון יאָהר תרכ"ו; ס'איז מיט פּופציג יאהר צוריק. דער דאטום שטימט מיט דער צייט וואָס די אמאזאָנען געגענדען זענען געעפענט געווארען פאר דעם אינ-טערנאַציאָנאַלען האַנדעל, און איך גלויב, אז יעמאלט זענען פיעל פון זייערע עלטערען אהער אַנגעקומען, געשטארבען פון דעם געלען פיבער.

איך וויל דאָ בעמערקען, אז פארא איז דער איינציגער פלאץ אין בראזיליען וואָס אידען האָבען בעזונדערע בית-עולם'ס, דער

נייער בית-עולם איז ברייט און גרויס און דערמאָהנט, אז דאָ איז א אידישע שטאָרט ערגעץ נאָהנט.

ארוםגעצאָמט מיט א נידריגען געמויערטען צוים, ליגען דריי חכמ'ס, רבנים, בעגראָבען. ביי איינעם אויף דער מצבה איז אויס-געקריצט:

„נפטר מחוץ לזמנו וחוץ למקומו“ (געשטארבען ניט אין דער צייט און ניט אויף זיין אָרט).

צי האָט ער עס געהייסען אליין זיך אויסקריצען, אָדער צי האָט עס אנ'אנדערער געטהאָן נאָך זיין טויט — איינס איז זיכער, אז אָט די אידען, כאָטש לעבענדיג אין שפע, דאָך שפירען זיי זיך אָבעריסען און דערווייטערט פון א היים.

דער נוסח פון זייער דאוונען איז שוהל איז מיר אויסגעקור מען אביסעל פרעמדלאך, און דער ניגון אין דעם אראביש-שפאך נישען סטיף, האָט אויף מיר מיט עטוואס ווייטעס געבלאָזען.

עליות אבער פערקויפט מען פונקט ווי ביי אונז נאָר אויף פאָר-טוגעזיש, מען האָט מיר מכבד געווען מיט מפטיר און כ'האב שטארק געבלאָנדזשעט. מיין אשכנז'ישער דיאלעקט און דער וויל-נער ניגון האָט זיי געמאכט די אויערען אָנשפיצען און דעם אטעם איינהאלטען. דער גבאי האָט מיר דערמאָהנט, אז איך בעדארף בענשען גומל נאָך דעם ווי איך האָב דורכגעמאכט אזא רייזע אויפ'ן ים. איך האָב מיך געשפירט פונקט ווי יעמאָלט, ווען כ'בין געוואָרען בעל מצוה און צום ערשטען מאָל געוואָרען א מחותן מיט דעם עלטערען, בערדיגען עולם.

נאָכ'ן דאוונען האָבען די יונגווארג געקוישט די הענט פון די גרויסע און ווינשענדיג א שבת ברכה.

שבת צו נאכטס האָב איך פערבראכט אין הויז פון א רייך אריסטאָקראטיש פאָרפאָלק; ער האָט געשמודירט אין פראנקרייך און זי קומט פון אלזשיר.

מיר זענען געזעסען, געפעכערט זיך מיט זיידענע פעכערס, אז ס'זאָל ניט זיין אזוי היים. אויף די ווייסע ווענט האָבען זיך גריי-

נע יאשטשערקאלאך ארומגעשלייכט. דער געשפרעך האָט זיך געפיהרט אין העברעאיש און אין ענגליש און אזוי האָבען מיר זיך צורעדט וועגען אידען אויף דער וועלט. דאָ ערשט האָב איך מיך דערוואוסט, וואָס פאר א וואנט עס טיילט אונזערע מזרח-אידען אב פון אונזערע צפון-אידען

זיך בעטראכטען זיי אלס די אמת'ע אידען, און אויב עס ווארט עפעס א גאולה אויף אידען, איז עס זיי געמיינט געווארען. קיין אהונג פון די מיליאָנען אידען אין רוסלאַנד און אין פּוילען; זייער לעבען און שטרעבען.

איך דערמאָהן מיך ווי אזוי יעדער שלעכטער גרום וואָס איז צו אונז דערגאנגען פון מאַראַקא, אז דאָרט רודפ'ט מען אונזערע ברידער — וואָס פאר א טיפען אַבקלאַנג עס האָט געהאט אין דעם האַרצען פון דעם צפון-אידען!

לאָזט זיך אבער אויס, אז אפילו די וועלטליכע פון די מאַ-דאקאנער אידען האָבען קיין בעגריף ניט פון דעם ברייטען פיעל-פארביגען לעבען אונזערען, ווייסען אפילו ניט, אז אין די מיליאָ-נען גרייכען אונזערע מחנות.

מיט גרויס פערדרום האָט צו מיר איינער געזאָגט אויף העב-רעאיש:

— אַך חרפה ובוז מביאים עלינו יהודי רוסיה במסרם את עצמם לזימה (צו חרפה און צו שאַנד מאַכען אונז די רוסישע איד-דען מיט דעם וואָס זיי פערקויפען זיך צו אן אויסגעלאסענעם לעבען).

דאָס איז דער איינציגער בעגריעף וואָס זיי האָבען פון אונז: די אידען פון די צפון לענדער זענען שווינדלער, פרויען-הענדלער. מיינע רייד איבער די רוסישע אידען, זייער לעבען און שאפען — ס'האָט א מין אונצוטרוי און שמייכל ארויסגערופען...

און וואָס אַנבעלאַנגט דעם אידישען פרויען-הענדל, וואָס האָט זיך אזוי איינגעוואַרצעלט אין די זידליכע לענדער, ווייזט אויס, אז ער האָט ניט אויסגעמיטען פאַראַ אויך.

אויפ'ן נייעם בית־עולם ציהען זיך שורות פיינע,
 מורמעלשטיינענע מצבות מיט דעם גוט בעקאנטען נוסח:
 „פה נקברה העלמה שמחה בקצור ימים ושנים“... געקומען
 פון פוילען, רומעניע, אדעם...

אונזערע אידען — בלויז צוויי האָב איד דאָרט בעגעגענט
 זיי האָבען מיר פון נאָך צוויי דערצעהלט.

— וואָס זשע טוט איהר דאָ?

— פעדלען.

— טרעפט איהר זיך מיט די ספרדישע אידען?

— ניין. זיי שעהמען זיך מיט אונז.

— ווי זשע אבער קומט איהר אהער? וואָס פאר א גוט

יאָהר האָט אייך געבראכט אהער? מילא איד בין דאָ א געפאנגע-

נער געבראכט געווארען. אבער איהר — וואס פאר א גוט יאָהר

האָט אייך אהער פערטראגען?...

— וואס וואונדערט אייך אזוי? מיר זענען דאָ עפעס אי-

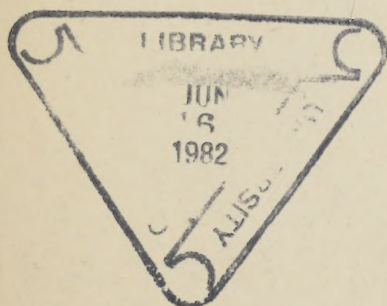
דען...

יא. אמת. מיר זענען אידען...

יוני — נאָוועמבער 1914.

PURCHASED FOR THE
University of Toronto Library

FROM THE
*Joseph and Gertie Schwartz
Memorial Library Fund*

FOR THE SUPPORT OF
Jewish Studies

3 1761 08108038 4

פרעמיע
פון
"סאג"